

Markkinarenkuttimesta Martin Pauliin

Harmonikka kansanvalistuksen ja
populaarimusiikin Suomessa 1850–1900

MARKKU LEPISTÖ

26

SIBELIUS-AKATEMIAN
KANSANMUSIIKKIJULKAISUJA

TAIDEYLIOPISTON SIBELIUS-AKATEMIA 2016

Markku Lepistö

Markkinarenkuttimesta Martin Pauliin

Harmonikka kansanvalistuksen ja
populaarimusiikin Suomessa 1850–1900.

Taiteellisen tohtorintutkinnon kirjallinen työ
Taideyliopisto, Sibelius-Akatemia

Taiteelliseen tohtorintutkintoon liittyvä kirjallinen työ

Sibelius-Akatemian kansanmusiikkijulkaisuja 26

Taitto: Timo Väänänen, Maanite

Kannen taitto: Taideyliopiston Sibelius-Akatemian viestintä, Jan Rosström

Kansi: Harmonikkataiteilija Martin Paul. Kuvausvuosi ei tiedossa.

Paino: AM Print Oy, Helsinki, 2016

© Markku Lepistö & Sibelius-Akatemia

ISBN 978-952-329-047-1 (painettu versio)

ISBN 978-952-329-048-8 (e-versio)

ISSN: 2242-8054

Sibelius-Akatemia

Kansanmusiikin aineryhmä

PL 30

00097 Taideyliopisto

www.uniarts.fi/siba/kansanmusiikki

etno.net

Tiivistelmä

Taiteellinen osio:

Harmonikan vapaat lehdykät

Diatoniset harmonikat historiallisen ja uuden musiikin instrumentteina

Kirjallinen osio:

Markkinarenkuttimesta Martin Pauliin. Harmonikka kansanvalistuksen ja populaarimusiikin Suomessa 1850–1900

Markku Lepistö 2016

Taideyliopisto, Sibelius-Akatemia

MuTri-tohtorikoulu, Kansanmusiikin aineryhmä

Taiteellinen tohtorintutkinto

Tämä kirjallinen työ on osa musiikin tohtorintutkintoani Taideyliopiston Sibelius-Akatemiassa. Taiteellisen työni aiheena oli sekä historiallisen populaarimusiikin esittäminen että uuden harmonikkamusiikin säveltäminen vaihtöäänisille diatonisille pikkuharmonikoille. Kirjallisessa työssäni olen selvittänyt harmonikan varhaishistoriaa Suomen suuriruhtinaskunnassa 1800-luvun jälkipuoliskolla.

Tohtorintutkinnon taiteellisen kokonaisuuden muodostivat konsertit Salongista tupaan (2011), New Melodeon Melodies (2013), Organetto Solo (2014), Palkein ja kielin – ääniä maisemassa (2014) ja Organetto & Organo (2016).

Taiteellisessa työssäni päämääränä yksirivisen harmonikan kohdalla oli tuoda esiin sekä historiallista, 1800-luvulla harmonikalla esitettyä populaarimusiikkia että säveltää sille uutta nykykansanmusiikkia. Isompien 2,5- ja 3-rivisten vaihtöäänisten harmonikkojen kohdalla päämääränäni oli säveltää ennen kaikkea uutta musiikkia ja samalla kehittää ja monipuolistaa omaa sävelkieltä ja ilmaisukeinoja. Osa sävellystyöstäni lähti selkeästi vaihtöäänisten harmonikkojen soittimellisuudesta, mutta toisaalta pidin tärkeänä luoda musiikkia, joka ylittäisi soitin- ja genrerajat.

Kirjallisessa työssäni olen tarkastellut erityisesti harmonikan varhaisia myyntikanavia, harmonikkaa soittaneita varhaisia esiintyjiä sekä soittimen arvostukseen liittyviä seikkoja. Avainlähdeaineistona toimi Kansalliskirjaston ylläpitämä digitaalinen sanomalehtikirjasto, jonka kautta oli mahdollista koota monipuolisesti yhteen tietoja mm. soitinkauppiaista, soitinkorjaajista ja harmonikan rakentajista. Yhtenä tämän kirjallisen työn aiheena oli myös harmonikasta käytävä keskustelu keskellä kansanvalistuksen aikakautta. Avainhenkilönä tässä työssä oli saksalais-tanskalais-suomalainen harmonikkataiteilija Martin Paul (1843–1893), joka loi Suomessa vuosina 1879–1893 merkittävän uran sekä esiintyvänä taiteilijana että harmonikansoiton opettajana.

Avainsanat: vaihtöääniset harmonikat, 1800-luvun populaarimusiikki, nykykansanmusiikki, Martin Paul, harmonikan historia, kansanvalistus.

Abstract

Artistic project:

Free reeds of the accordion

Performing historical and new music on diatonic accordions

Written thesis:

From market squeezebox to Martin Paul. The accordion with reference to folk education and popular music in Finland 1850–1900.

Markku Lepistö 2016

Sibelius Academy of the University of the Arts Helsinki

MuTri doctoral school, folk music

Artistically oriented doctorate

This thesis forms part of my D.Mus. degree at the Sibelius Academy of the University of the Arts Helsinki. My artistic project focused on performing historical popular music and writing new music for bisonoric diatonic accordions. In this written thesis, I explore the early history of the accordion in the Grand Duchy of Finland in the latter half of the 19th century.

The artistic project of my doctorate comprised the concerts *Salongista tupaan* (From salon to cottage, 2011), *New Melodeon Melodies* (2013), *Organetto Solo* (2014), *Palkein ja kielin – ääniä maisemassa* (Belows and reeds – sounds in the landscape, 2014) and *Organetto & Organo* (2016).

The purpose of the artistic project for the single-row accordion was to unearth historical popular music that was actually performed on the accordion in the 19th century and to write original pieces of new folk music for the instrument. For the larger, 2.5-row and three-row bisonoric accordions, the purpose was principally to write original music while developing my musical idiom and palette of expression. Some of the music I wrote was firmly rooted in the instrumental characteristics of bisonoric accordions, but on the other hand I also considered it important to create music that would transcend instrumental and genre borders.

In the written thesis, I focused specifically on early sales channels for accordions, early performers on the accordion and aspects of public appreciation of the instrument. My principal source database was the digital newspaper archive maintained by the Finnish National Library, where I could search for and compile a wealth of information about instrument sellers, instrument repairers and accordion builders, among other things. I also discuss the debate on the accordion at the height of the folk education movement. A key figure in this debate was the German-Danish-Finnish accordionist Martin Paul (1843–1893), who created a significant career as a performing artist and an accordion teacher in Finland between 1879 and 1893.

Keywords: bisonoric accordions, 19th-century popular music, new folk music, Martin Paul, history of the accordion, folk education

Sisällys

Alkusanat	11
1. Johdanto	13
1.1. Tutkimuksen taustaa	13
1.2. Tutkimuksen lähtökohdat	15
1.3. Tutkimuksen lähestymistavat	16
2. Harmonikan varhaishistoria Suomessa	19
2.1. Harmonikka, virsseli ja paljespeli	19
2.2. Harmonikkojen varhainen maahantuonti	19
2.3. Harmonikkojen myyntikanavat	21
2.4. Harmonikkojen myynti suurimmissa kaupungeissa	21
2.4.1. Helsinki, musiikkikaupan monipuolinen keskus	21
2.4.2. Pori, Pohjanlahden merellinen kauppakaupunki	25
2.4.3. Viipuri, kansainvälinen markkinakaupunki	26
2.4.4. Turku, Suomen harmonikkakaupan keskus	27
2.4.5. Kuopio, kasvava tehdaskaupunki radan varressa	29
2.4.6. Tampere, Sisä-Suomen harmonikkakeskus	29
2.5. Harmonikkojen korjaus- ja rakentamistoiminta	30
3. Harmonikka osana 1800-luvun viihdetarjontaa	33
3.1. Koti- ja ulkomaiset viihdyttäjät, katusoittajat ja multi-instrumentalistit	33
3.2. Martin Paul – harmonikan tuntematon kuuluisuus	36
3.2.1. Tanskalais-saksalaiset sukujuuret	36
3.2.2. Ruotsin kautta Suomeen	37
3.2.3. Konserttitoiminta Suomessa	39
3.2.4. Konserttipaikat ja ohjelmisto	42
3.2.5. Taitelija-agenttuuri	44
3.2.6. Opetustoiminta ja harmonikkakoulut	47
3.2.7. Harmonikkakorjausta ja -välitystä	51
3.2.8. Unohdettu M. Paul	52
4. Harmonikan ja kansallisen ajattelun ristiriita	55
4.1. Harmonikka ylikansallisena soittimena	55
4.2. Vääränlainen musiikki, soittamisen helppous	56
4.3. Markkinat harmonikan kotipesänä	58
4.4. Harmonikka ja järjestäytynyt sivistystoiminta	59
4.4.1. Nuorisoseurat harmonikan kimpussa	61
4.4.2. Harmonikan ja tanssin renkutusta	63
4.5. Otto Anderssonin historian jatkumossa	65
5. Lopuksi	67
6. Lähteet ja tutkimuskirjallisuus	69
6.1. Arkistolähteet	69
6.2. Digitaaliset lähteet	69
6.3. Kirjeenvaihto	69
6.4. Sanoma- ja aikakauslehdet	69
6.5. Kirjallisuus	72
Liitteet	73
Liite 1. Sanomalehdistössä ilmoittaneet harmonikkojen korjaajat Suomessa 1869–1900	73
Liite 2. Harmonikoista käytetyt nimitykset sanomalehdistössä 1858–1900	75
Liite 3. Harmonikkoja myyneet liikkeet ja kauppiat 1859–1900	76
Liite 4. Martin Paulin konserttikalenteri 1879–1893	91
Liite 5. Martin Paulin konsertti-ilmoitukset 1879–1892	130
Liite 6. Martin Paulin koulutuskalenteri 1880–1892	134

Alkusanat

Tämä kirjallinen työ on osa Taideyliopiston Sibelius-Akatemian kansanmusiikin aineryhmän taiteellista tohtorintutkintoani. Tutkimuksellani pyrin hahmottamaan tähän saakka hyvin vähän tutkittua harmonikan historiaa 1800-luvun Suomessa; harmonikan tuloa Suomeen ja harmonikkojen varhaisimpia myyntikanavia maamme suurimmissa kaupungeissa. Lisäksi tuon esiin syitä, joiden vuoksi harmonikan soittoa vähäteltiin ja vastustettiin maamme sivistyneistön keskuudessa 1800-luvun lopulta lähtien. Tavoitteeni on myös antaa uutta tietoa 1800-luvulla maassamme esiintyneistä ja opettaneista koti- ja ulkomaisista harmonikkataiteilijoista sekä harmonikkakorjaajista ja -rakentajista. Kirjallisen työn historiallisen luonteen, aiheen laajuuden ja tarkan rajauksen vuoksi en ole käsitellyt tässä työssäni tutkintoni taiteellista osuutta, vaikka soittimen historian tutkimisella onkin osittain ollut vaikutusta myös jatkotutkintokonserttieni sisältöön.

Alkuperäisen idean tähän työhöni antoi professori Vesa Kurkela hahmotellessani vuonna 2009 omaa jatkotutkintosuunnitelmaani. Kurkelan lisäksi suureksi avuksi työssäni ovat olleet tohtorintutkinnon vastuulliset ohjaajat, eli professorit Hannu Saha (2010–2014) ja Kristiina Ilmonen (2015–2016). Myös professori Heikki Uimonen, yliopistonlehtori Kaarina Kilpiö ja tutkijatohtori Saijaleena Rantanen ovat auttaneet minua monin tavoin, josta haluan lausua suuret kiitokset. Osia tästä kirjallisesta työstäni on julkaistu jo vuonna 2014 ilmestyneessä, Suomen Harmonikkainstituutin ja Suomen Harmonikkaliiton julkaisemassa laajassa ja yksityiskohtaisessa harmonikan historiaa Suomessa selvittävässä kirjassa *Suomalaisen harmonikan historia* (Kurkela & Tikka 2014).

Suuret kiitokset myös kaikille lähipiirin ja SukuForumien sukututkijoille, jotka autoitte harmonikkataiteilija Martin Paulin vaiheiden ja syntyhistorian selvittämisessä. Erityiset kiitokset myös Martin Paulin vanhimman pojan Martin Paulin tyttärelle Synnöve Holmille (1923–2016) ja muille lähisukulaisille, Tove Wikströmille, Sonja Petrell-Auviselle, Inger Zilliacukselle, Kim Holmille ja Ann Holm-Dellringerille. Lisäksi haluan kiittää työni tarkastajia FT Olli Heikkistä ja FT Marko Tikkaa sekä MuTri-tohtorikoulua ja sen jatkotutkintoseminaariyhteisöä monista omaa taidekäsitystä avaavista keskusteluista. Tämän tohtorintutkinnon taiteellisen ja kirjallisen työn tekemisen on mahdollistanut Suomen Kulttuurirahaston taloudellinen tuki ja Taideyliopiston Sibelius-Akatemian tohtorikoulutettavan toimi lukuvuonna 2015–2016.

1. Johdanto

1.1. Tutkimuksen taustaa

Harmonikan äänen muodostumistavan historian katsotaan ulottuvan jo ennen ajanlaskumme alkua Kaakkois-Aasiassa kehittyneisiin puhallussoittimiin ja suu-urkuihin saakka. Näissä instrumenteissa ääni saadaan aikaan samalla vapaalehdykkäperiaatteella kuin harmonikassa. Vapaalehdykkäpuhaltimissa soittimen runkoon voidaan kiinnittää joko erillinen vapaasti värähtelevä lehdykkä tai kieli voidaan erottaa myös suoraan puhaltimen runko-osasta, kuten esimerkiksi ruokopillissä. Kieli värähtelee ilmanpaineen vaikutuksesta ja äänenkorkeutta voidaan säätää soittimessa olevilla sormiaukoilla.

Harmonikassa kielet, jotka aiemmin saattoivat olla messinkiä ja nykyisin terästä, ovat kiinnitettyinä toisesta päästä kielilaatassa olevan samanmittaisten kieliaukkojen päälle. Harmonikan yksittäisessä kielilaatassa aukkoja on tavallisesti kaksi, mutta esimerkiksi huuliharpussa kaikki kieliaukot ovat vierekkäin yhtenäisessä metallilevyssä. Kielien päälle on kiinnitettynä nahasta tai muovista tehty läppä. Kieleen puhallettaessa läppä sulkee päällimmäisen kieliaukon ja ilmavirta saa soimaan vain laatan ulomman kielen. Kielen läpi imetty ilma sulkee puolestaan ulomman kieliaukon ja ilmavirta saa soimaan päällimmäisen kielen. Nämä yksittäiset kahden kielen kielilaatat ovat kiinnitettyinä vierekkäin puusta rakennettuihin kielipenkkeihin, joissa on erilliset ilmanakanavat jokaiselle kielilaatalle. Kielipenkien välissä olevan palkeen suunnasta ja näppäimillä avattavista venttiileistä riippuen ilma virtaa kielipenkeissä joko ulos tai sisään ja sytyttää soimaan joko kielilaatan ulommat tai sisemmät kielet. Kielen säveltaso puolestaan määräytyy sen mukaan, minkä pituinen kieli on mikä on sen kokonaismassa. Matalat bassokielet ovat pidempiä, ja kielen päässä on enemmän massaa, kun taas korkeat kielet ovat ohuita ja lyhyitä.

Harmonikan myöhempään tekniseen toteutukseen vaikuttivat innovaatiot 1700-luvun urkujen rakentamisessa, jossa etsittiin eksoottisia sointuja vapaalehdykkäperiaatteella toimivista urkupilleistä. Harmonikan yhtäläisyys urkuihin on siinä, että äänentuottamiseen tarvittava ilmanpaine tuotetaan palkeitten avulla ja ilmavirran kulkua ohjataan erilaisin koskettimin.¹

Harmonikkaa on pidetty yleisesti saksalaisen Christian Friedrich Ludwig Buschmannin (1805–1864) keksintönä, vaikka uudemman historiatutkimuksen valossa hänen ansionsa ovat olleet enemmänkin osana laajempaa kokonaisuutta, jossa monet soitinrakentajat keskittyivät vapaalehdykkäperiaatteella toimiviin soittimiin. Tosiasiassa useat muutkin keksijät kehittivät 1810–1820-luvuilla uusia vapaalehdykkäsoittimia, joista osa oli varustettu poljettavin tai käsillä pumpattavin palkein. Näistä keksinnöistä kehittyivät niin harmonikka, kuin sen lähisoittimet harmoni ja huuliharppukin.

¹ Yksityiskohtaisen selvityksen harmonikan ja Kaakkois-Aasialaisten soittimien yhteydestä on kirjoittanut esimerkiksi harmonikkataiteilija Gorka Hermosa kirjassaan ”The Accordion in the 19th Century” (2013). Ks. <http://www.gorkahermosa.com/web/img/publicaciones/Hermosa%20-%20The%20accordion%20in%20the%2019th.%20century.pdf>. Viitattu 12.3.2014.

Yksirivinen harmonikka Climax. Brinkens museum, Malax. Kuva Markku Lepistö.

Buschmannien perheen isän Johann Davidin (1775–1852) ja hänen poikansa Christian Friedrichin rooli harmonikan kehitystyössä oli silti ilmeisen keskeinen. Klaveerin- ja urkujenvirittäjänä työkennellyt Buschmann esitteli yksinkertaisen 15 metallikielellä varustetun puhallettavan Mundaeline eli Auranimisen vapaalehdykkäsoittimen vuonna 1821. Soittimen äänenmuodostus tapahtui huuliharppumaisesti puhaltamalla ja soitin oli alunperin suunniteltu virittämisen apuvälineeksi. Käytännön viritystyössä keksintö osoittautui kuitenkin hankalaksi, koska puhaltaminen sitoi toisen käden käytön. Niinpä hän varusti soittimen ylöspäin vedettävällä ja täytettävällä käsipalkeella, jolloin palkeen laskiessa molemmat kädet vapautuivat työhön. Buschmann kehitteli ideaansa eteenpäin ja esitteli vuonna 1822 Handaeolininimisen soittimen, joka oli varustettu käsipalkeella, yksinkertaisilla koskettimilla, sekä kielin, jotka soivat sekä veto- että työntöpalkeella.²

Wieniläinen soitinrakentaja Cyrillus Demian (1772–1847) sovelsi käsiharmonikan ideaa omassa verstaassaan rakentamalla vaihtoäänisen soittimen, jossa veto- ja työntöpalkeella syntyi eri ääni. Demianin soittimessa oli muutamia nappuloita palkeen soittajasta katsottuna vasemmalla puolella. Tämä Accordion-soitin sai patentin vuonna 1829.³ Patentin myötä Demianille myönnettiin keisarillinen yksinoikeus accordionin valmistamiseen.⁴ Vaihtoäänisyyden ja soittimen teknisen rakenteen, muun muassa valmiiden säestyssointujen takia, tätä soitintyyppiä voidaan pitää nykyaikaisen harmonikan kantamuotona. Muita nykyisinkin käytössä olevia harmonikkatyyppiä syntyi vielä lisää 1830–1840-luvuilla, kun englantilainen fyysikko Charles Wheatstone (1802–1875) patentoi kromaattisen concertinan perusratkaisun vuonna 1828 ja saksalainen muusikko Carl Friedrich Uhlig (1789–1874) rakensi vuonna 1834 laatikon mallisen harmonikan, saksalaisten konzertina-soittimien alkumuodon, sekä niin ikään saksalainen Heinrich Band (1821–1860), joka kehitti bandoneonin vuonna 1840.⁵

² Kjellström 1976, 14–15.

³ Faulstad 1978, 15.

⁴ Kurkela 2014, 24.

⁵ Hermosa, 19.

Yksirivinen harmonikka 1800-luvun lopulta. Yksityiskokoelma. Kuva Markku Lepistö.

1830-luvulla harmonikkaa alettiin valmistaa teollisesti Saksan ja Itävallan lisäksi ainakin Ranskassa, Venäjällä ja Italiassa. Teollisen rakentamisen ja uusien harmonikkatyyppien myötä syntyivät nopeasti myös ensimmäiset julkaistut soitto-oppaat. Esimerkiksi pariisilainen soitinrakentaja Gabriel Pichenot julkaisi oman koulunsa *Method pour l'Accordeon* vuonna 1831 ja niin ikään ranskalainen Adolf Reisner *Airs choisis pour l'Accordéon, précédées d'une Instruction Méthodique* vuonna 1832. Ensimmäinen saksalainen Adolf Müllerin harmonikkakoulu *Accordion Schule* julkaistiin vuonna 1834.⁶

Harmonikan varhaisimpia eurooppalaisia vaihteita – mukaan lukien itse keksintö ja sen teollinen tuotanto, tuotantomäärät ja jakelukanavat – on tutkittu melko vähän. Suomen kannalta yksi tärkeimpiä tuotantomaita oli Saksa, jossa harmonikan teollinen rakentaminen keskittyi aluksi historialliseen Saksin ruhtinaskuntaan ja sen pieniin kaupunkeihin, joita olivat Klingenthal, Zvota, Altenburg ja Markneukirchen. Tehtaiden 1800-luvun tuotantomääriä ja -paikkoja koskevat kirjanpidot ja arkistot ovat kuitenkin suurelta osin hävinneet, ja säilyneet tietovarannot ovat pirstaloituneet pieniin yksityisiin ja julkisiin kokoelmiin ympäri Saksaa. 1800-luvun lähdeaineiston vaikean saatavuuden ja puutteiden vuoksi harmonikan teollisen historian perustutkimus odottaa vielä tekijäänsä. Tämä tutkimus on ensimmäisiä askeleita tarkastella asiaa Suomen musiikin historian kannalta.

1.2. Tutkimuksen lähtökohdat

Tutkimuksessa käyttämäni lähdemateriaali pohjautuu suurimmaksi osaksi Kansalliskirjaston ylläpitämään digitaaliseen sanomalehtikirjastoon⁷, jonka tarjoaman hakuohjelman avulla on ollut mahdollista selata ja hakea viitteitä harmonikan vaiheista Suomen suuriruhtinaskunnassa. Sanomalehdistöstä löytyvien yksittäisten tiedonmurusten keräämisestä ja järjestämisestä muodostui loppujen lopuksi lähes puolentoista vuoden mittainen intensiivinen jakso taiteellisen työni ohessa. Digitaalisen sanomalehtikirjaston suurimpana etuna oli hakutoiminto, jolla joko yksittäisten sanojen tai sanalistojen avulla saattoi hakea viitteitä harmonikasta. Haun kattavuus ei ole kuitenkaan täydellinen, joten pyrin hakemaan aiheisiin lisää

⁶ Hermosa, 35.

⁷ Ks. <http://digi.lib.helsinki.fi/sanomalehti>. Viitattu 13.3.2014.

tietoa eri asiakulmasta olevin hakusanoin. Keräystyön aikana lehtisivuja, joissa harmonikka on mainittu, kertyi yhteensä noin 8500 sivua, joista vanhin on vuodelta 1832.⁸ Haun mahdollinen kattamattomuus on kuitenkin otettava huomioon lopullisia tutkimustuloksia arvioitaessa. Työn toisena vaikeutena oli koota näistä pienistä sirpaleista isompia kokonaisuuksia välttämällä sitä, ettei harmonikan monipuolisesta historiasta syntyisi pelkkiä luetteloita. Lähdemateriaalin sisältö ohjasi työtä kuitenkin siten, että tutkimustuloksina syntyi laaja liiteosuus muun muassa harmonikan korjaus- ja rakentamistoiminnasta, harmonikkojen myyntiliikkeistä sekä Martin Paulin konserttitoiminnasta.

Tämän kirjallisen työn keskeisin yksittäinen henkilö on 1800-luvun loppupuolella Suomessa pitkään asunut ja vaikuttanut harmonikansoittaja Martin Paul (1843–1893), johon kiinnitin huomioni jo lähdeaineistoa kerätessäni. Mielenkiintoani henkilöön lisäsi erityisesti se, että taiteilija oli jostain syystä jäänyt täysin historian hämärään, eikä kukaan vanhemmankaan polven harmonikansoittajista tunnistanut häntä. Ainoa löytämäni kirjallinen lähde hänestä rajautuu muutaman kappaleen kirjoitukseen historioitsija Sven Hirnin teoksessa *Sävelten tahtiin*.⁹ Ilman Hirnin tekemää esityötä ja sanomalehdistöstä löytyviä lehtimainintoja Paulin ura olisi saattanut jäädä edelleen hämärän peittoon. Martin Paulista keräämäni lähdemateriaali oli aluksi vain hajanainen, pirstaloitunut ja laaja, peräti 1600 kappaleen kokoelma pieniä lehtimainintoja. Valottaakseni Paulin elämää ja taustoja pyrin löytämään myös hänen jälkeläisiään. Heidän löytämisensä oli usean kuukauden työn takana, sillä Paulin viimeisestä asuinpaikasta Viipurista ei ollut löydettävissä kirkonkirjoja 1890-luvun alusta. Suurimmaksi avuksi osoittautui lopulta internetistä löytyvä Suomen Sukututkimusseuran ylläpitämä keskustelusivusto SukuForum, jossa pääasiassa harrastajasukututkijat etsivät tietoja ja täydennyksiä omiin tutkimusaiheisiinsa.¹⁰ Martin Paulin lasten syntymisestä kertovien lehti-ilmoitusten avulla pystyin muotoilemaan palstalle myös oman kysymykseni Paulin suvusta. Lopulta sukututkija Juha Vuorelalta saamani vastauksen johdattamana löysin aluksi tiedonmurusia Martin Paulin vaimosta Ida Paulista ja lopulta tietoa koko Martin Paulin perheestä. Tämän jälkeen sain Paulin jälkeläisiltä lisää kaivattua kirjallista lähdemateriaalia ja valokuvia. Lähdeaineiston luonne ja puutteet heijastuvat kuitenkin tarinaan siten, että Paulin varhaisimmat vaiheet Tanskassa ja Ruotsissa ovat jääneet lähes kokonaan hämärän peittoon ja osassa tekstiä on havaittavissa tiettyä luettelomaisuutta.

1.3. Tutkimuksen lähestymistavat

Martin Paul on tämän kirjallisen työn tärkein avainhenkilö ja hänen kauttaan on mahdollista käsitellä monia eri tutkimusaiheita. Harmonikkaohjelmistoon ja konserttitoimintaan liittyvien aiheiden lisäksi Paulin toiminnan myötä voidaan hahmottaa myös eri sosiaaliluokkien suhtautumista soittimeen ja yleisesti instrumentin asemaa suhteessa yhteiskunnalliseen tilanteeseen. Lisäksi Paulin vaiheiden tutkiminen valaisee 1800-luvun taiteilijaelämää sekä musiikkibisneksen ja agentuuritoiminnan alkuaikoja Suomessa.

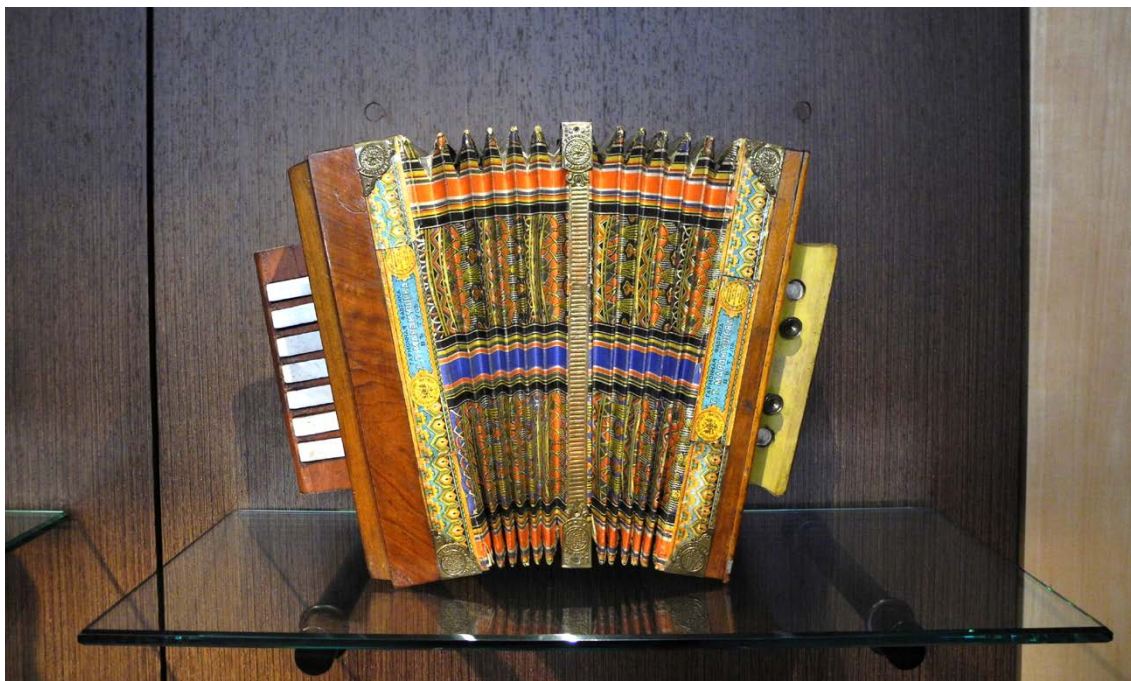
Harmonikka voidaan jo 1830-luvulta lähtien liittää osaksi uutta urbaania ja mekaanista äänimaisemaa, joka syntyi Keski-Euroopasta alkaneen teollisen massatuotantoon perustuvan soitinrakentamisen myötä. Harmonikan kanssa uutta äänimaisemaa loivat myös muut markkinoille tulleet vapaalehdykkäsoittimet, kuten huuliharput ja harmonit sekä samaan aikaan yleistyneet soittorasiat ja suuremmat mekaanis-automaattiset soittolaitteet, joita markkinoitiin esimerkiksi Ariston, Polyphonion, Symphonion ja Herophon -tuotemerkeillä. Yhteistä näille mekaanisille soitinautomaateille oli se, että ne toistivat joko erilliselle metalli- tai pahvilevylle taltioituja valmiita kappaleita. Polyphonioissa ja Symphonioissa metallilevylle taltioitu kappale toistui pienten metallikielten välittämänä aivan kuten nykyisissäkin soittoasioissa. Aristoneiden ja Herophonien tuottamat sävelmät olivat äänenlaadultaan hyvin samankaltaisia harmonin, posetiivin tai harmonikan kanssa. Merkittävin ero harmonikkojen ja automaattisoittimien välillä oli kuitenkin nykykielen mukaisesti käyttöliittymässä, eli tavassa, jolla käyttäjä saattoi käyttää konetta: automaattisoittimet toistivat sävelmät samanlaisina kerta toisensa jälkeen, kun taas harmonikassa soittajan itsensä täytyi osata soittaa eli painaa nappuloita, hallita paljetta ja siten tuottaa sävelet oikeassa järjestyksessä ja oikeassa rytmissä.

8 Helsingfors Tidningar 02.06.1832.

9 Hirn 1997, 85–86.

10 Ks. <http://suku.genealogia.fi>. Viitattu 14.3.2014.

Harmonikka levisi Suomeen hitaasti ja varsin myöhäisessä vaiheessa verrattuna siihen kasvavaan teolliseen soitintuotantoon, joka alkoi Saksassa ja Venäjällä jo 1830-luvulta alkaen. Harmonikan tulo sijoittuu ajallisesti samaan aikakauteen, jolloin maahamme laivattiin harmonien ja huuliharppujen lisäksi moderneja pianoja. Esimerkiksi vuoden 1849 tuontitilastossa talous- ja rakennustarvikkeiden yhteydessä ainoat nimetyt soittimet olivatkin juuri harmonikka ja piano.¹¹ Sana harmonikka (ruotsiksi ”harmonika”) on tutkimuksen kannalta kuitenkin joissain tapauksissa ongelmallinen, sillä 1800-luvulla sana saattoi virkamieskielessä viitata harmonikan (ruot. handharmonika) lisäksi myös huuliharppuun (ruots. mundharmonika) ja joskus jopa harmoniin (fysharmonika).¹²

Harmonikka. G.T. Marakuchev, Tula, Venäjä, n. 1885. Soitinmuseo, Bryssel. Kuva Markku Lepistö.

1800-luku oli kehityksen ja uusien aatteiden vuosisata monilla eri alueilla. Eurooppalainen teollistuminen ja yleinen populaarikulttuurin synty olivat ne kaksi päätekijää, jotka vaikuttivat eniten myös harmonikan leviämiseen Suomessa. Teollisen kehityksen myötä tuotantomäärät kasvoivat ja myös yksittäisen soittimen tuotantokulut pienenevät. Keski-Euroopassa syntyneen uuden yritteliäisyyttä ihannoivan porvariston ja heidän luomansa sarja- ja massatuotannon myötä mekaanisten soittolaitteiden tarjonta ja kauppa laajeni nopeasti Euroopan joka kulmalle, myös Suomeen.

Kaupungistuminen ja teollistuminen synnyttivät kansalle kokonaan uuden elämäntavan, kun työ ja vapaa-aika eriytyivät yhä selkeämmin. Moderni aika synnytti tarvetta kokonaan uudelle populaarikulttuurille vanhan sivistyneistön kulttuuriharrastusten rinnalle. Uusi maahamme saapunut varietee-, teatteri- ja viihdytyskulttuuri loi vähitellen mahdollisuuksia myös uuden soittokoneen, harmonikan käytölle. Maaseudun talonpoikaisväestön keskuudessa diatoniset yksi- ja kaksiriviset harmonikat nousivat nopeasti suureen suosioon edullisen hinnan ja matalan aloituskynnyksen myötä. Soittimen hankintakynnys oli myös hyvin matala ympäri Suomea ulottuvan myyntiverkoston, soitinliikkeiden, kirjakauppojen ja lyhyttavaraliikkeiden ansiosta.

¹¹ Åbo Tidningar 19.03.1850.

¹² Kurkela 2014, 40.

2. Harmonikan varhaishistoria Suomessa

2.1. Harmonikka, virsseli ja paljespeli

Sanomalehdistö 1850-luvun Suomessa oli lähestulkoon kokonaan ruotsinkielistä. Pientä suomenkielistä vähemmistöä edustivat esimerkiksi Oulussa vuosina 1829–1879 ilmestynyt *Oulun Viikkosanomat*, Porissa vuosina 1860–1862 ilmestynyt *Porin Kaupungin Sanomia*, Hämeenlinnassa vuosina 1858–1901 julkaistu *Hämäläinen* sekä helsinkiläinen *Suometar* (1847–1866).¹³ Myös varhaisimmat soitinliikkeiden mainokset olivat poikkeuksetta ruotsiksi. Soitinliikkeiden käytetyimmät nimitykset harmonikasta olivat ”harmonika” tai ”handharmonika”. Ranskalaisia, englantilaisia ja saksalaisia lainasanoja edustivat nimitykset ”accordeon”, ”accordion” ja ”acordion”. Tutuiksi tulivat myös käyttötapaan viitaavat sanat ”käsiharmonikka”, ”dragharmonika” ja ”dragspel”. Venäläistä lainasanoja edustivat mm. ”sirmakka”, ”scharmakka”, ja ”taljankka”.

Harmonikan nykyisiin nimityksiin verrattuna huomattavaa on se, että sanaa ”haitari” tai ”pirunkeuhko” ei vielä 1800-luvulla käytetty lainkaan. Myös ”hanuri”-nimitystä käytettiin ensimmäisen kerran vasta vuonna 1885 ja sen jälkeenkin vain erittäin harvoin. Suomenkielisen kansan suussa ja lehdistössä halventavassa merkityksessä levisivät 1800-luvun loppuvuosikymmeninä sanat ”virsseli”, ”vetopeli”, ”säkipeli”, ”pelipussi”, ”pussipeli”, ”paljespeli” ja ”palalaikka”.¹⁴

2.2. Harmonikkojen varhainen maahantuonti

Harmonikan leviäminen Suomeen alkoi 1850-luvulta lähtien oletettavasti sekä Saksasta että Venäjältä, vaikka tarkkoja soittimien tuonti- tai tullitietoja ei kummankaan maan osalta olekaan löydetty. Vuosisadan puoliväliin viittaavat kuitenkin esimerkiksi muutamat sanomalehdistöstä löytyneet harmonikkojen tuonti-ilmoitukset, jotka koskivat Suomen ja Pietarin välistä kaupankäyntiä. Venäjällä harmonikanrakennus oli aluksi keskittynyt Moskovan eteläpuolella sijaitsevaan Tulan kaupunkiin, jossa ensimmäiset soittimet rakennettiin 1830-luvulla.¹⁵ Suomen ja Saksan välisestä harmonikkakaupasta ei ole löytynyt historiallisia dokumentteja. Saksan teollisen harmonikkatuotannon pääalueena toimi 1800-luvulla Saksin maakunta. Esimerkiksi Klingenthalissa toimi parhaimmillaan kymmeniä harmonikkatehtaita. Tehtaiden historialliset dokumentit ovat kuitenkin pääosin tuhoutuneet tai hajaantuneet Itä-Saksan valtiollisena aikana.

Tämän työn ainoana kirjallisena lähteenä Suomesta ennen sanomalehdistöstä löytyviä soitinliikkeiden ilmoituksia ovat turkulaisen Transport Ångfartygsbolagetin muutamassa sanomalehdessä julkaistut vuosikertomukset vuodesta 1849 vuoteen 1853. Vuonna 1838 perustetun osakeyhtiön liikeideana oli kuljettaa maataloustuotteita Suomen rannikkokaupunkien kautta Pietariin. Tavaraliikenteen ohessa yhtiön ainoa laiva s/s Murtaja harjoitti myös matkustajaliikennettä. Laiva valmistui vuonna 1841, mutta se romutettiin vanhentuneena jo vuonna 1862.¹⁶

Vuosikertomuksien mukaan s/s Murtaja toi Suomeen paluulastina taloustavaroiden, elintarvikkeiden, rakennustavaroiden, koneiden ja laitteiden lisäksi Pietarista soittimia seuraavasti:

	1849 ¹⁷	1850 ¹⁸	1851 ¹⁹	1852 ²⁰	1853 ²¹
Harmonikkoja	8 kolia	8 kolia	19 kolia	12 koria	34 kolia
Pianoforteja	5 kpl	6 kpl	4 kpl	2 kpl	2 kpl

13 Ks. <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/titles>. Viitattu 26.1.2016.

14 Ks. liite 2.

15 Ks. <http://www.barynya.com/russianmusic/Bayan-russian-accordion.htm>. Viitattu 26.1.2016.

16 Ks. <http://www.turkusteamers.com/oheistietoa/varustamoita/transport/varu.html>. Viitattu 14.3.2014.

17 Ensimmäinen maininta vuodelta 1850, joka koski edellisen vuoden tuontitavaroita. Åbo Tidningar 19.03.1850.

18 Finlands Allmänna Tidning 22.03.1851.

19 Finlands Allmänna Tidning 05.06.1852.

20 Finlands Allmänna Tidning 30.03.1853.

21 Finlands Allmänna Tidning 08.04.1854.

Varsinaisia kappalemääriä on kollien eli pakkausyksiköiden lukumäärästä huolimatta mahdotonta arvailla. Tuontimäärät saattoivat olla muutamista kymmenistä soittimista aina useampaan sataan soittimeen, sillä viranomaiskielessä ”harmonikor”-sana saattoi viitata myös muihin sukulaissoittimiin, kuten edellä jo selostin.

Pietarissa toimi 1850-luvulla myös Suomen ja Pietarin välisiä kauppa-asioita hoitava viranomaistoimisto, eli Tullikamari, jonka yksityiskohtaisia tuontitilastoja Suomen ja Pietarin välisestä kaupankäynnistä julkaistiin *Finlands Allmänna Tidning* -sanomalehdessä vuosina 1851–1853 ja 1856–1857. Niiden mukaan maahamme saapui harmonikkoja seuraavasti:

	1851 ²²	1852 ²³	1853 ²⁴	1856 ²⁵	1857 ²⁶
Harmonikkoja	1591 kpl	1787 kpl	2559 kpl	2770 kpl	1080 kpl
Kokonaisarvo	692,50 rub	769 rub	1272 rub	1965 rub	1000 rub
Hinta/soitin	43 kop	43 kop	49 kop	70 kop	93 kop

Harmonikkojen ja pianojen välisestä hintaerosta saa jonkinlaisen käsityksen vuoden 1851 tilastosta, jonka mukaan maahamme tuotiin tuolloin Pietarista kaksitoista ”pianoforte” arvoltaan 2300 ruplaa.²⁷ Yksittäisen pianon arvo oli siis noin 192 ruplaa ja yhden pianon hinnalla saattoi tuoda maahan 446 harmonikkaa. Vuonna 1856 pianoja tuotiin maahamme 14 kpl arvoltaan 1950 ruplaa. Yksittäisen soittimen hinnaksi tuli tuolloin 139 ruplaa. Yhden pianon hinnalla sai laskennallisesti vuonna 1856 siis 198 harmonikkaa tai huuliharppua.

Ranskalainen harmonikka. Rakentaja F. Boullay n. 1850-1860. Yksityiskokoelma. Kuva Markku Lepistö

1800-luvun lopulle tultaessa Saksa oli suurin harmonikkojen teollinen valmistaja. Harmonikkojen vuosittaisista kokonaisvalmistusmääristä ei ole saatavilla tilastotietoja, mutta epäilemättä puhuttiin useista sadoistatuhansista instrumenteista. Esimerkiksi *Vogtländischer Anzeiger* -paikallissanomalehti vuodelta 1860 kertoi, että yksistään Klingenthalin vuotuinen harmonikkatuotanto oli yli 200 000 soitinta.²⁸ Berliinissä järjestettiin lokakuussa 1896 laaja teollisen tuotannon messutapahtuma Berliner Gewerbeausstellung, jonka tavoitteena oli esitellä Saksan teollisen tuotannon aikaansaannoksia koko maailmalle. Messutapahtumassa esiteltäviä teollisuushaaroja oli kaikkiaan 23, joista yhtenä oli soitinteollisuus.²⁹ Näyttelyn valmisteluvaiheessa tulevan tapahtuman lehdistömateriaalia levitettiin

22 Finlands Allmänna Tidning 21.04.1852.

23 Finlands Allmänna Tidning 04.05.1853.

24 Finlands Allmänna Tidning 24.04.1854.

25 Finlands Allmänna Tidning 15.07.1857.

26 Finlands Allmänna Tidning 25.05.1858.

27 Finlands Allmänna Tidning 21.04.1852.

28 Kurkela 2014, 29.

29 Ks. http://en.wikipedia.org/wiki/Great_Industrial_Exposition_of_Berlin. Viitattu 14.3.2014.

ympäri maailmaa ja sen pohjalta myös *Hufvudstadsbladet* teki lyhyen artikkelin. Artikkelin mukaan mm. Bechsteinin pianotehdas valmisti vuodessa 30–40 000 soitinta. Harmonikkojen ja muiden automaattisten soittimien valmistusmäärissä yksi tehdas saattoi valmistaa vuodessa yli 300 000 soitinta.³⁰ Näiden tuotantolukujen perusteella voidaan arvioida, että soitinteollisuus oli merkittävä teollisen tuotannon haara 1800-luvun lopun Saksassa ja se loi toimeentulon kymmenilletuhansille työntekijöille.

2.3. Harmonikkojen myyntikanavat

1850-luvun Suomessa varsinaisia musiikkikauppoja oli vielä hyvin vähän. Kattavaa perustutkimusta 1800-luvun musiikkikaupoista ei ole tehty, mutta lehtitietojen mukaan varsinaisia soitinkauppoja oli vain suurimmissa kaupungeissa Turussa, Helsingissä ja Viipurissa. Soitinkauppojen lisäksi instrumentteja ja nuotteja oli myynnissä kaupunkien kirjakaupoissa. Soitin- ja kirjakauppojen lisäksi harmonikat ilmestyivät myös nopeasti erilaisten sekatarvakauppojen, basaareiden ja lelukauppojen myyntivalikoimiin talous- ja vaatetavaran, kankaiden, elintarvikkeiden, viinien ja maatalouskoneiden ohella. Soitinliikkeiden sekä kirja- ja sekatarvakauppojen lisäksi harmonikkoja myytiin erilaisissa pantti-, tavara- ja löytötavarahuutokaupoissa.

Joulumyynti oli harmonikkakaupan kannalta suurta sesonkiaikaa jo 1870-luvulta lähtien. Pienikokoinen harmonikka oli halpa ja mielenkiintoinen esine sisältäen monia teknisiä oivalluksia. Harmonikkaa voitiin myydä erilaisten pelien ja muiden joululahjatavaroiden ohella myös lasten leluna.³¹

2.4. Harmonikkojen myynti suurimmissa kaupungeissa

2.4.1. Helsinki, musiikkikaupan monipuolinen keskus

(2355) **Musikaliska instrumenter,**
passande till julklopp:
Violiner, Altviolier, Violoneeller och Basviolier, till
särskilda priser.
Flöjter af Buxbom, D, C, H, till särskilda priser.
D:o " Ebenholtz, D, C, H " " " "
D:o " Grenadiltärd, D, C, H " " " "
Piccoloflöjter af Buxbom och Ebenholtz " " " "
Clarinetter, A, B och C. " " " "
Waldhorn med 3 Ventiler.
Trompeter med och utan Ventiler.
Cornet a Piston till särskilda priser.
Jagthorn, större och mindre, af koppar och messing.
Fagoletter af Buxbom och Ebenholtz.
Gitarer, bättre och sämre.
Handharmonikor, större och mindre.
Concertinos.
Munharmonikor, större och mindre.
Violin- och Gitarrelådor, bättre och sämre.
Violin-, Violoneell- och Contrabass-stråkar.
Hvitt tagel till stråkar.
Ekrufvar, stränglådare till Violin.
Jagtpipor, större och mindre.
Pianostämhammare.
Stämaffar och stämpipor i A och C.
Colophonium, bättre och sämre, hos
Ludw. Beuermann.

Strängar,
som inkommit direkte från Italien, för Violin, Alt-
viol, Violoneell, Contrabass, Guitarr till 6 och 7
strängar, Harpa och Luta, 15 strängig. Dessutom
finnas vanliga Tyska strängar för ofvannämnda in-
strumenter hos
Ludw. Beuermann.

Nya Musikalier.
Circa 1,500 numror hafva nyligen inkommit hos
Ludw. Beuermann.

Pianofortes
af flere slag hos
Ludw. Beuermann.

Helsingin ensimmäinen pitempiaikainen musiikkikauppa oli saksalaisen Ludvig Beuermannin (1815–1868) perustama Musikhandel, joka aloitti toimintansa joulukuussa 1849. Liikkeen alkuvuosina Beuermannin valikoimissa oli laaja valikoima laulu- ja pianonuotteja, mutta myös yleisimpiä soittimia ja soitintarvikkeita.³²

Muutamassa vuodessa Beuermannin liikkeestä tuli eräänlainen Helsingin musiikkialan keskus. Soittimien, soitintarvikkeiden ja nuottien lisäksi kaupan kautta oli myös mahdollista tilata pianonsoittaja perhetilaisuuteen tai tanssiaisiin.³³ Liikkeen kautta saattoi ilmoittautua myös pianotunneille tai ostaa konserttilippuja.³⁴ Alusta lähtien tärkeänä liikeideana oli myös nuottien lainaus. Lainattavissa oli monipuolisesti sekä laulu- että soitinmusiikkia. Nuottien lainaus ei ollut pelkästään pääkaupungin harrastajien etuoikeus, sillä lainanuotteja lähetettiin postin kautta tarvittaessa myös muualle Suomeen.³⁵

Beuermannin musiikkikaupan ilmoitus.
Finlands Allmänna Tidning 10.12.1858.

Beuermannin musiikkiliikkeessä oli alusta lähtien myynnissä laaja valikoima yleisimpiä kieli- ja puhallinsoittimia. Ensimmäisen harmonikan sisältävän ilmoituksen Beuermann julkaisi 26. toukokuuta 1858. Tuolloin Beuermann ilmoitti myyvänsä ”concertinos”-soittimia 80 kopeekasta 30 ruplaan. Kyseessä oli ilmeisimmin englantilaisen Charles Wheatstonen (1802–1875) kehittämä harmonikan sukulaissoitin

30 Hufvudstadsbladet 16.06.1895.

31 Joulunäyttelyitä järjestettiin vuosittain monissa maamme suurimmissa kaupungeissa. Helsingissä niitä järjesti esimerkiksi Lång & Ståhlberg, Haminassa ja Kotkassa F. R. Welin, Turussa Frenckell & Sons, Lappeenrannassa Elisabeth Gestrin ja Kuopiossa V. Weurlander. Ks. Helsingfors Dagblad 12.12.1887; Fredrikshamn Tidning 05.12.1888; Kotkan Sanomat 01.12.1891; Aura 11.12.1888; Lappeenrannan Uutiset 16.12.1890; Tapio 18.12.1875.

32 Finlands Allmänna Tidning 15.02.1850.

33 Helsingfors Tidningar 12.02.1853.

34 Ks. Helsingfors Tidningar 01.10.1853; Helsingfors Tidningar 27.09.1854.

35 Ilmarinen 22.02.1851.

concertina, joka oli saanut patentin samana vuonna (1829) kuin Demianin suunnittelema Accordion.³⁶ Concertinan suurin ero saksalaistyyppiseen harmonikkaan on se, että palkeen molemmilla puolilla on melodiaklaviatuuri ilman valmiita basso/sointuyhdistelmiä. Concertinojen lisäksi Beuermannin valikoimissa oli viuluja, alttoviuluja, selloja, kitaroita, huiluja, klarinetteja ja metsästystorvia.³⁷ Varsinaisia käsiharmonikoita Beuermann mainosti ensimmäisen kerran joulukuussa 1858.³⁸

Suomen virallisena valuuttana oli 1850-luvun loppuun saakka Venäjän rupla. Suomen markka otettiin virallisesti käyttöön vuonna 1860 ja sen kurssi oli sidottu ruplan arvoon. Ensimmäisen Suomen markan arvoksi merkittiin ¼ ruplaa.³⁹ 1860-luvun siirtymävuosina monet liikkeet ilmoittivat hintoja vaihtelevasti molemmissa valuutoissa. Lokakuussa vuonna 1865 Beuermannkin ilmoitti harmonikkojen hinnat lokakuussa kahdesta kahdeksaentoista ruplaan ja marraskuussa kuudesta markasta 72 markkaan. Pianojen hinnat vaihtelivat samoissa ilmoituksissa 1000 markasta 1260 markkaan.⁴⁰ Vuonna 1867 Beuermann myi concertinoja 75 markan hintaan ja harmonikkoja 6–60 markan hintaan.⁴¹

Strängar & Harmonikor.

	Tyska.	Romerska.		Tyska.	Romerska.
Violin-strängar.			Contrabas-strängar.		
E. 4 längder slipad, osli-pad pr styck à	— 75, — 90	1: 20	G. pr styck à	3: 50	Om så önskas levereras också romerska bassträngar
E. af silke ” ” ”	— 80, 1: 50		D. ” ” ”	4: —	
A. ” ” ”	— 60, — 75	1: 30	A. öfverspunna ” ” ”	6: 50	
D. ” ” ”	— 60, — 80	1: 40	E. ” ” ”	8: —	
G. öfverspunnen med koppar pr styck à	— 80, 1: 50		Guitarre-strängar.		
G. silfver ” ” ”	1: 75	2: 25	C. 7 strängad pr styck à	— 80	
Viola-strängar.			E. A. D. öfverspunna pr styck à	— 70	
A. pr styck à	— 60, — 75	1: 30	G. H. tarm-strängar pr styck à	— 60, — 80	
D. ” ” ”	— 60, — 80	1: 40	E. tarm-strängar pr styck à	— 75, — 90	
G. ” ” ”	1: —	2: —	Zitter-strängar		
C. ” ” ”	1: 25	2: 25	för Primzittera pr sats Mk	7: —	
Cello-strängar.			” Elegiezittera ” ” ”	8: 50	
A. pr styck à	1: 50	Om så önskas levereras också romerska Cello-strängar.	” enskilda Bas-strängar à	— 60	
D. ” ” ”	1: 60		” ” Begleit ” ” ”	— 50	
G. ” ” ”	2: —		Alla andra slags strängar f. Mandolin, Harpa etc. etc. anskaffas, ifall icke på lager, snabbt och väl.		
C. ” ” ”	2: 25				

Harmonikor

i stort urval.

	Mk			
små, utan Register	6	—	stora med 3 Register dubbel-bälgo. skall-hål, fin Mk	28
” med 1 Register	9	—	” ” 2 ” dubbel-bälgo mycket skön Mk	30
” ” 1 ” o. skall-hål ”	11	—	stora m. 3 klappar elegant Mk	35
” ” 1 ” 10 klappar fina ”	14	—	” ” 4 ” ” ”	38
” ” 1 ” ” ” o. skall-hål Mk	18	—	” ” 4 ” ” ”	40
” ” 2 ” 10 klappar fina o. skall-hål Mk	20	—	” ” 4 ” ” ”	45
stora ” 2 ” 10 klappar o. skall-hål fin Mk	22	—	Större harmonikor med 3, 4, 5, 6 Reg. 2, 3 radig, dubbel-bälgo etc. etc. hål-ler jag städse, billiga o. goda, på lager.	
” ” 2 ” dubbel-bälgo. skall-hål fin Mk	26	—		

Anhållas om att alla beställningar ställas *direct* till mig i hvilket fall de utfalla *billigast*.

Vid kontant betalning inträder en minskning i pris.

Helsingfors, Tidnings- & Tryckeri-Aktiebolagets tryckeri (Heleneg. 3) 1888.

Melanin musiikkikaupan ilmoitus. Nya Pressen 30.08.1888.

³⁶ Kurkela 2014, 24–26.

³⁷ Helsingfors Tidningar 26.05.1858.

³⁸ Finlands Allmänna Tidning 10.12.1858.

³⁹ Ks. https://fi.wikipedia.org/wiki/Suomen_markka. Viitattu 15.3.2014.

⁴⁰ Ks. Helsingfors Dagblad 04.10.1865; Helsingfors Dagblad 25.11.1865.

⁴¹ Ks. Helsingfors Dagblad 02.02.1867; Helsingfors Dagblad 12.12.1867.

Beuermannin musiikkiliikkeen hintoja voidaan verrata työväen yleiseen palkkatasoon; vuonna 1867 keskimääräinen sahatyömiehen päiväpalkka oli 1,63 markkaa. Halvin harmonikka (6 mk) olisi siis irronnut sahatyömiehelle vajaan viikon palkalla. Helsingin kaupungin töissä olevan kirvesmiehen päiväansio oli 2,27 mk⁴², jolloin kalleinta mallia (60 mk) varten kirvesmiehen olisi tarvinnut tehdä töitä 26 päivää.

Beuermanns Musikhandel siirtyi vuonna 1868 Ludvig Beuermannin kuoltua hänen leskensä omistukseen. Vuonna 1877 lesken uusi aviomies Axel Lindgren osti liikkeen, mutta musiikkikauppa säilytti vanhan liikkeenimensä aina vuoteen 1891 saakka, jolloin A. E. Lindgrens Musikhandel aloitti toimintansa.⁴³ Liike ilmoitti myyvänsä viuluja, kitaroita, huiluja, klarinetteja, metsästystorvia, harmonikkoja, lastensoittimia ja ”aitoja” italialaisia kieliä.⁴⁴ Vuonna 1896 Lindgren mainosti omistavansa Suomen suurimman varaston erilaisia soittimia.⁴⁵

Största Not- och Instrumenthandel,
Piano- och Harmonium-Magasin

Telefon 1431. **Helsingfors** är hos **Alexandersgatan 11.**

Illustrerade priskuranter gratis. **A. MELAN.** Illustrerade priskuranter gratis.

Pianos & Flyglar af Hofpianofabrikerna:
C. Kaps i Dresden, Th. Steinweg Nachf. i Braunschweig,
F. Neumeyer i Berlin, Berdux, Fiedler, Mühlbach, Wagner m. fl.

Orgelharmoniums
 af Tysklands, Amerikas och Sveriges bästa fabriker, Violiner, stort lager, ca 200 st. till ett pris af Fmk 10 – 600. —,
 Cellos, Contrabasar, Guitarrer, Mandoliner, Banjos, Zithror. Nyhet: Folk- och Universal-eller Accordzithror med
 6 pedaler (att lära sig spela den fordras endast 1/2 timmes undervisning) Virsikantele etc. etc.

Äkta romerska strängar
 Valkända Bleckblåsinstrumenter
 Flageolets, Flöjter, Clarinetter, Oboes, Metronomer, trummor, tamburiner, trianglar,
 castagnetter etc. etc.

Alla instrument-tillbehör i största urval.

Knittlinger munharmonikor,
 harmonikor, alltid omkr. 200 st. på lager, en och 2-radiga
 med stålhorn och fjäderlätta,

Imperial Accordeons,
 Symphonions, sjelfspelande, Aristons, Hero-
 phons, Manopans, Seraphines, etc.

Schweizer speldosor,
 Occarinas från Fmk 3–35, äfven Occarina duetter,
 terzetter och quartetter, äfvensom noter dertill.

Anna Melanin soitinliikkeen mainos. Suomalainen 25.11.1895.

42 Vattula 1983, 422–423.

43 Kurkela 2009, 65.

44 Nya Pressen 20.12.1891. Lindgren ilmoitti harmonikoista myös vuosina 1894–96. Ks. Päivälehti 21.09.1894; Uusi Suometar 23.10.1895; Savo-Karjala 28.08.1896.

45 Savo-Karjala 04.09.1896.

A. MELAN.

Största Not-, Musikinstrument- och Stränghandel. | Suurin Nuotti-, Musiikkisoiitin- ja Kielikauppa.

11 Alexandergatan. HELSINGFORS. Alexandergatan 11. | 11 Aleksanderinkatu. HELSINKI. Aleksanderinkatu 11.

OES.! Reparationer & alla instrument mottagas! | HUOM.! Korjauksia kaikille soitimille vastaanotetaan!

Melanin musiikkikaupan kuvailmoitus. Nya Pressen 29.08.1891.

47 Nya Pressen 21.08.1888.

Elokuussa 1888 A. Melan julkaisi ensimmäisen, peräti neljäsvuotisen yksityiskohtaisen ilmoituksen musiikkiliikkeen valikoimista erillisenä sanomalehden liitteenä. Melanilla oli myynnissä laaja valikoima erilaisia soittimia, tarvikkeita ja myös eri kokoisia diatonisia harmonikoita yksirivisestä kolmerivisiin.⁴⁸ Sanomalehden lisäksi samaisesta luettelosta painatettiin Saksassa peräti 15 000 kappaleen eripainos, jota levitettiin ympäri maata.⁴⁹ Anna Melan painatti vastaavanlaisia kattavia myyntiluetteloita vuosittain ja lisäksi julkaisi sanomalehdissä vuosittain kymmeniä pikkuilmoituksia.⁵⁰

Anna Melan kuoli äkillisesti keväällä 1897 ollessaan yhdistetyllä työ- ja virkistysmatkalla Saksassa. Koska lähisuvun parista ei löytynyt Melanin liikkeelle jatkajaa, ainoaksi vaihtoehdoksi jäi koko liiketoiminnan myynti. Melanin kauppa myytiin vuonna 1897 ja omistajavaihdoksen myötä siitä tuli ”Helsingin Uusi Musiikkikauppa, ent. Melan, omistajat Fazer & Westerlund”.⁵¹

Beuermannin ja Melanin musiikkikauppojen lisäksi Helsingissä oli 1800-luvulla useita kymmeniä muita musiikkiliikkeitä sekä kirja- ja sekatarvakauppoja, joiden myyntivalikoimissa oli harmonikkoja. Musiikkiliikkeistä mainittakoon esimerkiksi A. Melanin palveluksesta eronnut Alfred Succo, joka perusti vuonna 1894 oman Kantele-nimisen musiikkikaupan Helsingin keskuskäytävälle.⁵² Myös K. F. Waseniuksen musiikkiliike oli 1890-luvulla pianojen ja flyygeleiden ohella merkittävä harmonikkojen myyjä. Aiemmin soitinkorjaajana toiminut Frans Galinis avasi uuden musiikkikaupan Helsinkiin vuonna 1900. Liikkeessä oli myynnissä sitroja, mandoliineja, kitaroita, viuluja sekä erilaisia mekaanisia soittokoneita. Lehti-ilmoituksen mukaan Galiniksella oli myynnissä vuonna 1900 peräti 400 eri mallista harmonikkaa.⁵³ Harmonikkoja myyvistä kirjakaupoista tärkeimpiä oli Frenckell & Sons, joka ilmoitti harmonikkamyynnistä ensimmäisen kerran vuonna 1864.⁵⁴

2.4.2. Pori, Pohjanlahden merellinen kauppakaupunki

Sanomalehtien perusteella ensimmäisiä harmonikkojen myyjiä helsinkiläisen Beuermannin ohella oli Porissa vaikuttanut kirjakauppias ja kirjapainon omistaja Karl Otto Palander (1825–1889). Palanderin kirjakauppa ilmoitti harmonikoista vuodesta 1862 alkaen ja kaksikymmentä vuotta myöhemminkin kirjakauppatavaroiden lisäksi myynnissä oli saksalaisia harmonikkoja sekä viulutarvikkeita.⁵⁵

Myytävänä
D. Palanderin kirjakaupasta:
 Onki-siimoja, Onkia, Uistimia ja muita
 onki kalastus vehkeitä.
 Sula Liima. (Flytande lim.) 30 kop. pullo.
 Syöpäläisten pulveria. (Insektpulver.) 35
 kop. pullo.
 Gitarra, Viola, Huiluja, Klarinettiä
 Metsästämäs ja Posti-torivia, Harmonikoita,
 Viola ja Gitarra-jänniä ynnä muita soitin
 koneihin kuuluvia kaluja.

Palanderin kirjakaupan ilmoitus. Porin kaupungin Sanomia 19.07.1862.

Palander omisti Porin ainoan kirjapainon, ja ilmoitukset julkaistiin useimmiten suomenkielisessä *Satakunta*-lehdessä, jonka hän oli perustanut kaupunkiin vuonna 1873.⁵⁶

48 Nya Pressen 30.08.1888.

49 Marvia 1947, 21.

50 Vuonna 1892 Melan ilmoitti musiikkikaupan valikoimissa olevan peräti 300 kappaletta Universal-merkkisiä harmonikkoja. Melan ilmoitti harmonikoista myös vuosina 1894–1897. Ks. Uusi Suometar 15.05.1892; Hufvudstadsbladet 15.03.1894; Päivälehti 18.04.1895; Hufvudstadsbladet 04.09.1895; Hufvudstadsbladet 09.09.1895; Hufvudstadsbladet 02.05.1896; Hufvudstadsbladet 16.05.1897; Suomalainen 25.10.1897.

51 Marvia 1947, 26, 31. Kaupan jälkeen vuosina 1897–1898 Helsingfors Nya Musikhandel jatkoi harmonikkamyyntiä. Vuonna 1900 Fazer & Westerlund ilmoitti myyntivarastossa olevan yli 500 harmonikkaa. Ks. Östra Finland 17.12.1897; Östra Finland 09.02.1898; Työmies 07.12.1900.

52 Marvia 1947, 24.

53 Hufvudstadsbladet 18.11.1900.

54 Finlands Allmänna Tidning 05.08.1864.

55 Satakunta 11.02.1882.

56 Saarinen 1972, 776–777.

Palanderin kirjakaupan jälkeen toimintaa jatkoi Satakunnan kirjakauppa, joka ilmoitti vuonna 1889 myyvänsä harmonikkoja sekä viuluja ja viulunkieliä.⁵⁷ Kirjakaupan valikoimissa olivat berliiniläisen J. F. Kalben tehtaan Imperial-harmonikat. Soittimet tunnisti palkeiden kulmarauodoista, joihin oli prässättyä kaksi ankkuria. Kirjakaupalla oli myynnissä myöhemmin myös itävaltalaisia ”uusihopea- ja patenttimetallikielisiä” harmonikkoja.⁵⁸

2.4.3. Viipuri, kansainvälinen markkinakaupunki

Viipurin harmonikkamyynä alkoi viimeisään 1860-luvulla ja ensimmäisiä ilmoittajia oli kirjakauppias ja liikemies Oscar Clouberg (1840–1896).⁵⁹ Cloubergin kirjakaupan valikoimissa oli harmonikkojen lisäksi myös muita soittimia ja tarvikkeita, viuluja, viulun jousia, kieliä ja viulukoteloita sekä kitaroita ja kitaran kieliä.⁶⁰

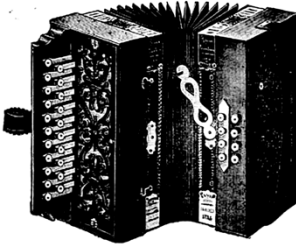
Pietarista Viipuriin muuttanut muusikko, kuoronjohtaja ja soitinkauppias Heinrich Wächter (1818–1881) ilmoitti myytävänä olevista harmonikoista ensimmäisen kerran vuonna 1870.⁶¹ Wächter oli hankkinut soitinliikkeen vuonna 1856 Oscar Cloubergin isältä, liikemies C. G. Cloubergiltä (1812–1878).⁶²

Saksalaissyntyinen muusikko ja kapellimestari Ernst Schneevoigt (1835–1905) vaikutti monipuolisesti Suomen musiikkielämään useilla paikkakunnilla. Schneevoigt muutti Suomeen vuonna 1856 ja työskenteli aluksi Turussa, Hämeenlinnassa, Mikkelissä ja myös Viipurissa ennen muuttoaan Helsinkiin. Helsingistä Schneevoigt muutti lopuksi Tampereelle.⁶³ Viipurissa Schneevoigtilla oli oma musiikkiliike, jossa hän myi messinkipuhaltimia ja myös harmonikkoja.⁶⁴

Vuodesta 1890 alkaen Viipurin tärkeimmäksi harmonikkakauppiaksi voidaan nostaa I. I. Todder. Harmonikkamyynnin lisäksi Todder myös huolsi ja korjasi soittimet. Todderin valikoimissa oli sekä saksalaisia (Kalbe) että italialaisia harmonikoita, harmoneita, huuliharppuja ja harmonikan osia.⁶⁵

I. I. Todder oli myös ensimmäinen musiikkikauppias, joka nimesi liikkeensä vuonna 1897 erityisesti harmonikkakaupaksi. Tähän saakka kaikki myytävät harmonikat olivat olleet osana soitinliikkeiden, kirja- ja lelukauppojen tai sekatarvakauppojen valikoimia.

I. I. Todder'in Harmonikkakauppa Viipurissa.

Alituinen varasto Harmonikoita laajalta tunnetuista ehtaista, esim. Kalben palkittuja teoksia Italialaisia, Itävallan Keis. Hovihankkian teoksia, palkinnon saaneita, nahkapale (Harmoni) koita uutta teosta, itsestään soivia soittokoneita niinkuin Albummia, Urkuharmonioita, Käsipositiivia, Huuliharppuja, Polkupyöräpölliä, Harmonikkain eri osia.

Huom.! Jälleenmyyjille suuri hinnaanlennus.

Harmonikka'n korjauksia tehdään huonollisesti ja halvimmalla.

I. I. Todder.
Kalaranta n:o 6 Litt. A.

Todderin Harmonikkakaupan ilmoitus. *Wiipurin Sanomat* 04.07.1897.

Todderin harmonikkakauppa ilmoitti *Wiipurin Sanomissa* viikoittain ja esimerkiksi vuoden 1898 aikana ilmoituksia julkaistiin yli 60 kappaletta. Myyntivalikoiman kasvaessa Todder laajensi myynnin vuonna 1900 kahteen eri toimipisteeseen ja vaihtoi liikenimeksi ”Todderin Soittokonekauppa”.⁶⁶

57 Westra Finland 08.06.1889.

58 Satakunta 01.01.1891. Satakunnan kirjakauppa ilmoitti harmonikoista myös vuosina 1892-1896. Ks. Satakunta 15.11.1892; Satakunta 26.06.1894; Satakunta 16.04.1895; Satakunta 31.10.1896.

59 Ruuth 1981, 327.

60 Wiborgs Tidning 06.11.1869. Clouberg ilmoitti harmonikoista myös vuonna 1884. Ks. Ilmarinen 27.09.1884.

61 Wiborgs Tidning 21.12.1870.

62 Ruuth 1981, 547.

63 Hirn 1997, 84-85.

64 Östra Finland 25.10.1876.

65 Ks. *Wiipurin Sanomat* 23.07.1890; *Wiipurin Sanomat* 02.06.1895; *Wiipurin Sanomat* 14.06.1896.

66 Ks. *Wiipuri* 08.04.1900; *Wiipuri* 15.07.1900.

Kirjakauppojen, Schneevoigtin soitinliikkeen ja Todderin harmonikkakaupan lisäksi Viipurissa oli 1800-luvun lopussa toistakymmentä muutakin kauppiasta, joiden valikoimissa oli myös harmonikat. Esimerkiksi Richard Faltin Pianomakasiini avasi yhdessä R. E. Westerlundin ja Helsingin Uuden Musiikkikaupan kanssa yhteisen sivumyymälän Viipuriin vuonna 1898.⁶⁷ Urkurina, säveltäjänä ja kuoronjohtajana tunnettu Emil Sivori (1854–1929) perusti Viipuriin niin ikään oman soitinliikkeen vuonna 1896.⁶⁸

Ilmoitetaan että **R. Faltin'in Pianomakasiinin**

R. E. Westerlund'in

ja

Helsingin Uuden Musiikkikaupan,

ent. A. Melan'in

Asioimistot Wiipurissa,

jotka molemmat nykyään ovat minun hoidettavina, ovat muutetut Kauppaneuvos F. Sergejeffin taloon, **Torkkelinkatu N:o 14**, ja olen minä nyt tilaisuudessa musiikkia harrastavalle yleisölle suosittamaan

Flygeleitä ainoastaan ensiluokan firmoilta, kuten Steinway Sons, I. Becker, Schiedmayer, Edv. Westermayer y. m.

Pianiinoja firmoilta: Rud. Ibach Sohn, Schiedmayer, G. Schwechten, Steingräber Söhne, Jul. Feurich, Ernst Nunck, A. H. Francke, Hooff C:o, R. Barthol, Schimmel & C:o y. m.

Urkuharmonioita firmoilta: Mason & Hamlin, Carpenter Amerikassa K. A. Andersson, Schiedmayer, M. Hofberg y. m.

Viuluja, Sitroja, Kitaroita, Mandoliineja, Torveja orkestereille, septeteille ja solisteille, **Jahtitorveja, Huiluja, Klarinetteja Okariinoja, Harmonikoita**, Pelilaatikoita, Kieliä, Hartsia y. m.

Nuotteja

pianolle, viululle ja laululle y. m.

Huom.! Soittimia ja nuotteja, joita ei ole varastossa, hankitaan pyynnöstä **ensi tilassa**.

Hjalmar Corander.

Torkkelinkatu N:o 14, Telefoni 561.

Hjalmar Coranderin ilmoitus. Wiipuri 23.02.1898.

2.4.4. Turku, Suomen harmonikkakaupan keskus

Ensimmäinen kuvallinen harmonikkailmoitus julkaistiin vuonna 1885 *Sanomia Turusta* -sanomalehdessä.⁶⁹ Sitä ennen, jo vuodesta 1870 lähtien sekatavarakauppias C. Fr. Lindberg ilmoitti useissa lehti-ilmoituksissa myyvänsä harmonikkoja.⁷⁰ Lindberg ei kuitenkaan ollut ainoa sekatavarakauppias Turussa, jonka valikoimiin harmonikat kuuluivat. Vuosisadan vaihteeseen tultaessa harmonikoita oli mainostanut yli kolmekymmentä muutakin kauppiasta.

67 Wiipuri 23.02.1898.

68 Östra Finland 19.12.1896.

69 Sanomia Turusta 09.05.1885.

70 Åbo Underrättelser 05.11.1870.

Saksalainen
Harmonikoita
suuri valikoima,
myyppi **C. Fr. Lindberg.**

Sanomalehdistöstä löytyvä varhaisin kuvailmoitus. Sanomia Turusta, 09.05.1885.

Frencckellien kirjapainosuku vaikutti 1800- ja 1900-luvulla vahvasti Turussa, Tampereella ja Helsingissä. Kirjapainosuvun kantaisän J. C. Frencckellin kolmen pojan välisten ristiriitojen vuoksi osa liiketoiminnasta myytiin ulkopuolisille.⁷¹ Turussa toiminta jatkui Frencckellska Bokhandel (Frencckellin kirjakauppa) -nimisenä ja kirjakauppa aloitti harmonikkojen myynnin Turussa vuonna 1870.⁷²

Vuonna 1887 aloitti harmonikkamyynnin turkulainen Pianomakasiini-liike (Pianomagasinet), joka sijaitsi osoitteessa Kauppiaskatu 1.⁷³ Pianomakasiinin valikoimissa oli harmonikkojen lisäksi myös pianoja, harmoneja, Ariston-posetiiveja, huuliharppuja sekä soitintarvikkeita. Pianomakasiini oli erittäin ahkera lehti-ilmoittaja, ja vuonna 1887 eri lehdissä julkaistiin yli 50 myynti-ilmoitusta. Seuraavana vuonna Pianomakasiini tehosti lehtimarkkinointia ja julkaisi ilmoituksia *Åbo Underrättelser*, *Åbo Tidningen* ja *Sanomia Turusta* -lehdissä yli 220 kappaletta. Tuon vuoden jälkeen ilmoitukset vähenivät nopeasti ja vuonna 1889 harmonikkailmoituksia löytyi alle 60 kappaletta.

Vuonna 1880-luvun loppupuolella Turun harmonikkamyynti oli todella vilkasta ja kaupunkia voidaan tuolloin pitää jopa suomalaisen harmonikkakaupan keskuksena. Välillä sanomalehden sivulla saattoi olla useampiakin harmonikkailmoituksia, kun Frencckellin ja Grönlundin kirjakaupat sekä Pianomagasinet mainostivat kilvan harmonikkoja.⁷⁴

Bästa kvalitet till måttliga pris.

Cornet a pistons Å 15, 22, 25, 35, 60, 60, 75, 85, 100, 135 rubel och till högre pris.

 Violner ifrån 2 till 800 rubel.

 Guitarer ifrån 3-125 rubel. Zitrör å 8, 12, 50, 40, 60, 80 rubel.

Flöjter ifrån 2-100 rubel.
Klarinetter ifrån 6-75 rubel.

Engelska Concertina ifrån 24-25 rubel.

Jul. Heinr. ZIMMERMANN,
HUFVUD-DEPOT FÖR MUSIKINSTRUMENT OCH NOTER.
S:t Petersburg, Stora Morskaja N: 34 och 40. Moskva, Schmiedebroücke, Sa-8016 2-5 charjus hus
Illustrerad prisurant GRATIS.
Försändning per efterkräf med 1/3 af beloppet vid emottagandet som handpenning.

Harmonikas af Kaibesabrik ifrån 4-60 rubel. Wiener harmonikor ifrån 22-75 rubel.

Pietarilaisen Zimmermannin musiikkikaupan mainos. Åbo Tidning 22.12.1891.

71 Ks. <http://www.kansallisbiografia.fi/talousvaikuttajat/?iid=108>. Viitattu 15.3. 2014.

72 Åbo Underrättelser 29.10.1870.

73 Åbo Underrättelser 13.09.1887.

74 Aura 23.11.1888.

Pianomagasinet-liikettä lukuunottamatta muut turkulaiset soitinliikkeet eivät mainostaneet harmonikkoja, vaan myynti oli ennen kaikkea kirjakauppojen ja sekatavaraliikkeiden varassa. Vuosisadan lopulla aloitti Turussa kuitenkin uusi J. Augschellerin Soitinkieli- ja Soittokonekauppa osoitteessa Henrikinkatu 1. Kaupan valikoimissa olivat viulut, kitarat, sitrat, mandoliinit, harmonikat ja harmonikan osat, pianot, harmonit, erilaiset mekaaniset soittorasiat sekä soittimien kielet. Lisäksi soitinliike tarjosi opetusta konserttisitran tai kitaran soittossa.⁷⁵

2.4.5. Kuopio, kasvava tehdaskaupunki radan varressa

Kuopio oli 1800-luvulla lopulla kasvava tehdaskaupunki, jolle juuri valmistuneet Saimaan kanava ja Savon rata loivat kasvun edellytykset. Kuopion musiikkielämän kannalta yksi merkittävimmistä vaikuttajista oli kaupunkiin vuonna 1854 muuttanut Johan Daniel Strunck (1825–1884). Strunck oli alunperin saksalainen muusikko, joka saapui Suomeen vuonna 1845 ja toimi aluksi Helsingissä Paciuksen orkesterin viulistina.⁷⁶

Vuonna 1854 Strunck muutti aluksi Turkuun ja myöhemmin samana vuonna edelleen Kuopioon, josta hänelle oli luvattu musiikinopettajan virka. Virkaa Strunck ei kuitenkaan koskaan saanut, mutta ryhtyi sen sijaan opettamaan yksityisesti useita eri soittimia sekä järjestämään kuukausittain konsertti-iltoja.⁷⁷ Yksityisopetuksen lisäksi Strunck perusti Kuopioon vuonna 1876 oman soitinkaupan, jonka valikoimissa olivat myös harmonikat. Muutamassa vuodessa myyntivalikoima laajentui soittimista ja soitintarvikkeista myös vaatetavaraan.⁷⁸

J. D. Strunck kuoli vuonna 1884, ja kaupan pitoa jatkoi hänen leskensä. Muutamassa vuodessa myyntivalikoima laajeni myös nuotteihin. Nuottimateriaalin lisäksi myynnissä oli viuluja, viulunosia, nuottipaperia sekä harmonikkoja.⁷⁹

Strunckin lisäksi merkittävä harmonikkamyymälä Kuopiossa oli kirjakauppias Victor Weurlander. Harmonikat ja soittorasiat tulivat Weurlanderilla myyntiin ensimmäisen kerran joulunäyttelyn yhteydessä vuonna 1875.⁸⁰ Vuonna 1883 myyntivalikoimaan tulivat lisäksi viulut, viulunkielet ja hartsit sekä virsikanteleen kielet.⁸¹ Victor Weurlanderin kaupallisen toiminnan lopetti kuitenkin konkurssi vuonna 1886.⁸²

2.4.6. Tampere, Sisä-Suomen harmonikkakeskus

Lehti-ilmoituksien perusteella harmonikkamyynti alkoi Tampereella vuonna 1871. Tuolloin kauppias J. R. Enqvist ilmoitti myyvänsä Cheddar- ja Vuojokijuuston ohella ”Stora tyska harmonikor”⁸³

Enqvistin lisäksi Tampereella vaikutti 1800-luvun loppuun mennessä lähemmäs kaksikymmentä kirja- ja sekatavarakauppiasta, joiden valikoimissa olivat harmonikat. Yksi harmonikkoja myyvistä kirjakaupoista oli J. F. Olanin kirjakauppa, jossa oli myynnissä vuonna 1883 aikuisten ja lasten viuluja, viulun jousia ja muita varaosia sekä nuottipaperia, huiluja ja ”parhaita Saksalaisia Käsi-Harmonikoita”.⁸⁴ Vuosina 1890–1899 kirjakauppa mainosti ”Patentti”-merkkisiä harmonikkoja, viuluja sekä huuliharppuja.⁸⁵

⁷⁵ Uusi Aura 18.11.1899. Liike ilmoitti harmonikoista myös vuonna 1900. Ks. Uusi Aura 13.01.1900.

⁷⁶ Ks. <http://www.pohjois-savonmuisti.fi/musiikki>. Viitattu 26.1.2016.

⁷⁷ Ks. <http://www.pohjois-savonmuisti.fi/musiikki>. Viitattu 26.1.2016.

⁷⁸ Ks. Tapio 17.01.1877; Tapio 09.01.1878.

⁷⁹ Tapio 13.01.1886. Strunckin leski ilmoitti sanomalehdissä myös vuosina 1890–1897. Ks. Savo 23.09.1890; Uusi Savo 21.05.1895; Savo-Karjala 06.03.1896; Uusi Savo 05.06.1897.

⁸⁰ Tapio 18.12.1875.

⁸¹ Savo 12.01.1883.

⁸² Savo 24.04.1886. Seuraavana vuonna liike jatkoi jälleen Weurlander & C:nin Kirja- ja paperikaupan nimellä ja myytävänä olivat sekä harmonikat että huuliharput. Ks. Savo 15.11.1887.

⁸³ Tampereen Sanomat 08.05.1871.

⁸⁴ Johan Frans Olán (1850–1897). Ks. Uusi Suometar 05.11.1883.

⁸⁵ Ks. Aamulehti 20.12.1890; Aamulehti 12.04.1892; Aamulehti 25.09.1897; Kansan Lehti 28.10.1899.

Emil Hagelbergin kirjakaupan ilmoitus. Tampereen Sanomat 11.03.1891.

Vuonna 1898 helsinkiläisen Anna Melanin soitinkaupan ostaneet Fazer & Westerlund päättivät perustaa Tampereelle sivukonttorin, ja liikepaikka löytyi kauppias Kaarlo Ruuskasen keskustaan vuonna 1892 rakennuttamasta kivitalosta Hämeenkadulta. Nimekseen kauppa sai ”Helsingin Uusi Musiikkikauppa, ent. A. Melan, omistajat Fazer & Westerlund, Tampereen Haaraliike”. Liikkeen hoitajaksi palkattiin Viipurista Tampereelle muuttanut Ernst Schneevoigt.⁸⁶ Musiikkikauppa myi ja välitti harmonikkoja ja kaikkia muitakin soittimia ja nuotteja, joita Helsingin pääkaupassakin oli myynnissä.⁸⁷ Musiikkiliike ei kuitenkaan jostain syystä menestynyt taloudellisesti ja omistajat päättivät myydä sen Schneevoigtille vuonna 1904.⁸⁸

2.5. Harmonikkojen korjaus- ja rakentamistoiminta

Tiedot 1800-luvun harmonikkojen korjaus- ja rakentamistoiminnasta Suomessa ovat melko hajanaisia ja lähdemateriaalissani ne koostuvat muutamista kymmenistä soitinkorjaajien sanomalehtimainoksista sekä yksittäisistä rakentajainnoista käsityökiilpailuartikkeleiden yhteydessä. Vuosina 1880–1900 maassamme toimi noin neljäkymmentä käsityöläistä, jotka ilmoittivat korjauspalveluistaan myös sanomalehdissä.⁸⁹ Arvatenkin korjaajia, jotka eivät mainostaneet lehdistössä, oli paljon enemmän.

Ammattimainen harmonikkojen rakentamistoiminta käynnistyi maassamme vasta 1900-luvun puolella ja sitä aikaisemmin rakentajat olivat todennäköisesti lähinnä käsistään taitavia seppiä, joille harmonikan valmistaminen oli kiinnostava sivuprojekti. Harmonikkojen korjaustoiminta valikoitui 1800-luvulla monien kelloseppien sivutoimeksi. Harmonikkojen korjaustyöt sopivat heille luonnostaan, sillä kellosepillä oli valmiina sopivat työvälineet ja ammattitaito pieniin korjaustöihin ja materiaaleja mekaanisten osien valmistamiseen. Harmonikkojen kielisiin oli esimerkiksi mahdollista käyttää samaa terästä kuin kellon vieterissä, ja harmonikkojen ja kellojen puukorjauksissa oli mahdollista käyttää niin ikään samoja työkaluja. Kelloseppien lisäksi korjaustöitä tekivät myös monet kieli- ja puhallinsoittimien korjaamiseen erikoistuneet ammattilaiset. 1800-luvun lopulla myös monet harmoninrakentajat korjasivat harmonikkoja.

Aiemmassa Viipurin harmonikkakauppaa valottavassa tekstissä mainittu kapellimestari Ernst Schneevoigt voidaan liittää myös osaksi 1800-luvun harmonikkojen myynti- ja korjaustoimintaa. Schneevoigt asui mm. Viipurissa ja Tampereella ja vuosina 1887–1895 Helsingissä, jonne hän perusti myös oman torvisoittimia valmistavan tehtaan.⁹⁰ Tehtaan lisäksi Schneevoigtilla oli myös oma soitinkorjaamo osoitteessa Pieni Roobertinkatu 9, jossa hän korjasi messinkipuhaltimet, viulut sekä monet mekaaniset soittolaitteet, esimerkiksi aristonit, symphonionit ja harmonikat.⁹¹

Varhaisin sanomalehdistöstä löytyvä harmonikkakorjaaja oli vuonna 1869, edellämainitun Ernst Schneevoigtin orkesterissa soittanut muusikko C. Krüll. Orkesterityön lisäksi hän keräsi lisätuloja korjaamalla viuluja, kitaroita ja harmonikkoja.⁹² Krüll toimi oman verstaan lisäksi myös kiertävänä soitinkorjaajana vuosina 1880–1897 ainakin Vaasassa, Helsingissä, Porissa ja Raumalla.⁹³

⁸⁶ Marvia 1947, 37.

⁸⁷ Tampereen Sanomat 04.02.1900.

⁸⁸ Marvia 1947, 38.

⁸⁹ Ks. liite 1.

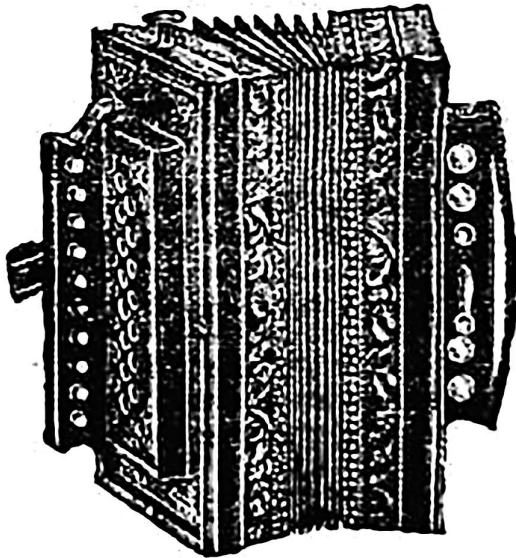
⁹⁰ Ks. <http://www.uta.fi/yky/arkisto/koskivoimaa/henkilot/schneev.htm>. Viitattu 15.3.2014.

⁹¹ Hufvudstadsbladet 18.03.1892.

⁹² Wiborgs Tidning 09.10.1869.

⁹³ Ks. Vasabladet 10.03.1880; Hufvudstadsbladet 17.11.1888; Hufvudstadsbladet 27.04.1890; Björneborgs Tidning 18.07.1890;

Diverse.

Special reparation af musikaliska instrument, såsom: aristonier, herophoner, guitarrer och **harmonika** å Simonsg. 10.

Frans Galinis.

Soitinkorjaaja Frans Galiniksen ilmoitus. Hufvudstadsbladet 27.06.1894.

Varhaisin sanomalehdistöstä löytyvä tieto suomalaisesta harmonikan rakentamisesta löytyi vuodelta 1878. Jyväskylän seminaarista valmistuvilla opettajakokelailla oli tapana valmistaa seminaarissa jokin käsityönäyte muistoksi opiskelustaan, ja lehtiartikkelin mukaan näyttelyn esinepöydällä oli näytteillä kitara ja harmonikka.⁹⁴

Vuonna 1887 järjestettiin Viipurissa vuosittainen maatalousnäyttely eli ”Landtbruksmötet”, jonka yhteydessä uusimpien maatalouskoneiden lisäksi esiteltiin myös suuri määrä puu- ja muita käsitöitä. Näyttelyn uusimpina tuotteina tuotiin esiin muutama harmoni, harmonikka, viulu, virsikantele ja kantele. Kirjoittaja oli erityisen ilahtunut E. Mäkisen jo tunnetuista harmoneista, jotka kirjoittajan mielestä ”ilmaisivat valmistajansa hyvää musikaalista lahjakkuutta”.⁹⁵

Vuonna 1890 järjestettiin Suomenjoella Kuopion läänin maanviljelyskokous, jonka yleiskeskustelun aiheena oli maanviljelystoiminnan kehittäminen. Kokous päätti myös tukea läänin kuvernöörin ehdotusta käsityökoulun aloittamiseksi. Kokouksen yhteydessä järjestettiin myös laaja käsityökilpailu, jossa palkintoja jaettiin kotieläimistä, maataloustuotteista, viljelytuotteista, käsitöistä, pellon kynnöistä ja ojituksista. Käsityösarjan kolmannen palkinnon ja 10 markan rahapalkkion kuittasi vesantolainen Juho Korhonen, joka oli rakentanut harmonikan.⁹⁶ Vesantolaisen Korhosen käsityötaitoihin palattiin vielä pari päivää myöhemmin:

Kuten sanoimme oli miesten käsitöitä tällä kertaa tavallista enemmän ja herätti moni esine siinä osastossa ansaittua huomiota. Eräs koulunkäymätön mies Vesannolta oli näytteille asettanut oman tekemänsä seinäkellon, pistoolin ja hienoudessa melkein ulkomaalaisten veroisen harmonikan.⁹⁷

Westra Finland 04.11.1891; Rauman Lehti 28.09.1892; Rauman Lehti 05.12.1894; Rauman Lehti 22.09.1897.

94 Hufvudstadsbladet 19.06.1878.

95 Finland 27.08.1887.

96 Savo 09.09.1890.

97 Uusi Suometar 11.09.1890.

Myös *Päivälehdessä* 11.9.1890 julkaistussa uutisessa raportoitii kilpailun käsitöitä:

*Neljä kappaletta oli sormikanneltakin ja yksi käsiharmonika erittäin puhtaasti tehty. Soitantonpuolta edusti vielä muuan eriskummallinen posetiivin tapainen vehje, jossa kun kampa väänsi, rupesi laatikon päällä olevat parit sen sisältä kuuluvan soiton mukaan valssia tanssimaan ja viuluniekka soitti viuluaan, nurkassa istuva vanha mies taas puri tupakkaa ja sitä näytti tuon tuostakin aika lailla nikottavan. Laitos oli muutaman vanhan miehen tekemä ja näytti hyvin huvittavan.*⁹⁸

Juho Korhosen käsityötaitoihin palattiin lehtiartikkelissa myös vuonna 1892. Uutisessa keuhuttiin Korhosen taitoja seinäkellojen, huoneurkujen, urkuharmonin ja käsiharmonikan rakentamisessa. Käsityötaitojen lisäksi häntä keuhuttiin erinomaiseksi varvariksi (sorvari), valuriksi, sepäksi ja nikkariksi.⁹⁹

Uusi Suometar -lehdessä ennustettiin syyskuussa 1890 soitinrakentaja G. Blässarin rakentamaa harmonikkaa uuden teollisuushaaran synnyttäjäksi Suomeen:

*Kalkkisten kanavan katsoja G. Blässar on hiljattain valmistanut virsselin eli pussipelin (harmonika). Soittokoneen ääni on pehmeä ja hyvin tyydyttävä. Tuo on keuhvätä ja lujaa, mutta samalla hienoa ja aistikasta. Kielienkannatin koneessa on messingistä, ulkomaalaisissa se on lyijystä. Palkeet ovat vasikannahalla päällystetyt. – Herra Blässar, joka ennen on tunnettu harmonioiden valmistajana, aikonee ruveta koneitaan myytäväksi tekemään. Tämän ”erikoisen” hintana oli 30 m., joka hinta työn lujuteen ja somuuteen sekä äänen hyvyteen katsoen ei näytä kalliilta.*¹⁰⁰

Vuonna 1892 järjestettiin Viipurin läänin maanviljelyskokous ja sen yhteydessä järjestettiin myös käsityökilpailu. Sekatöiden sarjassa vehkalahtelaiselle A. Viikarille annettiin kiitoslause harmonikan rakentamisesta.¹⁰¹

Sanomalehdistöstä löytyvien korjaus- ja rakentamistoiminnan yksittäisten tietojen perusteella voidaan arvioida, että kiinnostus ja innostus harmonikkojen korjaamiseen ja rakentamiseen syntyi jo 1800-luvun loppupuolella. Tuo kiinnostus toi vahvan tietämyksen soittimen perusrakenteista ja -vaatimuksista, joka puolestaan loi omalta osaltaan perustan tulevaan 1900-luvulla alkaneeseen ammattimaiseen harmonikkojen rakentamistoimintaan.¹⁰²

98 Päivälehti 11.09.1890.

99 Hämäläinen 17.08.1892.

100 Uusi Suometar 09.09.1890.

101 Viipurin Sanomat 18.09.1892.

102 Ks. Nieminen Rauno, Mannenrjoki, Viljo & Tikka, Marko 2014. Teoksessa Vesa Kurkela & Marko Tikka (toim.) Suomalaisen harmonikan historia. Vammalan Kirjapaino Oy, 70-152.

3. Harmonikka osana 1800-luvun viihdetarjontaa

3.1. Koti- ja ulkomaiset viihdyttäjät, katusoittajat ja multi-instrumentalistit

Harmonikalla oli 1850-luvulta lähtien oma pieni osuutensa kasvavassa viihdetarjonnassa, ja instrumentti liitettiin monesti osaksi maata kiertävien viihdytysryhmien huumori- ja temppuohjelmistojä. Varhaisimpana solistiesiintyjänä, jonka instrumenttivalikoimassa oli konserttiesitteen kuvan perusteella arvioituna myös harmonikka, voidaan pitää tanskalaista Johannes Baasia, joka esiintyi Helsingissä, Viipurissa ja Turussa jo 1850-luvulla.¹⁰³ Baasin muina soittimina olivat lasiharmonikka¹⁰⁴, huuliharppu sekä kromaattinen kornopeon, eräänlainen saksofonin ja kornetin yhdistelmä.¹⁰⁵

Baasin konsertti-ilmoitus vuonna 1859. Åbo Akademin kokoelmat.

103 Ks. <http://hereditas.abo.fi/xmlui/bitstream/handle/123456789/422/96.jpg?sequence=1>. Viitattu 16.3.2014.

104 Ks. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Lasiharmonikka>. Viitattu 16.3.2014.

105 Ks. http://books.google.fi/books?id=aP0ivh8PpLQC&pg=PT15&lpg=PT15&dq=cornopeon+chromatic&source=bl&ots=NKRby_qsY0&sig=C7nBAGpZbUhbJb-7I_gWVe47QK4&hl=en&sa=X&ei=O6sMU7-9DOH-ygOEjIKYCg&ved=0CCgQ6AEwAA#v=onepage&q=cornopeon%20chromatic&f=false. Viitattu 16.3.2014.

1800-luvun sanomalehdistössä suomalaisia soittajia mainitaan nimiltä hyvin vähän. Vuodesta 1885 lähtien pääkaupunkiseudun lehdistössä ilmoitti säännöllisesti harmonikansoittaja Arndt Wilhelmsson, joka toimi kaupungissa sekä opettajana että esiintyvänä taiteilijana. Wilhelmsson haki yksityisoppilaita vuoden 1885 kesän ja syksyn aikana useiden lehti-ilmoitusten voimin. Ilmoituksissa Wilhelmsson ilmoitti osoitteekseen Pohjoisesplanadi 7.

Dimerje.
Accordion, Harmonika.

Uedertecknad, som innehar det högsta betyget bland Hr M. Pauls elever i Finland, har härmed nöjet erbjuda sig som lärare i behandlingen af accordion-instrumentet. Undervisningen sker i elevens hem och endast om hälg- och söndagar. Anmälan göres skriftligen hos

Arndt Wilhelmsson,
Norra Esplanadgatan N:o 7.

Arndt Wilhelmssonin opetusilmoitus. Folkvannen 17.07.1885.

Tammikuussa vuonna 1886 Wilhelmsson ilmoitti *Hufvudstadsbladetissa* pitävänsä 15 tunnin sunnuntaikurssin ja että ne, jotka omistivat oman harmonikan, saisivat kurssin ilmaiseksi.¹⁰⁶ Elokuussa 1886 hän järjesti uuden kurssin, joka sopi nuorisolle. Kurssin kesto oli edelleen 15 tuntia ja kurssin hinta 15 markkaa.¹⁰⁷ Seuraava 15 tunnin kurssi järjestettiin jo syyskuussa 1886.¹⁰⁸ Helsingin lisäksi Wilhelmsson järjesti 25 tunnin kurssin myös Turussa lokakuussa 1886. Kurssille ilmoitaututtiin A. W. Jahnssohnin kirjakaupassa ja kurssimaksu oli 30 markkaa.¹⁰⁹ Vuoden 1886 viimeinen kurssi järjestettiin joulukuussa 1886 ja edistyneimmälle oppilaalle Wilhelmsson lupasi lahjoittaa uuden kaksirivisen harmonikan.¹¹⁰ Harmonikan soittokurssit eivät olleet yleiseen palkkatasoon nähden kovinkaan edullisia, sillä talonpoikaisperheen miehen päiväpalkka vaihteli 57 pennin ja 1,19 markan välillä ja normaali kirvesmiehen päiväpalkka vuonna 1886 oli noin neljä markkaa.¹¹¹ Kurssihintojen perusteella voidaan päätellä, että soittokurssit olivat suunnatut ennen kaikkea säätyläistölle.

Opettamisen lisäksi Wilhelmsson oli ilmeisen taitava soittaja, sillä hän järjesti esikuvansa Martin Paulin mukaisesti myös iltamia, kuten Porvoon seurahuoneella 18. huhtikuuta 1886. Lehti-ilmoituksen mukaan konsertin suosittelijoina olivat peräti säveltäjä Oskar Merikanto (1868–1924) ja kirjailija Karl August Tavaststjerna (1860–1898).¹¹² Toisesta lehti-ilmoituksesta kävi ilmi, että hänen konserttinsa säestäjänä toimi pianisti.¹¹³ Wilhelmssonin soittouran myöhäisemmistä vaiheista ei ole löytynyt enempää tietoja.

Med hönäget biträde af hrr Oscar Merikanto och Aug. Tavaststjerna gifver undertecknad för välgörande ändamål en

Soirée på Accordion

i Borgå societetshusalong

söndagen den 18 April.

Närmare framdeles.

Arndt Wilhelmsson.

Arndt Wilhelmssonin konsertti-ilmoitus. Hufvudstadsbladet 11.04.1886.

Tietoja amatöörisoittajista ja ylipäättänsä rahvaan harrastamasta harmonikansoitosta löytyi sanomalehdistöstä hyvin niukasti. Monet lehtien sivuille päätyneistä artikkeleista huomioivat lähinnä ”ihmelasten” suorituksia, mikä mediailmiönä on tosin havaittavissa vielä nykyajan lehdistössäkin. Nimeltä

¹⁰⁶ Hufvudstadsbladet 30.01.1886

¹⁰⁷ Hufvudstadsbladet 25.07.1886

¹⁰⁸ Hufvudstadsbladet 18.08.1886

¹⁰⁹ Nya Pressen 26.09.1886

¹¹⁰ Uusi Suometar 17.11.1886

¹¹¹ Vattula 1983, 423.

¹¹² Borgåbladet 11.04.1886

¹¹³ Borgåbladet 14.04.1886

mainittuja soittajia olivat esimerkiksi Bingel Janne, oikealta nimeltään Johan Isaksson Ehn.¹¹⁴ Ehn toimi Vaasassa katusoittajana, ja kuoli vuonna 1893 Tuovilan köyhäintalossa 49-vuotiaana.¹¹⁵ Vuonna 1888 porilaisessa sanomalehti *Lounaassa* ihmeteltiin Porin torilla esiintyneen Jalasjärveltä kotoisin olleen kuusivuotiaan pojan harmonikansoiton taitoja. Taitavan soittamisen lisäksi soittaja oli pystynyt soittamaan minkä tahansa kappaleen, mikä hänelle vain laulettiin. Poika oli jäänyt jo lapsena orvoksi, mutta siitä huolimatta osasi jo hiukan lukea ja kirjoittaa.¹¹⁶ Soittaja saattoi olla Wilhelm Ylinikkola, jota *Wasa Tidning* -lehdessä ihmeteltiin vuonna 1889:

*Lille Mozart torde man kunna kalla kyrkvårdens i Ilmola Jakob Ylinikkolas 10-åriga son Wilhelm. Med en dragharmonika är han näml. i stånd till att spela hvilka sycken som hälst, och det med stor talang. Hvad mände det warda af det barnet?*¹¹⁷

Vuonna 1890 *Östra Finland* -sanomalehdessä kirjoitettiin huonekaluseppä Sundbergin 12-vuotiaasta tyttärestä Josefinasta:

*I en grannsocken till Skara bor en möbelsnickare Sundberg som har en 12-årig dotter Josefina, hvilken kan sägas äga mindre vanliga musikaliska anlag. Innan hon var 4 år gammal handterade hon med stor förlighet dragspel och några år senare kunde hon utan att ha erhållit någon undervisning spela både piano, orgel och fiol.*¹¹⁸

Vuonna 1890 turkulainen O. E. Fock ilmoitti vastaanottavansa tilauksia hää- ja tanssimusiikkitilaisuuksiin ja tarjoavansa niihin piano- ja harmonikkamusiikkia.¹¹⁹

Marraskuussa 1891 julkaistiin *Hämäläinen*-lehdessä pieni kirjoitus, jossa ihmeteltiin Mäntyharjun Mynttilän kylässä, Ristonmäen talossa asuvan viisivuotiaan pojan, Juhana Mynttisen harmonikansoitotaitoja. Lehtikirjoituksen mukaan hän osasi soittaa kaikkia kuulemiaan sävelmiä, polkkia, valsseja jne.¹²⁰

Sanomalehti *Kaiun* kirjoittaja oli vuonna 1892 törmännyt Kalajoella 3,5-vuotiaaseen kauppias Jaakko Friisin Ernst-poikaan, joka soitti harmonikalla sujuvasti mm. Porilaisten marssia ja Kuparisepän marssia. ”Kun sormet eivät ylöntyneet pitkälle, oli nuori miehenalku katsonut sopivimmaksi käyttää ainoastaan peukaloa läppien painattimena.”¹²¹ Muita viihdyttäjiä olivat mm. viipurilainen A. Tammelin, joka ilmoitti marraskuussa 1893 esittävänsä harmonikalla tanssimusiikkia eri tilaisuuksissa.¹²²

Kotimaisten harmonikansoittajien lisäksi maassamme esiintyi 1800-luvun loppupuolella vuosittain kymmeniä ulkomaisia taiteilijaseurueita, joiden soittimistoon kuului myös harmonikka. Kesäkuussa 1871 esiintyi Helsingin Kaivopuiston kesäteatterissa läpikulkumatkallaan Pietariin taiteilija-koomikko-pariskunta Mr Sidney Terry ja miss Rosina. Terryä mainostettiin ensimmäisenä eurooppalaisena concertina-virtuoosina ja miss Rosina oli puolestaan esiintynyt amerikkalaisen teatterin groteski-tanssijana. Duon ohjelmistossa oli sekalainen kokoelma tanssia ja musiikkia, kuten unkarilaisia ja puolalaisia tansseja, laulunumeroita koomisista näytelmistä sekä concertinalla esitettyjä katkelmia William Wallacen romanttisesta oopperasta *Lurline*.¹²³ Terry soitti concertinan lisäksi myös taidokkaasti viulua ja hauskuutti yleisöä esittämällä muun muassa ”konserttivistuosoien vanhan keppihevosen Carnaval de Venise”.¹²⁴

Vuonna 1887 tammi–maaliskuussa vieraili Helsingissä, Turussa ja Viipurissa ruotsalainen ”Uppsalastunder” nimellä esiintyvä poikakolmikko Gustaf Sundström, Karl Petter Rosén ja Klas Ternstet. Iltamaohjelma oli hauskuuttava ja viihdyttävä kokoelma lauluja, tansseja ja kertomuksia maaseudulta. Yhtenä hupailunumerona oli myös harmonikansoittoesitys ”På dragspel”.¹²⁵

114 Hufvudstadsbladet 31.12.1893.

115 Ks. Vasabladet 10.01.1883; Pohjalainen 29.12.1893; Hufvudstadsbladet 31.12.1893.

116 Lounas 12.05.1888.

117 Wasa Tidning 04.10.1889.

118 Östra Finland 20.02.1890.

119 Åbo Underrättelser 15.06.1890.

120 Hämäläinen 21.11.1891.

121 Kaiku 19.09.1892.

122 Östra Finland 25.11.1893.

123 Hufvudstadsbladet 20.06.1871.

124 Helsingfors Dagblad 22.06.1871.

125 Ks. Finland 25.01.1887; Åbo Underrättelser 02.03.1887; Östra Finland 01.03.1887.

Hämeenlinnassa ja Tampereella vieraili vuonna 1894 klovni Alex, joka oli saapunut Helsinkiin Trutsin sirkusseuran mukana. Viiden hengen seurueen ohjelmistona oli sirkustemppuja sekä koomillisia musiikkinumeroita sitralla, mandoliinilla ja harmonikalla. *Tampereen Uutiset* kirjoitti esityksestä:

Täkäläisellä Seurahuoneella esiintyi toissapäivänä ja eilen mainio musikaalinen klovni Alex perheineen. Syyllä nimittää hän itseään musikaaliseksi, sillä hän onkin oikea musiikkimestari. Hän soittaa mitä konetta tahansa. Ei ole tarvis muuta kuin mainita hänen katuluudasta, sianrakosta ja jänneenpätkistä tehty ”viulunsa”. Poikansa ja tyttärensä eivät myöskään ole juuri huonoimpia. Uhkeita marsseja ja tulsia valsseja soittavat he eri laatuilla puupalikoilla, kulkusilla y.m. puhumattakaan, sitrasta, harmonikasta ja mandoliinista.¹²⁶

3.2. Martin Paul – harmonikan tuntematon kuuluisuus

3.2.1. Tanskalais-saksalaiset sukujuuret

Suomalaisen harmonikkahistorian unohdetuimpana taiteilijana voidaan pitää Martin Paulia (1843–1893). Unohdetusta urasta huolimatta hänen vaikutuksensa 1800-luvun harmonikansoittoon Suomessa oli kuitenkin erittäin merkittävä ja pohjusti osaltaan harmonikan suosiota 1800-luvun loppupuolelta alkaen.

Paulin työn teki erityisen ansiokkaaksi se, että hän toi jo 1880-luvulla ennakkoluulottomasti esille soittimen mahdollisuudet monenlaisen musiikin esittämiseen. Hänen pioneerityökseen voidaan laskea varhaisin säännöllinen konserttitoiminta ympäri maata ja siihen yhdistettynä lukuisat harmonikkakurssit monilla eri paikkakunnilla.

vas. Martin Paul. Kuvausvuosi ei tiedossa. Soitin on kuvakulmasta johtuen käännetty väärinpäin. Kuva Martin Paulin jälkeläisten yksityisarkistosta.

oik. Martin Paulin vaimo Ida Paul (o.s. Lagerlöf). Kuvausvuosi ei tiedossa. Kuva Martin Paulin jälkeläisten yksityisarkistosta.

Historiallisessa kontekstissa saksalais-tanskalais-ruotsalaista Paulia voidaan pitää enemmän osana 1800-luvun lopun kasvavaa ulkomaista populaarimusiikin esiintyjäkaartia kuin varsinaisena suomalaisena harmonikansoittajana. Meidän ajastamme tarkasteltuna hänet voidaan silti nähdä myös ensimmäisen

¹²⁶ Ks. Hämeen Sanomat 03.02.1894; Tampereen Uutiset 09.02.1894.

polven siirtolaisena ja siten kotimaisena harmonikkataiteilijana, sillä hän asui maassamme lähes neljätoista vuotta vuosina 1879–1893 ja teki täällä aktiivisen taiteilijauran taiteilijanimellä M. Paul. Suomessa syntyivät myös hänen toisen avioliittonsa jälkeläiset, kaikkiaan kuusi lasta.

Martin Paul syntyi juutalaiseen perheeseen 2. heinäkuuta 1843 Rendsburgissa, Schleswig–Holsteinin maakunnassa, joka vielä tuolloin kuului Tanskaan. Rendsburg oli Altonan, Friedrichstadtin ja Glueckstadtin ohella niitä Tanskan kaupunkeja, johon juutalaisten yhteisöt olivat muodostuneet 1600-luvulta alkaen.¹²⁷ Tuleva harmonikkataiteilija ei syntynyt kuitenkaan Martin Paul -nimisenä, vaan hänen syntymänimensä oli Moses Philip Nathan. Hänen isänsä oli Rendsburgissa syntynyt Philip Abraham Nathan (1805–1885) ja äitinsä Kielissä syntynyt Henriette Lazarus (1810–1882). He solmivat avioliiton vuonna 1828 ja Moses oli perheen kahdeksas lapsi.¹²⁸ Martinin vanhemmat olivat ilmeisen varakkaita; he omistivat hansikastehtaan Leipzigissa ja lisäksi useampia tehtaita Kielissä.¹²⁹ Ensimmäisen Schleswig-Holsteinin sodan (1848–1851)¹³⁰ jälkeen koko perhe muutti pohjoisempaan Tanskaan ja viimein Kööpenhaminaan, minne vanhemmat myös haudattiin.¹³¹

3.2.2. Ruotsin kautta Suomeen

Moses P. Nathanin vanhempien tai sisarusten musikaalisuudesta ja musiikkiharrastuksista ei ole säilynyt tietoja. Ilmeisimmin Nathan opetteli harmonikansoiton kuitenkin jo nuorena ja vanhempien varakkuuden myötä on mahdollista, että hän olisi saanut harmonikan soittoon jopa yksityisopetusta.

*M. Paulin vanhemmat Philip Abraham Nathan (vas.) ja Henriette Lazarus .
Kuvausvuosi ja kuvaaja ei tiedossa. Kuva Martin Paulin jälkeläisten yksityisarkistosta.*

127 Berenbaum 2007, 142.

128 Zilliacus 2012. Sähköposti kirjoittajan hallussa.

129 Paul 1948.

130 https://en.wikipedia.org/wiki/First_Schleswig_War. Viitattu 26.1.2016.

131 Beer 2005.

Nathan vieraili Suomessa ensimmäisen kerran marraskuussa 1866, jolloin hän oli 23-vuotias. Tuolloin hän ilmoitti antavansa opetusta harmonikansoitossa ja aikovansa viettää talven Helsingissä.¹³² Joulukuussa samana vuonna hän toisti ilmoituksensa harmonikansoiton opetuksesta ja oli lisäksi valmis esiintymään kotijuhlissa tai soittamaan tanssimusiikkia. Allekirjoituksen yhteydessä hän ilmoitti ammatikseen ”handelsbokhållare” eli kauppakirjuri.¹³³ Nathan oli ilmeisesti jo Tanskassa asuessaan kouluttautunut kauppakirjuriksi, mikä olisi mahdollistanut vaikkapa kirjanpitäjän työn vanhempien tehtailla. Kauppakirjurin ammatin ja vanhempien tehtaanjohtoon kautta tullut liiketoiminnan ymmärtäminen auttoi häntä myöhemmin luomaan oman lahjakkuutensa ympärille sellaista konsertti- ja opetustoimintaa, jonka tuloilla hän saattoi elättää perheensä.

Nathanin Suomen matkan perimmäisin syy ei ole täysin selvinnyt, mutta perimätiedon mukaan hän toimi tuolloin maassamme italialaista oopperaa esittävän seurueen muusikkona.¹³⁴ Helsingin lisäksi hän vieraili maassa olonsa aikana Hämeenlinnassa marraskuussa 1866 ja Turussa toukokuussa 1867.¹³⁵ 1800-luvun lopulla maattamme kiersivät lukuisat taiteilijaseurueet ja yksittäiset muusikot, joten Nathanin vierailu oli sinällään ajalle hyvin tyypillinen tapaus Suomi-suhteen syntymisessä. Se saattoi myös luoda alustavan käsityksen maasta ja mahdollisuuksista pärjätä siellä.

Nathanin Tanskan vaiheista en ole löytänyt dokumentteja, mutta muistitiedon mukaan hän piti soittamisesta sen sijaan, että olisi työskennellyt vanhempien omistamissa tehtaissa. Niinpä hän muutti Tanskan Rendsburgista Ruotsin Åmaliin jo kaksikymmentävuotiaana ja asettui asumaan räätälimestari Anders Carlmarkin ja hänen kättilönä toimineen vaimonsa perheeseen. Nathan rakastui perheen yli kymmenen vuotta vanhempaan Emilia-tyttäreeseen (s. 1832). He menivät naimisiin vuonna 1868, ja heille syntyi kaksi lasta vuosina 1868 ja 1870.¹³⁶

1860-luvulla Ruotsissa asuneiden juutalaisten elämä oli kuitenkin hyvin säänneltyä ja heidän sallittiin asua vain Tukholmassa, Göteborgissa tai Norrköpingissä. Myös juutalaisille sallitut ammatit olivat tarkasti rajattuja, minkä vuoksi Nathanin olisi ollut mahdotonta toimia esiintyvänä taiteilijana. Täydet kansalaisoikeudet juutalaiset saivat vasta vuonna 1870.¹³⁷ Niinpä todennäköisimmin käytännön syistä johtuen Nathan kääntyi kristinuskoon ja hänet kastettiin Tössön kirkossa Dalslandissa tammikuun 26. päivänä vuonna 1868 Martin Paul Nathan nimisenä.

Åmälän vuosien jälkeen perhe muutti Visbyhyn 3. huhtikuuta vuonna 1875, ja konserttitoiminnan ohessa Martin aloitti biljardihallin johtajan tehtävät. Asuttuaan Visbyssä kolme vuotta perhe päätti muuttaa Göteborgiin jouluna 1878. Siellä Martin sai Ruotsin kansalaisuuden ja hänen taiteilijanimestään Paul tuli virallisesti hänen sukunimensä.¹³⁸

Göteborgiin muuton jälkeen vaimo Emilia kuoli yllättäen. Jatkaakseen hyvin alkanutta muusikon uraansa Martin vei lapset vanhempiensa kasvatettavaksi Rendsburgiin. Melko pian Martin tapasi tulevan toisen vaimonsa Ida Lagerlöfin (1853–1896). Idan vanhemmat eivät kuitenkaan pitäneet Martinin muusikon ammattia Idan arvoisena eivätkä myöskään hyväksyneet heidän liittoaan.¹³⁹ Niinpä pariskunta päätti muuttaa Suomeen, minne he saapuivat yhdessä Tornion kautta 20. elokuuta 1879.¹⁴⁰

Martin Paulin ja perheen pysyvistä asuinpaikoista voidaan varmuudella mainita ainakin Tampere ja Viipuri. Syyskuussa 1880 Paul ilmoitti sanomalehdissä osoitteekseen Lappeenrannan, joten voidaan olettaa, että perhe asui myös siellä pitempään.¹⁴¹ *Tampereen kaupungin Osoite- ja Ilmoitus-Kalenterista* löytyvistä tiedoista käy ilmi, että M. Paul asui Tampereella vuonna 1885 osoitteessa Puutarhakatu 20.¹⁴² Todennäköisesti perhe asui siellä myös vuonna 1886 ja vielä alkuvuodesta 1887, koska

132 Helsingfors Dagblad 22.11.1866.

133 Hufvudstadsbladet 21.12.1866 .

134 Paul 1948.

135 Hämäläinen 23.11.1866; Åbo Underrättelser 11.05.1867.

136 Paul 1948; Asiakirja 2005.

137 Torvinen 1989, 16–18.

138 Paul 1948. Kirje kirjoittajan hallussa.

139 Paul, 1948. Kirje kirjoittajan hallussa.

140 Hirn 1997, 85.

141 Savo 24.09.1880.

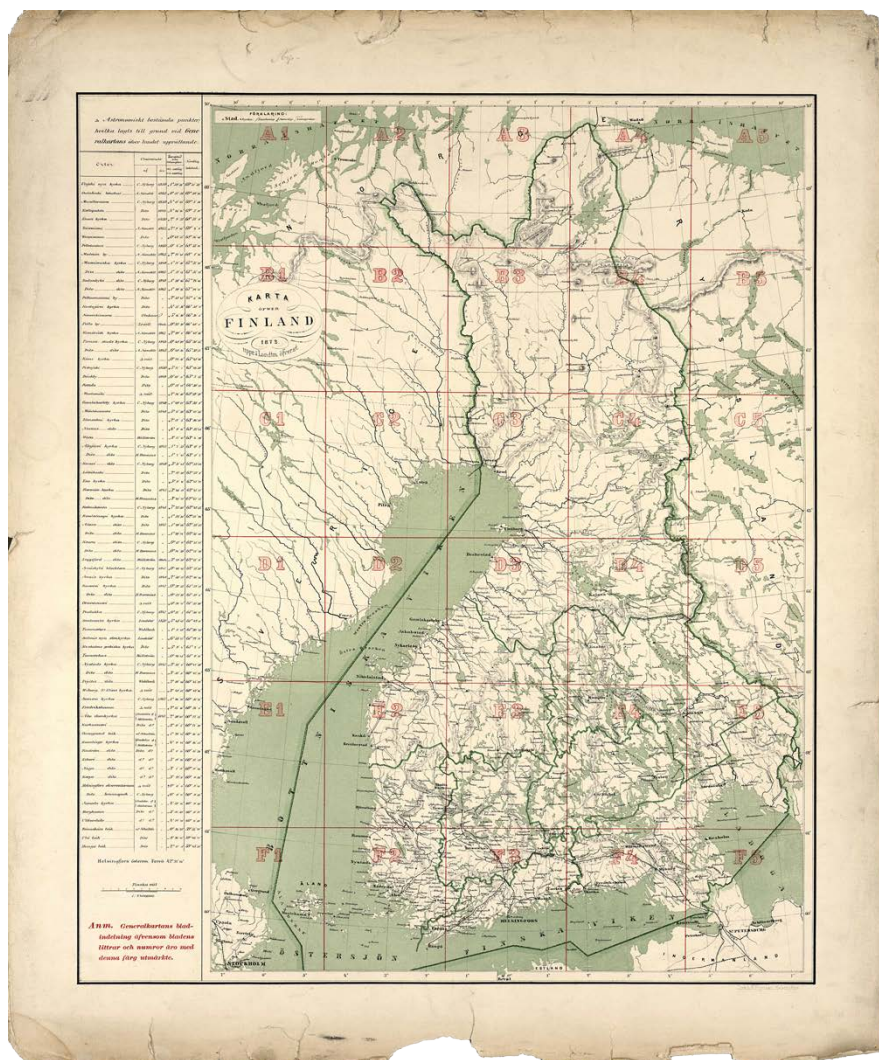
142 Lyytinen 1886, 60.

maaliskuun Takseerausluettelossa¹⁴³ Paulin asuinpaikaksi oli merkitty Tampere ja neljännen lapsen syntymäkaupungiksi tammikuussa niinkään Tampere.¹⁴⁴ Viipuriin perhe muutti oletettavasti syksyllä 1887, ja perheen kahden viimeisen lapsen syntymäkaupungiksi vuosina 1889 ja 1891 merkittiin Viipuri.¹⁴⁵

3.2.3. Konserttitoiminta Suomessa

Martin Paulin konserttikaupungit vuosina 1879–1893:

Hamina
Heinola
Helsinki
Hämeenlinna
Imatra
Jaakkima
Joensuu
Jyväskylä
Koivisto
Kokkola
Kotka
Kristiinankaupunki
Kuopio
Käkisalmi
Lahti
Lappeenranta
Leppävirta
Lohja
Loviisa
Mikkeli
Naantali
Nokia
Orivesi
Oulu
Pori
Porvoo
Rauma
Salo
Savonlinna
Sortavala
Sulkava
Tammisaari
Tampere
Toijala
Turku
Uusikaupunki
Vaasa
Valkeakoski
Viipuri
Vöyri

Suomen kartta vuodelta 1872: lehtijako. Tekijä Gylden, C. W. Kuva Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto.

Saavuttuaan vuonna 1879 Tornioon pariskunta matkusti pian Oulun seudulle, ja Martin aloitti saman tien konserttoinnin. Vain runsas viikko maahantulon jälkeen hän esiintyi Oulun Seurahuoneella kolme iltaa peräkkäin esittäen ohjelmiston, jollaista ei luultavasti aikaisemmin ollut harmonikalla maassamme soitettu eikä kuultu. Illan ohjelmaksi oli mm. salonkimusiikkia ja säveltäjänimillä Sauvlet, Gungl, Proch, Lumbye ja Strauss. Lisäksi hän esitti myös numeroita ooperoista *Martha*, *Cornevilien kellot* ja *Norma*. Martinin

¹⁴³ Tampereen Sanomat 21.03.1887. Takseerausluettelo l. kaupungin asukkaiden veroluettelo.

¹⁴⁴ Asiakirja 2012, Paulin jälkeläisten tekemä sukuselvitys.

¹⁴⁵ Savonlinna 13.10.1887; Asiakirja 2012. Paulin jälkeläisten tekemä sukuselvitys.

tuolloin käyttämästä harmonikasta ei ole säilynyt dokumentointia, mutta mitä ilmeisimmin hän soitti tuolloin vielä diatonista kaksirivistä harmonikkaa. Pystyäkseen soittamaan ohjelmistossa olevat kappaleet hän todennäköisesti joutui yksinkertaistamaan sekä melodioita että soinnutusta.

Yleisö ilmeisesti piti kuulemastaan, koska *Uleåborgs Tidningenin* toimittaja kirjoitti arviossaan 1.9.1879:

*Hr. M. Paul och hans accordion hade i fredags till societetshuset samlat en föga talrik, men intresserad publik, hvilken med nöje bevitnade hans förmåga att praktiskt visa sitt instrumentets möjlighet för musikalisk behandling.*¹⁴⁶

Syyskuussa 1879 Paul siirtyi Vaasaan esiintyen Ernstin hotellin suuressa salissa. Lokakuussa hän konsertoi Porissa ja Turussa. Kristiinankaupungissa Paul antoi konsertteja Fontellin ravintolassa, ja hänen taitoaan ja samalla myös soittimen harvinaisuutta teknisesti vaativamman musiikin parissa kuvattiin lehdessä seuraavasti:

*Soittajaiset käsiharmooniolla on herra M Paul antanut tässä kaupungissa herra Fontellin ravintolassa kahtena iltana tällä viikolla. Kummallista on kuitenkin, sen täytyy sanoa, kuinka tottumus ja oppi voipi pienellä koneella näyttää mitä nerokas harjotus voi tuottaa. Tietysti kummastelee moniki sitä, että niin vähäpätöisellä koneella, kuin käsiharmoonio on, voidaan jotaki kunnollisempaa aikaan saada. Tästä kuitenkin täytyy sanoa sen, että tuo vähäpätöinen kone, jota tavallisesti pidetään vaan markkinaharppuna, voi miehen kädessä antaa säveleitä, jotka todistavat, että ei ainoastaan kone, mutta taitaja on se, joka luopi jotaki hauskaa ja täydellistä. – Tämän johdosta saamme huomauttaa, että herra Paul, niin kuin ilmotus tässä lehdessä osoittaa, antaa herra Sörensenin avulla ensi sunnuntai iltana kaupungin kansakoulukartanossa kansansoitannon, johon pääsymaksut ovat erittäin huokeat.*¹⁴⁷

Kirjoittaja antaa tekstissään osuvan kuvauksen siitä, miten poikkeuksellista Paulin harmonikalla esittämä ohjelmisto oli muihin soittajiin nähden. Toisaalta kuvauksessa tulee ilmi myös esiintyjän tavanomaisuudesta erottuva taito soittimen hallinnassa.

¹⁴⁶ Ks. *Uleåborgs Tidning* 28.08.1879; *Uleåborgs Tidning* 01.09.1879.

¹⁴⁷ Ahti 04.10.1879.

Martin Paul. Kuvausvuosi ja kuvaaja ei tiedossa. Kuva Martin Paulin jälkeläisten yksityisarkistosta.

Loppuvuonna 1879 Paul jatkoi esiintymisiään Porissa, Hämeenlinnassa, Tampereella ja Helsingissä. Porvoon kautta matka jatkui ilmeisesti ensimmäistä kertaa Viipuriin, josta oli myöhemmin tuleva Martinin kotikaupunki. Viipurissa hän esiintyi maineikkaassa hotelli Belvédéressä kolmena iltana. Konserteissa hän esitti kaksirivisellä harmonikalla vaativan 14 kappaleen ohjelmiston kolmessa eri osassa. Ohjelmistoon Paul oli Oulun ohjelmiston lisäksi sisällyttänyt myös musiikkia Herrmannilla, Boldieulta, Offenbachilta, Donizetilta ja Suppélta.¹⁴⁸

Ensimmäisen Belvederen konsertin jälkeen toimittaja W. oli varsin vaikuttunut sekä Paulin virtuoottisesta soittotaidosta että ylipäätensä siitä, että harmonikalla pystyy esittämään kyseistä ohjelmistoa:

Musik. Herr M. Paul, som igår gaf en soiré i Belvedere, visade sig vara en virtuos på sitt enkla instrument, harmonika kalladt. Enkelt benämna vi det därför, emeden det icke förmår frambringa komplicerade harmonier, hvarför melodin till största delen allena låter höra sig. Detta är dock alltid bättre än om ackorder förekomma, hvilka i sitt förhållande till melodin icke äro som de borde. Att herr P. förstod att undvika detta måste räknas honom till förtjenst. Att i synnerhet danser och sånger med deras enkla ackompagnement bäst egna sig för detta instrument är klart. Det sätt, hvarpå herr Paul behandlar sitt "dragspel" som han kallar sitt instrument, häntyder på att han egnat det sorgtälligt studium. Af skön verkan voro pianoställena i Gungls bekanta Heimathsklänge och arian ur Norma. Alla, hvilka icke äro nog blaserade för att kunna njuta af skönt föredragna melodier, då och då understödda af enkla ackorder, uppmånas att icke försumma tillfället att höra herr Paul, då han i lördag gifver en andra soiré. W.¹⁴⁹

148 Wiborgs Tidning 08.11.1879.

149 Östra Finland 07.11.1879.

Paulin Viipurissa esittämät kappaleet saattoivat olla kuulijoille hyvinkin tuttuja, mutta tavallisesti muilla soittimilla tai kokoonpanoilla esitettyinä. Kirjoituksen sävyä voidaan tulkita siten, että poikkeukselliseksi Paulin esityksen teki ainakin itse kirjoittajalle hyvin tuntematon ja harvinainen harmonikka.

Viipurin konserttien jälkeen Paul esiintyi vielä Loviisassa, Kotkassa ja Hämeenlinnassa ennen pidempiaikaista muuttoa Helsinkiin. Heti pääkaupunkiin muutettuaan hän aloitti myös opetustoiminnan. Siitä muodostui taloudellisesti tärkeä tapa täyttää ajanjaksoja, jolloin konsertteja oli vähemmän.

Paulilla oli hyvien markkinointitaitojen lisäksi myös erinomainen kyky järjestellä omaa konsertti- ja opetustoimintaansa ympäri maata. Hänen tapansa käyttää lehti-ilmoituksia ja laajemmin lehdistöä hyväkseen oli myös ammattitaitoista ja erottui tehokkuudessaan muista aikakauden konsertoivista taiteilijoista. Konserttien laadun takeeksi, ammattitaitonsa todentamiseksi ja muutenkin lehdistön kiinnostuksen herättämiseksi Paulilla oli käytössään eräänlainen ansioluetteloksi koottu kokoelma koti- ja ulkomaisia konserttiarvosteluja, jotka hän oli nidottanut kirjaksi.¹⁵⁰ Tätä kokoelmaa hän lähetti lehdistölle useimmiten jo ennakoon tutustuttavaksi.

Paulin toimintatavaksi paikkakuntavierailujen organisoinnissa muotoutui paikkakuntakohtainen ”tuotantojärjestys”. Ennen paikkakunnalle tuloaan hän ilmoitti lehdessä saapumisestaan ja tulevasta konsertista, josta hän enimmäkseen käytti tuon ajan nimitystä ”Soirée” (iltama). Sen jälkeen vuorossa oli varsinainen konsertti-ilmoitus. Konsertti-ilmoituksen yhteydessä, saman päivän lehdessä, toimitus teki konsertista yleensä ennakkouutisen. Konserttia seuraavan päivän lehdessä Martin puolestaan ilmoitti antavansa opetusta harmonikan soitossa ja ottavansa tilauksia vastaan myös esiintyäkseen perhejuhlissa tai soittaakseen tanssimusiikkia. Oppilaiden ilmoittautumisten ja uusien työtilauksien vastaanotto tapahtuivat lehdessä ilmoitettuna ajankohtana tavallisesti hänen senhetkisessä majapaikassaan. Näiden toimien jälkeen hänen oleskelunsa eri kaupungeissa saattoi vaihdella muutamasta päivästä useisiin kuukausiin, riippuen oppilaiden ja muiden soittotehtävien määrästä.

3.2.4. Konserttipaikat ja ohjelmisto

1800-luvun lopulla harmonikka oli jo yleisesti rahvaan piirissä suosittu soitin ja pelimannit soittivat markkinoilla, toreilla, pihoilla ja talonpoikien tansseissa. Martin Paul kohdensi oman konserttitoimintansa kuitenkin pääosin säätyläistölle ja porvaristolle, mikä oli harmonikansoittajalle tuon ajan Suomessa harvinaista ja poikkesi pelimannien musisoinnista. Näin ollen Paulin konserttipaikoiksi muodostuivat herrasväen kokoontumispaikat, eli kaupunkien ravintolat ja kahvilat, jotka toimivat yleisesti 1800-luvun lopulla kaikenlaisten taiteilijoiden esiintymisareenoina. Esiintymispaikkojen valintaan saattoi vaikuttaa myös se, että Paulin suomen kielen taito ei ollut kovin hyvä. Paulin äidinkieli oli oletettavasti jiddi, mutta sen lisäksi hän puhui myös ruotsia, tanskaa ja saksaa.

Porvaristolle suunnattujen konserttien lisäksi Martin järjesti myös helpommin lähestyttäviä ”Kansan-konsertteja” tai ”Folk-Konsertteja”, jotka olivat suunnattuja rahvaalle. Tampereella Martin Paul esiintyi 23. marraskuuta 1884 Puuvillatehtaan lukusalissa peräti 300 hengen innostuneelle yleisölle. Konsertin lipun hinta oli huokea 25 penniä, mikä houkutteli paikalle tehtaan työväkeä ja muuta rahvasta. Konsertin ohjelmiston Paul oli suunnitellut monipuoliseksi:

Soittajaiset käsiharmonilla antoi hra M. Paul viime sunnuntaina pumpulitehtaan lukuhuoneessa lukuisalle kuulijakunnalle, joka oli erittäin mieltynyt hra Paulin esittämiin kappaleisiin. Ja syystäkin. Tähän asti on yleisö pitänyt käsiharmonita enemmän jonakin korvain kiduttajana, kuin varsinaisena soittokoneena, mutta hra Paul todisti tästä syntyvän sulosointuisiakin säveliä ja voivan sillä sointuisasti esittää Bellinin ja Flotowin mestariteoksia. Erittäin ansaitsee kiitosta ”pianon” ja ”pianissimon” hienot väräykset, joten ne mestarin tavoin soitettiin. Mitä tulee eri soittokappaleisiin, niin etenkin meitä miellyttivät kappaleet ”Normasta”, ”Valkoisesta rouvasta”, ”Fatinitasta” ja ”Martasta”. 30 vuotisen sodan ja Vaasan marssit kaikuivat raikkaina ja samoin Bellmanin säveleet kokoelmassa ruotsalaisia lauluja sekä vienotunteisesti ”Sä pohjolanmaa”. Toivomme hra Paulin vastkin antavan tällaiset kansan soittajaiset, joiksi näitä kovin alhaisen pääsymaksun – ainoastaan 25 penniä – vuoksi

¹⁵⁰ Wiipurin Uutiset 12.02.1888.

voi nimittää, huomauttaen samalla että ohjelman tulisi sisältää enemmän kansantajuista musiikkia, sillä suuri yleisö, jollaiselle soittajaiset olivat aijetut, ei täysin tajua korkeampia sävelteoksia, siksi on soitannollinen aisti täällä vielä liian vähän kehittynyt, vaikka jo tosin suuressa määrässä edistynyt.¹⁵¹

Kirjoittajan arviosta ymmärtää hyvin, ettei hän ollut koskaan aikaisemmin kuullut soitettavan harmonikalla tällaista ohjelmistoa. Yleisimmin sitä oli tulkittu laulaen tai esitetty pianolla, torviseitsikolla tai jousisoittimilla.

M. Paulin ohjelmisto lehti-ilmoituksien 1879–1892 perusteella.

<i>Den strålande valsen</i>	Chopin
<i>Sommarens sista ros</i>	Oberländer
<i>Souvenir de Stockholm</i> (marsch)	Souvlet
<i>Die Heimathsklänge</i>	Gung'l
<i>Hemlandstoner</i>	Gung'l
<i>Der Oberländer</i>	Gung'l
<i>Musiken till den svaga sidan</i>	Proch
<i>Das Schwabenmädle</i>	Proch
<i>Vals Potpourri</i>	Lumbye
<i>Potpourri ur Op. Martha</i>	Flotow
<i>På Balen</i> (Divertissement)	Lumbye (arr)
<i>Ur Op. Norma</i>	Bellini
<i>Cavatina opperasta Norma</i>	Bellini
<i>Annen-Polka</i>	Strauss
<i>Skobelevin marssi</i>	Strauss
<i>Chör ur Preciosa</i>	Weber
<i>Potpourri ur Corneilles klockor</i>	Planquette
<i>Ur Fatinitza</i>	Suppé
<i>Ur op. Hvita Frun</i>	Boldieu
<i>Rheinländer Polka</i>	Faust
<i>Mein Covsinchen bist Du</i>	Kreideweiss
<i>Aria Trubaduurista</i>	Verdi
<i>Heikko puoli</i>	Offenbach
<i>Ur Orfeus i Underjorden</i>	Offenbach
<i>Franen Walser</i>	Waldman
<i>Waldandacht</i>	Abt.
<i>Hoch Habsburg</i>	Kril
<i>Svenska Nationalmelodier</i>	
<i>Svenska melodier</i>	
<i>Svenska Toner</i>	
<i>F. B. K. Marsch</i>	
<i>Thema & Variation</i>	
<i>Heimliche Liebe</i>	
<i>Potpourri öfver bekanta Melodier</i>	
<i>Opera Potpourri arr. för accordion</i>	
<i>Finnarnes marsch i trettiåriga kriget</i>	
<i>Savolaks Jernvägs marsch</i>	
<i>Mandolin polka</i>	
<i>Carneval de Venise</i>	

151 Tampereen Sanomat 25.11.1884.

Martin Paulin konserteissa ja tansseissa esittämä ohjelmisto oli pääosin 1800-luvun muodikasta salonkimusiikkia, jota porvaristo oli muutenkin tottunut kuulemaan. Ohjelmistoon sisältyi myös ajan henkeen tyypillisesti kuuluvia sovituksia suomalaisista ja ruotsalaisista kansansävelmistä. Näitä kansanvalistukseen liittyviä ilmiöitä ja harmonikkaan liittyvää halveksuntaa käsittelee tarkemmin kirjallisen työn neljännessä luvussa. Paulin erityisenä ansiona ja valttina konserttiohjelmiston suhteen voidaan pitää sitä, että musiikkityylillisesti se oli valtaosaltaan täysin erilaista kuin se, mitä harmonikalla oli siihen mennessä totuttu kuulemaan.

Martin Paulin ohjelmiston laajuudesta ja sisällöstä ei ole muutamien lehti-ilmoituksien lisäksi säilynyt dokumentteja. Konserttien ja tanssi-iltamien suuren määrän vuoksi voidaan kuitenkin arvioida, että repertuaarin täytyi olla laaja ja monipuolinen. Tanssiohjelmiston lisäksi Paulilla oli myös teknisesti vaativamman musiikin ohjelmisto, jota hän esitti soolokonserteissaan ja yhdessä muiden taiteilijoiden kanssa. Konserttiohjelmiston rungon muodostivat pikkukappaleet ja fantasiat eli potpurit 1800-luvun suosikkioopperoista ja -opereista, kuten Flotowin *Martha*, Bellinin *Norma*, Planquetten *Cornevilien kellot*, Offenbachin *Orfeus Manalassa*, Boieldieun *La dame Blanche*, Suppén *Fatinitza* ja Verdin *Trubaduuri*.

Tämän päivän harmonikansoittajalle Paulin ohjelmisto tuntuu vieraalta. Hänen repertuaarista voidaan tunnistaa kuitenkin yksi kappale, joka oli suosittu sävelmä jo 1800-luvulla ja on säilynyt harmonikansoittajien ohjelmistossa vielä näihin päiviin saakka, nimittäin kansansävelmä *Venetsian karnevaalit*. Alkuperältään italialainen sävelmä tuli ensimmäisen kerran tunnetuksi Pariisissa vuonna 1699 esitetystä, ranskalaisesta André Campran (1660–1740) säveltämästä *Le Carnaval de Venise* -oopperaballetista.¹⁵² Myöhemmin sävelmästä syntyi useita eri soitinsovituksia ja muun muassa Frédéric Chopin (1810–1849) omisti tekemänsä sovituksen viuluvirtuoosi Niccolò Paganinille (1782–1840).¹⁵³ Italialais-amerikkalainen harmonikkamestari Pietro Frosini (1885–1951) levytti kappaleen harmonikkaversio ensimmäisen kerran jo vuonna 1917 amerikkalaiselle Edison Record -levy-yhtiölle.¹⁵⁴ Tänä päivänä yleisesti esitettävä Frosinin harmonikkaversio perustuu kuitenkin amerikkalaisen Alfred Music -kustannusyhtiön vuonna 1938 julkaisemaan nuottiversioon.¹⁵⁵

3.2.5. Taiteilija-agentuuri

Martin Paul esiintyi uransa alkuaikoina paljolti yksin, mutta välillä konsertteihin toivat väriä ja vaihtelua paikalliset puhallinorkesterit. Vuonna 1879 hän esiintyi Kristiinankaupungin ”Kansan-Soittajaisissa” yhdessä kaupungin soittokunnan kanssa. Jyväskylän Seurahuoneen ”Tanssihuveissa” vuonna 1880 avustajana oli paikallinen torviseptetti ja Tampereen Pyynikillä V.P.K:n paviljongilla ”Kansaniltamissa” kesäkuussa 1885 tanssimusiikkia oli Paulin lisäksi esittämässä Iittalan soittokunta.¹⁵⁶

Todennäköisesti vuoden 1884 paikkeilla Paul laajensi toimintaansa, sillä Tampereen Ilmoitus- ja Osoitekalenterissa hän ilmoitti toimialakseen muusikonammattinsa lisäksi koti- ja ulkomaisten taiteilijoiden agentuuri-toiminnan.¹⁵⁷ Tämän uuden liiketoiminnan myötä Paulin mukana alkoi liikkua entistä enemmän myös ulkomaisia esiintyjiä. Näiden taiteilijoiden kautta Paul edisti samalla myös omaa taiteilijauraansa, koska hän oli poikkeuksetta mukana musisoimassa. Vuonna 1884 heinäkuusta syyskuuhun kestäväällä kiertueella Paulin vieraina Viipurissa, Loviisassa ja Jyväskylässä olivat taikuri Max Grundman ja ”käsihuilisti” Willy Baasch. Jyväskylän Seurahuoneella esiintyneet taiteilijat saivat innostuneen vastaanoton:

Herrat M. Paul, Virsselin soittaja, Max Grundman, loihdija, ja Willy Baasch, huilunpuhaltaja, antoivat täällä Uudella seurahuoneella torstaina ja perjantaina soiréen, hyvin vaihtelevaisen. Hra Paul on täällä jo ennestään tunnettu; hrat Grundman ja Baasch ovat ensikertalaisia. Hra Grundman toimitti loihduskonsertinsa hyvin, vaikka hänen toimelleen oli suureksi haitaksi kieli; hän nimittäin selityksissään käytti Saksan kieltä, jota katsojat eivät ymmärtäneet. Huilunsoittaja hra Baasch

¹⁵² https://en.wikipedia.org/wiki/Carnival_of_Venice. Viitattu 26.1.2016.

¹⁵³ https://en.wikipedia.org/wiki/Carnival_of_Venice_%28song%29. Viitattu 26.1.2016.

¹⁵⁴ <http://cylinders.library.ucsb.edu/search.php?queryType=@attr+1=1020&num=1&start=1&query=cylinder5480>. Viitattu 16.3.2014.

¹⁵⁵ Nuotti kirjoittajan hallussa.

¹⁵⁶ Ks. Ahti 04.10.1879; Keski-Suomi 16.10.1880; Tampereen Sanomat 13.06.1885.

¹⁵⁷ Lyytinen 1886, 60.

oli mielestämme ihmeellinen, hän kun soitti huilua huilutta. Hänen kätensä tekivät soittokoneen virkaa, joista hän päästeli puhtaita huilun ääniä. – Hänen soittoansa ansaitsee todenteolla kuulla. Huomenna antavat he jäähyväis soiréen.¹⁵⁸

Herrat Grundman ja Baasch olivat tyypillisiä viihdyttäjiä siinä laajassa joukossa, joka 1800-luvulla tahoillaan kiersi ympäri Suomea. He saattoivat olla posetiivareita, taikureita, imitaattoreita, viheltäjiä tai monenlaisia automaattisia esityskoneita esitelletä katusoittajia.

*Martin Paul noin vuonna 1891. Pianisti tuntematon (mahd. Alexander Werner).
Valokuvaamo Fredrik Diehl, Viipuri.*

Pisimmän yhteiskiirtueen Paul teki vuonna 1886, jolloin hän kiersi huhtikuusta aina joulukuuhun saakka ihmepianistiksi ja pianovirtuoosiksi nimittämänsä ”pikku” tai ”lilla” Arthurin, oikealta nimeltään Arthur Hellsbergin kanssa. Kaksikko esiintyi ainakin Tampereella, Turussa, Porissa, Vaasassa, Oulussa, Helsingissä ja Hämeenlinnassa. Suomen lisäksi he esiintyivät yhdessä mahdollisesti myös Ruotsin puolella.¹⁵⁹ Pikku Arthurin todellisista pianistin kyvyistä ei ole löytynyt monia kirjoituksia, mutta toimittaja Tampereella kirjoitti huhtikuussa 1886 pidetystä konsertista näin:

Herra Paulin soittajaisissa eilen illalla oli alku neljättäkymmentä henkeä saapuvilla. Ohjelma oli hyvä, josta herra Paul harmonikalla esitti toisen puolen. Taitelijat saivat osaksensa vilkkaita kä-

¹⁵⁸ Keski-Suomi 20.09.1884.

¹⁵⁹ Ks. Finland 22.10.1886; Åbo Tidning 08.12.1886.

*sientaputuksia. ”Pikku Arthurista” näyttää todellakin olevan alku joksikin erinomaiseksi taiteensa alalla. Seuraava soitanto tanssin kanssa annetaan toisena Pääsiäispäivänä rouva Joselinin huvilassa, Pyynikellä.*¹⁶⁰

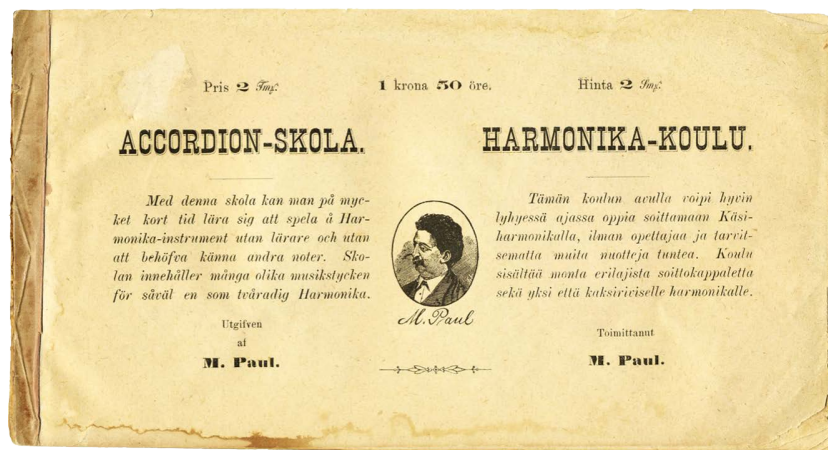
Pikku Arthur oli ilmeisesti lahjakas nuori pianisti, mutta pitkällä kiertueella Arthurin todellinen mainosarvo oli varmasti hänen nuoruutensa ja ihmelapsen rooli. Ihmepianistia saatettiin tulla katsomaan pitkienkin matkojen päästä.

Viimeinen mainitsemisen arvoinen kiertue oli vuonna 1890, jolloin Paul kiersi multi-instrumentalisti signor Florinin kanssa Viipurissa, Lappeenrannassa, Kuopiossa, Mikkeliissä, Porvoossa ja Tampereella. Florino oli ilmeisimmin esiintynyt katusoittajana Helsingissä kesällä 1889, ja Paul oli mahdollisesti kuullut häntä jo siellä. ”Kaivopuiston Viulunsoittajan” Signor Florinin käsissä soivat viulun lisäksi ainakin lasiharmonikka (Krystall Pokal Harmonium) ja huiluharppu (flöjtharpa).¹⁶¹ Signor Florinin esittelemien soitinerikoisuuksien rinnalla Martin Paulin harmonikka saattoi markkinoinnin kannalta toimia vielä 1800-luvun lopulla varsin samankaltaisena kummallisuutena.

Paulin soittotehtävät saattoivat ulkomaisten taiteilijoiden agenttitoiminnan tuloksena rönsyillä välillä varsinaisen muusikon roolista mitä eriskummallisimpien tapahtumien ja tilaisuuksien säestäjäksi. Musiikkiesitysten sijasta hän itsekin siirtyi välillä yleisviihdyttäjän rooliin, kuten vuonna 1888, jolloin hän hauskuutti konserttiyleisöä varsinaisen musiikkiesitysten jälkeen taikatempuilla. Lehti-ilmoituksissa niitä mainostettiin ”Taikakonsteina” ja ”Loitsunäytäntöinä”.¹⁶²

Syyskuussa 1888 Paul musisoi ja viihdytti yleisöä taikatempuin Mikkeliissä, Imatralla, Kotkassa ja Helsingissä. Varsinaisen pääosan esittäjä ei ollut kuitenkaan Paul, vaan Nikolai-jättiläinen Venäjän Kalugan kuvernementistä. Lehti-ilmoitus tiesi hänen olevan 39-vuotias ja lähes neljä kyynärää (2,4 m) pitkä.¹⁶³ Joulukuusta 1888 tammikuuhun 1889 Paul houkutteli yleisöä Viipurissa, Hämeenlinnassa, Tampereella ja Porvoossa katsomaan Galatheaa, ”elävää marmorikuvaa” eli ”den levande marmorbysten”.¹⁶⁴ Sanomalehdissä Galathealle ei löydy tarkempaa selitystä, mutta kysymyksessä saattoi olla nykyäänkin maailmalla turisteille kohdennettu rahanansaintakeino: ihminen värjää itsensä kauttaaltaan vaatteineen esimerkiksi kultanväriseksi ja asettautuu korokkeen päälle liikkumattomaksi, kunnes joku heittää lantin rasiaan.

Vähintään yhtä epämääräiseksi ja yksittäiseksi tapahtumaksi jää joulukuun 1883 esitys Larssonin hotellissa Hämeenlinnassa, missä Paul esitti ”Utukuvia/Dimbilder” ja soitti harmonikkaa. Kysymyksessä voi olla vanhempi versio automaatista, jonka edustajana Paul esitteli itsensä kymmentä vuotta myöhemmin marraskuussa 1892. Kun koneeseen laittoi sisään kymmenen pennin kolikon, se näytti 12 kaunistuontokuvaa.¹⁶⁵

Harmonikkakoulun kansilehti vuodelta 1885. Harmonikka-instituutin kokoelmat.

¹⁶⁰ Tampereen Sanomat 22.04.1886.

¹⁶¹ Ks. Tammerfors Aftonblad 29.04.1890; Wiipurin Sanomat 29.03.1890.

¹⁶² Ks. Laatokka 23.03.1888; Karjalatar 14.09.1888.

¹⁶³ Ks. Uusi Suometar 04.11.1888; Mikkelin Sanomat 26.09.1888.

¹⁶⁴ Ks. Wiipurin Sanomat 30.12.1888; Östra Finland 31.12.1888.

¹⁶⁵ Östra Finland 16.11.1892.

Varsinaisen musiikillisen uran lisäksi sanomalehdissä on muutama maininta Martin Paulin muista sivutöistä, joissa hänen aikaisemmat kauppakirjanpitäjän oppinsa olivat varmasti hyödyksi. Sivutöiden tekeminen kertoo osaltaan myös niistä taloudellisista haasteista, joita muusikon ammatti hänelle toi. Vuonna 1884 Paul toimi helsinkiläisen *Finlands Kommunikationer* -sanomalehden taloudenhoitajana ja joulukuussa 1883 hän otti vastaan Louis Heinrici -ilmanpuhdistuskojeiden tilauksia.¹⁶⁶ Huhtikuussa 1892, noin vuosi ennen kuolemaansa, Martin kokeili myös mahdollisuutta palata takaisin Tampereelle, ja haki avoinna olevaa Tampereen kauppaseuran ravintolanpitäjän tointa, mutta ilmeisesti tuloksetta.¹⁶⁷

3.2.6. Opetustoiminta ja harmonikkakoulut

Harmonikan opetustoiminta jatkui koko Paulin uran ajan. Toiminta oli toisinaan aktiivisempaa, välillä toiminta keskittyi enemmän konsertointiin. 1880-luvulla hän opetti useampaan kertaan ainakin Porvoossa, Joensuussa, Hämeenlinnassa, Oulussa ja Vaasassa.¹⁶⁸ Jonkinasteisiksi koulutuksen päätoimipaikoiksi muodostuivat kuitenkin Paulin asuinpaikat Helsinki, Tampere ja Viipuri. Oletettavasti näissä kaupungeissa hänellä oli myös taidoissaan pidemmälle ehtineitä oppilaita.

Joulukuun 10. päivänä 1879 Paul aloitti harmonikansoiton opetuksen Helsingissä osoitteessa Korkeavuorenkatu 13. Harmonikansoiton oppiminen oli hänen lehti-ilmoituksensa mukaan helppotajuista ja halpaa.¹⁶⁹ Martin Paulin nokkelaa ja kauppakirjanpitäjän ammatin kehittämää markkinointikykyä todistaa muutaman päivän päästä, 14. joulukuuta, ilmestynyt ilmoitus. Siinä hän ilmoitti harmonikansoiton opetuksensa perustuvan japanilaiseen metodiin, jolla kuka tahansa oppii soittamaan seitsemässä ja puolessa tunnissa.¹⁷⁰ Ensimmäinen harmonikansoiton opetuskokeilu Helsingissä oli ilmeisen onnistunut, sillä uusi harmonikkakurssi alkoi heti 2. päivänä tammikuuta 1880.¹⁷¹ Helsingin kurssien jälkeen Paul siirtyi huhtikuussa 1880 Turkuun, ja kesäkuussa hän aloitti uusien oppilaiden kanssa Kuopiossa ja houkutteli myös uusia soittajia mukaan:

Muutamia uusia oppilaita vastaan-otetaan Accordion eli n. k. harmonikan soitantoon; ne joilla ei ole tilaisuutta ottaa opetus-tunteja voivat huokeata maksua vastaan saada Nuotteja Harmonikalle. Sanottu soitto-kone on hyvin sopiva huville vesillä ja luonnon vapaudessa. – Näistä asioista saadaan tavata allekirjoittanutta tohtorinna Poppiusen asunnossa masinisti Rissasen talossa. M. Paul¹⁷²

— 7 —

3. Sång ur Orpheus i Underjorden. Offenbach.

2 2 2 3 4 3 4 4 5 5 4 3 4 4 3 3 3 3 3 3 2 2 3 3 3 3 3 4 5 5 4 4 4 3 3 5 5 5 2 2 2

3 4 3 4 4 5 5 2 2 2 3 4 3 4 4 5 5 5 4 4 3 5 3 4 3 5 4 4 4 3 3 3

4. Du gamla du friska. Svensk Folkvisa.

7 7 6 6 6 7 7 7 7 6 6 7 7 6 6 5 5 5 6 6 7 6 6 6 5 5 6 6 6 7 7 6 8 7 6 6 2 3 3 3

4 3 4 4 3 3 3

5. Vals ur Den Ondes besegrare.

4 3 4 3 4 5 5 4 4 4 4 4 3 4 3 4 3 4 3 5 5 4 4 4 4 4 3 3 3 3 2 3 5 5 5

Nuottiesimerkki harmonikkakoulun sävelmistöstä.

¹⁶⁶ Ks. Laatokka 04.03.1884; Folkwännen 20.12.1883.

¹⁶⁷ Tampereen Uutiset 01.04.1892.

¹⁶⁸ Ks. Borgäbladet 25.06.1881; Karjalatar 27.06.1884; Hämäläinen 20.05.1885; Uleåborgs Tidning 18.07.1885; Suupohjan Työmies 23.10.1885.

¹⁶⁹ Helsingfors 09.12.1879.

¹⁷⁰ Helsingfors Dagblad 14.12.1879.

¹⁷¹ Helsingfors Dagblad 24.12.1879.

¹⁷² Ks. Åbo Underrättelser 02.04.1880; Savo 18.06.1880.

Loppuvuodesta 1880 Paul palasi takaisin Helsinkiin ja jatkoi kurssitoimintaa koko talven. Lehti-ilmoituksien perusteella hänen normaali soittokurssinsa kesti kahdeksasta kymmeneen tuntia ja kahdeksan tunnin kurssi maksoi kuusitoista markkaa vuonna 1884.¹⁷³ Kurssin hintaan sisältyi useimmiten opetusnuotit.

Vuoteen 1885 mennessä Martin oli pitänyt jo useita eri pituisia harmonikkakursseja eri paikkakunnilla.¹⁷⁴ Lehti-ilmoituksissaan hän mainosti kurssien soveltuvan vasta-alkajille ja nuotteja taitamattomille. Nuottien sijasta hänellä oli käytössä tabulatuurisysteemi, joka perustui harmonikan näppäinten numerointiin ja paljesuuntien ja nuottien aika-arvojen ilmaisemiseen yksinkertaisin keinoin. Systemi saattoi olla joko osittain tai jopa kokonaan Martinin itsensä kehittämä ja osoittaa sen, että Martin Paul hallitsi harmonikan soittajien keskuudessa ilmeisesti hyvin harvinaisen nuottien kirjoitus- ja lukutaidon.

Vuonna 1885 Martin julkaisi harmonikkakoulun eli soitto-oppaan, joka tuki hänen opetustoimintaansa ja toi varmasti myös kaivattuja lisätuloja perheeseen, jossa oli jo kolme lasta. Harmonikkakoulu painettiin Tampereella, Garantiföreningin kirjapainossa vuonna 1885 ja se sai nimekseen *Harmonika-koulu*. Esipuheessaan Martin rohkaisi hinnaltaan kahden markan harmonikkakoulun ostajia itseopiskelijoiksi:

*Tämän koulun avulla voipi hyvin lyhyessä ajassa oppia soittamaan Käsiharmonikalla, ilman opettajaa ja tarvitsematta muita nuotteja tuntea. Koulu sisältää monta erilajista soittokappaletta sekä yksi että kaksiriviselle harmonikalle.*¹⁷⁵

Harmonikkakoulun sisällöksi Martin valitsi monipuolisen koosteen 1800-luvun sävelmistöstä. Soitto-opas sisälsi useita suosikkioopperoista tunnettuja pikkukappaleita, tunnettuja salonkisävelmiä, ruotsalaisen trubaduurin Carl Bellmanin tuotantoa ja lisäksi myös useita suomalaisia ja ruotsalaisia kansanlauluja. Osa sisällöstä, kuten *Rheinländer Polka* ja oopperakatkelmot olivat sellaista ohjelmistoa, jota Paul esitti myös omissa konserteissaan.

Varsinaisen harmonikkakoulun lisäksi nuottikokoelma toimii erinomaisena 1800-luvun harmonikkaohjelmiston kuvaajana. Se on myös luotettava todiste siitä, että vuonna 1885 käytössä olivat maassamme vielä yksinomaan yksi- ja kaksiriviset diatoniset harmonikat ja ehkä vielä niin, että harmonikoiden pääpaino oli nimenomaan yksirivisissä soittimissa. Kromaattiset harmonikat vasta odottivat läpilyöntiään.

Soitto-ohjeissa Martin lähti liikkeelle perusasioista, sillä ensimmäistä kertaa harmonikan syliinsä saava ei välttämättä tiennyt soittimesta mitään eikä näin ollen myöskään välttämättä ymmärtänyt miten päin soittimen pitäisi olla sylissä. Myös ilmanapin käytön tärkeyttä Paul korosti oppaan alusta pitäen:

*Yleiset ohjeet Harmonikalla soittamisessa ovat: että säveltö soitetaan oikealla kädellä ja paassi vasemmalla; vaarinpito siitä, että soittokoneesta on aina tarpeeksi ilmaa. Jos huomataan ilman loppuvan soittokonetta kokoon painaessa, niin on sitä ennen lähinnä ulospäin vedetyn äänen ajalla huomaamatta laskettava vähän ilmaa sisälle, jos sitä vastaan ilmaa on kovin paljon, niin lasketaan vähän ulos, mutta se on tehtävä aina soittamisen ajalla, ettei vähintäkään seisahdusta eli muuta häiritsevää ääntä synny.*¹⁷⁶

173 Karjalatar 27.06.1884.

174 Lehti-ilmoitusten mukaan ainakin Helsingissä, Viipurissa, Turussa, Kuopiossa, Porvoossa ja Tampereella. Ks. liite 5.

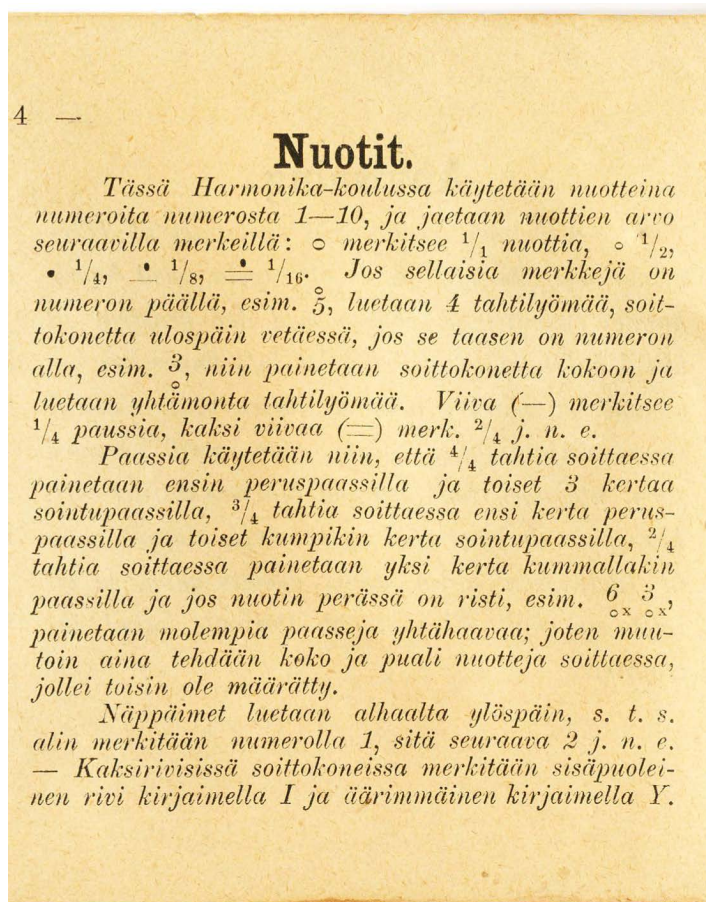
175 Paul 1885, 1.

176 Paul 1885, 3.

<p>Martin Paulin Harmonikkakoulun sisältö:</p> <p>Yksirivisellä harmonikalla:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Vårt land. Maamme (Pacius) 2. Merimiesten laulu 3. Sång ur Orpheus i Underjorden (Offenbach) 4. Du gamla du friska (Svensk Folkvisa) 5. Vals ur Den Ondes Besegrare 6. Savolaisten laulu 7. Teuffel Marsch (Suppé) 8. Ur Boccacio (Suppé) 9. Polka Mazurka (Lumbye) 10. Morgenblätter-Vals (Strauss) 11. Vals (Du, Du liegst mir im Herzen) 12. Kaiser Marsch 13. Fader Berg (Bellman) 14. Aria ur op. Rigoletto (Verdi) 15. Ambos Polka 16. Vid en källa (Ehrström) 17. Så lunkom vi, etc. (Bellman) 18. Tuoll' on mun kultani 19. Serenad (Wetterling) 20. Ur sköna Helena (Offenbach) 21. Vintern rasat ut 22. Hvila vid denna källa (Bellman) 23. Morgonhymn (Abt) 24. Finnarnes marsch i trettiåriga kriget Suomalaisten marssi kolmenkymm. vuot. sodassa 25. Rheinländer Polka Saksan Polkka 26. Vals les Roses (Metra) 27. Hvem är som ej vår broder minns? (Bellman) 28. Mandom mod och morske män 29. Mazurka (Strauss) 30. Honkain keskellä 31. Champagne Vals 32. Saetergjentens Söndag (Ole Bull) 33. Den röda Sarafan (Rysk Folkvisa) 34. Galopp öfver stock och sten 	<p>Kaksirivisellä harmonikalla:</p> <ol style="list-style-type: none"> 35. Tyrolaren och hans barn 36. Der kleine Postillon 37. Galopp ur "Muntra Fruarna" 38. Tyroler Chör ur Den ondes besegrare 39. Home Sweet Home (Skottsk Folkvisa) 40. Lorelei 41. Vals (Lanner) 42. Française ur Storhertiginnan af Geroldstein (Offenbach)
--	--

Paul numeroi yksirivisen harmonikan diskanttipuolen näppäimet siten, että ylin näppäin (matalin ääni) sai numeron 1 ja alaspäiset näppäimet numerot 2, 3 jne. Kaksirivisen soittimen näppäinrivit hän erotti kirjaimilla I (sisärivi/inre) ja Y (ulkorivi/ytte). Paljesuuta oli ilmoitettu siten, että mikäli näppäinnumero oli aika-arvon päällä, soitettiin se työntöpalkeella ja mikäli numero oli aika-arvon alla, soitettiin se vetöpalkeella. Sävelmien aika-arvot oli myös merkitty ja mukailivat normaalia nuotinkirjoitustapaa.

Numerointiin perustuva tabulatuurisysteemi oli yksinkertainen ja melko helppotajuinen tapa opetella harmonikansoiton alkeet. Numeronotaation eri muunnelmat olivat 1800-luvun harmonikkakouluissa varsin yleisiä, ja sen yksi muunnos löytyy vielä tänäkin päivänä esimerkiksi alavutelaisen Airi Hautamäen soitto-oppaista.

Harmonikkakoulun teoriaosuus.

Harmonikkakoulun myynnin ja jakelun Paul hoiti pääosin itse. Tärkeänä ostajakuntana olivat varmasti omat oppilaat, mutta lisäksi Martin mainosti koulua kymmenissä sanomalehdissä.¹⁷⁷ Omien myyntikanavien lisäksi julkaisu oli myynnissä ainakin Wesanderin ja Emil Hagelbergin kirjakaupoissa Tampereella ja S. Leffkowitschillä Vaasassa.¹⁷⁸

Ensimmäisen harmonikkakoulun hyvien kokemusten perusteella Martin päätti julkaista 1880-luvun lopulla vielä toisenkin harmonikkakoulun. Sopivaa opetusmateriaalia oli kasautunut vuosien varrella, ja uuden julkaisun myyminen toi tarpeellista lisätuloa kasvavalle perheelle.

Martin mainosti uuden harmonikkakoulun toista vihkoa jo marraskuussa 1889. Ilmoituksien mukaan *Uusi Harmonika Koulu* piti ilmestyä joulukuun 1. päivänä, ja Martin julkaisi omia mainoksia useissa sanomalehdissä.¹⁷⁹ Julkaisu ei luultavasti kuitenkaan ilmestynyt vielä tuolloin, vaan puolitoistavuotta myöhemmin, toukokuussa 1891. Martin pyysi vuoden 1889 mainoksissaan lähettämään kirjan hinnan 2

177 Ks. Tammerfors Aftonblad 01.05.1885; Tampereen Sanomat 07.05.1885; Tampere 29.04.1885; Wasa Tidning 01.11.1885; Vasabladet 08.07.1885; Waasan Lehti 08.07.1885; Borgåbladet 06.05.1885; Uusi Suometar 06.05.1885; Åbo Underrättelser 07.11.1885; Finland 11.06.1885; Hämäläinen 16.05.1885; Uleåborgs Tidning 18.07.1885; Oulun Lehti 22.07.1885; Kaiku 22.07.1885; Suupohjan Työmies 23.10.1885; Hufvudstadsbladet 08.10.1886; Karjalatar 30.09.1887; Savo 27.05.1885.

178 Ks. Tampere 02.05.1885; Tampereen Sanomat 25.04.1885; Vasabladet 09.05.1885.

179 Ks. Suomi 16.11.1889; Hufvudstadsbladet 17.11.1889; Åbo Tidning 17.11.1889; Uusi Suometar 17.11.1889; Vasabladet 20.11.1889; Lounas 22.11.1889; Keski-Suomi 26.11.1889; Savo 07.12.1889; Björneborgs Tidning 19.11.1889; Aamulehti 19.11.1889.

mk postimerkkeinä, ja tilauksia nähtävästi myös saapui. Koska julkaisua ei ennakkomaksusta huolimatta kuulunut, tunsin esimerkiksi H. Janhonen Keski-Suomesta itsensä syystäkin huijatuksi ja kirjoitti aiheesta yleisönosastolle:

Kappaleen ennen joulua ilmoitti hra M. Paul Viipurista toimittamaansa uutta käsiharmonian oppikirjaa tilattavaksi. Mainitun kirjan lupasi hän lähettää tilaajille viime kuun alussa, jos vaan tilausta seuraa kirjan hinta postimerkeissä. Luullen miehen sanojen olevan totta tein minäkin tuon tilauksen ja lähetin kirjan hinnan postimerkeissä Viipuriin. Vaan turhaampa olen saanut odottaa. Kirjaa ei kuulu, tokko tuleekaan, ja iekkö koko mies enää Viipurissa, koskapa ei ole mainitun kirjan ilmestymisestä kuulunut mitään. Lieneeköhän monikin harmoniansoiton oppikirjan tilaaja antanut hra M. Paul'in petkuttaa itseänsä? Olen asian ottanut puheeksi syystä, etteivät muut enää lähetteleisi rahoja mainittua kirjaa vasten. Pyyntöni olisi myös, että "Viipurin Sanomat" ottaisivat tämän kirjoituksen – ehkäpä siten saisi tiedon siitä, onko mainittu herra vielä Suomessa? Jyväskylässä 20.1.1890. H. Janhonen.¹⁸⁰

Arvoitukseksi jää, saavuttiko hra Janhosen pyyntö koskaan Paulia ja saiko hän tilaamansa kappaleen harmonikkakoulun ilmestyttyä. Vuonna 1890 harmonikkakoulun asiat olivat kokonaan sivussa, ja Martin keskittyi uuteen harmonikkaansa konsertoiden ahkerasti.

Toukokuun 17. päivänä vuonna 1891 ilmestyi vihdoinkin *Viipurin Sanomissa* uutinen, jonka mukaan "Uusi parannettu teos M. Paulin harmonikka koulusta" oli ilmestynyt. Koulua oli mahdollista tilata itse tekijältä, ja lisäksi se oli myynnissä muutamissa kirjakaupoissa ja liikkeissä Viipurissa, Turussa ja Helsingissä.¹⁸¹ Lehti-ilmoituksien mukaan julkaisu sisälsi uutta ohjelmistoa, kuten mm. *Savon rautatien marssi*, *Den lilla Fiskarflickan*, *Mandoline Polka*, *Venetsian karnevaalit* ja muita tanssikappaleita. Näitä samoja kappaleita Martin esitti myös itse konserteissaan.

Paulin toista harmonikkakoulua ei ole toistaiseksi löytynyt ja on mahdollista, ettei julkaisu laajasta mainostuksesta huolimatta koskaan ilmestynyt. Mikäli nuottivihko joskus tulevaisuudessa löytyy, voidaan palata sen tarkempaan sisältöön ja siihen, jatkoiko Paul kouluaan ensimmäisen julkaisun mukaisella tabulatuorisysteemillä.

3.2.7. Harmonikkakorjausta ja –välitystä

Soittamisen, opettamisen ja kaikkien muiden sivutoimiensa lisäksi Paul oli Ruotsissa asuessaan ilmeisesti perehtynyt myös harmonikan korjauksiin ja teki niitä välillä sivutoinainaan. Helsingissä asuessaan vuosina 1881–1882 Paul julkaisi useampaankin kertaan lehti-ilmoituksia, jossa kertoi ottavansa vastaan harmonikkakorjauksia. Vuonna 1883 hän korjasi harmonikkoja ja harmoneja Jyväskylässä yhdessä C. Krüllin kanssa, maaliskuussa 1885 olivat vuorossa Tampereen harmonikat ja toukokuussa 1887 korjaustöitä tehtiin Viipurissa.¹⁸²

Paul ei koskaan ollut varsinainen harmonikkakauppias, mutta hänellä oli muutamina vuosina myynnissä kaksiriviä harmonikkoja.¹⁸³ Paulin konserttitoiminnan huippuaikana harmonikkakauppa kävi Suomessa jo vilkkaana, mutta markkinoinnissa ei kuitenkaan käytetty Paulin tunnettavuutta hyväksi. Ainoan poikkeuksen teki tamperelainen Victor Söderlund, joka vuonna 1884 käytti Paulin nimeä harmonikkatehtaan tuotteiden suosittelijana.¹⁸⁴

Paulin itsensä käyttämien instrumenttien tarkemmat yksityiskohdat tulevat luultavasti jäämään epäselviksi, koska itse soittimia ei ole säilynyt jälkipolville. Joitakin päätelmiä voidaan kuitenkin tehdä valokuvien, sanomalehdistön ja harmonikkakoulun tiedoista.

¹⁸⁰ Keski-Suomi 21.01.1890.

¹⁸¹ Ks. *Viipurin Sanomat* 17.05.1891; *Karjalatar* 02.06.1891; *Östra Finland* 01.06.1891; *Fredrikshamns Tidning* 01.10.1892; *Viipurin Sanomat* 24.05.1891; *Aura* 20.05.1891; *Hufvudstadsbladet* 01.06.1892; *Hufvudstadsbladet* 08.05.1892; *Folkwännen* 09.09.1892; *Aura* 02.06.1892.

¹⁸² Ks. *Borgäbladet* 01.10.1881; *Hufvudstadsbladet* 11.04.1882; *Keski-Suomi* 15.08.1883; *Tammerfors Aftonblad* 31.03.1885; *Ilmarinen* 10.05.1887.

¹⁸³ Ks. *Hufvudstadsbladet* 30.12.1881, *Folkwännen* 01.11.1883, *Hufvudstadsbladet* 06.03.1884.

¹⁸⁴ *Aamulehti* 24.12.1884.

Birgit Kjellströmin mukaan Paul otti käyttöönsä jo 1870-luvulla yhdessä muusikkojen Tauscheckin ja Blauensteinerin kanssa kromaattisen samanäänisen 4–5-rivisen bassojärjestelmän, joka noudatti kvinttiympyrää.¹⁸⁵ Ilmeisesti tämä bassosysteemi jäi ainakin Martinin kohdalla kokeiluksi, sillä sen käytöstä ei löydy mitään myöhempiä tietoja.

Martin Paulista otetun valokuvan (vrt. kuva sivulla sivu 36) perusteella voidaan päätellä, että hän käytti vielä 1880-luvulla konserttisoittimenaan diatonista kaksirivistä harmonikkaa. Lisäksi harmonikkakoulun teknisen sisällön ja ohjelmiston perusteella voidaan olla varmoja, että hän soitti myös yksirivistä harmonikkaa. Siitä, käyttikö hän yksi- ja kaksirivisten lisäksi myös muita soittimia konserttisoittimina, voidaan esittää erilaisia arvioita.

Elokuussa 1880 Paul ilmoitti sanomalehti *Tapiossa* saapuvansa Pietarista uuden soittimen kanssa:

*Allekirjoittanut, joka Pietarista taas on tänne saapunut uuden soittokoneen kanssa, soittaa Paviljongissa Sunnuntaina Elokuun 8 p:nä kl 8-9 välillä ja tanssimusiikkia aina 12 asti. Undertecnad, som från S:t Petersburg åter andändt hit med nytt instrument, utförer MUSIK uti Paviljongen Söndagen den 8 Augusti från kl. 8-9, sedan Dansmusik till kl. 12 e.m.*¹⁸⁶

Ilmoitus on tulkittavissa niin, että Martin on hankkinut nimenomaan Pietarista uuden soittimen, mutta toisaalta ilmoitus voi olla pelkkä mainos siitä, että hän on juuri käynyt Pietarissa uuden soittimensa kanssa. Tästä soittimesta ei ole löytynyt muita tietoja.

Heinäkuussa 1890 Paul ilmoitti tulevansa Hämeenlinnan puistoon esiintymään uudella kaiken kattavalla, täydellisellä (fulständigt) harmonikallaan.¹⁸⁷ Syyskuun lehti-ilmoituksesta selviää, että kysymyksessä on uudelleen suunniteltu (konstruerad) kolmerivinen harmonikka.¹⁸⁸ Kyse oli ilmeisesti harmonikkatehtaan uudesta tuotteesta, ja jo lokakuussa 1890 Paul ilmoitti Viipurissa ottavansa vastaan tilauksia kyseisestä soittimesta.¹⁸⁹ Soitin oli todennäköisesti tämän kirjallisen työn kansikuvassa oleva semitoninen kolmerivinen, jossa diskanttipuolella on 33 näppäintä ja bassopuolella 13 näppäintä.

3.2.8. Unohdettu M. Paul

Martin Paul kuoli rauhallisesti kotonaan toukokuun 18. päivänä 49 vuoden ja 11 kuukauden ikäisenä ja hänet haudattiin Viipurin Ristimäen hautausmaalle. Varsinainen kuolemansyy on jäänyt jälkipolvilta hämärän peittoon, mutta voidaan todeta kuitenkin, että Paul kuoli kesken aktiivisen ja monipuolisen työuran. Vaimon lisäksi suremaan jäivät kuusi alaikäistä lasta. Taiteilija Martin Paul ei kuitenkaan kuollut unohdettuna harmonikkamestarina, vaan kuolema uutisoitiin sanomalehdistössä ympäri maata, ja vielä myöhemminkin vuoden aikana kuolleiden merkkihenkilöiden listassa.¹⁹⁰

Helsingissä ilmestynyt sanomalehti *Aftonbladet* kirjoitti M. Paulin kuolinuutisessa seuraavasti:

*Natten mor förgårdagen afled i Viborg plötsligt musikern M. Paul i en ålder af närmare 50 år. Den aflidne var bördig från Holstein, och hade i flere års tid vistats i Finland och senast varit bosatt i Viborg. Äfven här i huvudstaden vistades herr P. under olika tidrymder, gifvande dels lektioner i ackordionspel, dels anställande konserter och soaréer, vid hvilka han lät höra sitt ackordion. Herr P. var för öfrigt en gladlynt och godhjärtad personlighet.*¹⁹¹

185 Kjellström 1976, 151.

186 Tapio 07.08.1880.

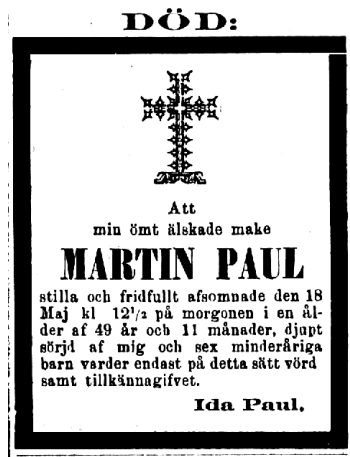
187 Hämäläinen 12.07.1890.

188 Borgåbladet 24.09.1890.

189 Östra Finland 18.10.1890.

190 Ks. Östra Finland 19.05.1893; Östra Finland 20.05.1893; Kotkan Sanomat 27.05.1893; Tampereen Sanomat 26.05.1893; Wasa Tidning 25.05.1893; Vasabladet 24.05.1893; Wuoksi 24.05.1893; Keski-Suomi 23.05.1893; Turun Lehti 23.05.1893; Åbo Underrättelser 21.05.1893; Hufvudstadsbladet 21.05.1893; Päivälehti 20.05.1893; Nya Pressen 20.05.1893; Östra Finland 19.05.1893; Tampereen Uutiset 24.05.1893; Tammerfors Aftonblad 23.05.1893; Uusi Suometar 21.05.1893; Hufvudstadsbladet 31.12.1893; Åbo Underrättelser 30.12.1893; Östra Finland 03.01.1894; Aura 05.01.1894; Aura 09.01.1894.

191 Aftonbladet 20.05.1893.

Martin Paulin kuolinilmoitus. Östra Finland 19.05.1893.

Sanomalehdistön välityksellä Martin Paulista piirtyy kuva pidettynä, ahkerana ja monipuolisena taiteilijapersoonana – oman aikakautensa freelancer-muusikkona, joka taipui vaivattomasti erilaisiin työtehtäviin simatynnyreiden avajaisjuhlista¹⁹² omiin soolokonsertteihin.

Sanomalehdistä keräämäni aineiston perusteella Martin Paul esiintyi Suomen vuosiensa aikana 1879–1893 yli 450 kertaa konserteissa, tanssitilaisuuksissa, puistoissa ja muissa julkisissa tilaisuuksissa (Liite 4). Niiden lisäksi hän esiintyi myös monissa tilaisuuksissa, joista ei ole jäänyt lehtimainintoja. Miksi Paulin ura koki silti 1900-luvulle tultaessa täydellisen unohduksen? Julkisuuden tai esilläolon puutetta ei voida esittää syyksi. Omaan aikakauteensa nähden poikkeuksellinen suuri määrä, yli 1600 kpl omia ja muiden laatimia lehti-ilmoituksia muodostavat pohjan, jonka avulla vielä tänäkin päivänä on mahdollista seurata Paulin musiikillista toimintaa 1880-luvulla.

On todennäköistä, että ahkerasta konsertoinnista ja opetustoiminnasta huolimatta Paul ei kuitenkaan koskaan noussut laajemman yleisön tietoisuuteen. Vaikka hän järjesti rahvaallekin suunnattuja tansseja, kansankonsertteja ja folk-konsertteja, hänen toimintansa keskittyi kuitenkin pääsääntöisesti kahviloihin, ravintoloihin, puistoihin ja muihin konserttipaikkoihin, joissa vain pienehkö yleisö tapasi käydä. Myöskään ahkera lehti-ilmoittelu ei tuonut suurempaa julkisuutta, vaikka suomenkielinen rahvas 1900-luvulle tultaessa jo yhä enenevässä määrin luki sanomalehtiä. Paulin konsertti-ilmoitukset julkaistiin suurimmalta osaltaan ruotsinkielisissä lehdissä, joita suomenkielinen väestö luki vielä vähemmän.

Paulin konserteissa esittämä ohjelmisto saatettiin mieltää kansan keskuudessa liian taiteelliseksi ja sen vuoksi yleisömäärät jäivät monin paikoin vähäisiksi, vaikka konserttien lopuksi Paul useasti tarjoili tanssimusiikkia. Konserttitilaisuudet saattoivat jäädä suuren yleisön keskuudessa vieraiksi myös sen vuoksi, että Paul ei todennäköisesti osannut puhua suomea. Vaikka hänen uransa Suomessa oli erittäin vakuuttava jo pelkkien konserttien määrällä mitattuna, se jäi hänen varhaisen kuolemansa vuoksi lyhyeksi, ainoastaan 14 vuoden pituiseksi.

Nykyisen tiedon valossa Paulia voidaan kiistatta pitää ensimmäisenä aktiivisesti konsertoineena harmonikansoittajana Suomessa. Omana aikanaan häntä saatettiin pitää silti enemmän osana ulkomailta saapuneita viihdyttäjäjoukkoja, kuin suomalaisena taiteilijana ja pedagogina. Paul ei tiettävästi koskaan myöskään säveltänyt musiikkia, eikä äänilevytoimintakaan ollut päässyt vauhtiin, joten nämäkään säveltaiteen myöhäisemmän historian kannalta tärkeät osa-alueet eivät tuoneet hänen taitojaan tiettäväksi jälkipolville.

Martin Paulin elämästä ja urasta voidaan kuitenkin yksinkertaistettuna todeta, että hän oli oman aikakautensa monilahjakkuus ja ehdoton taituri harmonikansoitossa. Lisäksi hän oli harvinainen yrittäjä, joka jaksoi suurperheellisenäkin toimia taiteilijana haastavien olosuhteiden maassa. Hänellä oli ehkä myös visio siitä, mihin kaikkeen harmonikka tulisi tulevaisuudessa taipumaan ja sitä ajatusta hän seurasi tinkimättömästi.

¹⁹² Åbo Underrättelser 30.04.1880.

4. Harmonikan ja kansallisen ajattelun ristiriita

Harmonikan suosio ja kansallinen ajattelutapa ajautuivat 1800-luvun loppupuolella yhä kauemmaksi toisistaan; Sivistyneenä itseään pitävät alkoivat suhtautua harmonikkaan yhä penseämmin samalla kun siitä tuli yhä suosittumpi soitin tavallisen kansan keskuudessa. Sanomalehdissä julkaistujen kirjoitusten mukaan harmonikalla soitettiin ”väärin” ja se ”pilasi kansan musiikkimaun” Yksi paheksuttavimmista asioista oli epäilemättä se, että harmonikan ”renkutuksen” tahdissa vielä tanssittiin.¹⁹³ Muun muassa näitä näkökulmia löytyi sanomalehdistöstä harmonikkaa käsittelevistä kirjoituksista. Sanomalehtien harmonikkaa koskevat ilmoitukset olivat enimmäkseen harmonikkojen myynti-ilmoituksia, mikä on ymmärrettävää: harmonikkojen myynti oli tuottoisaa liiketoimintaa kaupunkien ja maaseutupaikkakuntien soitin- ja kirjakaupoille. Huomionarvoista on se, että negatiivisten kirjoitusten määrä sanomalehdistössä ei 1800-luvulla ollut hallitsevassa roolissa. Harmonikkaa paheksuvia kirjoituksia julkaistiin tutkimusajanjaksollani vain muutamia kymmeniä, mikä oli häviävän pieni vähemmistö verrattuna useisiin satoihin harmonikkojen myynti-ilmoituksiin.

Kirjoitusten väheksyvä sisältö saattoi olla vaikutukseltaan kuitenkin laajempi, kuin mitä niiden lukumäärä antaisi olettaa. Maaseudun ja kaupunkien säätyläistö oli 1800-luvulla se joukko, joka luki enemmän sanomalehtiä, kirjoitti artikkeleita ja keskusteli keskenään lehdistön esilletuomista aiheista. Tavallinen kansa ryhtyi lukemaan sanomalehtiä vasta 1800-luvun loppupuolella suomenkielisen sanomalehtien yleistymisen ja kansakoululaitoksen vaikutuksen myötä. Negatiivisten kirjoitusten pohjalta on helppo luoda mielikuva parjatusta soittimesta, mutta on todettava, että harmonikkaan kohdistui myös myönteisiä kirjoituksia 1870-luvun lopulla ja 1880-luvun alussa. Nämä kirjoitukset kohdistuivat tosin yksinomaan tämän kirjallisen työn kolmannessa luvussa esitellyn Martin Paulin soittotaitoihin ja kunnianhimoiseen konserttiohjelmistoon. Pauliin kohdistuvan myönteisen kirjoittelun taustalla oli epäilemättä se tosiasia, että Martin Paul oli tavallisiin maaseudun ja kaupunkien amatöörisoittajiin verrattuna harmonikansoiton ammattilainen, jonka ohjelmisto oli ylemmille sosiaaliryhmille jo pääosin tuttua musiikkia. Käänteisesti voidaan tulkita myös niin, että säätyläistön keskuudessa paheksuntaa herätti ainakin yhtä paljon aikakauden rahvaan suosima musiikki käyttötapoineen ja -ympäristöineen kuin itse soitin, jolla sitä oli ryhdytty esittämään.

Yksittäisten kirjoittajien kriittisistä harmonikka-aiheisista lehtiartikkeleista voidaan löytää muutamia yhteisiä teemoja, kuten harmonikan soittamisen helppous, jonka pelättiin aiheuttavan aitoina pidettyjen kansansoitimien häviämisen sekä aitona pidetyn kansansoiton ja -laulun katoamisen. Omaksi kokonaisuudeksi kirjoituksissa nousi myös harmonikan epämiellyttävä äänenväri, soittimen venäläisyys ja sillä soitettava vääränlainen musiikki sekä sävelmien yksinkertaistuminen ja kromaattisuuden väheneminen soittimen diatonisen luonteen vuoksi. Myös harmonikansoiton yhteys rahvaan tanssimiseen ja markkinatapahtumissa tapahtuvaan yleiseen ”rellestämiseen” herätti paljon kritiikkiä. Kriitikot kirjoittivat lehdistössä ajan mukaisesti pelkillä nimimerkeillä, mutta niiden takana olivat todennäköisesti valistushenkiset paikalliset vaikuttajat.

4.1. Harmonikka ylikansallisena soittimena

1800-luvun lopulla suomalaisten suhtautuminen harmonikkaan jakautui yhä syvemmin fennomaanisen sivistyneistön ja rahvaan kesken. Kansan sivistämiseen pyrkivän keski- ja yläluokan parissa harmonikka edusti sellaista epäsuotavaa kansanomaisuutta, josta oli syytä päästä eroon. Samaan aikaan tavallisen maalais- ja kaupunkiväestön keskuudessa soittimen suosio kuitenkin vain lisääntyi. Harmonikka ei massatuotantotavarana ja mekaanisena välineenä sopinut sivistettävän kansan ihannesoitinkuvaan kuten kantele, viulu tai klarinetti, jotka edustivat enemmän ylevää käsityöperinnettä. Sinänsä massatuotanto ei selitä harmonikan sopivuutta tai sopimattomuutta, sillä harmonikka tuli markkinoille samaan aikaan kuin monet muut ”paremman väen” hyväksymät, sarjatuotantona valmistetut mekaaniset, samansukuiset soittokoneet, kuten soittorasiat ja sävelmiä erilaisilta metalli- tai pahvilevyiltä toistamat koneet.

¹⁹³ Harmonikan ongelmallisesta asemasta 1900-luvun Suomessa ks. Kurkela & Tikka 2014, 6–20: harmonikan ja taidemusiikin suhteesta, ks. myös Rantanen 2014, 344–345.

Harmonikka edusti 1800-luvulla uutta ylikansallista, maantieteelliset rajat ylittävää teollisuustuotantoa – se oli aikansa merkittävä globaali tuote. Kosmopoliittinen olemus oli myös harmonikan suuri vahvuus. Soitin oli yksinkertainen rakentaa ja tuotantokustannukset olivat alhaiset, jolloin myös myyntihinta oli edullinen, maahantuonti helppoa ja soitinmyynti taattua ja riskitöntä. Jokaisen harmonikkaa havittelevan oli vaivatonta hankkia oma soitin, sillä harmonikkoja myyviä soitinliikkeitä oli lähes joka kaupungissa. Lisäksi niitä saattoi ostaa myös maaseudun pienemmistä puodeista ja huutokaupoista.

Martin Paul edusti 1800-luvun loppupuolella ensimmäistä kansainvälistä kiertävien harmonikkataiteilijoiden aaltoa Suomessa ja hän toi harmonikan osaksi uutta ja kehittyvää populaarikulttuuria. Paul konserttoi toimeentulonsa takaamiseksi luokkarajoista piittaamatta sekä säätyläisille että rahvaalle, mutta opetustoiminta kohdistui todennäköisesti etupäässä edellisiin. Paulin ammatillisena etuna oli lisäksi se, että hän osasi hyödyntää osaamaansa modernia kaupallisuutta aikana, jolloin musiikillinen liiketoiminta oli Suomessa varsin kehittymätöntä ja haki vasta muotojaan.

Harmonikka ja sen edustama kansankulttuuri liitettiin 1800-luvun loppupuolella yhä useammin negatiivisessa valossa Suomen emämaahan Venäjään. Venäjänvastaisuuden nousun suurimpana syynä olivat Nikolai II:n hallituksen 1890-luvulla käynnistämät Suomea koskevat venäläistämistoimet, jotka nostattivat kansallismielisyyttä yhä voimakkaammin esille. Harmonikan kannalta rinnastus itäiseen naapuriin oli kuitenkin osittain ristiriitainen, sillä maahamme tuodut soittimet olivat ennen kaikkea saksalaisen soitinrakennusteollisuuden tuotteita. Lisäksi harmonikalla soitettiin pääosin saksalaista ja muuta keskieurooppalaista alkuperää olevaa musiikkia. Tosiasiassa tämä ristiriita kuvastaa ja tuo hyvin konkreettisesti esille harmonikan ylikansallisen luonteen idän ja lännen välissä.

Venäläishalveksunnan esimerkkinä poimittakoon vuonna 1899 julkaistu kirjoitus *Uusi Suometar* -lehdessä. Kyseinen sanomalehti tunnettiin vahvan fennomanian eli suomenmielisyyden äänenkannattajana. Kirjoitus kuvastaa hyvin Venäjän vastaisuuden vaikutuksia harmonikasta nousevaan keskusteluun.

Onhan meidänkin kansallamme uutukainen, kansalliseksi pyrkivä soittokone, joka uhkaa, noudattaen russakoiden jälkeä, idästä länteen, loata kansamme koko musikaalisen aistin, niinkuin sen edelläkävijät ovat loanneet pirttimme. Minä tietysti tarkoitan tuota pahan hengen keksintää paletta, harmonikkaa, eli balalaikkaa, joksika sitä myöskin, vaikka väärin, sanotaan ja jota jälkimmäinen nimi selvästi ilmaisee tuon palkeen kotopaikan. Voiko ajatella mitään katalampaa kidutuskonetta! Ei, ellei mahdollisesti laivojen vihellys pillit ja Verkkomatalan usvaluikkari. – Säilyttääkseni sieluni tasapainon, en rupea sitä sen tarkemmin kuvaamaan. Mikä sen on niin yleiseksi tehnyt? Ei muu kuin helppous oppia soittamaan sitä ja mukavuus kulettaa sitä matkassaan. Kun meidän verevät, iloiset renkipoikamme iltasin lähtevät kyläilemään, niin riippuuhun joka toisen kädessä tämä viheliäinen pale ja toinen kamalampi sävellys toisen perästä raikuu ilmoille. Miltä kuuluu ”Savolaisten laulu”, miltä ”Porilaisten marssi” näitten drubadurien kämmenissä? Useinkin on aivan mahdotonta tuntea ne samoiksi lauluiksi. – Sitä tämän soittokoneen säestyksellä yhtään laulua voi laulaa eikä ole tapana laulaakaan. – Tuo kone on, paitse muuta sen tuottamaa vahinkoa, myöskin tappanut laulunhalun.¹⁹⁴

Kirjoitus kuvastaa myös sitä, kuinka tuon ajan harmonikkojen vähäinen mahdollisuus kromaattisuuteen muutti useiden sävelmien ja laulujen luonnetta. Kirjoittajan viittaus ”laulunhalun” katoamiseen on myös mielenkiintoinen yksityiskohta ja saattaa viitata siihen, että harmonikka oli tosiasiassa myös vahva ja kovaääninen melodiasoitin, jolloin osa laulun funktiosta menetettiin.

4.2. Vääränlainen musiikki, soittamisen helppous

Harmonikkataiteilija Martin Paulin esittämä ohjelmisto edusti valtaosaltaan kaupunkiväestölle helppotajuista musiikkia: tunnettujen oopperasävelmien alkusoittoja ja pikkukappaleita sekä muuta suosittua salonkimusiikkia. Tämän populaariohjelmiston lisäksi hänen repertuaarissaan oli myös muuta vetovoimaista musiikkia, kuten suomalaisia ja ruotsalaisia kansanlauluja, Carl Michael Bellmannin (1740–1795) sävellyksiä, ja muuta suosittua ohjelmistoa, jolla hän koetti saada konsertteihin enemmän yleisöä. Vaikka ohjelmisto oli sivistyneistön näkökulmasta oikeanlaista ja hänen soittotaitojaan kehuttiin, hän soitti sitä kuitenkin ”väärällä” soittimella, eikä todennäköisesti saanut yleisön varauksetonta hyväksyntää. Samaa musiikkia oli kuultavissa myös ”oikeilla” kokoonpanoilla, kuten kuoro- ja orkesterimusiikkina

¹⁹⁴ Uusi Suometar 17.12.1899.

ja sitä esitettiin tutummankuuloisilla soittimilla, kuten pianoilla, harmoneilla ja vaskipuhaltimilla. Paul joutui todennäköisesti itsekin toteamaan soittimen ongelmallisuuden ja sen johdosta täydensi elantoaan iltamakonsertoinnin lisäksi myöhemmin sekavan markkinaviihteen ja muun työn avulla.

Sanomalehdissä nimimerkeillä kirjoittaneiden arvostelijoiden mielestä harmonikka yksinkertaisti ja turmeli kansan sävelkorvaa ja musiikkimakua ja oli liian ”helppo” soitin. Kritiikki oli osittain oikeasuuntaista. Harmonikan äänellinen rajallisuus vaikutti epäilemättä siihen, että monet tunnetut kappaleet saivat soittajien käsissä uuden huomattavasti yksinkertaistetun sävelmuodon ilman merkittävää kromaattisuutta. Myös bassopuolen rajoittuminen vain muutamisiin sointuihin yksinkertaisti kappaleiden harmonioita. Harmonikan helppouteen ja liialliseen kansanomaisuuteen puututtiin muun muassa *Vaasan lehdessä* vuonna 1893. Kirjoitus on tyyppinen esimerkki harmonikkaan kohdistuvasta kriittisestä kirjoittelusta:

Harmonikan soittaminen on paljoa helpompaa, kuin esim. viulun ja klarinetin. Siitäpä syystä siihen kykeneekin ken tahansa. Mutta myöskin on se, mikä pahinta, erittäin epämusikaalista ja heikontaa ehdottomasti musiikki-aistia kansassa. Harmonikan ääni on yksitoikkoista ja arkipäiväistä ja puuttuu tämmöisestä soittokoneesta tavallisesti puolet äänet, ikä tietysti on ääretön vaillinaisuus. Useinkin kuuleekin otettavan koko äänen siinä kohdassa, missä pitäisi olla puoli ääntä. Kun korva sietää tämmöistä mielivaltaisuutta ja hutiloimista, niin todistaa se, että harmonikka turmelee kaiken musiikkiaistin kansassa, jonkavuoksi se olisi hyljättävä. Anomme siis, että harmonikka on erittäin ikävä ilmaus kansan soitannollisissa harrastuksissa, jonkavuoksi sitä on ruvettava vastustamaan. Sitävastoin on viulua tyrkyttävä nuorten kansanmiesten käsiin ja heitä kehoitettava sitä huvipaikoissaan soittamaan. Eihän se ole edellistä kalliimpikaan.¹⁹⁵

Toisaalta soittimen yksinkertaisuus ja aloittamisen helppous vaikuttivat osaltaan siihen, että monet pelimannit, joilla oli jo jonkin muun soittimen soittotaito, pystyivät omaksumaan harmonikan peruseräpäätteen varsin nopeasti. Ilman aiempaa soittotaitoa harmonikasta pystyi tuottamaan selkeitä säveliä siinä missä edes välttävän äänen tuottaminen viulusta tai klarinetista vaati huomattavasti enemmän harjoitusta. Sivistysmielisten suurena huolenaiheena oli myös kansan soittotaidon katoaminen, kun kanteleen, viulun ja klarinettien taiturit ottivat myös harmonikat käsiinsä. Pelko tulee kuvaavasti esille *Uuden Suomettaren* kirjoituksesta vuodelta 1900.

Seurustelutilaisuuksissa harjotetaan myöskin soittoa. Sillä alalla on meillä päässyt juurtumaan sangen harmillinen loiskasvi. Se on ”palalaikan” eli käsiharmonikan soittaminen. Sitä ei rämpyätä ainoastaan kaupunkien työläisnuorisot, se on jo maaseuduillekin sangen laajalle levinnyt. Sitä sen kehnompaa ja sopimattomampaa soitinneuvoa voisi suomalainen käteensä ottaa. Kyllä vanhat esisämme, jotka hellä-äänistä kanneltaan helskyttelivät, kauhistuivat, jos kuulisivat, että moinen soittokone nyt on heidän jälkeläistensä majoissa ilon virittäjänä. Kyllä he huudahtaisivat: ”Heretkätte, heittäkätte, luokatte, lopettakatte! Pois vetehen viskatkätte, aaltoihin upottakatte!” Ja kyllä se olisi viskattava pois Suomen nuorison käsistä. Kannel, viulukko vai sitra olisi sijalle saatava, sitä emme pyri nyt ratkaisemaan. Kunkin soittaminen vaatii enemmän harjoitusta ja taitoa kuin käsiharmonikan soitto. Mutta helppoutta ja mukavuutta vain katsotaa, silloin on parasta ettei soittoa ollenkaan harjoteta. Epäpuhtailla sävelillään ja äitelällä äänivärillään turmelee käsiharmonikka perin pohjin sävelaistin, eikä sen melu vähimmästäkään määrästä sovi suomalaiseen kansallisluonteeseen.¹⁹⁶

Kirjoituksen lopussa oleva viittaus harmonikan epäsopivuudesta ”suomalaiseen kansallisluonteeseen” tuo esille myös harmonikan vaikeudet osana vuosisadan vaihteen kansallista sivistyskeskustelua, jota tarkastelen lähemmin luvussa 4.4.

Harmonikan teollisesta luonteesta johtuen soittimia oli tarjolla monenhintaisia riippuen siitä, millaisista osista soitin oli rakennettu ja kuinka paljon siinä oli soivia ääniä. Halvimmissa soittimissa kielet saattoivat olla huonolaatuisia eivätkä siten pysyneet vireessä, mikä oli omiaan korostamaan soittimen epämusiikillista luonnetta. Myös soitinkorjaustoiminta oli 1800-luvun loppupuolella vielä hyvin kehittymätöntä, mikä harmonikan kohdalla tarkoitti sitä, että korjaaminen keskittyi todennäköisesti enemmän katkenneiden kielten uusimiseen ja irronneiden ilmaläppien kiinnittämiseen kuin itse soittimen virittämiseen. Harmonikan epävireisyyden puolustamiseksi voidaan toisaalta pohtia sitä, kuinka ”vireessä” ylipäättäneen pelimanniviulut, kanteleet tai vaikkapa vaskipuhaltimet todellisuudessa soivat tuona aikana.

¹⁹⁵ *Waasan Lehti* 08.03.1893.

¹⁹⁶ *Uusi Suometar* 02.08.1900.

4.3. Markkinat harmonikan kotipesänä

Markkinat olivat 1800-luvun Suomessa merkittävä kaupankäynnin muoto sekä kaupungeissa että maaseutupaikkakunnilla. Markkinoilla ja myöhemmin toripäiviksi nimetyillä tapahtumilla oli ihmisille myös suuri sosiaalinen merkitys, ja esimerkiksi piijat ja rengit saivat markkinoiden aikaan vapautuksen töistään.¹⁹⁷ Markkinoiden kukoistuskausi oli vuosisadan alkupuolella ennen lopullisen elinkeinovapauden asettamista vuonna 1879. Tämän jälkeen maaseutumarkkinoiden merkitys väheni kauppaliikkeiden levitessä myös maaseudulle.¹⁹⁸ Markkinatapahtumien määrän vähenemiseen vaikutti myös 1860-luvun keisarillinen asetus, jolloin kaiken kaikkiaan 34 kaupungin ja maaseutupaikkakunnan markkinat lakkautettiin. Perusteluina esitettiin markkinoiden taloudellisten merkitysten väheneminen, haitallisuus työnteolle ja siveydelliset ongelmat.¹⁹⁹ Vuosisadan loppupuolella markkinoiden tilalle ryhdyttiin järjestämään kuitenkin toripäiviä, jotka olivat käytännössä täysin samankaltaiset markkinoiden kanssa.²⁰⁰

Markkinat tarjosivat ihmisille monipuolisen kaupankäynnin lisäksi myös monenlaista viihdettä ja huvia. Taikureiden vaiheita 1800-luvulta lähtien tutkineen Heikki Nevalan mukaan markkina-aika oli juhla-aikaa, jolloin kaupunkiin tai maaseutupaikkakunnalle tuli matkojenkin päästä erilaisia esiintyjä, seurueita, kaupustelijoita ja onnenonkijoita.²⁰¹ Markkinat olivat siten suosittuja nuorison tapaamispaikkoja, mikä käy ilmi Rauman markkinoita käsittelevästä kirjoituksesta vuodelta 1882.

*Markkinat viime keskiviikkona eivät eronneet entisistä muuta kuin niillä kävijäin lukumäärän suhteen. Näitä oli näetten nyt runsaammin, kuin edellisinä vuosina ainakin. Ylipäättään näyttää siltä kuin olisivat markkinamme vaan nuorison juhlia. Hymyhuulin mosuten omenia ja rinceleitä tulvailevat nuoret tytöt ja miehet pitkin katuja, viimeksimainitut valitettavasti useinkin viinasta hoiperrellen, kiroillen, kiljuen, porokelloja häälyttäen ja harmonikoita kiduttaen. Rähinä on hirveä; tuskin luulisi enää olevankaan kristillisestä maasta.*²⁰²

Markkinoiden yleistunnelma oli yleensä hyvin riehakas ja karnevaalimainen. Rovaniemen markkinoita ja markkinamusiiikkia tutkineen Marko Niemelän mukaan markkinoiden tärkeimpinä huvittelumuotoina olivat yleensä viinanjuonti ja tanssi. Muita markkinahuveja olivat muun muassa karuselli eli hoijakka, elokuvaesitykset, sirkus erilaisine huvitelttoineen, teatteri, voimisteluesitykset, arpajaiset, onnenpyörät, ruletit, kortinpeluu, eläinnäyttelyt, ampuma- ja peliteltat sekä valokuvattavana käynti.²⁰³ Markkinapäivien aikana markkinatansseja saatettiin järjestää useina iltoina peräkkäin paikkakunnan juhlapaikoilla pelimannien ja välillä torvisoittokuntien säestyksellä. Palokunnantalojen ym. juhlapaikkojen lisäksi tanssin järjestäjät saattoivat vuokrata huoneita paikkakunnan isoista taloista. Tanssi-illat olivat itse markkinatapahtumien tapaan alkoholin kyllästämää ilonpitoa, kuten sanomalehti *Karjalaisessa* kirjoitettiin Joensuun markkinatansseista vuonna 1887:

*Markkina-rahvaan käytös noissa tanssipaikeissa ei suinkaan ollut siveellistä seurustelua, vaan törkeää rähäämistä. Useammalla tanssipaikeaan meniällä oli ehkä mieli kiihoitettu noilla monenlaisilla sekoituksilla, joita jokaisesta puodista tyrkytetään mitä muhkeimpain juomain nimellä.*²⁰⁴

Markkinoiden äänimaisemaan sekoittuivat yleisen, parhaimmillaan tuhatpäisen ostajajoukon hälinän ja puheensorinan lisäksi monenmoisten koti- ja ulkomaisten viihdyttäjien esitykset. Turun markkinoiden vauhdikasta tunnelmaa vuonna 1896 kuvataan sanomalehdessä seuraavasti:

*Syysmarkkinoita vietettiin täällä viime keskiviikkona ja torstaina. Ny niinkuin ennenkin, oli joutavia tyhjän toimittajia, maalaisnuorisoa y. m. kokoontunut pyssyineen, kelloineen, harmonikkoineen y.m. joutavine kampsuineen vaihtamaan ja rähisemään, puhumattakaan hevoshuijareista ynnä muista moisista varjopuolista. Markkina-elämä oli siis tavallista: harmonikan rinkutus, viulujen vinkunaa, posetiivin vonkunaa ja muuta sen tapaista ääntä oli ilma täynnä.*²⁰⁵

197 Nevala 2011, 18.

198 Vainionpää 1994, 52–53.

199 Vainionpää 1994, 53.

200 Vainionpää 1994, 88.

201 Nevala 2011, 18.

202 Rauman Lehti 30.09.1882.

203 Niemelä 2007, 102.

204 Karjalatar 30.12.1887.

205 Turun Lehti 01.10.1896.

Markkinoiden varhaisimpina esiintyjinä ennen 1850-lukua olivat tutkija Sven Hirnin mukaan tavallisimmin ulkomaiset posetiivarit, moriaattilaulajat²⁰⁶ ja harpunoittajat, jotka kiersivät Suomea markkinakalenterin mukaan.²⁰⁷ Markkinoilla kiertävistä harmonikansoittajista ei ole säilynyt paljon tietoja, mutta todennäköisesti hekin ovat olleet tuttu näky kauppapaikoilla 1800-luvun viimeisinä vuosikymmeninä. Harmonikansoiton lisäksi markkinoilla käytiin myös harmonikkakauppaa, kuten Tampereen markkinoilla vuonna 1899:

Hautausmaan laidalla seisoi taajat parvet kellon, harmonikan ja pyssyn vaihtajia. Markkinaelämän huumaus sai aikaan, että musikaalinen nuorukainen vaihtoi viulunsa tai harmonikkansa siksi vastakohtaiseen kapineeseen kuin pyssyyn, mutta ainahan soitannollisia taipumuksia omaavat henkilöt ovat omituisia. Tähän joukkoon kiersi joku hevoskaakinkin omistaja ja ei ollut harvinaista nähdä että harmonikka ja hevonen vaihetettiin suutasuksin, kun ensin oli koitettu kiljuuko se harmonikka ja katsottu ikälopun hevosen suuhun.²⁰⁸

Sanomalehtikirjoitusten perusteella voidaan päätellä, että markkinoista muotoutui rahvaan harrastamalle harmonikansoitolle ja harmonikkakaupalle eräänlainen kotipesä. Harmonikka sopi erinomaisesti markkinoiden olemukseen; soitin oli helppo tuoda markkinapaikkakunnalle pidempienkin matkojen päästä, markkinoilla sen kanssa oli helppo siirtyä paikasta toiseen, ääni oli tarpeeksi voimakas markkinahälyn joukkoon ja sillä oli helppo säestää tansseja. 1800-luvun loppupuolella saattoi tuhatpäisen markkinaväen joukkoon sekoittua posetiivin veivaajien lisäksi jopa kymmeniä harmonikansoittajia. Sanomalehti *Pohjalaisessa* julkaistun kirjoituksen mukaan Alavudella järjestetyillä ensimmäisillä markkinoilla vuonna 1898 ”musiikkia edusti runsaasti puolisataa pussipeli pusertajaa.”²⁰⁹

Markkinakalenterin mukaista suunnitelmallisuutta toteutti osittain myös tämän kirjallisen työn päähenkilö Martin Paul, joka osasi yhdistää markkinoiden tuomat kävijämäärät oman konserttitoimintansa esilletuomiseen. Esimerkiksi Joensuussa 13. syyskuuta 1888 järjestettyjen syysmarkkinoiden aikaan ”vanha tuttavamme M. Paul”²¹⁰ järjesti kolmena iltana (12.–14.9.1888) ”Soitannolliset illamat”. Paul ei kuitenkaan tiettävästi esiintynyt varsinaisella markkinatorilla, vaan läheisellä Joensuun Seurahuoneella. Markkinoiden huviohjelmasta vastasi lehtitiedon mukaan ”jättiläisen näyttelijä” ja karusellin pyörittäjä.²¹¹

4.4. Harmonikka ja järjestäytynyt sivistystoiminta

Suomalainen yhteiskunta järjestäytyi 1800-luvun loppupuoliskolla moniin kansanvalistusta ja kansallisaatetta edistäviin liikkeisiin. Kansan sivistämiseen sisältyi uusi ajatus tasa-arvosta ja luokkaerojen madaltamisesta, jolloin sivistyneistö ja rahvas lähentyisivät toisiaan. Tällaisen uuden ajattelutavan johtohahmona toimi muun muassa valtiomies ja kirjailija J. V. Snellman (1806–1881).²¹² Kansanvalistusaatteen vanavedessä syntyivät suuret massaliikkeet, kuten raittius- ja nuorisoseurat, työväenyhdistykset ja vapaapalokunnat. Esimerkiksi palokuntatoiminnasta tuli 1860-luvulla tärkein vapaaehtoisen kulttuuritoiminnan järjestäjä ja VPK:n yhdistyksissä järjestäytyivät myös monet musiikkia edistävät yhteisöt, kuten kuorotoiminta ja soittokunnat.²¹³ Kansanvalistuksesta ja kansan järjestäytymisestä on tehty lukuisia tutkimuksia, joten sen historian laajempi läpikäynti on tässä yhteydessä tarpeetonta.²¹⁴

206 Ruotsiksi Bänkelsänger. Moriaattilaulussa posetiivi säestää veivaajan ja laulajan yhteislaulua (Hirn, 36).

207 Hirn 1997, 36.

208 Tampereen Uutiset 06.10.1899.

209 Pohjalainen 5.2.1898.

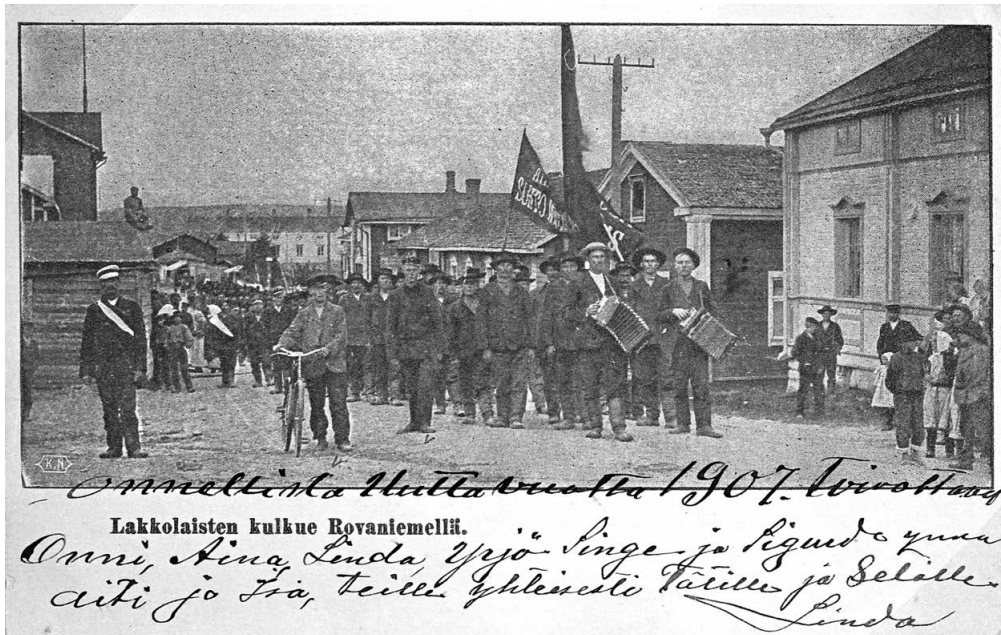
210 Wiipurin Uutiset 18.09.1888.

211 Wiipurin Uutiset 18.09.1888.

212 Alapuro & Stenius 1987, 27.

213 Alapuro & Stenius 1987, 32.

214 Ks. Alapuro, Risto 1994. Suomen synty paikallisena ilmiönä 1890–1933. Helsinki: Hanki ja jää; Liikanen, Ilkka 1995. Fennomania ja kansa. Joukkojärjestäytymisen läpimurto ja suomalaisen puolueen synty. Historiallisia Tutkimuksia 191. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.; Stenius, Henrik 1987. Frivilligt jämlikt samfällt. Föreningsväsendets utveckling i Finland fram till 1900-talets början med speciell hänsyn till massorganisationsprincipens genombrott. Helsinki: Svenska literatursällskapet i Finland; Sulkunen, Irma 1986. Raittiuskansalaisuskontona. Raittiusliike ja järjestäytyminen 1870-luvulta suurlakon jälkeisiin vuosiin. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.

Tukkityöläisten lakko, lakkolaisten kulkue Rovaniemellä 1906. Työväen Arkisto.

Yleisesti voidaan kuitenkin todeta, että harmonikka ja kansanvalistus eivät kohdanneet kansalaisyhteiskunnan laajamittaisen järjestäytymisen yhteydessä. Monet järjestöt ryhtyivät toiminnassaan ohjailemaan sitä, mihin suuntaan rahvaan musiikkiharrastuksen tulisi kehittyä ja tähän kehitykseen harmonikka ei sopinut. Kansanperinteen säilymistä pidettiin järjestöissä tärkeänä ja aitouden häviämistä pelättiin.²¹⁵ Harmonikansoiton harrastamisen merkittävimmin ohjailijoina toimivat ympäri maata perustetut nuorisoseurat, joiden toimintaa analysoin lähemmin seuraavassa kappaleessa.

Väinö Hämäläisen maalaus kuortanelaisesta viulupelimanni Elias Tallarista vuodelta 1907.

²¹⁵ Kansanperinteen järjestökulttuurista ja aitouden vaalimisesta löytyy kattava tutkimus Vesa Kurkelan kirjassa *Musiikkifolklorismi & järjestökulttuuri* (1989).

Huoli harmonikan sivistystä rapauttavasta vaikutuksesta ilmenee muun muassa *Vaasa Lehd*en kirjoituksessa vuonna 1893:

Tulemme sitten eräasen kohtaan, joka kaipaa parannusta kansamme soitannolliseen aistiin ja kasvatukseen nähden. ”Sivistyksen” tuomaa ovat epäilemättä n. k. pussipelit eli harmonikat, joiden arkipäiväistä ääntä nykyään kuulee kaikkialla, missä vaan liikkuu. Tämä soittokone näkyy tulleen erittäin rakkaaksi ajanvietoksi kansamme nuorisolle. Sen hankkii jokainen, ken suinkin kynnelle kykenee. Ennen olkoon huonompi takki rengin yllä, kuin ilman harmonikkaa – sitä perus-aatetta moniaalla hartaasti noudatetaan. Niimpä onkin vähitellen tämä soittokone tullut niin yleisesti käytäntöön, että se on suureksi osaksi tieltään tunkenut viulunkin, joka vielä pari vuosikymmentä sitten oli kaikkialla käytännössä. Entiseen aikaa, eikä siitä vielä aivan pitkä olekaan, löytyi kansan keskuudesta tiheässä miehiä, jotka olivat saavuttaneet melkoisen kätevyyden viulun soitossa. Oli myös paljon klarinetin puhaltajia. Harmonikkaa silloin tuskin tunnettiinkaan. Nyt on, kuten olemme huomauttaneet, suhde aivan päinvastainen. Tätä suinkaan ei voi sanoa miksikään edistysaskeleeksi ja sen vuoksi olisi asia korjattava.”²¹⁶

Harmonikka ei uutena teollisena tuotteena täyttänyt aitouden tunnusmerkkejä, vaan soitin ja sen edustama uusi populaarikulttuuri nähtiin monelta osin ainoastaan rappioittavana kehityskulkuna. Harmonikan negatiivinen ja perinnettä rapauttava leima peilautui yleisesti myös kansanmusiikin tutkimukseen 1800-luvun lopulta lähtien. Tutkijat eivät juurikaan olleet kiinnostuneita tallentamaan vanhojen kanteleensoittajien tai viulupelimannien harmonikansoittotaitoja, vaan kiinnostuksen kohteena olivat ainoastaan heidän osaamansa sävelmät, joita esitettiin tutkijoiden aitona pitämällä kansansoittimilla, kuten kanteleilla, viuluilla ja klarineteilla. Esimerkkinä siitä, kuinka ihanteiden mukainen soitinvalikoima erosi tosiasiallisesta, mainittakoon kuortanelainen viulupelimanni Elias Tallari (1850–1911). Väinö Hämäläisen vuonna 1907 maalaamassa muotokuvassa Tallari soittaa kaksirivistä harmonikkaa. Tämä on ollut tuskin sattumaa tai pelkkä taidemaalarin päähänpisto, vaan mitä todennäköisimmin Tallari osasi soittaa myös harmonikkaa. Tallarin harmonikansoittotaidoista ei kuitenkaan löydy mainintaa yhdenkään kansanmusiikkitutkijan muistiinpanoista tai tallenteista.

Vesa Kurkelan mukaan harmonikasta olisi voinut hyvinkin tulla kansanvalistuksen tehokas apulainen, sillä se toi mukanaan harmonisen ajattelun kansan keskuuteen vähintään yhtä tehokkaasti kuin torvisoittokunnat ja kuorot. Mutta harmonikalla oli ominaisuuksia, jotka tekivät siitä aidon kansanmusiikin vihollisen: se oli alaluokan soitin, eikä sille ollut vastinetta sivistyneistön keskuudessa, kuten viululla tai klarinetilla. Vastineella Kurkela tarkoittanee tässä tapauksessa esimerkiksi varta vasten soittimelle sävellettyä ohjelmistoa. Harmonikka ei myöskään teollisena tuotteena edustanut vanhaa talonpoikaista perinnettä, vaan soittimella soitettu uusien tanssimusiikki edusti vääränlaista kansanomaisuutta.²¹⁷

4.4.1. Nuorisoseurat harmonikan kimpussa

Suomessa vaikutti 1880-luvulla jo useita joukkojärjestöjä, joista suurimpia olivat Kansanvalistusseura ja Raittiuden Ystävät. Myös työväenliike oli vähitellen järjestäytymässä raittiusseurojen luomalle yhdistyspohjalle. Suurimmaksi jäsenmäärältään 1800-luvun lopulla nousi lopulta nuorisoseuraliike, jonka kattojärjestöksi perustettiin vuonna 1897 Suomen Nuorison Liitto.²¹⁸ Nuorisoseuraliikkeen toiminta-aatteenä nousi nuorison suojeleminen ”siveettömiltä” ja ”turmelevilta” harrastuksilta.²¹⁹ Nuorison tapa viettää vapaa-aikaa ja siihen tärkeänä osana liittyneet harmonikansoitto ja tanssiminen eivät sopineet siihen ihanteelliseen kuvaan kansasta, jota nuorisoseuraliike ajoi. Harmonikkaa pidettiin myös yleisesti syypäänä maakuntien musiikkiharrastuksen rappioon. Viulupelimannit, klarinetin- ja kanteleensoittajat olivat hylänneet esi-isensä perinnön ja tuoneet tilalle harmonikan.

Harmonikka valtasi kuitenkin entistä enemmän tilaa myös nuorisoseurojen järjestämistä iltamista ja muista juhlista, joissa tarvittiin tanssimusiikkia. Tilanteeseen puututtiin varsinkin Etelä-Pohjanmaalla hyvin tiukasti. Sanomalehti *Pohjalaisen* mukaan Seinäjoen nuorisoseura piti 21. tammikuuta 1900 historiallisen kokouksen, jossa se päätti kieltää harmonikan käytön seuran kaikissa iltamatilaisuuksissa.

²¹⁶ Waasan Lehti 08.03.1893.

²¹⁷ Kurkela 1989, 237.

²¹⁸ Stenius 1987, 50.

²¹⁹ Alapuro, Risto & Sulkunen, Irma 1987, 154.

Harmonikan sijaan seura päätti ryhtyä käyttämään ainoastaan viuluja ja viulupelimanneja silloin kun musiikkia tarvittiin.²²⁰ Kokouksen päätöstä edelsi esitelmä, jossa käsiteltiin harmonikan ja viulun välistä kilpailua.²²¹

Nuorisoseuraliikkeen parissa toimivat ihmiset alkoivat 1800-luvun lopussa kirjoittaa yhä vakavampaan sävyyn paitsi harmonikan myös tanssin turmelevasta vaikutuksesta nuorisoon. Aiheesta kirjoitettiin muun muassa sanomalehti *Pohjalaisessa* tammikuussa 1898 otsikolla ”Mille kannalle on nuorisoseuran asetettava tanssin suhteen”:

*Tuskin voi nykymuotista tanssia kunnollisesti puolustaa terveydelliseltä ja taiteelliselta kannalta, sillä vaikea on käsittää, miten yhtämyötäinen pyöriminen ja töpisteleminen edistäisi terveyttä, sievistäisi liikkeitä ja ryhtiä. Päinvastoin on se hyvin yksipuolista ja täysiaikaisille hassunkurista voimisteluliikettä, joka on monelle synnyttänyt etupäässä hiestymisen ja vilustumisen tähden taudin ja jouduttanut ennen aikaiseen hautaa. Sivumennen sopinee vielä huomauttaa, että nykyiset maalaisten tanssit ovat syrjäyttäneet kaunisäänisen viulun ja ottanee sijaan tuon räikeä-äänisen porsasten vinkumista muistuttavan harmonikan, joka ei myöskään kauneuden aistia lisää.*²²²

Sekä Kansanvalistusseuran että nuorisoseurojen toimintaan liittyivät olennaisesti maakunnissa järjestetyt laulu- ja soittojuhlat 1880-luvulta alkaen. Niiden esikuvina toimivat vastaavat juhlat Englannissa, Saksassa ja Virossa. Ensimmäiset Kansanvalistusseuran järjestämät laulu- ja soittojuhlat järjestettiin Jyväskylässä vuonna 1884.²²³ Laulu- ja soittojuhlat olivat niitä tilaisuuksia, joissa musiikki- ja laulukulttuurin yleisesti hyväksytyt ihanteet voitiin tuoda näytävästi esille. Juhlat olivat ennen kaikkea järjestäytyneen kuoro- ja torvisoittotoiminnan esittelytilaisuuksia, mutta vuonna 1887 kuultiin Jyväskylän laulujuhlilla ensimmäistä kertaa kanteleensoittoa, kun Kreeta Haapasalo oli kutsuttu esiintymään.²²⁴ 1890-luvulta lähtien tapahtumiin ryhdyttiin kutsumaan säännöllisesti myös runonlaulajia ja muitakin kanteleen soittajia, joiden tehtävänä oli edustaa laulujuhlien ”aitoa” kansantaidetta.²²⁵ 1800-luvun puolella laulujuhlien ohjelmaan kuuluivat olennaisesti kuoro- ja torvisoittokuntien väliset kilpailut. Yksittäisiä soitinsarjat tulivat mukaan ohjelmistoon vasta Tampereella järjestetyillä työväen laulujuhlilla vuonna 1910, mutta vielä tuolloinkaan kilpailusarjoista ei löytynyt harmonikkaa, vaan soittiminä olivat mandoliini, viulu, kantele, kitara, huuliharppu, huilu ja torvet.²²⁶

Etelä-Pohjanmaalla suomenkieliset ylioppilaat kokoontuivat ensimmäisen kerran vuonna 1897 pohtimaan maakunnan omien laulujuhlien pitämistä Kauhavalla, Seinäjoella tai Lapualla. Laulujuhlien järjestäminen koettiin tarpeelliseksi Etelä-Pohjanmaalla siitä syystä, että ”kunnollisen laulun ja soiton harrastus” oli lamaantunut maakunnassa. Syynä pidettiin harmonikansoiton yleistymistä:

*Jos kunnollisen laulun ja soiton harrastus on missään lamautuneena, niin on se ainakin E-Pohjanmaalla. Siellä on saastaiset raittilaulut ja hirveä ”paljespelin” repiminen, joita aina kuulee, kun nuorisoa vaan on liikkeellä, pilannut kansan sävel-aistin niin, että on toisin paikoin varsin vaikea saada enää parempaa musiikkia toimeen.*²²⁷

Ensimmäiset eteläpohjalaiset laulu- ja soittojuhlat järjestettiin Nurmossa vuonna 1899, sillä edelliselle vuodelle suunnitellut Lapuan laulujuhlat olivat peruuntuneet. Nurmon juhlista saatujen hyvien kokemusten pohjalta juhlat päätettiin järjestää uudestaan heti seuraavana vuonna.²²⁸ Monituhantinen yleisö kokoontui 4.–5. heinäkuuta 1900 laulu- ja soittojuhlilla Seinäjoen tehtaalle, eli Törnävän saarelle. Yhteislaulujen ja torvisoittokuntaesitysten lisäksi juhlassa kuultiin useita puheita, muun muassa Nuorisoseurajärjestön johtajalta Santeri Alkiolta. Juhlien varsinaisen juhlapuheen piti maanviljelijä J. Jouppi, joka oli huolissaan eteläpohjalaisten laulutaidon katoamisesta. Jouppi katsoi asian johtuvan harmonikan suosiosta:

Vaan meidän esi-isämme eivät ole osanneet laulaa; ne eivät ole kanteletta soittaneet. Ja siksi me olemme jälessä laulannassa ja soitannassa, kenties kaikista muista maakunnista maassamme. Ainut

220 Pohjalainen 27.01.1900.

221 Pohjalainen 18.01.1900.

222 Vaasan Sanomat 14.01.1898.

223 Rantanen 2013, 241.

224 Smeds & Mäkinen, 32.

225 Smeds & Mäkinen, 66.

226 Smeds & Mäkinen, 93.

227 Oulun Ilmoituslehti 10.01.1897.

228 Rantanen 2013, 250.

*paikkakuntamme vanhemman polven soittokone, viulu, joka perintönä olisi sietänyt meille seurata, sekin on vaihtunut tuohon korvia särkevään harmonikkaan, joka kansamme rahvaan nuorison soitannollista aistia tyydyttäen on muodostumaisillaan kansallisoittimeksemme.*²²⁹

Edellämainitusta puheesta päätellen Jouppi oli epäilemättä mukana myös aiemmin samana vuonna Seinäjoen nuorisoseuran asettamassa kiellossa harmonikalle seuran iltamiin.

Keskustelu harmonikan asemasta Nuorisoseuraliikkeessä jatkui myös 1900-luvulle tultaessa.

Vuonna 1902 *Pyrkijä*-lehden ”Kysymyksiä ja vastauksia” -palstalla kysyttiin ”onko hanurin vinkuna ja tanssin töminä paikallaan niissä nuorisoseuroissa, joissa on kerran sanottu nämät ala-arvoisiksi sekä, onko yleensä annettava tanssille hanurin soitolla, olletikaan nuorisoseuroissa, mitään taiteellista arvoa?”. Vastauksena Anton S. kirjoitti, että

*Nuorisoseurojen tulisi poistaa tanssit kokonaan perhe-iltamistaan, tarjoten vaan ohjelmissaan semmoista, joka todellakin kohottaa jäsenien katsantokantaa olevia oloja ylemmäksi. Yleisien s. o. maksullisen iltamien viimeisenä n:ona sitä kyllä voisi olla, jos se on ainoana iltama-tilaisuuteen vetävänä aiheena; samantekevä se on hanurinkin soitolla, vaikka sillä ei mitään taiteellista arvoa olekkaan.*²³⁰

Kesäkuussa 1903 Suomen Nuorison Liiton Paimion kokouksen yhtenä aiheena oli harmonikan käytön vähentäminen. ”14. kys. Eikö nuorisoseuroilla olisi syytä ryhtyä toimenpiteeseen, että käsiharmonikan soitto saataisiin kansasta vähenemään ja sijalle saataisiin kohotetuksi kantele.” Aiheesta käytiin keskustelua, jossa kokousväki pohti muun muassa viulun, kanteleen tai urkuharmoonin käyttöä harmonikan vasta-aseeksi. Käydyn keskustelun pohjalta Nuorison Liitto päätti seuraavaa:

*Kokous lausuu yksimielisenä mielipiteenään että koetetaan musikaalista tunnetta loukkaavaa ja alaspäin vievää käsiharmonikan soittoa nuorisoseurojen toimesta voimakkaasti vastustaa ja poistaa koettamalla sijaan hankkia tilaisuutta jalompain soittokoneitten kuten kanteleen ja viulunsoiton oppimiseen m.m. hankkimalla taitavia opettajia, panemalla toimeen kilpailuita y. m. sopivilla keinoilla.*²³¹

4.4.2. Harmonikan ja tanssin renkutusta

Harmonikka nousi vähitellen 1850-luvun lopulta lähtien perinteisten viulun, kanteleen ja klarinetin rinnalle suosituksi tanssisoittimeksi ja se oli omimmillaan juuri uusien muotitanssien, kuten polkkien, jenkköjen, valssien ja masurkoiden rytmittäjänä. Harmonikalla oli monta etua perinteisiin tanssisoittimiin verrattuna: soitin oli tarpeeksi voimakasääninen äänekkään tanssiväen joukkoon ja lisäksi bassopuolen nerokkaan basso-/sointurakenteen puolesta harmonikka oli myös ihanteellinen säestyssoitin. Soitinta oli myös tarpeeksi helppo oppia soittamaan, joten harmonikkaa soittavia pelimanneja saattoi olla käytettävissä enemmän kuin muiden soitinten taitajia. Kiinteää yhteyttä rahvaan tanssimiseen voidaan pitää yhtenä merkittävänä syynä siihen, että harmonikka sai ”renkutussoittimen” leiman, kuten Vesa Kurkela mainitsee kirjassaan.²³² Samanlaiseen renkutesarvioon päätyi kirjoittaja sanomalehti *Aurassa* vuonna 1894:

*Sellaisina kun nuorison tanssit maasauduilla nykyään useinkin ovat, ne eivät suinkaan ole verrattavat vanhan-aikaisiin karkeloihin, joita pakanuuden aikana Suomen nuoriso on viettänyt; sillä ei nurkkatansseja sovi nimittää karkelon puhtaalla nimityksellä, vaan tuollaiset tanssit ovat intohimojen tyydytystilaisuuksia, joista nuoriso saa turmelusta sekä sielullensa ja ruumillensa. Salaa, luvattomasti niitä kokoonnutaan pitämään kesäisinä öinä, ja kun kukaan ihminen ei voi sallia moisia kemuja huoneissaan pidettävän, keräytyvät tanssinhaluiset johonkin paikkaa tasaiselle kentälle, maantielle tai maantien sillalle ja siinä sitte harmonikan renkutuksen mukaan kamalasti keikutaan koko yö, kunnes joutuu nousun aika ja täytyy työtoimiin lähteä.*²³³

Maaseutunuorison harrastamalle tanssille löytyi vuosisadan vaihteessa vastustajia monista eri ryhmistä. Toisaalta äänessä olivat kirkollisista piireistä erottautuvat ja nousevat uskonnolliset lahkot, toisaalta paheksuntaa löytyi nuorisoseurojen ja monien muiden eri sivistysliikkeiden riveistä. Vastustuksesta

229 Kokkola 07.07.1900.

230 *Pyrkijä* 15.4.1902.

231 *Pyrkijä* 1.10.1903.

232 Kurkela, 237.

233 *Aura* 07.08.1894.

huolimatta tanssilla oli Nuorisoseurojen sisällä 1890-luvun lopussa myös omat kannattajansa. Merkittävimmän tanssin puolustuspuheen piti runoilija ja nuorisoseura-aktiivi J. H. Erkkö *Pyrkijä*-lehdessä vuonna 1897. Erkon mielestä ”ihmisten häviämätön tanssitaipumus” perustui ”luonnonvoimiin” ja ”tanssi pitäisi olla kristinopin kannalta oikeutettu, historian kannalta oikeutettu, luonnonlakien mukaan oikeutettu”.²³⁴

Tanssiin olennaisesti liittyvä ruumillisuus ja eroottisuus olivat niitä asioita, jotka närkästyttivät tanssin vastustajia jo paljon ennen nuorisoseuraliikkeen syntyä. Miehen ja naisen välinen läheisyys esimerkiksi valssissa miellettiin vanhoillisten keskuudessa epäsuotavaksi jo 1700- ja 1800-lukujen vaihteessa, koska siinä mies ja nainen olivat vastakkain, lähekkäin ja miehen käsi oli vielä naisen vyötäröllä.²³⁵ Harmonikan ja tanssimisen epäsuotuisasta liitosta kirjoitettiin *Kotkan Sanomissa* vuonna 1894. Kirjoitukseen kiteytyvät monet muutkin jo aiemmin tässä luvussa esitetyt harmonikan vastustamisen liittyvät aiheet: huoli aitojen pelimannien ja kansansoittimien, kuten viulun katoamisesta, harmonikan voimakas ja epämiellyttävä ääni sekä epäsuotuisa alkoholin käyttö.

Nykyisen polven muistin piirissä on tapahtunut miltei perinpohjainen muutos kansan tanssimusiikissa varsinkin Itä-Uudellamaalla. Vanhat viuluniekat ovat saaneet väistyä harmonikan soittajain tieltä. Harvoin enää häissäkään tapaa muuta soittokonetta, kuin tuota onnetonta ”nahkalassua”. Ryhtymättä arvostelemaan tanssin siveellistä arvoa, puhun vaan vähäsen musiikista. Se muutos, mikä on tapahtunut tällä alalla, on ehdottomasti taantumis-askele. Kyllä ovat komeita nuo kolmeriviset harmonikat ja kalliitakin sen myönnän, mutta niiden ääni ei ole laisinkaan ylentävää laatua, niinkuin musiikin pitäisi olla. Kun on istunut yhdetkään viikon pituiset häät ja koko sen ajan kuullut sitä ääntä, niin osaa antaa sille arvonsa. Kauan perästäpäin vielä ulisee korvissa, varsinkin yön aikaan, senkin seitsemän polskaa ja kontraa. Koko hermosto on kiihottunut sairalloiseksi. Harmonikan ääni on omiansa kiihottamaan verta ja antamaan raakaa intoa, jota kokonaan valtaa ihmisen. Hän on ikäänkuin haureessa ja tanssii kuin järjestyksen. Lattia saa kipeitä iskuja tuon hurjan kannoista. Kun vielä viinan vaikutus siihen yhdistyy, näyttää todellakin tanssi tajuttomain olentoin tai villein pakanain hyppimiseltä.

*Toista on viulun soitto. Siitä valitetaan, ettei se kuulu tarpeeksi lujaan, mutta kyllä se kuuluu, kun seura vaan on ihmisiksi. Pois kaikki liiat äänet ja jalkain tömistykset! He eivät tanssia kaunista, vaan häiritsevät musiikkia. Ihminen ei saa huvissakaan antautua elämelliseen raivoon. Sitä paitsi on viulun soitto itsessään todellista nautintoa. Se on taidetta. Siis pyyhittää pois pölyt viulun kielistä ja asetetaan vanhat ukot pöydän taakse jousta heiluttamaan. Ja nuoret oppikaa soittamaan viulua! Älkää enää tuhlatko rahojanne harmonikan oston!*²³⁶

Tanssitilaisuuksia järjestettiin 1800-luvun lopulla monissa eri paikoissa, kesällä ulkona ja talvella sisätiloissa. Tanssiminen oli tietenkin myös luonnollinen ja tärkeä osa esimerkiksi hääseremonioita. Kesäisin tanssipaikoiksi kelpasivat tasaiset kalliot tai maantiesillat, ladot ja riihet. Maalaisväen keskuudessa suosittuja olivat nurkkatanssit, jolloin väki kokoontui yhteen tanssimaan pelimannien, useimmiten harmonikan säestyksellä. Nurkkatanssien olemusta selvitti nuorisoseura-aktiivi ja myöhemmin Lapuan kirkkoherra Kaarlo Kares (1873–1942)²³⁷ *Pyrkijä*-lehdessä vuonna 1898, jotta ”nurkkatansseja vastustavat, tarkoilleen tietävät, mitä heidän tulee vastustaa”. Kares jakoi tanssitilaisuudet kolmeen ryhmään; ”perhetansseihin”, joita järjestettiin nimensä mukaisesti perhepiirissä, ”iltamatanssit”, joissa tanssit olivat ohjelmallisen illanvieton lopuksi, sekä ”nurkkatanssit”, joissa pelkkä tanssi oli pääasia. ”Nurkkatanssi on jokainen senlainen nuorison kokoontuminen, joka on vaan nuorisossa olevan tanssihualan ilmaus ja jossa ei mitään muuta ohjelmaa ole, kuin tuo tanssi”. Nurkkatanssit-nimitys oli Karesen mukaan harhaanjohtava nimitys, sillä ”ei tuonlainen tanssi aina tapahdu niinkään nurkissa” vaan ”on esimerkiksi jossakin talossa suuri palvelusväen tupa, sinne kokoontuu naapureista nuorta kansaa, hanurit soimaan ja tanssissa kirmataan myöhään yöhön”.²³⁸ Hän jatkoi samasta aiheesta sanomalehti *Aurassa*:

N. k. nurkkatansseja vastaan on julkisuudessa usein paheksumista lausuttu. Mutta samaa laatua, ehkä vieläkin huonompia ovat myöskin ne tanssit, joita kujilla, maanteilla, silloilla toimeenpannaan, ja joita saattaisi kutsua kenttätansseiksi. Muutamilla paikkakunnilla eivät tällaiset tanssit ole mitään

234 *Pyrkijä* 15.9.1897.

235 Hoppu 2006, 48.

236 *Kotkan Sanomat* 24.03.1894.

237 Numminen 2011, 252.

238 *Pyrkijä* 15.2.1898.

*outoja. Vieläpä, kun syysliat tulee, talvi saapuu, pistetään näitä luvattomia kenttätansseja pystyyn lahoissa, riihissä, joissa pilkkopimeässä harmonikan rämistessä tanssia retuutetaan. Ei ole elämä näissä tilaisuuksissa säädyllystä. Intohimot niissä päästetään täysin valloille. Juopottelemineen, räihinät ja kaikki muu raakuus ja huono elämä ei ole niissä harvinaista, se on niille ominaista.*²³⁹

Tanssintutkija Petri Hopun mukaan 1800-luvun lopulla tanssitilaisuuksien kohdalla tapahtui suuria muutoksia, kun sekä maaseudulle että kaupunkeihin alettiin rakentaa tanssilavoja perinteisten huvittelupaikkojen tuntumaan kallioille tai järvien rannoille. Myös erilaisten yhdistysten ja järjestöjen taloja ryhdyttiin käyttämään yhä enemmän tanssimiseen.²⁴⁰ Tanssipaikkojen muutokset eivät suoranaisesti vaikuttaneet harmonikan asemaan suosittuna tanssin säestäjänä. Poikkeuksen muodostivat kuitenkin nuorisoseurojen toivomat rajoitukset ja kiellot harmonikan käytölle tanssin säestäjänä, kuten aikaisemmin luvussa 4.4.1. on todettu.

4.5. Otto Andersson historian jatkumossa

Tunnetuimman ja lainatuimman harmonikkaa vastustavan artikkelin otsikolla ”Bränn dragharmonikorna” kirjoitti vuonna 1907 musiikintutkija Otto Andersson (1879–1969) *Finsk Musikrevy* -lehdessä. Andersson oli Ahvenanmaalla syntynyt monipuolinen ja arvostettu kansatieteilijä, tutkija, kansanmusiikin kerääjä, säveltäjä ja musiikkikriitikko, joka ei kirjoituksessaan peitellyt paheksuvaa suhdettaan harmonikkaan. Andersson oli myös juuri edellisenä vuonna 1906 perustanut suomenruotsalaisen kansankulttuurijärjestö Bragen ja toimi yhdistyksen puheenjohtajana. Vaikka Andersonin kirjoitus sijoittuu jo 1900-luvun puolelle, pidän sen mukaanottamista perusteltuna oman tutkimukseni aikaperspektiivin hahmottamiseksi; harmonikan historiaa valottavat kirjoitukset ovat yleisesti alkaneet tästä tunnetuimmasta harmonikkaa vastustaneesta kirjoituksesta. Anderssonin harmonikkaa vastustavat teesit vuodelta 1906 kuuluivat seuraavasti:

Men dragharmonikan är folkmusikens största fiende! Dragharmonikan tillintetgör hela folkets musikaliska anlag, ödelägger gehör och drager ned den musikaliska smaken. (Mutta harmonikka on kansanmusiikin suurin vihollinen. Harmonikka hävittää koko kansan musikaaliset taipumukset, tuhoaa kuulon ja vetää alas musikaalisen maun.)²⁴¹ Dansen ej efter falska dragharmonikors skrän! Köp dem ej! Hys dem ej i edra hem! Bränn dem! (Älkää tanssiko kavalien harmonikkojen rääkynän mukaan. Älkää ostako niitä. Älkää pitäkö kodeissanne. Polttakaa ne!)²⁴²

Otto Anderssonin kirjoitus Huvustadsbladetissa 28.01.1907.

Musikrevyn artikkeli julkaistiin pian sellaisenaan myös useissa ruotsinkielisissä sanomalehdissä, joten Anderssonin viesti harmonikan turmiollisuudesta meni perille ainakin ruotsinkielisen sivistyneistön ja Brage-yhdistyksen parissa toimivien keskuudessa.²⁴³ Suomenkielisessä lehdistössä artikkelia ei lähdeaineistoni perusteella kuitenkaan noteerattu, joten kirjoituksen vaikutus suomenkieliseen väestöön ja nuorisoseuratoimintaan oli huomattavasti pienempi.

Anderssonin kirjoitusta voidaan kuitenkin laajemmin tarkasteltuna pitää osana harmonikan vastaisen kirjoittelun jatkumoa, joka oli syntynyt jo 1800-luvun viimeisinä vuosikymmeninä. Toki kirjoituksen painoarvo oli toinen, kun sen esitti musiikkipiireissä arvostettu tutkija. Anderssonin

Bränn dragharmonikorna!

(Ur Finsk Musikrevy).

Enhvar begynner småningom inse hvilken förmån plats sången och musiken intagit i folkens andliga lif. Och nu, då genom bygderna ljuda väckande rop om återupplifvandet af de förgåtne sångerna och melodierna, göra sig förlusterna af de skatter, som ren gått förlorade, än mer kännbara.

Äf alla de förstörelseredskap, som under tidernas lopp arbetat på tillintetgörande af i synnerhet folkmusiken, har knappt något varit så verkningsfullt som det instrument, hvilket den dag som är hyses i många hundra år allmogehem, nämligen dragharmonikan. Men dragharmonikan är folkmusikens största fiende! Dragharmonikan tillintetgör hela folkets musikaliska anlag, ödelägger gehör och drager ned den musikaliska smaken.

Och hvarför? Jo emedan detta instrument på grund af sin beskaffenhet utesluter hvarje slags konstnärlig behandling. Vidare emedan instrumentet redan såsom nytt i regeln är mycket ostämmt och inom kort förlorar stämningen ännu mer. Så tillåter dess konstruktion användandet af endast några tonarter (oftast par dur-tonarter), hvadan flertalet melodier, i synnerhet mollmelodier, ofta blifva heil och hållet bortfuskade. Sist och slutligen är det heller ingen förtjänst att instrumentet är så lätt hanterligt. Detta uppmuntrar endast klåpare att föra oljud, till plåga för sin omgifning, till men för musiken.

Huru beklagliga exempel gifvas icke på dragharmonikans härjningar? An hör man „basarne” användas tvärt emot alla förnuftiga regler; hufvudsaken är att det låter. An åter påträffar man sköna melodier på det vidrigaste sätt vanställda genom dragharmonikan?

Men skall då vårt folk i längden tåla detta förstörelseredskap, sköflaren af våra skönaste minnen: folkmelodierna? Skola vi ej i stället betrakta detsamma med förakt och afsky? — En framställning till musiknådlarerna att upphöra med försäljning af sådana för den allmänna musikutvecklingen skadliga instrument vore väl lönlöst. För den skull måste folket själf ingripa. Och detta ju förr dess hellre. Dansen ej efter falska dragharmonikors skrän! Köp dem ej! Hys dem ej i edra hem! Bränn dem!

O. A.

239 Aura 08.10.1895.

240 Hoppu 2006, 368-369.

241 Finsk musikrevy 1907 no 1-2, 20.

242 Finsk musikrevy 1907 no 1-2, 21.

243 Ks. Hufvudstadsbladet 28.01.1907; Fritt Folk 28.01.1907; Veckobladet 02.02.1907; Jakobstad 06.02.1907; Åland 06.02.1907; Wasa-Posten 08.02.1907; Borgåbladet 09.02.1907.

esittämä pelko kansan musiikkimaun katoamisesta ja aidon kansanmusiikin häviämisestä sekä ylipäättään inho harmonikkaa kohtaan olivat kuitenkin tulleet sanomalehtikirjoituksissa tutuiksi muiden kirjoittajien toimesta jo vuosikymmeniä aikaisemmin.

Tänä päivänä voidaan todeta, että sivistyneistö ei lopulta koskaan saanut läpi tahtoaan harmonikan vastustamisen suhteen. Harmonikan asema 1900-luvun alkupuolen yhteiskunnassa ansaitsee kuitenkin tulevaisuudessa oman laajemman tutkimuksensa, jossa selvitetään, miten poliittisen kentän ja musiikkikulttuurin jakautuminen vaikutti harmonikasta käytävään keskusteluun ja harmonikan asemaan.

5. Lopuksi

Harmonikan varhaishistorian tutkiminen 1850-luvulta 1900-luvun alkuun on ollut haastava, mutta erittäin mielenkiintoinen viiden vuoden rupeama. Erityisen haastavaksi aiheen teki se, että aikaisempia tutkimuksia 1800-luvun harmonikkahistoriasta ei ollut saatavilla. Myös kirjallisen työn lähdemateriaalin kerääminen osoittautui vaativaksi ja hitaasti eteneväksi tehtäväksi. Hakukoneiden kehittymisen ja digitalisaation etenemisen myötä lähdemateriaaliksi on tulevaisuudessa saatavana varmasti entistä tarkempaa ja monipuolisempaa tietoa. Tekemäni työ on siis eräänlainen perustutkimus ja odottaa myöhempiä lisätutkimuksia. Tutkimustyön edetessä aukeni luonnollisesti myös lukuisia uusia tutkimuskysymyksiä. Millaiseksi harmonikan yhteiskunnallinen asema kehittyi 1900-luvun alussa ennen lopullista läpimurtoa 1930-luvulla? Milloin ensimmäiset kromaattisen harmonikat ilmestyivät soitinkauppoihin? Kirjallisen työn päähenkilön Martin Paulin taiteilijaelämästä aukeni myös useita lisäkysymyksiä. Millainen oli hänen soittouransa Tanskassa ja Ruotsissa? Ilmestyikö Paulin toinen harmonikkakoulu koskaan ja jos ei, niin ovatko käsikirjoitukset kenties jossain?

Myös rahvaan harrastama 1800-luvun harmonikansoitto ansaitsisi saada oman perustutkimuksensa, joka valottaisi, millaista ohjelmistoa talonpoikaisväestö soitti harmonikalla ja keitä olivat parhaat pelimannisoittajat. Tämän aiheen tutkimisen tekee kuitenkin erityisen vaikeaksi se, että 1800-luvun harmonikkakulttuurin tallentaminen jäi kansanmusiikin tutkijoilta kokonaan tekemättä ja muu henkilöhistorioiden lähdemateriaali on pirstaloitunut maamme satojen paikkakuntahistorioiden ja -arkistojen joukkoon. Talonpoikaisväestön harrastama harmonikansoitto ei myöskään, muutamia yksittäisiä mainintoja lukuun ottamatta tavoittanut lehdistön palstoja muuten kuin yleisesti negatiivisessa valossa, kuten edellä ilmeni.

Soirée på Accordion.

Accordionisten Herr M. Paul, som anländt till staden, uppträder från och med Onsdagen den 7 dennes och tills vidare hvarje afton ifrån kl. 7—10 i schweizerilokalen.

Obs. Ingen afgift erlägges vid ingången.

A. F. Strömmers.

Martin Paulin konsertti-ilmoitus ruotsalaisessa Tidning för Wenersborgsstad -lehdessä 06.12.1870.

1800-luvun harmonikkahistoriasta olisi tieteellisen jatkotutkimuksen lisäksi paljon uutta ammennettavaa myös omaan taiteelliseen työhöni. Tutkimustyön edetessä heräsi suuri kiinnostus varhaisen 1800-luvun Suomessa esitetyn musiikin lisäksi myös muun Euroopan harmonikkamusiikkia kohtaan. Erittäin kiinnostavaa olisi esimerkiksi taiteellinen lähestymistapa saksalaiseen, italialaiseen ja ranskalaiseen harmonikkaohjelmistoon ja sen tuominen osaksi omaa levytys- ja konserttitoimintaani.

Harmonikan suurimpana ”ongelmana” ja paheksunnan herättäjänä 1800-luvulta alkaen toimi epäilemättä sen saumaton yhteys ennen kaikkea tanssimiseen ja yleiseen huvinpitoon, joissa molemmissa alkoholilla oli merkittävä osuus. Nämä negatiiviset ja yleisesti torjuntaa herättäneet ilmiöt tulivat pahimmin esiin maaseutu- ja kaupunkiyhteisöissä järjestelyissä laajoja väkimääriä keränneissä tapahtumissa, kuten markkinoilla ja tansseissa. Harmonikka sai näistä yhteyksistä jonkinlaisen ”kaiken pahan alku ja juuri”-leiman. Kuitenkin on muistettava, että vuosisadan vaihteen yhteiskunnassa käytyjen keskusteluiden todelliset syyt olivat lähtöisin muista sosiaalisista rakenteista kuin harmonikan palkeista.

Vaikka harmonikan yhteiskunnallisesta asemasta olisi herkkua tehdä se johtopäätös, että soitin oli sivistyneistön yleisesti ja yksimielisesti paheksuma soitin, olen keräämäni lähdeaineiston perusteella itse taipuvainen väittämään, että harmonikan parjaus ei herättänyt kuitenkaan mitään laajempaa yhtenäistä kritiikkirintamaa. Kysymyksessä oli enemmänkin yksittäisten kirjoittajien esittämä kritiikki sanomalehtien sivuilla. Myöskään juuri järjestäytymässä olevan yhdistystoiminnan kentällä harmonikka ei synnyttänyt

yhtenäistä vastustusta nuorisoseurajärjestöjä lukuunottamatta; nuorisoseurojen johtokunnat ja hallitukset asettivat rajoituksia, joilla he tosissaan yrittivät estää tai vähintäänkin hidastaa harmonikan vääjäämätöntä tuloa koko kansan soittimeksi.

Harmonikka nousi jo 1800-luvun lopussa tavallisen kansan musiikkiharrastuksen keskiöön sivistyneistön kiinnittäessä huomionsa ”jalompiin” soittimiin, kuten pianoon, jousisoittimiin ja vaskipuhaltimiin. Myös soitinliikkeiden ja kirjakauppojen liiketoiminta sai merkittäviä tulovirtoja harmonikkamyynnistä sekä maaseuduilla että kaupungeissa. Tämä kirjallinen työ tarkentaa ja osittain haastaa harmonikansoittajien keskuudessa vallitsevaa yleistä käsitystä harmonikan ”kulta-ajasta”, jolla on usein viitattu sotiemme jälkeiseen aikaan 1950-luvun alusta lähtien. Tutkimustyöni tulokset viittaavat siihen, että harmonikan ensimmäinen ”kulta-aika” oli jo 1800-luvun viimeisinä vuosikymmeninä. Harmonikasta ei kuitenkaan syntynyt hetkessä Suomen kansan suosikkisoitinta, vaan sen lopullinen läpimurto näyttää kestäneen tehokkaasta eurooppalaisesta massatuotannosta huolimatta lähes kolmekymmentä vuotta.

6. Lähteet ja tutkimuskirjallisuus

6.1. Arkistolähteet

Asiakirja, Landsarkivet Göteborg. 7.9.2005. Kirjoittajan hallussa.

Asiakirja, Landsarkivet i Visby. 28.9.2005. Kirjoittajan hallussa.

Asiapaperi, Martin Paulin jälkeläisten tekemä sukuselvitys. Kirjoittajan hallussa.

6.2. Digitaaliset lähteet

Baas, Johannes. <http://hereditas.abo.fi/xmlui/bitstream/handle/123456789/422/96.jpg?sequence=1>

Bayan - Russian button accordion. <http://www.barynya.com/russianmusic/Bayan-russian-accordion.htm>.

Carnival of Venice. https://en.wikipedia.org/wiki/Carnival_of_Venice.

Carnival of Venice (Paganini). https://en.wikipedia.org/wiki/Carnival_of_Venice_%28song%29.

Carnival of Venice (Frosini). <http://cylinders.library.ucsb.edu/search.php?queryType=@attr+1=1020&num=1&start=1&query=cylinder5480>.

Cornopeon. http://books.google.fi/books?id=aP0ivh8PpLQC&pg=PT15&lpg=PT15&dq=cornopeon+chromatic&source=bl&ots=NKRby_qsY0&sig=C7nBAgpZbUhbjb-7l_gWVe47QK4&hl=en&sa=X&ei=O6sMU7-9DOH-ygOEjIKYCG&ved=0CCgQ6AEwAA#v=onepage&q=cornopeon%20chromatic&f=false.

Digi - Kansalliskirjaston digitoidut aineistot. <http://digi.lib.helsinki.fi/sanomalehti>.

First Schleswig War. https://en.wikipedia.org/wiki/First_Schleswig_War.

Great Industrial Exposition of Berlin. http://en.wikipedia.org/wiki/Great_Industrial_Exposition_of_Berlin.

Hermosa, Gorka 2013. The Accordion in the 19th Century. Editorial Kattigara. <http://www.gorkahermosa.com/web/img/publicaciones/Hermosa%20-%20The%20accordion%20in%20the%2019th.%20century.pdf>.

Kapellimestari Ernst Schnéevoigt. <http://www.uta.fi/yky/arkisto/koskivoimaa/henkilot/schneev.htm>.

Kuopion musiikkielämän pienimuotoinen historia. <http://www.pohjois-savonmuisti.fi/musiikki>.

Lasiharmonikka. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Lasiharmonikka>

Suku Forum. <http://suku.genealogia.fi>.

Transport Ångfartygsbolaget. <http://www.turkusteamers.com/oheistietoa/varustamoita/transport/varu.html>.

SKS Biografiakeskus. <http://www.kansallisbiografia.fi/talousvaikuttajat/?iid=108>.

Suomen markka. https://fi.wikipedia.org/wiki/Suomen_markka.

6.3. Kirjeenvaihto

Beer, Jan 2005. Sähköposti Inger Zilliacukselle.

Paul, Mauritz & Elsa 1948. Kirje Nina-tyttarelle.

Zilliacus, Inger 2012. Sähköposti 8.3.2012.

6.4. Sanoma- ja aikakauslehdet

Aamulehti 1883–1890, 1892, 1894–1900

Aftonbladet 1893

Ahti 1879

Aura 1883–1884, 1886–1888, 1890–1892, 1894–1895

Björneborgs Tidning 1875–1876, 1879, 1887, 1889–1892

Borgåbladet 1879, 1881–1883, 1885–1886, 1889–1890, 1892, 1896, 1898–1899, 1907

Borgå Nya Tidning 1897
Dagens Nyheter 1878
Ekenäs Notisblad 1883–1884
Finland 1885, 1886–1887
Finlands Allmänna Tidning 1850–1854, 1857–1858, 1864
Finsk musikrevy 1907
Fritt Folk 1907
Folkvännen 1883–1884, 1886, 1888–1889, 1892
Fredrikshamns Tidning 1888, 1891, 1892
Haminan Sanomat 1890–1892, 1894–1896, 1898
Helsingfors 1879–1882
Helsingfors Dagblad 1862, 1865–1867, 1871, 1879–1881, 1883, 1886–1887
Helsingfors Tidningar 1832, 1853–1854, 1858
Hufvudstadsbladet 1866, 1868, 1871, 1874, 1878–1897, 1899–1900, 1907
Hämeen Sanomat 1879, 1885, 1887, 1889, 1890, 1894–1900
Hämäläinen 1866, 1879, 1882–1883, 1885–1886, 1888–1892, 1894–1896, 1898–1899
Ilmarinen 1851, 1879, 1884, 1887–1888
Itä-Karjala 1898
Jakobstad 1907
Jakobstads Tidning 1900
Jyränkö 1891–1892
Kaiku 1884–1885, 1889, 1891–1892, 1898
Kansan Lehti 1899
Karjala 1880
Karjalatar 1876, 1880–1881, 1884, 1887–1888, 1891–1892, 1895–1899
Keski-Suomi 1880, 1882–1884, 1889–1890, 1892–1895, 1898–1899
Kokkola 1900
Kokkolan Lehti 1885–1886
Kotka 1888, 1894–1895, 1897
Kotkan Sanomat 1891, 1893–1894, 1897–1900
Kotkan Uutiset 1899
Kristinestads Tidning 1898
Laatokka 1884, 1888–1889, 1893
Lappeenrannan Uutiset 1887–1888, 1890
Lounas 1887–1889, 1891
Maamme 1890
Mikkeli 1894
Mikkelin Sanomat 1887–1888, 1890, 1896–1897
Nya Pressen 1886, 1888, 1891, 1893
Oulun Ilmoituslehti 1897, 1889
Oulun Lehti 1885–1886
Oulun Wiikkosanomia 1879
Pellervo 1883
Pohjalainen 1890, 1893–1894, 1896–1898, 1900
Pohjois-Suomi 1879
Porin Kaupungin Sanomia 1862
Päijänne 1880

Päivälehti 1890, 1893–1895, 1897
 Pyrkijä 1897–1898, 1902–1903
 Raahen Lehti 1900
 Rauman Lehti 1882, 1889–1890, 1892, 1894, 1897–1900
 Salmetar 1897
 Sampo 1888
 Sanomia Turusta 1876, 1881, 1884–1885, 1887–1893, 1896–1897
 Satakunta 1875, 1882, 1885–1886, 1891–1892, 1894–1896, 1898
 Savo 1880, 1882–1890
 Savonlinna 1877, 1880–1881, 1884, 1887, 1894
 Savo-Karjala 1889–1891, 1896
 Suomalainen 1889, 1892, 1897
 Suomi 1889, 1891–1892
 Suupohjan Työmies 1885
 Svenska Österbotten 1896, 1898
 Tammerfors Aftonblad 1884–1886, 1889–1891, 1893
 Tampere 1884–1885
 Tampereen Sanomat 1871, 1873, 1875, 1879–1882, 1884–1887, 1891, 1893, 1897, 1900
 Tampereen Uutiset 1891–1894, 1896–1899
 Tapio 1870, 1874–1875, 1877–1878, 1880–1882, 1884, 1886–1887
 Turun Lehti 1884, 1886, 1890–1891, 1893, 1896
 Tyrvään Sanomat 1897–1898
 Työmies 1895, 1897, 1899–1900
 Uleåborgs Tidning 1879, 1885
 Uudenkaupungin Sanomat 1892
 Uusimaa 1895, 1897–1898, 1900
 Uusi Aura 1897, 1899–1900
 Uusi Savo 1891, 1895–1897, 1892, 1895
 Uusi Suometar 1883, 1885–1890, 1892–1895, 1898–1900
 Vaasan Sanomat 1898
 Vasabladet 1866, 1875, 1879–1880, 1883, 1885, 1889, 1891, 1893, 1898, 1900
 Veckobladet 1907
 Västra Nyland 1882, 1889, 1898, 1900
 Waasan Lehti 1885, 1888, 1893
 Wasa Nyheter 1895–1898
 Wasa-Posten 1907
 Wasa Tidning 1883, 1885–1886, 1889, 1891–1894
 Westra Finland 1889, 1891
 Wiborgs Tidning 1869–1870, 1879
 Wiipuri 1898, 1900
 Wiipurin Sanomat 1886–1896
 Wiipurin Uutiset 1888
 Wuoksi 1890, 1893
 Åbo Tidning 1885–1886, 1889, 1891
 Åbo Tidningar 1850
 Åbo Underrättelser 1867, 1870, 1874–1877, 1879–1881, 1883–1887, 1889–1891, 1893, 1895
 Åland 1892, 1907

Österbottniska Posten 1888

Östra Finland 1876, 1878–1881, 1883–1885, 1887–1894, 1896–1898

Östra Nyland 1881, 1889–1890, 1900

6.5. Kirjallisuus

Alapuro, Risto & al (toim.) 1987. *Kansa liikkeessä*. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Alapuro, Risto & Sulkunen, Irma 1987. Raittiusliike ja työväestön järjestäytyminen. Risto Alapuro & al. (toim.) *Kansa liikkeessä*. Helsinki: Kirjayhtymä Oy, 142–172.

Berenbaum Michael & Skolnik Fred (toim.) 2007. *Encyclopaedia Judaica*. Macmillan Reference USA. Gale Virtual Reference Library.

Faukstad, Jon 1978. *Ein-raderen i norsk folkemusik*. Oslo: Universitetsforlaget.

Hirn, Sven 1997. *Sävelten tahtiin. Populaarimusiikki Suomessa ennen itsenäisyyttämme*. Kansanmusiikki-instituutin julkaisuja 44. Kaustinen: Kansanmusiikki-instituutti.

Hoppu, Petri 2006. *Eroitiikka ja kansantanssi – Pukkitantsusta Freakingiin*. Musiikin Suunta 4. 48–55.

Hoppu, Petri 2006. Tanssi. Teoksessa *Suomen musiikin historia, Kansanmusiikki*. WS Bookwell Oy.

Kjellström, Birgit (toim.) 1976. *Dragspel: om ett kärt och misskänt instrument*. Motala.

Kurkela, Vesa 1989. *Musiikkifolklorismi & Järjestökulttuuri*. Jyväskylä: Suomen etnomusikologinen seura.

Kurkela, Vesa 2009. *Sävelten markkinat*. Helsinki: Sulasol.

Kurkela, Vesa & Tikka, Marko (toim.) 2014. *Suomalaisen harmonikan historia*. Sastamala: Suomen harmonikkainstituutti.

Kurkela, Vesa & Lepistö, Markku 2014. Harmonikka 1800-luvun Suomessa. Teoksessa *Suomalaisen harmonikan historia*. Sastamala: Suomen harmonikkainstituutti. 39–49.

Lepistö, Markku 2014. Martin Paul – harmonikan tuntematon kuuluisuus. Teoksessa *Suomalaisen harmonikan historia*. Sastamala: Suomen harmonikkainstituutti. 50–68.

Lyytinen, M (toim.) 1886. *Tampereen kaupungin Osoite- ja Ilmoitus-Kalenteri*. Tammerfors: Garantiförenings tryckeri.

Marvia, Einari 1947. *Oy Fazerin Musiikkikauppa 1897–1947*. Helsinki: Nordblad & Pettersson.

Nevala, Heikki 2011. *Silmänkääntäjiä, konstiniekkvoja ja loihtutaiteilijoita*. Helsinki: SKS.

Niemelä, Marko 2007. Rovaniemen tanssivat markkinat 1881–1930. *Etnomusikologian vuosikirja 19*. Helsinki: Suomen etnomusikologinen seura.

Numminen, Jaakko 2011. *Yhteisön voima, Nuorisoseuraliikkeen historia 1881–1905*. Helsinki: Edita Prima.

Olán, J. F. 1974. *J. F. Olán Oy 100 vuotta*. Tammerfors: J. F. Olán Oy.

Paul, M 1885. *Harmonika-koulu*. Tammerfors: Garantiförenings tryckeri.

Paul, M 1891. *Nya Harmonika skola*. Wiborg: J.C. Lagerspetz tryckeri.

Rantanen, Matti 2014. Harmonikka taidemusiikissa. Teoksessa *Suomalaisen harmonikan historia*. Sastamala: Suomen harmonikkainstituutti. 344–345.

Rantanen, Saijaleena 2013. *Laulun mahti ja sivistynyt kansalainen*. Helsinki: Sibelius Akatemia.

Ruuth, J. W. 1981. *Viipurin kaupungin historia IV*. Helsinki: Torkkelin säätiö.

Saarinen, Juhani 1972. *Porin historia III*. Pori: Porin kaupunki.

Smeds, Kerstin & Mäkinen, Timo 1984. *Kaiu, kaiu lauluni*. Laulu- ja soittojuhlien historia. Helsinki: Otava.

Torvinen, Taimi 1989. *Kadimah, Suomen juutalaisten historia*. Helsinki: Otava.

Vainionpää, Jussi 1994. *Markkinat Suomessa keskiajalta talvisotaan*. Harjavalta: Markkinaperinteen tuki.

Vattula, Kaarina (toim.) 1983. *Suomen Taloushistoria 3*. Helsinki: Tammi.

Liitteet

Liite 1.

Sanomalehdissä ilmoittaneet harmonikkojen korjaajat Suomessa vuosina 1869–1900.

Paikkakunta	Vuosi	Verstas/korjaaja	Osoite	Mitä korjataan	Viite
Hammarland, Ahvenanmaa	1892	Karl A. Rosander		Harmooneiden rakentaminen. Pianojen, harmooneiden ja harmonikkojen korjaus ja viritys.	¹
Helsinki	1892	Ernst Schneevoigt	Pieni Roobertinkatu 9	Messinkipuhalltimet, viulut, soittorasiat, harmonikat	²
Helsinki	1880	Osbergin kelloseppäverstas		Kellot ja harmonikat	³
Helsinki	1880	Fackman		Harmonikat ja muut soittimet	⁴
Helsinki	1883–1887	Nimetön	Trekanten 7	Harmonikat, herophonit, clariphonit, aristonit.	⁵
Helsinki	1886	L. Sirkkanen		Harmonikat	⁶
Helsinki	1886	W. Backström		Harmonikat	⁷
Helsinki	1887	Fortepiano- & Möbelfabriken, J. A. Bask	Annankatu 3	Pianon ja harmonikan viritykset, huonekalujen korjaukset	⁸
Helsinki	1890	Pietarilainen Harmonio-tehdas	Unioninkatu 26	Harmonikoita, viuluja, kitarreja, aristoneja, herofoneja, sekä Fis-Harmonioita.	⁹
Helsinki	1890–1893	Soitinrakentaja K. Wasström	Gengatan 11	Pianot, harmoonit, harmonikat, posetiivit, soittorasiat ja kielisoittimet.	¹⁰
Helsinki	1891–1892	J. Matuschevskij	Simonkatu 6 (1891) Erikinkatu 22 (1892)	Kitarat, viulut, harmonikat, harmoonit, aristonit ja herofonit.	¹¹
Helsinki	1894	B. Ridzevsky	Humbleberg 5	Harmonikat, aristonit, soittorasiat ja kaikenlaiset musiikki-instrumentit.	¹²
Helsinki	1894	Frans Galinis	Simonkatu 10	Aristonit, herophonit, kitarat ja harmonikat.	¹³
Helsinki	1900	Elof Fransson	Pieni Roobertinkatu 13	Harmoonit, harmonikat.	¹⁴
Kotka	1899	K. E. Lovin	Villa nro 8, talo nro 1.	Harmonikat.	¹⁵
Kuopio	1890	Kelloseppä Johan Partanen		Tasku- ja seinäkellot, harmonikat.	¹⁶
Lahti	1900	Juho Koskinen		Kellot, harmonikan kielet ja viritys.	¹⁷
Leppävirta	1891	Wilh. Piispanen	Konnuslahti	Urkuharmoonien rakentaminen ja korjaus. Käsiharmonikkojen korjaus.	¹⁸
Mikkeli	1894	Arnt Purhonen		Rautasepän työt, harmonikan kielet.	¹⁹
Oulu	1898	Kustu Tuhkanen	K. Winstenin talo	Harmonikat.	²⁰

¹ Åland 15.06.1892.

² Hufvudstadsbladet 18.03.1892.

³ Hufvudstadsbladet 04.02.1880.

⁴ Helsingfors Dagblad 18.11.1880.

⁵ Ks. Hufvudstadsbladet 10.07.1883; Hufvudstadsbladet 18.12.1887.

⁶ Folkwännen 23.02.1886.

⁷ Folkwännen 22.12.1886.

⁸ Helsingfors Dagblad 30.08.1887.

⁹ Uusi Suometar 14.12.1890.

¹⁰ Ks. Hufvudstadsbladet 18.03.1890; Hufvudstadsbladet 08.10.1892; Hufvudstadsbladet 19.03.1893.

¹¹ Ks. Hufvudstadsbladet 19.07.1891; Uusi Suometar 05.06.1892.

¹² Hufvudstadsbladet 03.02.1894.

¹³ Hufvudstadsbladet 27.06.1894.

¹⁴ Hufvudstadsbladet 02.07.1900.

¹⁵ Kotkan Uutiset 12.03.1899.

¹⁶ Savo 09.12.1890.

¹⁷ Uusimaa 12.11.1900.

¹⁸ Uusi Savo 03.10.1891.

¹⁹ Mikkeli 15.12.1894.

²⁰ Kaiku 16.03.1898.

Pori	1887	Harmooninrakentaja Ev. Ekman		Harmoonit, harmonikat.	21
Pori	1888	Kelloseppä Emil Modén		Kellot, ompelukoneet. Myös harmonikan kielet ja torvien osat.	22
Pori	1892	Fr. Keilhack		Pianot, harmoonit ja harmonikat.	23
Savonlinna	1877–1887	August Erfwing		Silmälasit, harmonikat, ompelukoneet, soittorasiat.	24
Savonlinna	1894	Seppämestari K. G. Sorjonen		Ompelukoneet, harmonikat.	25
Tammisaari	1900	P. Fransson		Harmoonit ja harmonikat. Myös viritys.	26
Tampere	1888–1894	Fr. Granqvist		Harmonikat.	27
Turku	1883	H. Stenvik		Harmonikat, myös opetus.	28
Turku	1884	Nimetön	Linnakadun talo nro 73A	Säkipelit.	29
Turku	1886–1897	A. Palmroos	Amiraaliteetinkatu	Harmonikkojen korjaus ja rakentaminen. Myös esiintymiset.	30
Turku	1887	Nimetön	Kerttulinkatu 11	Harmonikat.	31
Turku	1893	M. Virtanen	Käsityöläiskatu 26	Harmonikat.	32
Turku	1897	J. R. Lahtinen	Humalistonkatu	Harmonikat, myös uudet kielet.	33
Vaasa	1883	M. Seidel		Harmonikat.	34
Vaasa	1883	Rob Virtanen		Harmooneiden myynti ja harmonikkojen korjaus.	35
Vaasa	1885	Emil Weber		Käsiharmonikat.	36
Vaasa	1886	Fr. Keilhack		Harmoonit, harmonikat, posetiivit.	37
Vaasa	1889	Wilhelm Sjöberg		Harmonikat, myös uudet kielet ja palkeet.	38
Vaasa	1891	Muusikko R. Scholz		Harmoonit, pianot, soittorasiat, aristonit, harmonikat. Myös pianon viritykset.	39
Viipuri, Vaasa, Helsinki, Pori, Rauma	1869–1897	C. Krüll		Harmonikat	40
Viipuri	1888	D. Myllynen		Kellot, ompelukoneet, lamput, harmonikat.	41
Viipuri	1893	Kelloseppä J. Kosonen	Wiklundin kivikartano	Kellot, harmonikat.	42

²¹ Björneborgs Tidning 27.08.1887.

²² Lounas 23.06.1888.

²³ Björneborgs Tidning 04.11.1892.

²⁴ Ks. Savonlinna 28.04.1877; Savo 30.07.1887.

²⁵ Savonlinna 14.12.1894.

²⁶ Västra Nyland 16.01.1900.

²⁷ Ks. Aamulehti 31.12.1888; Aamulehti 04.08.1894.

²⁸ Åbo Underrättelser 06.08.1883.

²⁹ Ilmarinen 27.09.1884.

³⁰ Ks. Aura 23.03.1886; Sanomia Turusta 26.01.1887; Sanomia Turusta 19.05.1888; Sanomia Turusta 10.05.1889; Sanomia Turusta 21.08.1890; Sanomia Turusta 12.12.1893; Sanomia Turusta 01.03.1896; Sanomia Turusta 17.01.1897.

³¹ Sanomia Turusta 08.02.1887.

³² Sanomia Turusta 08.03.1893.

³³ Uusi Aura 05.09.1897.

³⁴ Wasa Tidning 31.08.1883.

³⁵ Wasa Tidning 25.09.1883.

³⁶ Waasan Lehti 12.12.1885.

³⁷ Wasa Tidning 05.10.1886.

³⁸ Wasa Tidning 19.05.1889.

³⁹ Wasa Tidning 04.12.1891.

⁴⁰ Ks. Wiborgs Tidning 09.10.1869; Rauman Lehti 22.09.1897; Vasabladet 10.03.1880; Hufvudstadsbladet 17.11.1888; Hufvudstadsbladet 27.04.1890; Björneborgs Tidning 18.07.1890; Westra Finland 04.11.1891; Rauman Lehti 28.09.1892; Rauman Lehti 05.12.1894; Rauman Lehti 22.09.1897.

⁴¹ Wiipurin Sanomat 03.11.1888.

⁴² Wiipurin Sanomat 01.02.1893.

Liite 2.

Harmonikoista käytetyt nimitykset sanomalehdistössä 1858–1900.

<i>Suomenkieliset lehdet:</i>	<i>Ruotsinkieliset lehdet:</i>
Harmonikka ⁴³ Harmonika ⁴⁴ Concertina ⁴⁵ Accordeon ⁴⁶ Saapasvarsipeli ⁴⁷ Sirmakka ⁴⁸ Scharmakka ⁴⁹ Säkipeli ⁵⁰ Säkipilli ⁵¹ Harmoonika ⁵² Käsiurku ⁵³ Käsiharmonikka ⁵⁴ Käsiharmoonika ⁵⁵ Harmonika-peli ⁵⁶ Virsseli ⁵⁷ Hanuri ⁵⁸ Taljankka ⁵⁹ Vetopeli ⁶⁰ Pelipussi ⁶¹ Pussipeli ⁶² Paljepeli ⁶³ Paljespeli ⁶⁴ Peli-harmonikka ⁶⁵	Harmonika ⁶⁶ Concertinos ⁶⁷ Handharmonika ⁶⁸ Accordion ⁶⁹ Accordeon ⁷⁰ Accordion Tremola ⁷¹ Acordion ⁷² Dragharmonika ⁷³ Drag-Harmonika ⁷⁴ Dragspel ⁷⁵ Accordien ⁷⁶ Palalaikka ⁷⁷

⁴³ Tampereen Sanomat 23.02.1875.

⁴⁴ Aamulehti 11.11.1890.

⁴⁵ Hämäläinen 27.07.1866.

⁴⁶ Tapio 28.11.1874.

⁴⁷ Kotkan Sanomat 26.04.1898.

⁴⁸ Karjalatar 10.11.1876.

⁴⁹ Wuoksi 22.02.1890.

⁵⁰ Tampereen Sanomat 16.09.1882.

⁵¹ Aura 23.09.1890.

⁵² Savo 21.11.1882.

⁵³ Aura 11.01.1883.

⁵⁴ Uusi Suometar 08.07.1885.

⁵⁵ Päivälehti 01.09.1890.

⁵⁶ Savo 12.01.1883.

⁵⁷ Savonlinna 01.05.1884.

⁵⁸ Östra Finland 26.06.1885.

⁵⁹ Wiipurin Sanomat 29.12.1888.

⁶⁰ Uusi Suometar 23.08.1888.

⁶¹ Lounas 14.11.1888.

⁶² Savo 20.12.1888.

⁶³ Waasan Lehti 12.11.1888.

⁶⁴ Pohjalainen 18.07.1890.

⁶⁵ Wiipurin Sanomat 14.05.1890.

⁶⁶ Finlands Allmänna Tidning 27.03.1850.

⁶⁷ Helsingfors Tidningar 26.05.1858.

⁶⁸ Finlands Allmänna Tidning 10.12.1858.

⁶⁹ Helsingfors Dagblad 16.01.1862.

⁷⁰ Hufvudstadsbladet 08.05.1892.

⁷¹ Hufvudstadsbladet 17.12.1868.

⁷² Hufvudstadsbladet 06.05.1887.

⁷³ Hufvudstadsbladet 15.12.1874.

⁷⁴ Åbo Underrättelser 19.10.1884.

⁷⁵ Östra Finland 11.08.1880.

⁷⁶ Folkwännen 14.02.1884.

⁷⁷ Uusi Suometar 02.08.1900.

Liite 3. Harmonikkoja myyneet liikkeet ja kauppiaat 1858–1900

Paikkakunta	Vuodet	Liike / kauppias	Osoite	Harmoni kkamerk ki	Kaupan yleinen myyntivalikoima	Harmonikan valmistusmaa	Hinta	Rivimäärä	Viite
Elimäki	1900	T. Uschanoffin jälkeläiset			Rauta- ja sekatavaraa, harmonikkoja.			2 - 3	78
Eurajoki	1898	Kauppa- ja Meijeriliike			Vaate- ja ruokatavaraa, hevostarvikkeita, harmonikkoja.				79
Hamina	1888–1890	A. Elfving			Vaatetavaraa, harmonikoita				80
Hamina	1890	Alexander Karpoff			Harmonikoita.				81
Hamina	1891	S. Kontinen & Bruse			Harmoonikoita.	Englanti		2	82
Hamina	1891	A. W. Meyer			Harmonikoita.	Englanti			83
Hamina	1898	Rob Bruse			Harmoonikoita.				84
Hamina	1891	Hanssons konkurssmassa	Saviniemi		Vaate- ja taloustavaraa, harmonikoita.				85
Hamina	1894–1896	R. Schigin & Muravjeff			Vaatetavaraa, kaksinkertaisia harmoonikkoja.				86
Hamina	1895	Alfred Lagerbom			Vaatetavaraa, koruja, lamppuja harmonikkoja ja viuluja.				87
Hamina	1896	Juho Häkkänen			Kirjasarjoja, polkupyöriä, ompelukoneita, harmonikkoja.				88
Hamina	1898	J. F. Hein			Lamppuja, harmonikkoja.			Useita malleja	89
Heinola	1891	Niilo Helander			Vaatetavaraa, kenkiä, sateenvarjoja, harmonikkoja.	Saksa			90
Heinola	1892	Alex Saxberg			Lankoja, kankaita, harmonikkoja,				91

⁷⁸ Östra Nyland 21.11.1900.

⁷⁹ Rauman Lehti 15.11.1898.

⁸⁰ Ks. Fredrikshamns Tidning 24.10.1888; Haminan Sanomat 19.12.1890.

⁸¹ Haminan Sanomat 27.09.1890.

⁸² Haminan Sanomat 02.10.1891.

⁸³ Haminan Sanomat 09.10.1891.

⁸⁴ Haminan Sanomat 17.11.1898.

⁸⁵ Fredrikshamns Tidning 19.12.1891.

⁸⁶ Ks. Haminan Sanomat 16.10.1894; Haminan Sanomat 29.12.1896.

⁸⁷ Haminan Sanomat 31.12.1895.

⁸⁸ Aamulehti 01.03.1896.

⁸⁹ Haminan Sanomat 15.09.1898.

⁹⁰ Jyränkö 24.04.1891.

⁹¹ Jyränkö 18.03.1892.

					rakennustarvikkeita.				
Helsinki	1858–1890	Beuermann 's Musikhandel	Rotkirchska stenhuset	Imperial (1889)	Viuluja, alttoviuluja, selloja, kitaroita, concertinoja, huiluja klarinetteja (1858) Viuluja, alttoviuluja, huiluja, klarinetteja, kitaroita, käsiharmonikoita (1858).		80 kop. – 30 rub. (1858) 2 – 18 rub. (1865) 6 – 72 mk (1865)		92
Helsinki	1864	Frenckell & Sons			Harmooneita, harmonikoita (Accordion).		7 mk 20 p – 90 mk		93
Helsinki	1868	Therese Höijer	Norra Esplanadgatan 39		Harmonikkoja.		olika priser		94
Helsinki	1882	Bokhandel	”nära Långa bron”		Kirjakauppatavaraa, harmonikoita, metallophoneja.				95
Helsinki	1883	A. Herlin	Aleksanterinkatu 42		Harmonikor.			1 – 2 (1885) ⁹⁶	97
Helsinki	1886	Lång & Ståhlberg	Norra Esplanadgatan 41		Viulun- ja kitarankieliä, virityspillejä, viuluja ja – tarvikkeita, accordeons.				98
Helsinki	1887	J. W. Strömmer	Erottaja 8 (1887) Kasarmikatu 48 (1891)		Taulun kehyksiä, harmonikkoja.				99
Helsinki	1887	L. P. Fröberg	Mikaelinkatu 4		Harmonikoita, viuluja.	Saksa			100
Helsinki	1888–1897	A. Melan	Aleksanterinkatu 11	Universal (1892)	Laaja valikoima soittimia ja nuotteja.	Saksa, Englanti (1889)	5 – 150 mk (1888)		101
Helsinki	1897–1898	Helsingfors Nya Musikhandel			Laaja valikoima soittimia ja nuotteja.				102

⁹² Ks. Helsingfors Tidningar 26.05.1858; Finlands Allmänna Tidning 10.12.1858; Helsingfors Dagblad 04.10.1865; Helsingfors Dagblad 25.11.1865.

⁹³ Finlands Allmänna Tidning 05.08.1864.

⁹⁴ Hufvudstadsbladet 03.10.1868.

⁹⁵ Helsingfors 13.01.1882.

⁹⁶ Hufvudstadsbladet 17.03.1885.

⁹⁷ Hufvudstadsbladet 10.11.1883.

⁹⁸ Hufvudstadsbladet 24.01.1886.

⁹⁹ Hufvudstadsbladet 24.12.1887.

¹⁰⁰ Uusi Suometar 08.12.1887.

¹⁰¹ Ks. Nya Pressen 21.08.1888; Nya Pressen 30.08.1888; Folkvännen 12.11.1888; Åbo Tidning 11.12.1889; Nya Pressen 29.08.1891; Hufvudstadsbladet 06.12.1892; Nya Pressen 06.09.1893; Uusi Suometar 15.05.1892; Hufvudstadsbladet 15.03.1894; Päivälehti 18.04.1895; Hufvudstadsbladet 04.09.1895; Hufvudstadsbladet 09.09.1895; Hufvudstadsbladet 02.05.1896; Hufvudstadsbladet 25.04.1897; Hufvudstadsbladet 16.05.1897; Suomalainen 25.10.1897.

¹⁰² Ks. Östra Finland 17.12.1897; Östra Finland 09.02.1898.

Helsinki	1889	Th. Holmberg			Harmonikor.				103
Helsinki	1890	Nimi ei tiedossa	Iso-Roobertinkatu 8		Harmonikkoja, viuluja, harppuja. Myös soitinkorjausta.				104
Helsinki	1890	Paradis des Enfants	Wladimirsgatan 2		Leksaker, harmonikor, paraplyer, julgransprydnader, galanterivaror m. m. m.				105
Helsinki	1890	Peterburgska harmonikafabriken	Unionionsgatan 26		Harmonikor, violer, guitarrer, Aristons, herofoner, tyskharmenikor.				106
Helsinki	1890	J. F. Sjöberg	Fredrikinkatu 22	Imperial	Harmonikoita.			1 - 2	107
Helsinki	1892	R. C. Tång	Fjellaldin huvila, I.-Henrikinkatu 15		Vaatevaraa, kankaita, hattuja, päähineitä, sateenvarjoja, harmonikkoja, kukkaroita, rintaneuloja, nappeja.				108
Helsinki	1891–1893	V. A. Sandström	Nikolaig. 15		Flyglar, pianinos, pianos, pianiston, violonceller, violiner, harmonikor.				109
Helsinki	1891–1896	Axel E. Lindgrens Musikhandel			Violiner, guitarre, Flöjter, clarinetter, jagthorn, harmonikor, barninstrumenter, äkta italienska strängar.				110
Helsinki	1892	Helsingin Työväen Kauppayhtiö, myymälä nro 1	Kansankoti, Sörnääsi		Viuluja, harmonikkoja, kirjoituspöydän mattoa, matrasseja, kapsäkkiä, lakkeja, huiveja ja muuta vaatevaraa.		2,50 mk ->		111
Helsinki	1894	Nuotti- ja Soittokonekauppa Kantele	Sentraali pasaasi	Imperial	Harmonikoita.				112
Helsinki	1895	Sundell	Kivikko, Sörnäs		Kelloja, harmonikkoja, sormuksia, soittokoneita, ompelukoneita.				113
Helsinki	1895–1900	K. F. Wasenius	Estnäs. 5		Schlander-Lutor, guitarrer, mandoliner, zittor, harmonikor, ocarinos.				114
Helsinki	1895–1899	Hagert & Johansson			Suksia, petroleumia, kynttilöitä, ruisjauhoja, liseitä, kapakalaa, villakankaita, lamppuja,		4 – 50 mk (1899) ¹¹⁵		116

¹⁰³ Hufvudstadsbladet 16.06.1889.

¹⁰⁴ Uusi Suometar 21.06.1890.

¹⁰⁵ Hufvudstadsbladet 05.12.1890.

¹⁰⁶ Ks. Hufvudstadsbladet 05.10.1890; Hufvudstadsbladet 29.12.1890; Hufvudstadsbladet 03.01.1891.

¹⁰⁷ Uusi Suometar 07.12.1890.

¹⁰⁸ Ks. Uusi Suometar 15.05.1892; Uusi Suometar 19.06.1892.

¹⁰⁹ Ks. Nya Pressen 05.05.1891; Hufvudstadsbladet 21.12.1893.

¹¹⁰ Ks. Nya Pressen 20.12.1891; Päivälehti 21.09.1894; Uusi Suometar 23.10.1895; Savo-Karjala 28.08.1896; Savo-Karjala 04.09.1896.

¹¹¹ Uusi Suometar 24.05.1892.

¹¹² Uusi Suometar 26.08.1894.

¹¹³ Työmies 16.11.1895.

¹¹⁴ Ks. Hufvudstadsbladet 20.11.1895; Hufvudstadsbladet 12.09.1896; Päivälehti 24.01.1897; Wasa Nyheter 04.12.1898; Uusi Suometar 15.03.1900.

					harmonikkoja, silakoita.				
Helsinki	1897–1899	M. Baranoff	Berghell 3		Harmonikkoja.				117
Helsinki	1898–1899	Aug. Nordstöm	Lapinlahdenkatu 4		Polkupyöriä, ompelukoneita, Edisonin puhe- ja laulukoneita, tasku- ja seinä- ja herätyskelloja, kultasormuksia, harmonikoita, valokuva-albumia.				118
Helsinki	1898–1900	J. A. Bask, Pianomagasinet	Annegatan 3		Pianiner, harmonier, kanteler, guitarrer, violiner, zittor, mandoliner, polyphoner, harmonikor m. m.				119
Helsinki	1898	P. Jääskeläinen	Lapinlahdenkatu 5		Kahvi- ja teetarjottimia, harmonikkoja, luistimia, kahvia, palasokeria, vehnä jauhoja, riisiryyniä, mannaryyniä, luumuja, rusinoita.	Saksa			120
Helsinki	1899	Yleinen välityskauppa, J. A. Huhtala	Yrjönkatu 16		Uusia ja käytettyjä vaatteita, harmonikkoja, polkupyöriä y. m.				121
Helsinki	1900	Binneman	Eerikinkatu 5		Harmonikoita.				122
Helsinki	1900	Helsingfors Nya Musikhandel Fazer & Westerlund	Fabiansgatan 16		Flyglar, pianinos, harmonier, violiner, guitarrer, cellos, mandoliner, harmonikor, munharmonikor.				123
Helsinki	1900	Musikhandel Frans Galinis	Vestra kajen 20		Zittor, mandoliner, gitarrer, violiner, stråkar, simphonions, celesta, ariston, harmonikor.				124
Hämeenlinna	1886	A. Novoschiloff			Harmonikor.	Saksa			125
Hämeenlinna	1889	A. M. Weseloff			Hamekankaita, trikoita, verhoja, liinoja, kahveita, sokeria, ryyniä, rasvasillejä, kynttilöitä, käsipeliä (karmonikoita), kummikalosseja.				126
Hämeenlinna	1894	K. J. Björkbom			Sukkia, kahveja, elintarvikkeita, kynttilöitä, albumeja, luistimia, herätyskelloja, harmonikoita, porsliinitavaroita ja emaljoituja keittoastioita.				127

¹¹⁵ Borgåbladet 17.05.1899.

¹¹⁶ Ks. Uusimaa 03.12.1895; Borgåbladet 12.09.1896; Borgå Nya Tidning 02.07.1897; Borgåbladet 17.12.1898; Borgåbladet 17.05.1899.

¹¹⁷ Ks. Työmies 26.06.1897; Hufvudstadsbladet 28.07.1899.

¹¹⁸ Ks. Uusi Suometar 30.01.1898; Työmies 20.03.1899.

¹¹⁹ Ks. Hufvudstadsbladet 20.12.1898; Hufvudstadsbladet 08.04.1899; Hufvudstadsbladet 03.07.1900.

¹²⁰ Työmies 24.12.1898.

¹²¹ Työmies 14.04.1899.

¹²² Uusi Suometar 13.02.1900.

¹²³ Ks. Hufvudstadsbladet 04.11.1900; Työmies 07.12.1900.

¹²⁴ Hufvudstadsbladet 18.11.1900.

¹²⁵ Hämläinen 18.12.1886.

¹²⁶ Hämläinen 21.09.1889.

¹²⁷ Hämläinen 19.12.1894.

Hämeenlinna	1895–1897	A. Alopeuksen kirjakauppa			Kalastustarpeita, riippumattoja, krokettipeliä, tapetteja, viuluja, kitarreja, huiluja, klarinetteja, puhallus harmonikkoja, viulunkieliä.				128
Hämeenlinna	1895	K. A. Stenberg			Leninkikankaita, pukukankaita, Kosken sarkaa, harmonikkoja, rukkasia.				129
Hämeenlinna	1895–1896	C. Lindfors			Luistimia, kapakaloja, kynttilöitä, teetä, rasvasilliä, ryynejä, jauhoja, kahvia, sokeria, kummikalossia, harmonikoita.	Saksa			130
Hämeenlinna	1895	Joh. Dahlberg			Risujauhoja, ryynejä, portviinejä, viinejä, harmonikkoja, kynttiläjalkoja.				131
Hämeenlinna	1896	K. D. Wallin	Sittalan haarakauppa		Tasku- ja herätyskelloja, ompelukoneita, harmonikkoja, polkupyöriä, viuluja, urkuharmonia.	Saksa			132
Hämeenlinna	1896	Hämeenlinnan Uusi Paperikauppa	Gadd'in perillisten talo.		Kyniä, musteita, kitarria, sitroja, viuluja, harmonikoita, synfonioita, pianinoja, flyykeliä, koulutarpeita.				133
Hämeenlinna	1898	Jantusen Paperikauppa		Imperial	Acordeon Harmonikoita, viuluja, kitarroita, sitroja.			1 – 2	134
Hämeenlinna	1898–1899	Carl Lindevall			Käsiäpeliä (harmonikoita).	Saksa			135
Hämeenlinna	1899	A. Karen	Sivutoimipiste Turengissa.		Tukki-, justeer- ja klapusahoja, joulukuusen koristeita, valokuva-albumia, harmonikkoja.				136
Hämeenlinna	1900	J. G. Grön			Käsikoreja, harmonikkoja, jalkineita, lapatossuja.				137
Iisalmi	1890–1892	Uno Vuolevin Kirjakauppa			Kirja-, paperi- ja musiikkikauppa. Kirjoja, paperia, mustetta, kyniä tauluja, vihkoja, harmonikoita, viuluja, kanteleen kieliä, imukkeita, valokuva-albumia.				138
Iisalmi	1897	Fredrik Tikkanen			Käsi-harmonikoita, halkoja	Saksa			139

¹²⁸ Ks. Hämläinen 04.05.1895; Hämeen Sanomat 02.02.1897.

¹²⁹ Hämeen Sanomat 26.10.1895.

¹³⁰ Ks. Hämläinen 30.11.1895; Hämläinen 02.05.1896.

¹³¹ Hämläinen 21.12.1895.

¹³² Hämläinen 18.01.1896.

¹³³ Hämeen Sanomat 10.12.1896.

¹³⁴ Hämläinen 26.01.1898.

¹³⁵ Ks. Hämeen Sanomat 23.04.1898; Hämläinen 23.09.1899.

¹³⁶ Hämeen Sanomat 19.12.1899.

¹³⁷ Hämeen Sanomat 13.06.1900.

¹³⁸ Ks. Savo 07.10.1890; Uusi Savo 02.04.1892.

¹³⁹ Salmetar 06.11.1897.

Ilmajoki	1890	J. H. Roosin Kirjakauppa	Entinen apteekki-talo		Kirjallisuutta, koulukirjoja ja koulutarpeita, almanakkoja, albumia, seurapeliä, harmonikoita, lasten soittimia, leikkikaluja, kortteja.				140
Joensuu	1876	H. Piipposen Kirjakauppa			Taulun kehikkoliistoa, käsiharmonikoita eli sirmakoita, tarjottimia.				141
Joensuu	1891	Matti Partanen			Kankaita, vaatteita, elintarvikkeita, kelloja, harmonikoita, rakennustavaraa.				142
Joensuu	1891	O. Lappalainen			Kankaita, vaatteita, harmonikkoja.				143
Joensuu	1895–1899	J. Puhakka			Käsiharmonikoita.	Saksa, Venäjä			144
Joensuu	1898	O. Korhonen			Kummikalosseja, leninkikankaita, huivia, naisten esiliinoja, pöytäliinoja, talvikäsineitä, harmonikkoja, lasi ja porsliinitavaroita.				145
Joensuu	1898	Helsingin Uusi Musiikkikauppa, O. E. Parviainen			Helsingin Uuden Musiikkikaupan ja Faltinin pianokaupan tuotteita, nuotteja, käsiharmonikoita.				146
Jyväskylä	1880–1898	Weilin & Göösin kirjakauppa		Imperial (1895)	Kirjoja, nuotteja, harmonikkoja	Saksa		1 - 2	147
Jyväskylä	1890	K. G. Ahonen			Harmonikkoja, albumia, huopakenkiä, kuivia kaloja, kahvia.	Saksa			148
Jyväskylä	1894	Edv. Juslenius			Liivinauhoja, kureliiviä, virkkuulankaa, sukkia, tomuviihkoja, harmonikkoja, kantoremmejä ja kapsäkkiä.				149
Jyväskylä	1899	Lindeman & Kuitunen			Harmonikkoja, kahvia, sokeria, niusujauhoja, ryynejä, silakoita, sillejä, suolaa.				150
Kokkola	1886	Aleks. Damström			Käsiharmonikoita.				151
Kotka	1891	G. A. Nordström			Gummi-kalosseja, jalkineita, villasaaleja, liiviä sormikkaita, huiveja, sukkia, trikooliivejä, pitsejä,				152

¹⁴⁰ Pohjalainen 16.12.1890.

¹⁴¹ Karjalatar 10.11.1876.

¹⁴² Karjalatar 08.12.1891.

¹⁴³ Karjalatar 26.05.1891.

¹⁴⁴ Ks. Karjalatar 27.06.1895; Karjalatar 22.12.1896; Karjalatar 14.10.1897; Karjalatar 30.05.1899.

¹⁴⁵ Karjalatar 01.11.1898.

¹⁴⁶ Karjalatar 03.11.1898.

¹⁴⁷ Ks. Päijänne 07.04.1880; Keski-Suomi 29.06.1895; Keski-Suomi 17.09.1898.

¹⁴⁸ Keski-Suomi 04.12.1890.

¹⁴⁹ Keski-Suomi 17.05.1894.

¹⁵⁰ Keski-Suomi 07.03.1899.

¹⁵¹ Kokkolan Lehti 08.06.1886.

¹⁵² Kotkan Sanomat 28.11.1891.

					Iittalan lasitehtaan hiottuja ja puserrettuja teoksia kelloja, viinejä, soittokoneita, käsiurkuja.				
Kotka	1894	Welins Industri-Magasin			Tyska Harmonikor.	Saksa	2 – 100 mk (1900)	1 – 3	153
Kotka	1897	W. Kallström		Imperial	Skridskor, kaffe, socker, russin, sveskon, fikon, appelsiner, bakelser, harmonikor.	Saksa			154
Kotka	1897	A. A. Wasiljeff			Klader, sängfilar, kappsäckar, barnleksaker, speglar & dragharmonikor, kaffe socker, mjöd, gryner etc.				155
Kotka	1899	Viktor Ahlberg			Huopasaappaita, harmonikkoja	Saksa			156
Kristiinankau punki	1898	Konrad Sundman			Skridskor, isbroddar, löfsägsbräder, alfenidarbeten, symaskiner, lampor, harmonikor, borstar, vinterpaletåer, klädningstyger.				157
Kuopio	1870	Kuopion Kirjakauppa			Kirjakauppatavaraa, harmonikoita		10 – 30 mark.		158
Kuopio	1875–1887	V. Weurlanderin Kirjakauppa (1875) Weurlander & Co (1887)			Viulut, viulutarvikkeet, virsikanteleen kielet, metsästystorvet, harmonikat, huuliharput				159
Kuopio	1877–1897	J. D. Strunck (1877) J. D. Strunckin leski (1884)			Sekatavaraa, vaatteita, harmonikkoja, viuluja, viulunusia, nuotteja.				160
Kuopio	1882	Vivi Nordbergin Kirjakauppa			Kirjoja, hajuvesiä, öljytauluja, harmonikkoja, lankoja.				161
Kuopio	1891	Robert Ronin kauppuoti			Elintarvikkeita, vaatteita, viinejä, luistimia, harmonikkoja, paperia, hattuja, lakkeja, lamppuja.				162
Kuopio	1891	C. H. Wilénin leski			Vaatteita, leikkikaluja ja harmonikoita				163
Kuopio	1896	Armas Bergroth			Ompelukoneita, polkupyöriä, pyssyjä, kelloja,				164

¹⁵³ Ks. Kotka 22.11.1894; Kotka 13.06.1895; Kotkan Sanomat 09.01.1897; Kotkan Sanomat 25.04.1899; Kotkan Sanomat 17.04.1900.

¹⁵⁴ Kotka 28.01.1897.

¹⁵⁵ Kotka 21.10.1897.

¹⁵⁶ Kotkan Sanomat 30.11.1899.

¹⁵⁷ Kristinestads Tidning 15.01.1898.

¹⁵⁸ Tapio 27.08.1870.

¹⁵⁹ Ks. Tapio 18.12.1875; Savo 12.01.1883; Savo 24.04.1886; Savo 15.11.1887.

¹⁶⁰ Ks. Tapio 17.01.1877; Tapio 09.01.1878; Savo 27.08.1884; Tapio 13.01.1886; Savo 23.09.1890; Uusi Savo 21.05.1895; Savo-Karjala 06.03.1896; Uusi Savo 05.06.1897.

¹⁶¹ Tapio 01.03.1882.

¹⁶² Savo-Karjala 01.04.1891.

¹⁶³ Uusi Savo 21.11.1891.

					harmonikoita.				
Käkisalmi	1898	Iivari Partanen			Flyygeleitä, pianoja, viuluja, huiluja, klarinetteja, harmonikkoja, nuotteja.				165
Lappeenranta	1888	E. Gestrin			Käsiharmonikoita	Saksa	10 mk ->		166
Loviisa	1890	Em. Wilén			Gummigaloscher, filttofflor, skinn muffar, mössor, ylledukar, harmonickor, lampor, väffur.				167
Mikkeli	1887–1894	O. B. Blomfelt			Luistimia, lämpömittareita, rahakukkaraita, albumeja, lankoja, villapaitoja, harmonikoita.				168
Mikkeli	1888	A. & A. Antellin kirjakauppa			Bokhandelsartiklar, accordeon stälvaror och korta varor, barnleksaker.				169
Mikkeli	1897	Aksel Pöyry			Harmoonikoita.	Saksa			170
Mäntyharju	1896	S. Ahvenainen	Lihavanpää		Sekatavaraa, harmonikkoja		25 mk ->		171
Oulu	1889	J. Sandström			Pianoja, harmonikkoja				172
Oulu	1889–1892	P. F. Ockenström			Sekatavaraa, harmonikkoja				173
Pietarsaari	1888	Emil Thodén			Sekatavaraa, Accordeon s. k. dragspel				174
Pietarsaari	1896–1900	Alfred Salin			Harmonikkoja				175
Pori	1862–1882	Palanderin Kirjakauppa			Harmonikoita	Saksa			176
Pori	1875	Carl Söderman			Kaksi- ja kolmiäänikertaisia soittimia				177
Pori	1875	C. G. Corell			Suuria harmonikoita				178
Pori	1876	J. Sandholm			Harmonikoita				179
Pori	1885	V. A. Pihl			Harmoonikoita				180

¹⁶⁴ Uusi Savo 27.02.1896.

¹⁶⁵ Itä-Karjala 01.02.1898.

¹⁶⁶ Lappeenrannan Uutiset 18.09.1888.

¹⁶⁷ Östra Nyland 16.12.1890.

¹⁶⁸ Ks. Mikkelin Sanomat 17.11.1887; Suomi 01.07.1891; Suomi 06.08.1892; Mikkeli 01.09.1894; Mikkeli 12.12.1894.

¹⁶⁹ Mikkelin Sanomat 12.12.1888.

¹⁷⁰ Mikkelin Sanomat 11.12.1897.

¹⁷¹ Mikkelin Sanomat 11.02.1896.

¹⁷² Oulun Ilmoituslehti 20.11.1889.

¹⁷³ Ks. Kaiku 19.12.1889; Kaiku 03.01.1891; Kaiku 09.12.1892.

¹⁷⁴ Österbottniska Posten 26.04.1888.

¹⁷⁵ Ks. Svenska Österbotten 24.04.1896; Svenska Österbotten 27.05.1898; Jakobstads Tidning 27.06.1900.

¹⁷⁶ Ks. Porin Kaupungin Sanomia 19.7.1862; Satakunta 11.02.1882.

¹⁷⁷ Björneborgs Tidning 03.07.1875.

¹⁷⁸ Satakunta 25.09.1875.

¹⁷⁹ Björneborgs Tidning 13.12.1876.

Pori	1887–1890	J. B. Hagner			Harmonikoita				181
Pori	1887	Adolf Allardtin kirjakauppa			Harmonikoita	Saksa			182
Pori	1889–1896	Satakunnan Kirjakauppa		Imperial (1890)	Harmonikkoja	Saksa, Itävalta (1890)			183
Pori	1891	J. H. Hedenström			Harmonikkoja				184
Pori	1894	Reposaaren Kirjakauppa			Harmonikkoja				185
Pori	1898	Satakunnan konttori		Imperial-Ankkuri	Harmonikkoja				186
Porvoo	1889	P. Kœtsch			Harmonikkoja				187
Porvoo	1897–1900	Erik Söderström			Harmonikkoja				188
Raahe	1884	C. A. Svanljung			Harmonikkoja, posetiiveja		20 – 120 mk		189
Raahe	1900	Rossanderin Paperikauppa			Käsiharmonikoita, huuliharppuja				190
Rauma	1889	Koulukirja- ja Paperikauppa			Harmonikkoja				191
Rauma	1890	A. Rosendahl			Harmonikkoja				192
Rauma	1897	Hagelberg & Bäckman			Käsiharmonikoita				193
Rauma	1897–1900	Walfrid Wikmanin kirjakauppa		Kalben Imperial-Ankkuri (1899)	Harmonikkoja				194

¹⁸⁰ Satakunta 29.07.1885.

¹⁸¹ Ks. Lounas 17.12.1887; Lounas 09.09.1890.

¹⁸² Lounas 02.11.1887.

¹⁸³ Ks. Westra Finland 08.06.1889; Satakunta 01.01.1891; Satakunta 15.11.1892; Satakunta 26.06.1894; Satakunta 16.04.1895; Satakunta 31.10.1896.

¹⁸⁴ Ks. Westra Finland 11.11.1891; Westra Finland 11.11.1891.

¹⁸⁵ Satakunta 01.03.1894.

¹⁸⁶ Satakunta 08.10.1898.

¹⁸⁷ Borgåbladet 30.11.1889.

¹⁸⁸ Ks. Uusimaa 07.05.1897; Uusimaa 18.03.1898; Borgåbladet 29.03.1899; Uusimaa 23.06.1900.

¹⁸⁹ Kaiku 15.11.1884.

¹⁹⁰ Raahen Lehti 11.07.1900.

¹⁹¹ Rauman Lehti 10.07.1889.

¹⁹² Rauman Lehti 22.10.1890.

¹⁹³ Rauman Lehti 19.06.1897.

¹⁹⁴ Ks. Rauman Lehti 13.11.1897; Rauman Lehti 27.10.1898; Rauman Lehti 27.05.1899; Rauman Lehti 03.06.1899; Rauman Lehti 25.09.1900.

Rauma	1898	Aug. Orell	Kauppakatu 77		Käsiharmonikkoja				195
Savonlinna	1880	J. Salonen			Vaatteita, alkoholijuomia, harmonikkoja	Saksa			196
Savonlinna	1894	Savonlinnan Kirjakauppa		Imperial	Harmonikoita	Saksa			197
Tammisaari	1898	A. F. Lindroos			Harmonikkoja				198
Tampere	1871	J. R. Enqvist			Juustoja, harmonikkoja	Saksa			199
Tampere	1873	Söderlund & Blomberg			Harmonikkoja	Saksa			200
Tampere	1875–1890	Otto Lindberg	Skyttälä		Sekatavaraa, harmonikkoja				201
Tampere	1880	M. Granberg			Rumpuja, harmonikoita, puhallinsoittimia				202
Tampere	1881	Jsr. Enbom			Harmonikkoja, konjakkia				203
Tampere	1883	P. Poutiainen			Accordion, nuotteja				204
Tampere	1883–1899	J. F. Olanin Kirjakauppa			Viuluja, viulun jousia ja varaosia				205
Tampere	1884	Victor Söderlund			Harmonikoita				206
Tampere	1885	Lång & Ståhlbergs filial			Harmonikkoja, viuluja, viulun kieliä.				207
Tampere	1887–1891	Emil Hagelberg			Harmonikkoja				208
Tampere	1887	G. Lindberg			Harmonikoita	Saksa			209
Tampere	1888–1895	Kusto Ojanen			Harmonikkoja				210
Tampere	1888	H. Grönlund			Harmonikkoja	Saksa			211
Tampere	1889	Alex Fontell			Harmonikoita				212

¹⁹⁵ Rauman Lehti 20.09.1898.

¹⁹⁶ Savonlinna 04.12.1880.

¹⁹⁷ Savonlinna 07.12.1894.

¹⁹⁸ Västra Nyland 04.11.1898.

¹⁹⁹ Tampereen Sanomat 08.05.1871.

²⁰⁰ Tampereen Sanomat 21.10.1873.

²⁰¹ Ks. Tampereen Sanomat 02.11.1875; Maamme 29.05.1890.

²⁰² Tampereen Sanomat 29.05.1880.

²⁰³ Tampereen Sanomat 18.06.1881.

²⁰⁴ Aamulehti 18.08.1883.

²⁰⁵ Ks. Uusi Suometar 05.11.1883; Aamulehti 20.12.1890; Aamulehti 12.04.1892; Aamulehti 25.09.1897; Kansan Lehti 28.10.1899.

²⁰⁶ Aamulehti 23.12.1884.

²⁰⁷ Tammerfors Aftonblad 27.11.1885.

²⁰⁸ Ks. Tampereen Sanomat 25.11.1887; Tampereen Sanomat 11.03.1891.

²⁰⁹ Aamulehti 10.11.1887.

²¹⁰ Ks. Aamulehti 28.04.1888; Aamulehti 26.10.1895.

²¹¹ Sampo 01.06.1888.

Tampere	1889–1900	A. F. Lindstedt			Pellavan siemeniä, siemenohria, tapettia, hattuja, tervaa, harmonikoita	Saksa			213
Tampere	1890	L. K. Kilenius	Kauppatori		Harmonikoita	Saksa			214
Tampere	1897	Karl Willberg			Harmonikkoja ja muita soittimia	Saksa		1 – 2	215
Tampere	1898	Tampereen Uusi Musiikkikauppa	K. P. Ruuskasen kivitalo		Erilaisia soittimia ja nuotteja, harmonikkoja				216
Turku	1870–1885	C. Fr. Lindberg			Harmonikoita				217
Turku	1870–1888	Frenckellska Bokhandel			Harmonikor				218
Turku	1874	Hornborg & Koskinen							219
Turku	1874–1881	A. J. Engman			Harmonikkoja	Saksa, Venäjä			220
Turku	1875	E. J. Calenius							221
Turku	1875	K. G. Lindroos							222
Turku	1876	P. A. Ingbergin leski			Harmonikoita				223
Turku	1876	C. Trapp ja Kumpp.			Harmonikoita	Saksa			224
Turku	1877	G. W. Lindwall			Harmonikkoja	Venäjä			225
Turku	1879–1891	A. W. Jahnsonin kirjakauppa			Harmonikkoja	USA, Ruotsi			226
Turku	1879	A. Rafaroff			Harmonikkoja				227
Turku	1881–1890	J. Th. Åkermannin			Harmonikkoja				228

²¹² Tammerfors Aftonblad 15.11.1889.

²¹³ Ks. Aamulehti 30.11.1889; Aamulehti 15.05.1890; Aamulehti 29.09.1894; Aamulehti 22.06.1895; Tampereen Uutiset 02.05.1896; Tampereen Sanomat 30.03.1897; Aamulehti 05.08.1899; Aamulehti 02.06.1900.

²¹⁴ Aamulehti 29.11.1890.

²¹⁵ Tampereen Uutiset 29.01.1897.

²¹⁶ Aamulehti 04.12.1898.

²¹⁷ Ks. Åbo Underrättelser 05.11.1870; Sanomia Turusta 09.05.1885;

²¹⁸ Ks. Åbo Underrättelser 29.10.1870; Aura 15.11.1888.

²¹⁹ Åbo Underrättelser 01.08.1874.

²²⁰ Ks. Åbo Underrättelser 28.10.1874; Sanomia Turusta 05.11.1881.

²²¹ Åbo Underrättelser 26.01.1875.

²²² Åbo Underrättelser 07.07.1875.

²²³ Åbo Underrättelser 08.03.1876.

²²⁴ Sanomia Turusta 10.06.1876.

²²⁵ Åbo Underrättelser 8.12.1877.

²²⁶ Ks. Åbo Underrättelser 26.06.1879; Aura 06.03.1884; Turun Lehti 22.05.1890; Sanomia Turusta 09.06.1891.

²²⁷ Åbo Underrättelser 25.09.1879.

		kirjakauppa							
Turku	1884	A. W. Mandell			Harmonikoita	Saksa			229
Turku	1884	G. A. Lindholm			Harmonikoita	Saksa			230
Turku	1886–1897	A. Palmroos	Amiraliteetinkatu 5						231
Turku	1886	C. B. Åstberg			Harmonikoita	Saksa			232
Turku	1887–1889	Pianomagasinet	Kauppiaskatu 1		Harmonikkoja				233
Turku	1888	Grönlundin Kirjakauppa			Harmonikoita				234
Turku	1888–1890	J. K. Turkki			Harmonikoita	Saksa, Venäjä			235
Turku	1889	J. F. Sandholm			Harmonikoita				236
Turku	1889	H. F. Granberg			Harmonikoita				237
Turku	1889–1891	K. A. Lundström			Harmonikkoja	Saksa			238
Turku	1890	J. Myllynen			Harmonikkoja				239
Turku	1891	G. A. Helenius			Harmonikkoja				240
Turku	1891	B. G. Jaatisen konkurssipesä			Harmonikkoja				241
Turku	1891	Aug. Himbergin konkurssipesä			Harmonikkoja				242
Turku	1892–1893	Emil Öhmanin kirjakauppa	Kauppatori		Harmonikoita				243

²²⁸ Ks. Sanomia Turusta 20.09.1881; Åbo Underrättelser 20.02.1890.

²²⁹ Sanomia Turusta 09.09.1884.

²³⁰ Turun Lehti 04.12.1884.

²³¹ Ks. Aura 23.03.1886; Sanomia Turusta 26.01.1887; Sanomia Turusta 19.05.1888; Sanomia Turusta 10.05.1889; Sanomia Turusta 21.08.1890; Sanomia Turusta 12.12.1893; Sanomia Turusta 01.03.1896; Sanomia Turusta 17.01.1897.

²³² Åbo Underrättelser 09.06.1886.

²³³ Åbo Underrättelser 13.09.1887.

²³⁴ Sanomia Turusta 12.03.1888.

²³⁵ Ks. Aura 25.04.1888; Åbo Underrättelser 06.04.1890.

²³⁶ Åbo Underrättelser 20.07.1889.

²³⁷ Sanomia Turusta 30.11.1889.

²³⁸ Ks. Åbo Tidning 19.12.1889; Aura 18.02.1891.

²³⁹ Åbo Underrättelser 12.06.1890.

²⁴⁰ Turun Lehti 01.12.1891.

²⁴¹ Åbo Underrättelser 04.02.1891.

²⁴² Sanomia Turusta 02.07.1891.

²⁴³ Ks. Sanomia Turusta 16.02.1892; Sanomia Turusta 03.01.1893.

Turku	1892–1893	Larssonin asioimiskonttori	Eerikinkatu 17		Harmonikoita				244
Turku	1894	Julius Bustorff			Harmoonikoita				245
Turku	1895–1899	K. G. Stenberg	Venäjän kirkkokatu 20		Harmonikkoja				246
Turku	1896	Karl Lampinen			Käsiharmonikkoja				247
Turku	1897	Lamppu- ja lelukauppa	Braahenkatu		Käsiharppuja				248
Turku	1899	Max Dörner			Harmonikkoja				249
Turku	1899–1900	J. Augschellerin Soitinkieli ja Soittokonekauppa	Henrikinkatu 1		Harmonikat, harmonikan osat				250
Tyrvää	1897	Tyrvään kirjakauppa			Harmonikkoja				251
Tyrvää	1898	Nestori Teeri			Harmonikkoja				252
Uusikaupunki	1892	Verner Jacobsson			Harmonikoita				253
Vaasa	1866	Reinhold Holmström			Harmonikkoja, viulun ja kitaran kieliä.				254
Vaasa	1875	A. E. Hultin			Harmonikoita		15 – 40 mk		255
Vaasa	1883	Anna Lohse			Harmonikkoja, vaattetavaraa				256
Vaasa	1885	C. A. Sjöberg			Harmonikkoja	USA			257
Vaasa	1886	Emil Asplund			Harmonikoita, hattuja, myssyjä				258
Vaasa	1891	E. Petterson			Urkuharmoonit, harmonikat, kitarat, viulut,		6 – 50 mk		259

²⁴⁴ Ks. Sanomia Turusta 09.12.1892; Åbo Underrättelser 19.01.1893.

²⁴⁵ Aura 29.09.1894.

²⁴⁶ Ks. Åbo Underrättelser 10.12.1895; Uusi Aura 28.06.1899.

²⁴⁷ Sanomia Turusta 21.06.1896.

²⁴⁸ Uusi Aura 09.05.1897.

²⁴⁹ Uusi Aura 12.03.1899.

²⁵⁰ Ks. Uusi Aura 18.11.1899; Uusi Aura 13.01.1900.

²⁵¹ Tyrvään Sanomat 01.05.1897.

²⁵² Tyrvään Sanomat 01.09.1898.

²⁵³ Uudenkaupungin Sanomat 26.02.1892.

²⁵⁴ Vasabladet 28.07.1866.

²⁵⁵ Vasabladet 06.11.1875.

²⁵⁶ Vasabladet 10.02.1883.

²⁵⁷ Wasa Tidning 18.10.1885.

²⁵⁸ Wasa Tidning 16.11.1886.

					sitrat, klarinetit, huilut, trumpetit, rummut, mekaaniset soittorasiat		(1891) 5 – 80 mk (1892)		
Vaasa	1891	Alfred Österblad			Harmonikkoja, sekatavaraa				260
Vaasa	1894	Ivar Hasselblad			Ruoka- ja vaatetavaraa, harmonikkoja				261
Vaasa	1894–1898	Victor Heyno's Bokhandel			Kirjakaupptavaraa, harmonikkoja				262
Vaasa	1895	A. Lassel & Co			Harmonikkoja ym. tavaraa				263
Vaasa	1895	Gustav Svanljungin Sikaaripuoti			Urkuharmooneja, viuluja, kitaroita, soittorasioita, rumpuja, harmonikkoja, sitroja, huiluja ja klarinetteja				264
Vaasa	1897	Aleks. Filander			Harmonikoita ym.				265
Vaasa	1898–1900	Sigfrid Hagert			Harmonikat ankkurimerkillä.				266
Viipuri	1869–1884	Oscar Cloubergin kirjakauppa			Viuluja, viulun jousia, kotelaita, kitaroita, kieliä, harmonikkoja				267
Viipuri	1870	H. Vächterin soitinliike			Harmonikkoja				268
Viipuri	1876	Ernst Schneevoigt			Messinkiset puhallinsoittimet, käsiharmonikat				269
Viipuri	1887	Basaari	Katarinankatu 63		Albumit, muotokuvaaramit, muistikirjat, lompakot, rahakukkarot, kirjoituskapeneet, onnentoivotuskortit, ikkunavarjostimet, viuhkat, vaasit, neulat, neulatyyny, henkselit, vyöt, sukat, sukkanauhut, sormikkaat, korsetit, planschetit, kalvosinrenkaat, broschit, kammat, harjat, peilit, väskyt, tekokukat, tupakoimistarvikkeet, korilat, harmonikat, hajuvedet, saippuat, pomadat, japanilaiset ja kiinalaiset teokset, Hampurin ja Havannan sikarit. Viipurin kuvat sekä iso				270

²⁵⁹ Ks. Wasa Tidning 01.12.1891; Wasa Tidning 10.09.1892.

²⁶⁰ Vasabladet 06.05.1891.

²⁶¹ Pohjalainen 03.03.1894.

²⁶² Ks. Wasa Tidning 18.09.1894; Wasa Nyheter 13.03.1896; Wasa Nyheter 30.06.1897; Vasabladet 30.08.1898.

²⁶³ Wasa Nyheter 07.12.1895.

²⁶⁴ Pohjalainen 08.12.1896.

²⁶⁵ Pohjalainen 06.11.1897.

²⁶⁶ Ks. Pohjalainen 13.08.1898; Vasabladet 31.05.1900.

²⁶⁷ Ks. Wiborgs Tidning 06.11.1869; Ilmarinen 27.09.1884.

²⁶⁸ Wiborgs Tidning 21.12.1870.

²⁶⁹ Östra Finland 25.10.1876.

²⁷⁰ Ilmarinen 27.08.1887.

					valikoima korutavaroita				
Viipuri	1878–1879	J. C. Lagerspetzin kirjakauppa			Kirjakauppatavaraa, harmonikkoja (Accordeons)		8 – 75 mk		271
Viipuri	1881	J. Glagau			Harmonikkoja				272
Viipuri	1886	A. Korhonen	Katariinankatu 115		Kirjakauppatavaraa, harmonikkoja				273
Viipuri	1886	Harmooniaien tehtailia	Rautatienkatu		Harmooneja, harmonikkoja				274
Viipuri	1887	S. Toth			Harmonikkoja				275
Viipuri	1888	P. J. Pesonen			Pöytä-, katto- ja seinälamppuja, hevosen valjaita, säkkipeliä (harmonikoita), peliharmonikoita				276
Viipuri	1890–1900	I. I. Todder (1890) I. I. Todderin Harmonikkakauppa (1897) Todderin Soittokonekauppa (1900)	Katarinankatu 12 Kalaranta sarja A n:o 6 (sivupiste)	Kalbe (1895)	Harmonikkoja, harmonikan korjausta			1 - 3	277
Viipuri	1892	Hallenbergin sekatavarakauppa	Karjalankatu 8		Sekatavaraa, harmonikoita			1 – 2	278
Viipuri	1892–1894	Osakeyhtiö Alku			Asusteita, kankaita, ruokatavaraa, käsiharmonikoita				279
Viipuri	1896	Emil Sivoris Instrumenthandel			Viuluja, kitaroita, psalmikoneja, kanteleita, sitroja, harmonikkoja, torvisoittimia, flyygeleitä, pianoja, harmooneita.				280
Viipuri	1898	R. Faltinin Pianomakasiini, R. E. Westerlund ja Helsingin Uusi Musiikkikauppa	Viipurin asioimistomisto, Torkkelinkatu 14						281

²⁷¹ Ks. Östra Finland 12.07.1878; Ilmarinen 05.03.1879; Ahti 29.03.1879.

²⁷² Östra Finland 21.12.1881.

²⁷³ Wiipurin Sanomat 07.05.1886.

²⁷⁴ Wiipurin Sanomat 04.08.1886.

²⁷⁵ Östra Finland 14.11.1887.

²⁷⁶ Ks. Wiipurin Sanomat 26.09.1888; Wiipurin Sanomat 14.05.1890.

²⁷⁷ Ks. Wiipurin Sanomat 23.07.1890; Wiipurin Sanomat 02.06.1895; Wiipurin Sanomat 14.06.1896; Wiipuri 08.04.1900; Wiipuri 15.07.1900.

²⁷⁸ Wiipurin Sanomat 11.05.1892.

²⁷⁹ Ks. Wiipurin Sanomat 09.12.1892; Wiipurin Sanomat 21.01.1894.

²⁸⁰ Östra Finland 19.12.1896.

²⁸¹ Wiipuri 23.02.1898.

Liite 4. Martin Paulin konserttikalenteri 1879–1893

Pvm.	Klo	Paikka	Paikkakunta	Konsertin nimi	Esiintyjä(t)	Ohjelmisto	Järjestäjä / Allekirjoitus	Pääsymaksu	Yleisö- määrä	Sanom- a-lehti
29.8.1879 30.8.1879 31.8.1879	½ 8 e.m.	Societetshusets Salong	Oulu	Soirée på Accordion (Dragspel)	M. Paul	Kuva 1.	M. Paul	1 mk / 50 p.	"hyvin vähäinen" ²⁸²	²⁸³
4.9.1879 5.9.1879		Gästgifvaregård en	Oulu		M. Paul					²⁸⁴
7.9.1879		Gästgifveriets salong	Oulu		M. Paul	Kuva 2.	M. Paul / musikälskare samt stadens musikkapell			²⁸⁵
9.9.1879 10.9.1879	8 e.m.		Oulu	Circus Madigan	Circus Madigan / M. Paul		John Madigan			²⁸⁶
27.9.1879 29.9.1879		Ernsts hotell	Vaasa	Soirée på accordion (dragharmonika)	M. Paul					²⁸⁷
2.10.1879			Pori	Musikaliska soirée	M. Paul					²⁸⁸
5.10.1879	½ 5 j. p.	Kansakoulu-talo / Folkskolans lokal	Kristiinankaupunki	Kansan-Soittajaiset / Folk-Konsert	M. Paul / Kaupungin soittokunta		M. Paul	50 p / 25 p.		²⁸⁹
8.10.1879 9.10.1879 10.10.1879	8 e.m.	Hotel Otava	Pori		M. Paul		M. Paul	1 mk / 50 p.		²⁹⁰
15.10.1879	½ 8 e.m.	Teater	Hämeenlinna	Föreställning af det berömda Akrobat sällskap	Akrobaattiseura Willey ²⁹¹ / M. Paul					²⁹²

²⁸² Pohjois-Suomi 30.08.1879.

²⁸³ Uleåborgs Tidning 28.08.1879.

²⁸⁴ Uleåborgs Tidning 04.09.1879.

²⁸⁵ Oulun Wiikko-Sanomia 06.09.1879.

²⁸⁶ Uleåborgs Tidning 08.09.1879.

²⁸⁷ Vasabladet 27.09.1879.

²⁸⁸ Björneborgs Tidning 08.10.1879.

²⁸⁹ Ahti 04.10.1879.

²⁹⁰ Björneborgs Tidning 08.10.1879.

²⁹¹ Hämeen Sanomat 15.10.1879.

²⁹² Hämäläinen 15.10.1879.

22.10.1879 23.10.1879	8 e.m.	Societetshuset	Tampere	Aftonunderhållning på accordion eller harmonika	M. Paul med biträde af herrar Korini & Rischard	Kuva 3.	M. Paul	1 mark / 50 penni		²⁹³
28.10.1879	½ 8 e.m.	Nya Theaterns Café	Helsinki	Musikalisk Soirée	M. Paul					²⁹⁴
30.10.1879	½ 8 e.m.	Nya Teaterns Café	Helsinki	Musikalisk Soirée	M. Paul					²⁹⁵
31.10.1879	8 e.m.	Hotel de Poste	Porvoo	Musikalisk Soirée	M. Paul		M. Paul	1 mk / 50 p.		²⁹⁶
1.11.1879	8 – 11 e.m.	Nya Teaterns café	Helsinki	Sista Soiréen på Accordion	M. Paul					²⁹⁷
2.11.1879	8 e.m.	Hotel de Post	Porvoo	En Musikalisk Soirée	M. Paul		M. Paul	1 mk / 50 p.		²⁹⁸
6.11.1879	½ 8 eft. midd.	Belvédère	Viipuri	Konsert på Accordion (Dragspel)	M. Paul			1 mk / 50 p.	60-70 ²⁹⁹	³⁰⁰
8.11.1879	8 j. pp.	Belvédère	Viipuri	konsertin Accordiolla	M. Paul			1 markka / 50 penniä		³⁰¹
9.11.1879	3-5 e.m.	Belvédère	Viipuri	Kaffe-Konsert	M. Paul			1 mk / 50 p.		³⁰²
16.11.1879 17.11.1879			Lovisa Kotka							³⁰³
4.12.1879 5.12.1879	8 ef.m.	Societetshuset	Hämeenlinna		Hr M. Paul			frivillig avgift		³⁰⁴
4.1.1880	½ 6 e.m.	Universitets solennitetssal	Helsinki	En Folk-Konsert	Fr. Lindholm, piano M. Paul Accordion		Fr. Lindholm M. Paul			³⁰⁵

²⁹³ Tampereen Sanomat 22.10.1879.

²⁹⁴ Hufvudstadsbladet 28.10.1879.

²⁹⁵ Helsingfors 30.10.1879.

²⁹⁶ Borgåbladet 29.10.1879.

²⁹⁷ Helsingfors Dagblad 01.11.1879.

²⁹⁸ Borgåbladet 01.11.1879.

²⁹⁹ Wiborgs Tidning 08.11.1879.

³⁰⁰ Wiborgs Tidning 04.11.1879.

³⁰¹ Ilmarinen 08.11.1879.

³⁰² Wiborgs Tidning 08.11.1879.

³⁰³ Helsingfors Dagblad 15.11.1879.

³⁰⁴ Hämäläinen 03.12.1879.

³⁰⁵ Helsingfors Dagblad 02.01.1880.

					Sångerska – Finlands Christine Nilson					
9.1.1880 10.1.1880 11.1.1880	½ 8 e.m.	Café du Nord	Helsinki	Musikalisk Soirée	M. Paul		S. Nikolajeff			³⁰⁶
16.1.1880	kl. 4 – half 7 e.m.	Kajaniemi	Helsinki	KAFFE KONSERT	M. Paul		A. Hammarlund			³⁰⁷
25.1.1880	kl. 7 e.m.	Chr. Bastmans stora sal	Kotka	Musikalisk SOIREE	M. Paul		M. Paul			³⁰⁸
31.3.1880 2.4.1880	½ 8	Teaterföyern	Turku	Accordion-konsert	M. Paul		M. Paul	1 mk	60-70 ³⁰⁹	³¹⁰
8.4.1880	kl. 8 - ½ 11 e.m.	Teaterföyern	Turku		M. Paul		M. Paul	50 p.		³¹¹
11.4.1880	kl. 8, dansen kl. 9, slutas precis kl. 12 om natten	Societetshusets stora sal	Turku	En folk-konsert med dans	Accordion- virtuosen herr Paul		L. Fichtelberger	Entré: för herrar 1 mark, för damer 75 penni.		³¹²
18.4.1880	kl. 5 e.m.	Solennitetssalen	Turku	Folkeligt föredrag på svenska språket	student Ernst E. Wigren M. Paul (innan föredragets början)					³¹³
22.4.1880	8 e.m.	Teaterföyern	Turku	Accordionkonsert						³¹⁴

³⁰⁶ Helsingfors Dagblad 09.01.1880.

³⁰⁷ Helsingfors 15.01.1880.

³⁰⁸ Helsingfors Dagblad 23.01.1880.

³⁰⁹ Åbo Underrättelser 01.04.1880.

³¹⁰ Åbo Underrättelser 30.03.1880.

³¹¹ Åbo Underrättelser 07.04.1880.

³¹² Åbo Underrättelser 10.04.1880.

³¹³ Åbo Underrättelser 18.04.1880.

³¹⁴ Åbo Underrättelser 22.04.1880.

25.4.1880	6 – 9 e.m.	Virvotus	Turku	Accordionkonsert						315
1.5.1880	8 – 12 f.m.	Virvotus	Turku	mjödtnnor öppnas	herr M. Paul		N. E. Grönroos	Fri entré		316
2.5.1880	6 – ½ 10 e.m.	Virvotus	Turku		herr Paul		N. E. Grönroos	50 penni		317
6.5.1880	kl. 6 – ½ 10 e.m.	Virvotus	Turku	EXTRA KONSERT.	herr M. Paul		N. E. Grönroos	50 p.		318
28.5.1880	½ 8 j.p.p.	Seurahuone	Kuopio	Accordion Soittajaiset	M. Paul		M. Paul	1 mk 50 p:stä Herroilta 1 mk 50 p:stä Rouvasväelt ä	20-30 ³¹⁹	320
29.5.1880	kl. 7 e.m.	Väinölänniemi	Kuopio	Musik	M. Paul		M. Paul	frivillig		321
2.6.1880 3.6.1880	kl. ½ 8 e.m.	Väinölänniemi	Kuopio	Attendez	M. Paul		M. Paul	frivillig		322
23.6.1880 24.6.1880	kello 7 j.p.p.	Väinölänniemi	Kuopio		Accordion- soittaja M. Paul					323
4.7.1880	6 j.p.p.	Olavinlinna	Savonlinna	Soittajaiset	M. Paul		M. Paul	50 penniä vanhoilta, 25 p:niä lapsilta, koululaisilt a ja palvelijoilta		324

³¹⁵ Åbo Underrättelser 25.04.1880.

³¹⁶ Åbo Underrättelser 30.04.1880.

³¹⁷ Åbo Underrättelser 30.04.1880.

³¹⁸ Åbo Underrättelser 05.05.1880.

³¹⁹ Savo 01.06.1880.

³²⁰ Savo 28.05.1880.

³²¹ Tapio 29.05.1880.

³²² Tapio 02.06.1880.

³²³ Tapio 23.06.1880.

³²⁴ Savonlinna 03.07.1880.

9.7.1880	8 j.p.p.	Seurahuoneessa	Joensuu	Soittajaiset Harmoniolla (accordion.)	M. Paul		M. Paul	1 m. 50 p. / 75 p.		325
26.7.1880		Paviljongen	Kuopio	Soirée. Efter Programmets slut utföres Dansmusik.	M. Paul		M. Paul	50 p. för äldre, 25 p. för barn		326
31.7.1880 1.8.1880	kl. 7 e.m.	Imatra Hotel	Imatra	Accordion KONSERT	M. Paul		M. Paul			327
8.8.1880	kl. 8 – 9, Dansm usik till kl. 12	Paviljongen	Kuopio	Accordion Konsert.	M. Paul		M. Paul	1 Fm. för Herrar 50 p. för Damer		328
13.8.1880	8 illalla	Kylpylaitoksen paviljongissa	Kuopio		M. Paul	Kuva 4.	M. Paul			329
3.9.1880 4.9.1880 5.9.1880	8 – 10	Seurahuoneella	Joensuu	Soittajaisia	M. Paul		M. Paul	1 m. , lapsilta 50 p.		330
11.9.1880 12.9.1880	7 j.p.p.	Kylpylaitoksen paviljongissa	Kuopio	Musiikkia. Harmonikalla (Accordion)	M. Paul		M. Paul	50 penniä vanhemmil ta 25 penniä lapsilta		331
10.10.1880	kl. 6 e.m.	Kaipiais station	Viipuri	Accordion Konsert	M. Paul		M. Paul			332
13.10.1880	½ 8 j.p.p.	Uudella Seurahuoneella.	Jyväskylä	ACCORDION KONSERTI	M. Paul	Kuva 5.	M. Paul	1 mk aikaihmisill e 50 p. lapsille		333
17.10.1880	k:lo 7 ½ j.pp.	Uudella Seurahuoneella	Jyväskylä	Tanssihuvit	Torviseptetti M. Paul		Gust. Kock.	herroilta 2 mk		334

³²⁵ Karjalatar 09.07.1880.

³²⁶ Tapio 24.07.1880.

³²⁷ Östra Finland 30.07.1880.

³²⁸ Tapio 07.08.1880.

³²⁹ Savo 13.08.1880.

³³⁰ Karjala 03.09.1880.

³³¹ Savo 10.09.1880.

³³² Östra Finland 08.10.1880.

³³³ Keski-Suomi 13.10.1880.

³³⁴ Keski-Suomi 16.10.1880.

								Naisilta 1 m. 50 p. Koulunuori solta 1 markka		
24.10.1880	kl 7 e.m.		Lahti	KONSERT i Lahtis.	M. Paul		M. Paul			335
1.11.1880 2.11.1880 3.11.1880	kl. 7 e.m.	Belvédère	Viipuri	Accordion KONSERT.	M. Paul	omvexlande program	M. Paul	frivillig afgift		336
6.3.1881	½ 8 e.m.	Societetshuset	Porvoo	Musik	M. Paul		M. Paul	avgift frivillig		337
13.3.1881	kl. ½ 7 e.m.	Folkskolelokalen	Porvoo	Folkkonsert	M. Paul		M. Paul	50 p. för äldre 25 p. för skolungdom och barn		338
8.5.1881 9.5.1881	kl. 8-11	Hemmings Kafe	Helsinki		M. Paul					339
10.5.1881	kl. 8-11	Hemmings Kafe	Helsinki		M. Paul					340
12.5.1881		Hemmings Kafe	Helsinki		M. Paul					341
14.5.1881	kl. 8-11	Hemmings Kafe	Helsinki		M. Paul					342
29.5.1881	kl. ½ 5 e.m.		Lohja	Folk-Konsert	M. Paul		M. Paul			343
12.6.1881	kl. 6 e.m.	Brunnssalongen	Naantali		M. Paul					344
29.6.1881	kl 8	Hotel de Poste	Porvoo		M. Paul		M. Paul	Frivillig		345

³³⁵ Helsingfors Dagblad 23.10.1880.

³³⁶ Östra Finland 01.11.1880.

³³⁷ Borgåbladet 05.03.1881.

³³⁸ Borgåbladet 12.03.1881.

³³⁹ Hufvudstadsbladet 08.05.1881.

³⁴⁰ Hufvudstadsbladet 10.05.1881.

³⁴¹ Hufvudstadsbladet 12.05.1881.

³⁴² Hufvudstadsbladet 14.05.1881.

³⁴³ Helsingfors Dagblad 28.05.1881.

³⁴⁴ Åbo Underrättelser 11.06.1881.

³⁴⁵ Borgåbladet 29.06.1881.

	e.m.							avgift		
3.7.1881	kl. 8 e.m.	Hotel de Poste	Porvoo		M. Paul		M. Paul	Frivillig avgift		³⁴⁶
6.7.1881	kl. 8 e.m.	Hotel de Poste	Porvoo		M. Paul	med flere nya nummer	M. Paul	Frivillig avgift		³⁴⁷
14.7.1881	kl. ½ 9 e.m.	Hotel de Poste	Porvoo	Familj Soirée / Dramatisk Musikaliskt Soirée	E. Törnwall & M. Paul		E. Jones	1 mk för äldre 50 p. för barn		³⁴⁸
16.7.1881 17.7.1881 18.7.1881		Hotel de Poste	Porvoo	Musik	M. Paul		M. Paul	frivillig avgift		³⁴⁹
30.7.1881 31.7.1881	7:ltä j.p.p.	Väinölänniemi	Kuopio		M. Paul		M. Paul	Maksu vapaaehtoi nen		³⁵⁰
19.8.1881 21.8.1881	8 j.p.p.	Seurahuone	Joensuu	Soittajaiset	M. Paul		M. Paul	50 p.		³⁵¹
18.9.1881	6 j.p.p.	Kestikievari	Sulkava	Konsertti Sulkavalla	M. Paul		M. Paul	1 markka vanhemmis ta ihmistä 50 penniä lapsista		³⁵²
25.9.1881	kl. 7 e.m.	Hotel de Poste	Porvoo	Populär Konsert	Piano & Accordion	Efter programme ts slut utföres dansmusik.	A. Platen M. Paul	1 mk för äldre 50 p. för barn		³⁵³
28.9.1881	kl. 8 e.m.	Societetshuset	Loviisa		M. Paul					³⁵⁴

³⁴⁶ Borgåbladet 02.07.1881.

³⁴⁷ Borgåbladet 06.07.1881.

³⁴⁸ Borgåbladet 13.07.1881.

³⁴⁹ Borgåbladet 16.07.1881.

³⁵⁰ Tapio 30.07.1881.

³⁵¹ Karjalatar 19.08.1881.

³⁵² Savonlinna 10.09.1881.

³⁵³ Borgåbladet 24.09.1881.

³⁵⁴ Östra Nyland 28.09.1881.

13.10.1881	kl. 7-12 e.m.	Societetshussalogen	Helsinki	Populär Dans-Soirée	M. Paul		H. F. Apelbom	1 mk 50 p. för herrar 1 mk för damer		³⁵⁵
16.10.1881	kl. 7 e.m.	Hotel de Post	Porvoo	Populär Konsert	Amelie Platen H. F. Apelbom M. Paul	Efter programme ts slut utföres dansmusik.	M. Paul	1 mk 50 p. för herrar 1 mk för damer		³⁵⁶
29.10.1881	kl. ½ 8 e.m.	Ingbergs Kafé	Helsinki	DANS-SOIRÉE	M. Paul		M. Paul	1 mk 50 p: för Herrar 1 mk för Damer		³⁵⁷
2.4.1882	kl. 7 e.m.	hotell "Hangö"	Hanko	FOLK-KONSERT	M. Paul		M. Paul	1 mk för ståndsperso ner 50 penni för barn		³⁵⁸
23.8.1882 24.8.1882	7 j.pp.	Rantapuisto	Jyväskylä	Soitto	M. Paul		M. Paul			³⁵⁹
27.9.1882 28.9.1882	kl. 8 e.m.	Stadshotellet	Hämeenlinna	Populär Konsert	Fru A. Platen Herr C. Emilo 8 åriga violisten Abel Fridolfson		M. Paul	1 mk		³⁶⁰
1.10.1882	kl. 8 e.m.	Hotell de Poste	Porvoo	POPULÄR KONSÄRT	underbarnet Abel Fridolfson Fru Platen C. Emilo	Kuva 6.		1 mk		³⁶¹
18.1.1883			Vöyri	privat konsert (på resa genom Vörå)	M. Paul					³⁶²
?1.1883		Folkskolans lokal	Vöyri	på sin återresa	M. Paul			50 penni	ej synnerligt	³⁶³

³⁵⁵ Helsingfors 12.11.1881.

³⁵⁶ Borgåbladet 15.10.1881.

³⁵⁷ Helsingfors 28.10.1881.

³⁵⁸ Vesta Nyland 31.03.1882.

³⁵⁹ Keski-Suomi 23.08.1882.

³⁶⁰ Hämeenlinna 27.09.1882.

³⁶¹ Borgåbladet 30.09.1882.

³⁶² Östra Finland 31.01.1883.

³⁶³ Helsingfors Dagblad 06.02.1883.

									talrik	
7.2.1883	kl. 8 – 11	Hotell Toivo	Tampere	Musikalisk SOIRÉE	M. Paul		M. Paul	frivillig entrée		³⁶⁴
15.3.1883	k.lo 7 j. pp.	Lyseon voimistelusali	Mikkeli	Soittajaiset	M. Paul		M. Paul	1 m 50 p. herroilta 1 m rouvasväeltä 50 p lapsilta ja koulunuori solta		³⁶⁵
3.5.1883	kl. ½ 9 till 2 p.n.	Ingbergs kafé	Helsinki	DANS-SOIRÉE	M. PAUL		M. Paul	1 mk		³⁶⁶
25.7.1883 26.7.1883	7 – 10	Parkissa	Hämeenlinna	Soitantoa	C. Krüll M. Paul		Gustaf Larson	frivillig afgift		³⁶⁷
15.8.1883	k.lo 7 – 10	Rantapuisto	Jyväskylä	Soittoa	C. Krüll M. Paul		M. Paul	vapaaehtoinen sisäänpääsy		³⁶⁸
29.8.1883	kl. 7 – 10	Knipan	Tammisaari	Sista gången	M. Paul		M. Paul			³⁶⁹
2.9.1883	kl. 7 e.m.	Knipan	Tammisaari		M. Paul	rikhaltigt och omvexlande program	M. Paul			³⁷⁰
14.10.1883			Vaasa		M. Paul Stadskapell				35 personer ³⁷¹	³⁷²
4.11.1883	kl. 7 e.m.	Lycci sal	Porvoo	KONSERT	G. Littmark M. Paul	Kuva 7.	H. F. Apelbom	1 mk 50 p. för Herrar		³⁷³

³⁶⁴ Aamulehti 07.02.1883.

³⁶⁵ Pellervo 08.03.1883.

³⁶⁶ Hufvudstadsbladet 03.05.1883.

³⁶⁷ Hämäläinen 25.07.1883.

³⁶⁸ Keski-Suomi 15.08.1883.

³⁶⁹ Ekenäs Notisblad 29.08.1883.

³⁷⁰ Ekenäs Notisblad 01.09.1883.

³⁷¹ Vasabladet 17.10.1883.

³⁷² Wasa Tidning 16.10.1883.

³⁷³ Borgåbladet 03.11.1883.

								1 mk för Damer 50 p. för Skolungdo m och barn		
9.12.1883 10.12.1883	kello 7	Larssonin hotelli	Hämeenlinna		M. Paul	Utukuvia (ei ennen nähtyjä). Samassa pitää allekirjoitta nut soitanton.	M. Paul	1 markka		³⁷⁴
27.1.1884		Villa Sjömansro	Helsinki / Malmi	Soirée	M. Paul		M. Paul			³⁷⁵
3.2.1884	kl. 6 e.m.	Villa Sjömansro	Helsinki / Malmi	DANS-SOIRÉE	M. Paul		M. Paul			³⁷⁶
1.5.1884	kl. 8 e.m.	Belvédère	Viipuri	KONSERT.	M. Paul		M. Paul			³⁷⁷
5.6.1884	kl. 7 e.m.	Knipan	Tammisaari	MUSIK	M. Paul		M. Paul	Afgift frivillig.		³⁷⁸
29.6.1884	klo 8 j.pp.	Seurahuone	Joensuu	Accordioni-Iltahuvit	M. Paul		M. Paul	1 m. 50 p. Herroille 1 m. naisille 50 p. lapsille		³⁷⁹
6.7.1884	4 – ½ 6 j.p.p.	Hungerborgin kesäravintola	Savonlinna	Soittajaiset	M. Paul			1 mrk. aikaihmisilt ä 50p. lapsilta ³⁸⁰		³⁸¹
9.7.1884	7:stä	Väinölänniemi	Kuopio	Soitantoja	M. Paul		M. Paul	Maksu		³⁸²

³⁷⁴ Hämäläinen 08.12.1883.

³⁷⁵ Folkwännen 26.01.1884.

³⁷⁶ Hufvudstadsbladet 02.02.1884.

³⁷⁷ Östra Finland 29.04.1884.

³⁷⁸ Ekenäs Notisblad 04.06.1884.

³⁷⁹ Karjalatar 27.06.1884.

³⁸⁰ Savonlinna 03.07.1884.

³⁸¹ Savonlinna 03.07.1884.

³⁸² Tapio 09.07.1884.

	j.p.p.							vapaaehtoi nen		
11.7.1884	klo 8:lta j.pp.	Väinölänniemi	Kuopio	Soitantoa	M. Paul		M. Paul			³⁸³
13.7.1884	klo 6 j.pp.		Leppävirta	M.PAUL	M. Paul		M. Paul			³⁸⁴
20.7.1884	kl. 6 e.m.	Juustila hotel	Viipuri	Musikalisk Soirée	M. Paul		M. Paul	1 Fmk för äldre 50 p. för barn		³⁸⁵
24.7.1884	klo 7 j.pp.	Juustilan ravintola	Viipuri	Perhe-iltahuvit	M. Paul trollkonstnären Max Grundman manuflöjtisten Willy Baasch					³⁸⁶
1.8.1884	kl. 7 e.m.	Badhussalongen	Loviisa	SOIRÉ	trollkonstnären Max Grundman manuflöjtisten Willy Baasch accordionisten M. Paul			1 mark, hälften för barn	ganska talrikt besökt ³⁸⁷	³⁸⁸
18.9.1884 19.9.1884		Uusi Seurahuone	Jyväskylä	Soirée	Max Grundman Willy Baasch M. Paul					³⁸⁹
21.9.1884	7 j.pp.	Uusi Seurahuone	Jyväskylä	Suuri kansantajuinen jäähyväisnäytöntö	Max Grundman Willy Baasch M. Paul		Max Grundman Willy Baasch M. Paul	1 m:ka herroilta 75 p:niä naisilta 50 p:niä koululaisilt a ja lapsilta		³⁹⁰

³⁸³ Savo 11.07.1884.

³⁸⁴ Savo 11.07.1884.

³⁸⁵ Östra Finland 19.07.1884.

³⁸⁶ Östra Finland 24.07.1884.

³⁸⁷ Östra Nyland 04.08.1884.

³⁸⁸ Östra Nyland 31.07.1884.

³⁸⁹ Keski-Suomi 20.09.1884.

³⁹⁰ Keski-Suomi 20.09.1884.

23.11.1884		Puuvillatehtaan lukusali	Tampere	Soittajaiset	M. Paul			25 penniä ³⁹¹	n. 300	³⁹²
6.12.1884	kello 6 j.p.p.	Pumpulitehtaan lukusali	Tampere	Soittajaiset harmonikalla	M. Paul ”erään oman kaupunkilaisen soittoa samalla soittimella”			50 p. ³⁹³	”lähes 500 henkeä” ³⁹⁴	³⁹⁵
7.12.1884	klo 6	Puuvillatehtaan lukusali	Tampere	Soittajaiset	M. Paul					³⁹⁶
14.12.1884	kl. 7 e.m.	Societetshuset	Tampere	”Murtovarkaus” näytelmä	Sällskapsspektakel M. Paul (väliajoilla)			1 mk 50 p. 1 mk 75 p.		³⁹⁷
3.1.1885	6 j. pp.	Puuvillatehtaan lukusali	Tampere	Soittajaiset	M. Paul					³⁹⁸
6.1.1885	k:lo 6 j.p.p.	Myllymäen asema	Tampere	Soitannollinen Iltama	M. Paul		M. Paul			³⁹⁹
11.1.1885	k:lo 8 j.pp.	Hotelli Toivo	Tampere	Soitantoa	M. Paul		M. Paul	vapaaehtoinen		⁴⁰⁰
18.1.1885	½ 6 j.p.p.	V. P. K. / Kunnan lukuhuone	Tampere	Klubi-ilta	M. Paul					⁴⁰¹
20.1.1885	k:lo puoli 9 – puoli 11 j. pp.	Hotelli Toivo	Tampere	Soitantoa	M. Paul		M. Paul			⁴⁰²
24.1.1885	k:lo 7 –	Pumpulitehtaan	Tampere	Ota huomatakses!	M. Paul		M. Paul			⁴⁰³

³⁹¹ Tampereen Sanomat 25.11.1884.

³⁹² Aamulehti 25.11.1884.

³⁹³ Tampere 10.12.1884.

³⁹⁴ Aamulehti 09.12.1884.

³⁹⁵ Tampere 06.12.1884.

³⁹⁶ Aamulehti 06.12.1884.

³⁹⁷ Tammerfors Aftonblad 12.12.1884.

³⁹⁸ Aamulehti 03.01.1885.

³⁹⁹ Tampereen Sanomat 03.01.1885.

⁴⁰⁰ Aamulehti 10.01.1885.

⁴⁰¹ Tampereen Sanomat 17.01.1885.

⁴⁰² Tampereen Sanomat 20.01.1885.

⁴⁰³ Aamulehti 24.01.1885.

	11	lukusali								
25.1.1885	k:lo 4 j.p.p.	Kansankouluhu one	Orivesi	Soitannollisen iltaman	M. Paul		M. Paul			404
31.1.1885		Seurahuone	Tampere	Soittajaiset	W. Baasch M. Paul				n. 50 ⁴⁰⁵	406
3.2.1885	k:lo 8 – 10	Ravintola Aura	Tampere	Soitannon	Willy Baasch M. Paul		M. Paul			407
8.2.1885	4 j. p. p.	Nokian koulusali	Nokia	Soitannollinen Iltama	M. Paul		M. Paul			408
22.2.1885		Seurahuone	Tampere	Lastentanssiaiset	Schneevoigtin soittokunta M. Paul + muutamia oppilaita		M. Paul			409
1.3.1885	k:lo 5 j. p. p.	Nissisen talo	Valkeakoski	Iltama tanssin kanssa	M. Paul		M. Paul			410
8.3.1885		V.P.K	Tampere	Klubi-iltama	hra Tukiainen ”esitelmä” hra Haarus ”lausunto” M. Paul ”harmonikalla illan kuluksi”				jotenkin lukuisasti	411
22.3.1885	kl. 5 e.m.	fru Joselins villa	Tampere	Kaffe-Konsert	M. Paul		M. Paul	50 p. för äldre 25 p. för barn		412
25.3.1885	k:lo 5 j.p.p.	rouva Joselin’in huvila	Tampere	Kahvikonsertti	M. Paul		M. Paul	50 p. lapsilta puolet		413

⁴⁰⁴ Tampereen Sanomat 22.01.1885.

⁴⁰⁵ Tampereen Sanomat 03.02.1885.

⁴⁰⁶ Aamulehti 03.02.1885.

⁴⁰⁷ Aamulehti 03.02.1885.

⁴⁰⁸ Tampereen Sanomat 07.02.1885.

⁴⁰⁹ Aamulehti 21.02.1885.

⁴¹⁰ Tampereen Sanomat 28.02.1885.

⁴¹¹ Tampere 11.03.1885.

⁴¹² Tammerfors Aftonblad 17.03.1885.

⁴¹³ Tampereen Sanomat 24.03.1885.

11.4.1885	kello 8	V.P.K. / Kunnan lukuhuone	Tampere	Klubi-iltama	konstituituri Hansen viulunsoittaja Larsen harmonikan soittaja Paul					414
26.4.1885	k:lo 6 j.p.p.	Rosendahlin huvila	Tampere	Perhe-Iltama	M. Paul		Charles Hansen M. Paul	50 p:niä vanhemmil ta 25 p:niä lapsilta		415
14.5.1885 15.5.1885	kl. 6 j.p.p.	Puisto	Hämeenlinna	Musiikkia Puistossa	accordionisti M. Paul					416
17.5.1885		Puisto	Hämeenlinna	MUSIK I PARKEN	accordionisten M. Paul					417
14.6.1885	k:lo 6 – 7 soitant oa tanssia k:lo 11 j. pp.	V.P.K:n paviljonki	Tampere / Pyynikki	Kansaniltama Tanssin kanssa	Iittalan soittokunta M. Paul		M. Paul	50 penniä 25 p. kello 9 – 11		418
23.6.1885	7 j.p.p.	Pyynikin kenttä	Tampere	Kansanjuhla	M. Paul		M. Paul	50 p. 25 p. kello 10 s:tä		419
14.7.1885	kello 9	rouva Draken ravintola	Kokkola	M. PAUL	M. Paul		M. Paul	vapaaehtoi nen		420
24.7.1885	kl. 8 e.m.	Raatti	Oulu	Musikalisk SOIRÉE	M. Paul		M. Paul	1 m. för fullvuxne 50 p. för barn		421

⁴¹⁴ Tampereen Sanomat 11.04.1885.

⁴¹⁵ Tampereen Sanomat 23.04.1885.

⁴¹⁶ Hämeen Sanomat 12.05.1885.

⁴¹⁷ Hämäläinen 16.05.1885.

⁴¹⁸ Tampereen Sanomat 13.06.1885.

⁴¹⁹ Tampereen Sanomat 23.06.1885.

⁴²⁰ Kokkolan Lehti 14.07.1885.

⁴²¹ Uleåborgs Tidning 23.07.1885.

26.7.1885	kl0 6 – 10 j.p.	Maneesi	Oulu	Kansankonsertit Tanssilla	M. Paul		M. Paul	50 p. täysiikäisilt a 25 p. lapsilta		422
6.9.1885	kl. 8 – 11 j. pp.	Hotelli Aura	Tampere	Soitantoa.	M. Paul					423
27.9.1885 28.9.1885	puoli 8 j. pp.	Hotelli Aura	Tampere	Tulkaa katsomaan uutta!	herra Joh. Lofman M. Paul			vapaaehtoi nen		424
11.10.1885	puoli 8 j.pp.	Seurahuone	Tampere	Suuri Iltama	Balettimestari Jakob Ottinger rouva Maria Ottinger ilveilijä Joh. Lofman M. Paul		M. Paul	1 m. säätynhenkil öiltä 50 p. työväeltä ja palkollisilta		425
25.10.1885	kl. ½ 8 e.m.	Grönroos restaurant	Vaasa	Folk Konsert med dans	M. Paul		M. Paul	1 mk.		426
31.10.1885	kl. 8 e.m.	Lindgréns Hotel	Vaasa	Soirée på Accordion (Harmonika.)	M. Paul		M. Paul	1 mk.		427
1.11.1885	kl. 8 e.m.	Lindgrens Hotell	Vaasa		M. Paul		M. Paul	1 mk.		428
8.11.1885	kl. ½ 7	KUPPIS	Turku	Musik	Accordionvirtuos en M. Paul		M. Paul	Ingen entrée.		429
11.11.1885 12.11.1885 13.11.1885	kl. 8 – 11 e.m.	Stadskällaren	Turku	Musik å Stadskällaren	accordion- virtuosen M. Paul		M. Paul	Fri entrée.		430
15.11.1885	kl. ½ 8 – 11 e.m.	Stadskällaren	Turku	Å Stadskällaren	Accordion virtuosen M. Paul			Fri entrée.		431

⁴²² Kaiku 25.07.1885.

⁴²³ Tampereen Sanomat 05.09.1885.

⁴²⁴ Tampereen Sanomat 26.09.1885.

⁴²⁵ Tampereen Sanomat 10.10.1885.

⁴²⁶ Wasa Tidning 25.10.1885.

⁴²⁷ Wasa Tidning 30.10.1885.

⁴²⁸ Wasa Tidning 01.11.1885.

⁴²⁹ Åbo Underrättelser 08.11.1885.

⁴³⁰ Åbo Tidning 11.11.1885.

⁴³¹ Åbo Tidning 15.11.1885.

6.12.1885	puoli 8 j.pp.	Seurahuone	Tampere	Kansankonsertti Tanssin kanssa	M. Paul		M. Paul	50 p.		⁴³²
13.12.1885		Societetshuset	Tampere	Folk-Konsert med dans.	M. Paul		M. Paul			⁴³³
3.1.1886	kl. 7 e.m.	Hotel Toivo	Tampere	FAMILJ-SOIRÉE	M. Paul		M. Paul	75 p. för herrar 50 p. för damer		⁴³⁴
7.4.1886		Express-laiva	Tukholma-Hanko		M. Paul					⁴³⁵
18.4.1886	kl. 6 j.pp.	Joselinin huvila	Tampere	Pääsölippuja	10-vuotias pianonsoittaja Arthur M. Paul		M. Paul	1 m täysikasvan eilta 50 p. lapsilta	n. 40 ⁴³⁶	⁴³⁷
21.4.1886			Tampere	Soittajaiset	pikku Arthur M. Paul				alle 40	⁴³⁸
26.4.1886	kl. 6 – 10 e.m.	Fru Joselins Villa	Tampere	SOIRÉE MED DANS	Pianovirtuosen lille Arthur M. Paul		M. Paul	1 m. för äldre 50 p. för barn	n. 20 ⁴³⁹	⁴⁴⁰
30.4.1886	kl. 8 j.pp.	Seurahuone	Tampere	Seurahuoneella	pikku Arthur		M. Paul	1 m. aikuisilta 50 p. lapsilta		⁴⁴¹
9.5.1886 10.5.1886	kl. 8 – 11 e.m.	hotel Phoenix	Turku	Poplära Konserter	piano-virtuosen lille Arthur M. Paul		M. Paul	1 mk hälften för barn		⁴⁴²
11.5.1886	kl. 8 –	hotel Phoenix	Turku	Afskeds-Konsert	lille Arthur		M. Paul	1 mk		⁴⁴³

⁴³² Tampere 05.12.1885.

⁴³³ Tammerfors Aftonblad 01.12.1885.

⁴³⁴ Tammerfors Aftonblad 02.01.1886.

⁴³⁵ Helsingfors Dagblad 18.04.1886.

⁴³⁶ Tampereen Sanomat 20.04.1886.

⁴³⁷ Tampereen Sanomat 17.04.1886.

⁴³⁸ Tampereen Sanomat 22.04.1886.

⁴³⁹ Tammerfors Aftonblad 28.04.1886.

⁴⁴⁰ Tammerfors Aftonblad 24.04.1886.

⁴⁴¹ Tampereen Sanomat 29.04.1886.

⁴⁴² Åbo Tidning 08.05.1886.

⁴⁴³ Åbo Tidning 11.05.1886.

	11 e.m.				M. Paul			hälften för barn		
18.5.1886			Pori		hra Paulin 10-vuotias poika Arttur M. Paul					444
20.5.1886	kello 8 j.p.	Otava	Pori	Soitannolliset ILTAHUVIT	pikku-Arthur M. Paul		M. Paul	1 markka lapsille puolella		445
28.5.1886	kl. 8 e.m.	Sandviks villa	Vaasa	Musikalisk Soirée	Pianovirtuoson lille Arthur M. Paul		M. Paul	1 mk hälften för barn		446
30.5.1886	kl. 7 e.m.	Museisalen	Vaasa	Musikalisk Soirée	lille Arthur M. Paul		M. Paul	1 mk, för äldre 50 p. för barn		447
2.6.1886	kl. ½ 8 e.m.	Museisalen	Vaasa	Andra & sista Soirén	lille Arthur M. Paul		M. Paul	1 Fmk. för äldre 50 pi. för barn		448
16.6.1886 17.6.1886	klo puoli 8 j. p.	Raatti	Oulu	Soittoa.	pieni Arthur M. Paul		M. Paul	1 m. puoli lapsilta		449
16.9.1886	kl. ½ 8 e.m.	Stadskällaren	Turku	KONSERT.	lille Arthur M. Paul		M. Paul	1 mk. 50 p. efter kl 10		450
17.9.1886	kl. ½ 8 e.m.	Stadskällaren	Turku	Lille Arthur Konsert.	Lille Arthur M. Paul		M. Paul	1 mark 50 p. efter kl. 10		451
23.9.1886	klo 8 j.pp.	Hotelli Aura	Tampere	Soitantoa	pikku Arthur M. Paul		M. Paul	50 p.		452

⁴⁴⁴ Satakunta 19.05.1886.

⁴⁴⁵ Satakunta 19.05.1886.

⁴⁴⁶ Wasa Tidning 28.05.1886.

⁴⁴⁷ Wasa Tidning 30.05.1886.

⁴⁴⁸ Wasa Tidning 01.06.1886.

⁴⁴⁹ Oulun Lehti 16.06.1886.

⁴⁵⁰ Åbo Underrättelser 16.09.1886.

⁴⁵¹ Åbo Tidning 17.09.1886.

⁴⁵² Aamulehti 23.09.1886.

24.9.1886 25.9.1886 26.9.1886	kl. 8 j.pp.	Hotelli Aura	Tampere	Soitantoa	pikku Arthur M. Paul		M. Paul	50 p.		⁴⁵³
27.9.1886 28.9.1886		Hotelli Aura	Tampere	Soitantoa	pikku Arthur M. Paul		M. Paul	50 p.		⁴⁵⁴
3.10.1886	kl. 6 e.m.	Studenthuset	Helsinki	ARTHUR Folkkonsert	lille Arthur M. Paul	Kuva 8.	M. Paul	50 p.		⁴⁵⁵
5.10.1886	kl. 7 e.m.	Studenthuset	Helsinki	Folk konsert	lille Arthur M. Paul			50 p.		⁴⁵⁶
10.10.1886	k:lo 5 j.pp.	Ylioppilastalo	Helsinki	Kansan-konsertti	pikku Arthur M. Paul		M. Paul	50 p.	ganska talrik och tacksam publik ⁴⁵⁷	⁴⁵⁸
12.10.1886 13.10.1886	kl. 8 – 11 e.m.	Hesperia	Helsinki	Arthur	den lille Pianovirtuosens och Herr M. Paul		F. Forsström	Fri entrée		⁴⁵⁹
19.10.1886 20.10.1886	kl. 8 – 11 e.m.	Hesperia	Helsinki	Musik å Hesperia	Den lille pianovirtuosens Arthur M. Paul		F. Forsström	Fri entrée		⁴⁶⁰
22.10.1886	kl. 8 till 11 e.m.	Hesperia	Helsinki	Extra-Konsert	M. Paul & lille Arthur		F. Forsström	Fri entrée.		⁴⁶¹
25.10.1886	kl. 8 – 11 e.m.	Kajsaniemi	Helsinki		lille Arthur M. Paul			Fri entrée.		⁴⁶²
27.10.1886	kl. 9 – 11 e.m.	Vinters Kafé	Helsinki	Å Vinters Kafé	lille Arthur M. Paul			Fri entrée		⁴⁶³
30.10.1886		Studenthuset	Helsinki	Folk-Konsert	Pianovirtuosens lille Arthur					⁴⁶⁴

⁴⁵³ Tampereen Sanomat 24.09.1886.

⁴⁵⁴ Tampereen Sanomat 27.09.1886.

⁴⁵⁵ Folkwännen 02.10.1886.

⁴⁵⁶ Nya Pressen 04.10.1886.

⁴⁵⁷ Folkwännen 11.10.1886.

⁴⁵⁸ Uusi Suometar 10.10.1886.

⁴⁵⁹ Hufvudstadsbladet 12.10.1886.

⁴⁶⁰ Hufvudstadsbladet 19.10.1886.

⁴⁶¹ Finland 22.10.1886.

⁴⁶² Nya Pressen 25.10.1886.

⁴⁶³ Hufvudstadsbladet 27.10.1886.

⁴⁶⁴ Finland 26.09.1886.

					M. Paul					
2.11.1886	kl. 8 – 11 e.m.	Vinters kafé	Helsinki	MUSIK	lille Arthur M. Paul			Fri entrée		⁴⁶⁵
14.11.1886	kl. 6 e.m.	Societetshuset	Hämeenlinna	Konsert	lille Arthur M. Paul		M. Paul	1 Fmk. för äldre 50 p:ni för barn		⁴⁶⁶
21.11.1886	k:lo 7 – 10 j. pp.	Teatterin lämpiö	Turku	Soitannollinen iltama	pieni Arthur M. Paul			1 mk puolet lapsilta		⁴⁶⁷
22.11.1886	kl. 8	Samppalinna	Turku	Lille Arthur	lille Arthur M. Paul			Fri entré.		⁴⁶⁸
24.11.1886	kl. 8	Samppalinna	Turku	Å Samppalinna	lille Arthur Herr M. Paul			Fri entré.		⁴⁶⁹
28.11.1886	kl. 7 – 11 ef. midd.	Kuppis	Turku	Kuppis.	lille Arthur M. Paul		M. Paul	50 p:ni		⁴⁷⁰
9.12.1886	kl 8 e.m.	Teaterföyern	Turku	Familj-Soiré	lille Arthur M. Paul		M. Paul	1 mk 50 p. för barn		⁴⁷¹
17.2.1887		Hämeen pataljoonan kasarmi	Hämeenlinna	Huvi-iltama	M. Paul					⁴⁷²
22.2.1887			Viipuri	Soitannollinen iltama	M. Paul					⁴⁷³
13.3.1887	kl. 7 j.p.	Rautatienhotelli	Viipuri	Perhe-Iltama. Soitannollis-leikkisen Iltaman.	Mr James Brown M. Paul		M. Paul	1 mk lapsilta puolet		⁴⁷⁴
4.5.1887	kl. 8 –	S:t Annae	Viipuri	Herrmann!	Trollkonstnären			1 Fmk.		⁴⁷⁵

⁴⁶⁵ Nya Pressen 02.11.1886.

⁴⁶⁶ Hämläinen 13.11.1886.

⁴⁶⁷ Turun Lehti 20.11.1886.

⁴⁶⁸ Åbo Underrättelser 22.11.1886.

⁴⁶⁹ Åbo Tidning 24.11.1886.

⁴⁷⁰ Åbo Tidning 28.11.1886.

⁴⁷¹ Åbo Underrättelser 09.12.1886.

⁴⁷² Hämeen Sanomat 22.02.1887.

⁴⁷³ Wiipurin Sanomat 25.02.1887.

⁴⁷⁴ Ilmarinen 12.03.1887.

⁴⁷⁵ Östra Finland 04.05.1887.

	11 e.m.	Restaurant			Herrmann Herr M. Paul					
30.5.1887	kello 6 j. pp.	Juustilan Ravintola	Viipuri	Tanssi-Iltama	M. Paul		M. Paul			476
5.6.1887	k:lo 7 j. p. p.	Kylpylaitoksen sali	Lappeenranta	Soitannollinen iltama	M. Paul					477
11.6.1887	kl. 8 e.m.	Huusniemi	Viipuri	HUUSNIEMI.	M. Paul		Fr. Frenzell	50 p:i		478
23.7.1887	kello 8:lta	Väinölännieme n perähuvi	Kuopio	Soitantoa	M. Paul		M. Paul			479
27.7.1887	kello 8 j.p.	Väinölänniemi	Kuopio	Suwaitkaa huomata!	M. Paul		M. Paul			480
7.8.1887			Koivisto	Soittajaiset	M. Paul					481
14.8.1887			Koivisto	Soittajaiset	M. Paul					482
9.9.1887	kello 8 j.p.p.	Seurahuone	Mikkeli	Olkaat hyvät huomata!	M. Paul		M. Paul	1 m. täysiikäisill e 50 p. koulunuori solle ja lapsille		483
13.10.1887	kello 8 – 11	Kestikievari	Savonlinna	Soitantoa	M. Paul		M. Paul			484
30.10.1887	kello 7 j.p.p.	Kestikievarin sali	Savonlinna	Perhe-Iltaman	M. Paul		M. Paul	1 mrk täysikasvuis ilta 50 p. lapsilta		485

⁴⁷⁶ Wiipurin Sanomat 24.05.1887.

⁴⁷⁷ Lappeenrannan Uutiset 03.06.1887.

⁴⁷⁸ Östra Finland 11.06.1887.

⁴⁷⁹ Savo 23.07.1887.

⁴⁸⁰ Tapio 27.07.1887.

⁴⁸¹ Wiipurin Sanomat 12.08.1887.

⁴⁸² Wiipurin Sanomat 16.08.1887.

⁴⁸³ Mikkelin Sanomat 08.09.1887.

⁴⁸⁴ Savonlinna 13.10.1887.

⁴⁸⁵ Savonlinna 20.10.1887.

1.11.1887 2.11.1887 3.11.1887	kl. 8 – 11 e.m.	Hotel de Europe	Viipuri	Musikalisk Aftonunderhållning	M. Paul		W. F. Schataloff	Fri entrée		486
6.11.1887	kl. 8 – 11 e.m.	Hotel de Europe	Viipuri	MUSIK	Harmonika virtuosen M. Paul		W. F. Schataloff	Fri entrée		487
10.11.1887	kl. 8 – 11 e.m.	Hotel l'Europe	Viipuri	MUSIK	M. Paul					488
13.11.1887	kl. 8 – 11 e.m.	Hotel l'Europe	Viipuri	Harmonika-Konsert	M. Paul		W. F. Schataloff	Fri entrée		489
24.11.1887 25.11.1887 27.11.1887	kl. 8 – 11 e.m.	Hotel d'Europe	Viipuri	Harmonika-KONSERT	M. Paul		W. F. Schataloff	Fri entrée		490
15.1.1888	klo 7- 12 j.pp.	Hotel Europa	Viipuri	Tanssi-iltama	M. Paul		M. Paul	1 markka		491
29.1.1888	kl. 8 e. m.	Hotel l'Europe	Viipuri	En stor Afskedsföreställning	Fröken Natalie Siemens Fröken Tscharna M. Paul			1 Fmk.		492
1.2.1888 2.2.1888	kl. 8 – 11 e.m.	Hotel l'Europe	Viipuri	MUSIK	M. Paul		W. F. Schataloff	Fri entrée		493
12.2.1888	½ 8 e.m.	Folkskolans festsal	Viipuri	FOLK-KONSERT.	M. Paul 8 Viborgs bataljons Septett		M. Paul	50 p.	Vähän yli puolen huoneen ⁴⁹⁴	495
19.2.1888	klo 7- 12 j. pp.	Tervaniemen ravintola	Viipuri	Tanssiais-Iltama	M. Paul		M. Paul	1 mk.		496
24.3.1888	klo ½ 8 j. pp.	Kaupungintalo	Sortavala	Soitannollisen Iltaman	M. Paul	Ohjelman loputtua	M. Paul	1 m. 50 p. aikuisilta		497

⁴⁸⁶ Östra Finland 31.10.1887.

⁴⁸⁷ Östra Finland 05.11.1887.

⁴⁸⁸ Östra Finland 10.11.1887.

⁴⁸⁹ Östra Finland 12.11.1887.

⁴⁹⁰ Östra Finland 23.11.1887.

⁴⁹¹ Ilmarinen 14.01.1888.

⁴⁹² Östra Finland 27.01.1888.

⁴⁹³ Östra Finland 01.02.1888.

⁴⁹⁴ Wiipurin Uutiset 14.02.1888.

⁴⁹⁵ Östra Finland 11.02.1888.

⁴⁹⁶ Wiipurin Uutiset 17.02.1888.

⁴⁹⁷ Laatokka 23.03.1888.

						näytetään muutamia n. s. Taikakonsti a		75 p. lapsilta ja työkansalta		
27.3.1888	k.lo 8 j. pp.	Seurahuone	Sortavala	M. Paul	M. Paul		M. Paul	1 m.		⁴⁹⁸
28.3.1888	klo 6 j.pp.	Lahdenpohjan kansakoulu	Jaakkima	Konserti	M. Paul		M. Paul	1 m. aikuisilta 50 p. lapsilta ja työkansalta		⁴⁹⁹
2.4.1888	klo 7 – 12 j.pp.	Kestikievaritalo	Käkisalmi	Iltama tanssin kanssa	M. Paul		M. Paul	1 m 50 p:stä aikuisille 75 p:stä koulunuori solle ja lapsille		⁵⁰⁰
10.5.1888	kl. 8 e. m.	Restaurant S:t Annae	Viipuri	KONSERT.	M. Paul		M. Paul	1 Fmk.		⁵⁰¹
10.6.1888	kl. 6 – 11 j. p. p.	V. P. Kunnan uusi paviljonki	Tyysterniemi / Lappeenranta	KANSAN SOITTAJAISET Tanssinensa	M. Paul		M. Paul	1 markka Herroilta 50 penniä yhteiselta kansalta 25 penniä lapsilta	50-60 ⁵⁰²	⁵⁰³
23.6.1888 24.6.1888	kl. 6 – 11 j. p. p.	Lauritsala	Lappeenranta	Soitannolliset huvit Musikalisk Soirée	M. Paul		M. Paul	50 p. säätynkil öltä 25 p lapsilta ja palvelusväel tä		⁵⁰⁴

⁴⁹⁸ Laatokka 27.03.1888.

⁴⁹⁹ Laatokka 27.03.1888.

⁵⁰⁰ Laatokka 27.03.1888.

⁵⁰¹ Östra Finland 09.05.1888.

⁵⁰² Wiipurin Uutiset 12.06.1888.

⁵⁰³ Lappeenrannan Uutiset 08.06.1888.

⁵⁰⁴ Lappeenrannan Uutiset 22.06.1888.

23.6.1888 24.6.1888	kl. 7 e.m.	Katrina ruin	Kotka	Folkkonsert med dans johanneafton och Johannedagen			M. Paul			505
1.7.1888	kl. 6-11 j. p. p.	V. P. Kunnan uusi paviljonki	Tyysterniemi / Lappeenranta	Kansan Soittajaiset Tanssinensa	M. Paul		M. Paul	50 p. säätynkil öiltä 25 p lapsilta ja palvelusväel tä		506
8.7.1888 9.7.1888	kello 7 iltaa	Hungerborg	Savonlinna	Soitto iltamia	M. Paul			ohjelmia vapaaehtois ta maksua vastaan		507
12.7.1888	kello 8 iltapäiv ällä	Hungerborg	Savonlinna	Jäähyväis Soittajaiset	M. Paul		M. Paul			508
22.7.1888 ja muutamina seuraavina päivinä	klo 7 j. pp.	Väinölänniemi	Kuopio	Soitantoa	M. Paul		M. Paul			509
24.7.1888 ”muutamina iltoina”	klo 8.	Väinölänniemi	Kuopio	Soitantoa	M. Paul		M. Paul			510
26.7.1888 27.7.1888	kello 8 j. pp.	Väinölännieme n huvila	Kuopio	Soitantoa	M. Paul		M. Paul			511
26.8.1888	kl. 6 e.m.	Herr Martelins magasin	Koivisto	SOIRÉE med DANS i Björkö	M. Paul		M. Paul	1 Fmk. för äldre 50 pi. för barn		512
2.9.1888	kello 6 j. pp.	Hôtel Vilmanstrand'in puisto	Lappeenranta	Tanssi-Iltama	M. Paul		M. Paul	1 mk säätynkil öille		513

⁵⁰⁵ Kotka 23.06.1888.

⁵⁰⁶ Lappeenrannan Uutiset 29.06.1888.

⁵⁰⁷ Savonlinna 05.07.1888.

⁵⁰⁸ Savonlinna 12.07.1888.

⁵⁰⁹ Savo 19.07.1888.

⁵¹⁰ Savo 24.07.1888.

⁵¹¹ Savo 26.07.1888.

⁵¹² Östra Finland 22.08.1888.

⁵¹³ Lappeenrannan Uutiset 31.08.1888.

								50 penn. yleisölle ja palvelusväel le		
5.9.1888 6.9.1888	kello 8 illalla	Seurahuone	Mikkeli	Soitantoa	M. Paul		M. Paul	vapaehtoin en		⁵¹⁴
11.9.1888	kello 8 j. pp.	Seurahuone	Joensuu	Soitannollisen Iltaman	M. Paul		M. Paul	vapaaehtoi nen		⁵¹⁵
12.9.1888 13.9.1888 14.9.1888	kl. 6 j. p. p.	Seurahuone	Joensuu	Soitannollisen iltaman	M. Paul		M. Paul	vapaaehtoi nen		⁵¹⁶
14.9.1888	kello 8:lta	Liljendahl'in hotelli	Joensuu	Loitsu-näytäntö	M. Paul		M. Paul			⁵¹⁷
16.9.1888	kello 7- 11 j. pp.	Liljendahl'in hotelli	Joensuu	Soitannollisen Iltaman kansalle Tanssin kanssa	M. Paul		M. Paul	50 penniä		⁵¹⁸
26.9.1888 27.9.1888 28.9.1888 29.9.1888	kello 7- 10 j.p.p.	Kestikievari	Mikkeli	Näyttely. Jättiläistä,	Jättiläinen Kalugan kuvernementistä M. Paul		K. F. Mansner	50-75 penniä aikaihmisilt ä 25-30 penniä lapsilta		⁵¹⁹
6.10.1888 7.10.1888	klo 6 – 10 j. pp.	Hotel Imatran Sali	Imatra	Hotel ”Imatran” Salissa näytetään Jättiläisten jättiläinen	Jättiläinen Soitantoa toimittaa hra M. Paul		K. F. Mansner	50 p. täysi- ikäisiltä 25 p. lapsilta		⁵²⁰
20.10.1888		Hotel Svensksund	Kotka	Tanssi-iltama	Nikolai- jättiläinen harmonikkataiteil ija herra M. Paul ⁵²¹			miehiltä 1 m. naisilta sekä kunnan vakinaisilta		⁵²²

⁵¹⁴ Mikkelin Sanomat 05.09.1888.

⁵¹⁵ Karjalatar 11.09.1888.

⁵¹⁶ Karjalatar 11.09.1888.

⁵¹⁷ Karjalatar 14.09.1888.

⁵¹⁸ Karjalatar 14.09.1888.

⁵¹⁹ Mikkelin Sanomat 26.09.1888.

⁵²⁰ Wiipurin Uutiset 06.10.1888.

⁵²¹ Kotkan Sanomat 24.10.1888.

⁵²² Kotkan Sanomat 17.10.1888.

								jäseniltä 50 p.		
30.10.1888 31.10.1888 1.11.1888	kl. ½ 8-11 e.m.	Brunnshussalongen	Helsinki	Musik	M. Paul					523
4.11.1888	kl. 7-11 e.m.	Herr Janssons stora Salong	Helsinki / Broholmen	JÄTTEN öfver alla jättar	Harmonika Virtuosen Herr M. Paul		K. F. Mansner	1 mk för äldre 50 P.ni för barn & tjänstefolk		524
29.11.1888 30.11.1888 1.12.1888 2.12.1888	kl. 8-11 e.m.	Hotel Imatra	Imatra	Musikalisk Aftonunderhållning	M. Paul		A. Lindström	frivillig afgift		525
7.12.1888	kl. 8-11 e.m.	Hotel Imatra	Imatra	MUSIK	M. Paul		A. Lindström	Frivillig afgift		526
12.12.1888 13.12.1888 14.12.1888	klo 7 – ½ 11 j. pp.	Kaupungin hotelli	Hämeenlinna	Musiikkia	M. Paul			Pääsy vapaa.		527
14.12.1888	kl. 8-11 eft. m.	Hotel Imatra	Imatra	MUSIK	M. Paul		A. Lindström	Frivillig afgift		528
19.12.1888	klo 8-11 j. pp.	Hotel Imatra	Imatra	Soitantoa	M. Paul		A. Lindström	vapaehtoien		529
26.12.1888	kl. 6-10 e.m.	Herr Konsul Wolffs nya stenhushus	Viipuri	Galathea			M. Paul	50 pi. äldre personer 25 pi. för barn		530
30.12.1888	kello 6-10 j. pp.	Konsuli Wolffin talo	Viipuri	Galathea			M. Paul	50 p. säätyhenkilöiltä 25 p. koululaisilt		531

⁵²³ Nya Pressen 29.10.1888.

⁵²⁴ Nya Pressen 04.11.1888.

⁵²⁵ Östra Finland 29.11.1888.

⁵²⁶ Östra Finland 07.12.1888.

⁵²⁷ Hämäläinen 12.12.1888.

⁵²⁸ Östra Finland 13.12.1888.

⁵²⁹ Wiipurin Sanomat 19.12.1888.

⁵³⁰ Östra Finland 24.12.1888.

⁵³¹ Wiipurin Sanomat 30.12.1888.

								a, lapsilta ja kansalta		
1.1.1889	kl. 6-10 e.m.	Konsul Wolffs nya hus	Viipuri	Galathea den lefvande marmorbysten			M. Paul	50 pi. ståndsperson 25 pi. skolungdom, barn och almoge		⁵³²
9.1.1889 10.1.1889	kl. 6-11 e.m. hvarje hel och half timme	Larssons hotel	Hämeenlinna	Den sköna Galathea	Musik utföres af Herr M. Paul			1 mark hela afton 50 p. för hvarje föreläsning		⁵³³
15.1.1889 16.1.1889	kl. 6-11 e.m.	hos herr Grönqvist (Källaren Suomi)	Tampere	Den sköna Galathea	Musik utföres af Herr M. Paul			50 penni för äldre personer 25 p. för barn		⁵³⁴
17.1.1889 18.1.1889		hotel Suomi	Tampere	Galathea			M. Paul	Pääsy tavallinen.		⁵³⁵
20.1.1889	klo 4-10 j.pp.	Konsulinsaari	Tampere	Kaunista Galathea			M. Paul	50 p. säätyhenkilöiltä 25 p. koulunuorisolta, lapsilta ja palvelusväeltä		⁵³⁶
23.1.1889 24.1.1889	kl 12-10 e.m.	Societetshuset	Porvoo	Den Sköna Galathea	kl. 6 e.m. utföres musik af herr M. Paul			50 pi. för äldre 25 pi. för barn		⁵³⁷

⁵³² Östra Finland 31.12.1888.

⁵³³ Hämäläinen 09.01.1889.

⁵³⁴ Tammerfors Aftonblad 15.01.1889.

⁵³⁵ Aamulehti 17.01.1889.

⁵³⁶ Aamulehti 19.01.1889.

⁵³⁷ Borgåbladet 23.01.1889.

29.1.1889 30.1.1889	kelo 12:sta päiväll ä klo 11 j. p. p.	Larssonin hotelli	Hämeenlinna	Kaunista Galathea	M. Paul voimistelijaperhe Kreuter pikku Ingeborg		M. Paul	75 p.		538
14.2.1889	klo 8- 11 i.p.	Hotel Imatra	Imatra	Soitantoa	M. Paul		A. Lindström	Maksu vapaa!		539
17.4.1889	kello 8:lta j. p. p.	Seurahuone	Sortavala	Musiikkia.	M. Paul		M. Paul			540
12.5.1889			Tammisaari	Musikalisk Soirée	M. Paul					541
26.5.1889	kl. ½ 5 – ½ 9 e.m.	Lilla Bockholmen	Turku	Musik	M. Paul					542
17.6.1889	kl. 8-10 e.m.	Vattenkuranstal tens Salong	Loviisa	Musikalisk Soirée med Dans	M. Paul		M. Paul	för herrar 1 mark, damer 50 penni och barn 25 penni.	mycket fåtaligt ⁵⁴³ besökt	544
10.7.1889	klo 7 i. p.	Väinölänniemi	Kuopio	Musiikkia	M. Paul		M. Paul			545
28.7.1889	kl. ½ 8 e.m.	Westins Hotel	Helsinki	Musik	M. Paul		P. O. Westin	Ingen etrée		546
30.7.1889 31.7.1889	kl. ½ 8 e.m.	Westins Hotel	Helsinki	Musik	M. Paul		P. O. Westin	Ingen entrée		547
6.8.1889 7.8.1889	klo 7 j. pp.	Puistossa	Hämeenlinna	Soitantoa Accordion'illa	M. Paul		M. Paul	Vapaehtoin en maksu.		548

⁵³⁸ Hämeen Sanomat 29.01.1889.

⁵³⁹ Wiipurin Sanomat 14.02.1889.

⁵⁴⁰ Laatokka 17.04.1889.

⁵⁴¹ Västra Nyland 10.05.1889.

⁵⁴² Åbo Tidning 26.05.1889.

⁵⁴³ Östra Nyland 20.06.1889.

⁵⁴⁴ Östra Nyland 17.06.1889.

⁵⁴⁵ Savo-Karjala 10.07.1889.

⁵⁴⁶ Folkwännen 27.07.1889.

⁵⁴⁷ Folkwännen 29.07.1889.

⁵⁴⁸ Hämeen Sanomat 06.08.1889.

23.8.1889 sekä muutamina seuraavina iltoina	k:lo 7 j. pp.	Rantapuiston Ravintola	Jyväskylä	”Accordion” Soittoa	M. Paul			Vapaaehtoi nen pääsymaks u.		549
25.9.1889 ännu några aftoner	kl. 8	Gästgifveriet	Mikkeli	MUSIK	M. Paul		M. Paul			550
29.9.1889	kl 7 e.m.	Gästgifveriet	Mikkeli	MUSIK	M. Paul	Nytt! Savolaks Jernvägs Marsch.	M. Paul			551
8.10.1889 9.10.1889 10.10.1889	kl. 7 e.m.	Hotel l’Europe	Viipuri	MUSIK	M. Paul			Frivillig afgift.		552
13.10.1889	kl. 7 e.m.	Hotel l’Europe	Viipuri	MUSIK	M. Paul			Frivillig afgift.		553
15.12.1889	kello 7 i. p.	Hotel ”Europa”	Viipuri	Soitantoa	M. Paul	Kuva 9.		Vapaaehtoi nen maksu.		554
26.12.1889	kello 7- 11 i.p.	Hotel Europe	Viipuri	Soitantoa	M. Paul			Vapaaehtoi nen maksu.		555
5.1.1890 6.1.1890	k:lo 7- 11 i.p.	Hotel Europa	Viipuri	Musiikkia	M. Paul			Vapaaehtoi nen maksu.		556
2.2.1890 3.2.1890 4.2.1890 5.2.1890	k:lo 7:stä- 11 i.p.	Hotel Europa	Viipuri	Soitantoa	M. Paul			Vapaa maksu		557
18.2.1890	k:lo 7- 11 i.p.	Hotel Europa	Viipuri	Soitantoa	M. Paul			Vapaahtoi en maksu		558

⁵⁴⁹ Suomalainen 22.08.1889.

⁵⁵⁰ Suomi 25.09.1889.

⁵⁵¹ Suomi 28.09.1889.

⁵⁵² Östra Finland 07.10.1889.

⁵⁵³ Östra Finland 12.10.1889.

⁵⁵⁴ Wiipurin Sanomat 14.12.1889.

⁵⁵⁵ Wiipurin Sanomat 24.12.1889.

⁵⁵⁶ Wiipurin Sanomat 05.01.1890.

⁵⁵⁷ Wiipurin Sanomat 02.02.1890.

⁵⁵⁸ Wiipurin Sanomat 18.02.1890.

19.2.1890	k:lo 7-11 a.p.	Hotel Europa	Viipuri	Soitantoa	M. Paul	Monta uutta numeroa.		Vapaehtoin en maksu		⁵⁵⁹
3.3.1890	kl. 7-11 eft. m.	Hotel d'Europe	Viipuri	Extra Soirée	M. Paul	särdeles omvexlande program		Frivillig afgift		⁵⁶⁰
19.3.1890 20.3.1890	kl. 7-11 e.m.	Hôtel d'Europe	Viipuri	Å Hôtel d'Europe	berömde virtuosen på Flöjtharpa och Krystall Pokal Harmonium Herr Florino M. Paul			Frivillig afgift!		⁵⁶¹
21.3.1890 22.3.1890 23.3.1890	kl. 7-11 e.m.	Hôtel d'Europe	Viipuri	Å Hôtel d'Europe	berömde virtuosen Herr Florino Herr M. Paul			Frivillig afgift!		⁵⁶²
25.3.1890	kl. 7 i.p.	herra Leinosen Salonki	Lappeenranta	Soittajaiset	kuuluisa Huilukantele- ja Kristalli-Pokaaliharmoni o-taiteilija Florino hra M. Paulin suosiollisella avulla.			Herroilta 1: 50 p. naisilta 1 m. lapsilta 50 p.		⁵⁶³
26.3.1890	kl. 8 i.p.	herra Leinosen Salonki	Lappeenranta	Jäähyväissoittajaiset	herrat Florino ja M. Paul			1 m lapsilta puoli		⁵⁶⁴
29.3.1890	k:lo 6-10 i.p.	Tervaniemen ravintolahuoneisto	Viipuri	Hyvästijättökonserтин	Harppua, huilua ja kristallia, pokaalia ja harmooniota soittaa Helsingin Kaivopuiston		G. Pettersson	50 p. lapsilta 25 p.		⁵⁶⁵

⁵⁵⁹ Wiipurin Sanomat 19.02.1890.

⁵⁶⁰ Östra Finland 03.03.1890.

⁵⁶¹ Östra Finland 19.03.1890.

⁵⁶² Östra Finland 21.03.1890.

⁵⁶³ Lappeenrannan Uutiset 22.03.1890.

⁵⁶⁴ Lappeenrannan Uutiset 26.03.1890.

⁵⁶⁵ Wiipurin Sanomat 29.03.1890.

					viulunsoittaja FLORINO M. Paul					
7.4.1890	klo 7 j. pp.	Seurahuone	Kuopio	Musikaalisen iltaman	herra Florino M. Paul		F. Ahlberg	1 m		566
10.4.1890	k:lo 8 j. pp.		Kuopio	Jäähyväis-Soittajaiset	Signor Florino M. Paul		M. Paul	1 m		567
14.4.1890	kl. 8 e.m.	Societetshuset	Mikkeli	Musikalisk Soirée	berömde virtuosens på Glas- Harmonium & Flöjt-Harpa Florino herr M. Paul			Frivillig avgift		568
17.4.1890	kl. 8 e.m.	Centralhotellets festsalong	Porvoo	!Florino!	Florino M. Paul		E. Kluge	1 mark		569
20.4.1890	kl. 6 e.m.	Central Hotellet	Porvoo	Folk konsert	Signor Florino M. Paul		E. Kluge	50 p.		570
20.4.1890	kl 8 e.m.	Central Hotellet	Porvoo	Afskeds konsert	Signor Florino M. Paul		E. Kluge	1 mark		571
29.4.1890 30.4.1890	kl. ½ 8 e.m.	Pyynikke	Tampere	Musikalisk Soiré	Signor Florino M. Paul		E. Joselin	1 m 50 p. för barn		572
2.5.1890 3.5.1890 4.5.1890	kl. ½ 8 e.m.	Joselins villa	Tampere	Musikalisk soirée	Signor Florino		E. Joselin	50 pi.		573
25.5.1890 26.5.1890	kl 6 e.m.	Juustila hôtel	Viipuri	Musikalisk Soirée	Florino M. Paul			Frivillig avgift.		574
12.6.1890 13.6.1890 14.6.1890	kl. 8-11 e.m.	S.t Annae Restaurant	Viipuri	KONSERT	Signor Florino M. Paul			Ingen entréeavgift.		575

⁵⁶⁶ Savo 05.04.1890.

⁵⁶⁷ Savo-Karjala 09.04.1890.

⁵⁶⁸ Mikkelin Sanomat 12.04.1890.

⁵⁶⁹ Borgåbladet 16.04.1890.

⁵⁷⁰ Borgåbladet 19.04.1890.

⁵⁷¹ Borgåbladet 19.04.1890.

⁵⁷² Tammerfors Aftonblad 29.04.1890.

⁵⁷³ Tammerfors Aftonblad 02.05.1890.

⁵⁷⁴ Östra Finland 24.05.1890.

⁵⁷⁵ Östra Finland 12.06.1890.

12.7.1890 13.7.1890 14.7.1890	kl. 7-11 e.m.	Parken	Hämeenlinna	Nytt Nytt	M. Paul		M. Paul	Frivilligafgift		576
15.7.1890	klo 7 i. pp.	Puisto	Hämeenlinna	Ylimääräiset soittajaiset	M. Paul		M. Paul	vapaaehtoinen		577
23.8.1890		Peräniemi	Kuopio	Soittajaiset	M. Paul			Vapaaehtoisen pääsömaksu		578
14.9.1890		Lindblomin ravintola	Salo	Konsertti	M. Paul				n. 70-80	579
24.9.1890 25.9.1890	kl. 8-11 e.m.	Central Hotellet	Porvoo	Musik	M. Paul		M. Paul	75 penni		580
13.10.1890	kello 7 alkain i.p.	Uusi hotelli	Viipuri	Soitantoa	M. Paul			Vapaaehtoisen maksu		581
30.10.1890	kello 8 i.p.	Uusi hotelli	Viipuri	Soitantoa	M. Paul					582
9.11.1890 10.11.1890	kl. 7 e.m.	Nya hôtellet	Viipuri	MUSIK	M. Paul			Frivillig afgift.		583
20.11.1890	kl. 7 e.m.	Nya Hôtellet	Viipuri	MUSIK	M. Paul			Frivillig afgift.		584
29.11.1890	kl. 7 e.m.	Nya Hôtellet	Viipuri	MUSIK	M. Paul			Frivillig afgift.		585
2.2.1891 3.2.1891 4.2.1891	kl. 7 e.m.	Nya Hôtellet	Viipuri	MUSIK	M. Paul			Frivillig afgift.		586
15.2.1891	kello 7	Hôtel "Natt och	Viipuri	Soitantoa	M. Paul			Maksu		587

⁵⁷⁶ Hämäläinen 12.07.1890.

⁵⁷⁷ Hämeen Sanomat 15.07.1890.

⁵⁷⁸ Savo 23.08.1890.

⁵⁷⁹ Turun Lehti 20.09.1890.

⁵⁸⁰ Borgåbladet 24.09.1890.

⁵⁸¹ Wiipurin Sanomat 12.10.1890.

⁵⁸² Wiipurin Sanomat 30.10.1890.

⁵⁸³ Östra Finland 08.11.1890.

⁵⁸⁴ Östra Finland 20.11.1890.

⁵⁸⁵ Östra Finland 29.11.1890.

⁵⁸⁶ Östra Finland 02.02.1891.

⁵⁸⁷ Wiipurin Sanomat 15.02.1891.

	i.p.	Dag”						vapaaehtoi nen		
17.2.1891	kl. 7 e.m.	Hôtel ”Natt och Dag”	Viipuri	MUSIK	M. Paul			Frivillig avgift.		588
27.2.1891	kl. 8 e.m.	Hôtel ”Natt och Dag”	Viipuri	MUSIK	M. Paul			Frivillig avgift.		589
3.3.1891	kl. 8 e.m.	Hôtel ”Natt och Dag”	Viipuri	MUSIK	M. Paul	ett rikhaltigt och omvexland e program		Frivillig avgift.		590
12.7.1891		Kilsunkallio berget	Toijala	Folkfest	Brandkårens musikkapell harmonika mästaren M. Paul					591
14.7.1891 15.7.1891	kl. 8 e.m.	Konsulsholmen	Tampere	Musik	M. Paul			Frivillig avgift!		592
18.7.1891	kl. 8 – ½ 11 e.m.	Central Hotellet	Vaasa	Harmonika Consert	M. Paul			50 penni		593
19.7.1891	kl. 8 – ½ 11 e.m.	Central Hotellets trädgård	Vaasa	Harmonika Consert	M. Paul			50 penni		594
21.7.1891 22.7.1891	kl. 8 – ½ 11 e.m.	Central Hotellets trädgård	Vaasa	Musik.	M. Paul			50 penni		595
26.7.1891 27.7.1891	kl. 7 e.m.	Johanneslund	Pori	MUSIK	M. Paul					596
28.7.1891 29.7.1891	k.lo 8- 11 j. pp.	Johanneslehto	Pori	Konsertin	M. Paul			50 p.		597

⁵⁸⁸ Östra Finland 17.02.1891.

⁵⁸⁹ Östra Finland 27.02.1891.

⁵⁹⁰ Östra Finland 03.03.1891.

⁵⁹¹ Tammerfors Aftonblad 14.07.1891.

⁵⁹² Tammerfors Aftonblad 14.07.1891.

⁵⁹³ Wasa Tidning 17.07.1891.

⁵⁹⁴ Wasa Tidning 19.07.1891.

⁵⁹⁵ Wasa Tidning 21.07.1891.

⁵⁹⁶ Björneborgs Tidning 24.07.1891.

⁵⁹⁷ Lounas 28.07.1891.

30.7.1891	kl. 7 e.m.	Räfsö Hotell	Pori	Konsert i Räfsö	M. Paul		M. Paul	50 penni		⁵⁹⁸
11.8.1891 12.8.1891	kl. ½ 8- ½ 11 e.m.	Allmänna Promenaden	Turku	Musikalisk Soirée	M. Paul pianisten herr A. Werner			Fri entrée		⁵⁹⁹
13.8.1891	kl. ½ 8- ½ 11 e.m.	Allmänna Promenaden	Turku	Musikalisk Soirée	M. Paul pianisten herr A. Werner			Fri entrée		⁶⁰⁰
25.8.1891	kl. 8-11 eft. m.	Restaurant S:t Annae	Viipuri	Familje-Konsert	Pianisten A. Werner Accordionisten M. Paul			Fri entrée		⁶⁰¹
26.8.1891 och följande aftnar	kl. 8-11 eft. m.	Restaurant S:t Annae	Viipuri	Familje-Konsert	Pianisten A. Werner Accordionisten M. Paul			Fri entrée		⁶⁰²
10.9.1891	kl. ½ 8 e.m.	Central-Hotellet	Vaasa	Central-Hotellet	Pianisten Verner Harmonika virtuosen M. Paul			50 penni	icke synnerligen talrik ⁶⁰³	⁶⁰⁴
13.9.1891	kl. 5 e.m.	Central-Hotellet	Vaasa	Folk-Konsert	Pianisten Verner Harmonika virtuosen M. Paul			50 pi för äldre 25 pi för barn		⁶⁰⁵
13.9.1891	kl. 8 e.m.	Central-Hotellet	Vaasa	Extra Konsert	Pianisten Verner Harmonika virtuosen M. Paul			50 pi		⁶⁰⁶
15.9.1891	kl. 8 e.m.	Central-Hotellet	Vaasa	Avskeds-konsert	Pianisten Verner Harmonika virtuosen M. Paul	Kuva 10.		50 p:ni		⁶⁰⁷

⁵⁹⁸ Björneborgs Tidning 28.07.1891.

⁵⁹⁹ Åbo Tidning 10.08.1891.

⁶⁰⁰ Åbo Underrättelser 13.08.1891.

⁶⁰¹ Östra Finland 25.08.1891.

⁶⁰² Östra Finland 26.08.1891.

⁶⁰³ Wasa Tidning 11.09.1891.

⁶⁰⁴ Vasabladet 09.09.1891.

⁶⁰⁵ Vasabladet 12.09.1891.

⁶⁰⁶ Vasabladet 12.09.1891.

⁶⁰⁷ Wasa Tidning 15.09.1891.

24.9.1891	klo ½ 8 j. pp.	Sositeettihuonee n pieni sali	Oulu	Konsertin	pianonsoittaja A. Werner harmonikansoitta ja M. Paul			75 penniä		⁶⁰⁸
6.10.1891 sekä muutamina seuraavina iltoina	klo 7 j. pp.	Seurahuone	Tampere	Seurahuone.	Aleksander Werner M. Paul			1 markka	sangen vähän ⁶⁰⁹	⁶¹⁰
9.10.1891		Seurahuone	Tampere		Aleksander Werner M. Paul					⁶¹¹
25.10.1891	kl. ½ 8 e.m.	Klubben	Tampere	Musikalisk Aftonunderhållning	A. Werner M. Paul		A. Werner M. Paul			⁶¹²
27.10.1891	kl. 8 j. pp.	Kauppaseuran huoneisto	Tampere	Soitannollinen Illanvietto	A. Werner M. Paul		A. Werner M. Paul			⁶¹³
4.11.1891 5.11.1891	kl. 8 e.m.	Leinonens Hotel	Lappeenranta	Konsert i Villmanstrand	A. Werner M. Paul		A. Werner M. Paul			⁶¹⁴
7.11.1891 8.11.1891	klo 8- 11 i.p.	Hotelli Europa	Viipuri	Soitantoa	A. Werner M. Paul			Vapaahtoi nen maksu		⁶¹⁵
10.11.1891	klo 8- 11 illalla	Hotel Imatra	Imatra	Konsertti-musiikkia	A. Werner M. Paul			Vapaahtoi nen maksu		⁶¹⁶
12.11.1891	klo 8- 11 illalla	Hotel Imatra	Imatra	Konserttimusiikkia	A. Werner M. Paul			Vapaahtoi nen maksu		⁶¹⁷
19.11.1891	klo 8- 11 a.p.	Hotelli Europa	Viipuri	Konserttisoitantoa	A. Werner M. Paul			Vapaahtoi nen maksu		⁶¹⁸

⁶⁰⁸ Kaiku 24.09.1891.

⁶⁰⁹ Tampereen Sanomat 09.10.1891.

⁶¹⁰ Tampereen Sanomat 05.10.1891.

⁶¹¹ Tampereen Uutiset 09.10.1891.

⁶¹² Tammerfors Aftonblad 23.10.1891.

⁶¹³ Tampereen Uutiset 27.10.1891.

⁶¹⁴ Östra Finland 04.11.1891.

⁶¹⁵ Wiipurin Sanomat 07.11.1891.

⁶¹⁶ Wiipurin Sanomat 10.11.1891.

⁶¹⁷ Wiipurin Sanomat 12.11.1891.

⁶¹⁸ Wiipurin Sanomat 19.11.1891.

22.11.1891	kello 8-11 i.p.	Uudessa Hotellissa	Viipuri	Konserttimusiikkia	A. Werner M. Paul			Vapaaehtoinen maksu		⁶¹⁹
29.11.1891	klo 7-12 i.p.	Tervaniemen ravintola	Viipuri	Tanssi-iltama	A. Werner M. Paul		A. Werner M. Paul	1 mk miehiltä 75 penniä naisilta		⁶²⁰
6.12.1891	klo 7-12 e.m.	Kron S:t Annae	Viipuri	Konsert och Dans-Soirée	A. Werner M. Paul		A. Werner M. Paul	1 mk för Herrar 75 p:ni för Damer		⁶²¹
10.12.1891	8-11	Nya Hôtellet	Viipuri	Konsertmusik	Hrr A. Werner M. Paul			Frivillig afgift		⁶²²
20.12.1891	kello 7-12 i.p.	Tervaniemen ravintola	Viipuri	Tanssi-iltaman	M. Paul		M. Paul	1 mk. miehiltä 75 penniä naisilta		⁶²³
1.1.1892	kl. ½ 8 – 12 e.m.	Kron S:t Annae	Viipuri	DANS-SOIRÉE	M. Paul		M. Paul	1 mk för Herrar 75 p:ni för Damer		⁶²⁴
6.1.1892	klo ½ 8 – 12 i.p.	Tervaniemen ravintola	Viipuri	Tanssi-iltama	M. Paul		M. Paul	miehiltä 1 markka naisilta 75 p:niä		⁶²⁵
10.1.1892	klo ½ 8 – 12 i.p.	Tervaniemen ravintola	Viipuri	Tanssi-iltama	M. Paul		M. Paul	miehiltä 1 markka naisilta 75 p:niä		⁶²⁶
13.1.1892	klo 8-12 i.p.	Tervaniemen ravintola	Viipuri	Tanssi-iltama	M. Paul		M. Paul	miehiltä 1 markka naisilta 75 p:niä		⁶²⁷

⁶¹⁹ Wiipurin Sanomat 22.11.1891.

⁶²⁰ Wiipurin Sanomat 26.11.1891.

⁶²¹ Östra Finland 05.12.1891.

⁶²² Östra Finland 10.12.1891.

⁶²³ Wiipurin Sanomat 18.12.1891.

⁶²⁴ Östra Finland 31.12.1891.

⁶²⁵ Wiipurin Sanomat 05.01.1892.

⁶²⁶ Wiipurin Sanomat 09.01.1892.

⁶²⁷ Wiipurin Sanomat 12.01.1892.

7.2.1892	klo ½ 8 – 12 i.p.	Tervaniemen ravintola	Viipuri	Tanssi-iltama	M. Paul		M. Paul	Smk. 1: herroille 75 penniä naisille		⁶²⁸
14.2.1892	klo ½ 8 – 12 i.p.	Tervaniemen ravintola	Viipuri	Tanssi-iltama	M. Paul		M. Paul	1 mk herroille ja 75 penniä naisille		⁶²⁹
19.2.1892	kl. 8-11 e.m.	Kron S:t Annae	Viipuri	Konserttmusik	M. Paul		M. Paul	Frivillig avgift		⁶³⁰
21.2.1892	kl. 8-11 e.m.	Nya Hôtellet	Viipuri	Konserttmusik	M. Paul		M. Paul	Frivillig avgift		⁶³¹
24.2.1892	klo ½ 8 i.p.	Tervaniemen ravintola	Viipuri	Tanssi-iltama	Jouhiorkesterin suosiollisella avulla M. Paul		M. Paul	1 mk herroilta ja 75 penniä naisilta		⁶³²
27.2.1892	kello 8 i.p.	Tervaniemen ravintola	Viipuri	Tanssi-iltama	M. Paul		M. Paul	1 mk miehiltä ja 75 penniä naisilta		⁶³³
6.3.1892	kello 8 i.p.	Tervaniemen ravintola	Viipuri	Tanssi-iltama	M. Paul		M. Paul	1 mk miehiltä ja 75 penniä naisilta		⁶³⁴
3.4.1892	kello 8 i.p.	Tervaniemen ravintola	Viipuri	Kevät tanssi-iltaman	M. Paul		M. Paul	1 mk miehiltä ja 75 penniä naisilta		⁶³⁵
10.4.1892	kello 8 i.p.	Tervaniemen ravintola	Viipuri	Tanssi-iltaman	pianonsoittajan A. Rosenbergin, Pietarista, suosiollisella		M. Paul	1 mk miehiltä ja 75 penniä naisilta		⁶³⁶

⁶²⁸ Wiipurin Sanomat 06.02.1892.

⁶²⁹ Wiipurin Sanomat 13.02.1892.

⁶³⁰ Östra Finland 19.02.1892.

⁶³¹ Östra Finland 20.02.1892.

⁶³² Wiipurin Sanomat 23.02.1892.

⁶³³ Wiipurin Sanomat 26.02.1892.

⁶³⁴ Wiipurin Sanomat 05.03.1892.

⁶³⁵ Wiipurin Sanomat 02.04.1892.

⁶³⁶ Wiipurin Sanomat 09.04.1892.

					avulla M. Paul					
24.4.1892	kl. 8 e.m.	Kron S:t Annae	Viipuri	DANS-SOIRÉ	M. Paul		M. Paul	1 mk för herrar 75 p:ni för damer		⁶³⁷
15.5.1892	kl. 8 e.m.	Kron S:t Annae	Viipuri	Dans-Soirée	M. Paul		M. Paul	1 mk för Herrar 75 p:ni för damer		⁶³⁸
3.6.1892	kello 8 illalla	Vallilassa	Uusikaupunki	Harmonika-Konsertti	M. Paul		M. Paul	1 mk		⁶³⁹
12.6.1892	kello 8- 11 i.p.	Suoja	Rauma	Soittajaiset	M. Paul					⁶⁴⁰
13.6.1892	kello 8- 11 i.p.	Suoja	Rauma	Soittajaiset	M. Paul					⁶⁴¹
1.7.1892	kello 8 j. pp.	Rouva Blouvin suuressa salissa	Joensuu	KONSERTTI	M. Paul		M. Paul	1 m. säätyhenkil öille 50 p. lapsille ja palvelusväel le		⁶⁴²
12.8.1892	k:lo ½ 8 j. pp.	Palokunnan juhlasali	Heinola	Helppotajuinen KONSERTTI	Herra Konserttimestari M. Paul	Kuva 11.			en talrik publik ⁶⁴³	⁶⁴⁴
18.8.1892	k:lo ½ 7 j. pp.		Heinola	ILTAMA Näytelmän kanssa	Tanssimusiikkia soittaa herra Konserttimestari M. Paul		Toimikunta huvia & hyötyä varten.	Herroilta 1: 50 p. Naisilta 1: 25 p. Lapsilta 50 p.		⁶⁴⁵

⁶³⁷ Östra Finland 23.04.1892.

⁶³⁸ Östra Finland 14.05.1892.

⁶³⁹ Uudenkaupungin Sanomat 03.06.1892.

⁶⁴⁰ Rauman Lehti 11.06.1892.

⁶⁴¹ Rauman Lehti 11.06.1892.

⁶⁴² Karjalatar 01.07.1892.

⁶⁴³ Östra Finland 19.08.1892.

⁶⁴⁴ Jyränkö 12.08.1892.

⁶⁴⁵ Jyränkö 16.08.1892.

14.9.1892 15.9.1892	k:lo 8 j. pp.	Rantapuisto	Jyväskylä	M. Paul	M. Paul					646
28.9.1892	kello 8 j. p. p.		Hamina	M. Paul Konsertin uudella soittokoneellaan	M. Paul			1 m. aikaihmisill e 50 p. lapsilta ja palvelusväel tä	vähänpuole isesti ⁶⁴⁷	648
2.10.1892	kello ½ 8:sta j. pp.	V. P. K:n sali	Hamina	Tanssi-iltama	M. Paul		M. Paul	1 m .herroille 75 p:iä naisille		649
16.10.1892	klo 8 i.p.	hotelli Europa	Viipuri	Tanssi-iltama	M. Paul		M. Paul	1 mk. herroilta 75 p:niä naisilta		650
19.10.1892	kl. 8-11 e.m.	Hotel d'Europe	Viipuri	MUSIK	M. Paul					651
2.11.1892	kl. 8 e.m.	Kilpi yngres lokal	Helsinki	KONSERT	M. Paul		M. Paul	1 Fmk. 50 pi. för barn		652
6.11.1892	k:lo ½ 8 – 12 j. pp.	Kilpi Nuoremman huoneisto	Helsinki	Tanssi-iltama	M. Paul			Herroilta 75 p. Naisilta 50 p:iä		653
14.11.1892	kl. ½ 8 e.m.	F. B. Ks Salong	Porvoo	Danssoare	M. Paul			75 p:i för herrar 50 p. för damer		654

⁶⁴⁶ Suomalainen 14.09.1892.

⁶⁴⁷ Haminan Sanomat 30.09.1892.

⁶⁴⁸ Haminan Sanomat 27.09.1892.

⁶⁴⁹ Haminan Sanomat 30.09.1892.

⁶⁵⁰ Wiipurin Sanomat 15.10.1892.

⁶⁵¹ Östra Finland 19.10.1892.

⁶⁵² Folkwännen 02.11.1892.

⁶⁵³ Uusi Suometar 06.11.1892.

⁶⁵⁴ Borgåbladet 09.11.1892.

20.1.1893	kl. ½ 9 e.m.	Handelsgillet	Viipuri	Trolleri	Professor Max Alexander Musik utföres af hr M. Paul			Frivillig avgift.		⁶⁵⁵
11.5.1893	kello 7 illalla	Kaupungintalo	Sortavala	Soitannollinen Iltama	M. Paul		M. Paul	1 markka Miehiltä 50 penniä Naisilta 25 penniä lapsilta ja koulunuori solta		⁶⁵⁶
14.5.1893	kello 8 illalla	Kaupungintalo	Sortavala	Soitannollinen Iltama	M. Paul		M. Paul	Pääsymaks u entinen		⁶⁵⁷

⁶⁵⁵ Östra Finland 20.01.1893.

⁶⁵⁶ Laatokka 10.05.1893.

⁶⁵⁷ Laatokka 13.05.1893.

Liite 5. Martin Paulin konsertti-ilmoitukset 1879–1892.

SOIRÉE
på Accordion (Dragspel).

Undertecknad uppträder uti Societetshusets Salong Fredagen d. 29, Lördagen d. 30 och sista gången Söndagen d. 31 Augusti från kl. $\frac{1}{2}$ 8 e. m., efter omvexlande Program.

Biljetter å 1 mk för äldre och 50 p:å för barn erhållas vid ingången.

M. Paul.

PROGRAM
för Fredagen den 29 kl. $\frac{1}{2}$ 8 e. m.

I.

1. Souvenir de Stockholm, marsch af Sauviet.
2. Die Heimathsklänge Gungl.
3. Musiken till den svaga sidan.
4. Das Schwabenmädle af Proch.

II.

5. Vals Potpourri af Lumby.
6. Svenska Nationalmelodier.
7. Potpourri ur Op. „Martha“ Flotow.
8. På Balen, arr. Lumby.

III.

9. Ur Op. Norma af Bellini.
10. Annen Polka Strauss.
11. Chör ur Preciosa Weber.
12. Potpourri ur „Corneilles klockor“ Planquette.

Martin Paulin konsertti-ilmoitus.
Uleåborgs Tidning 28.08.1879.

Undertecknad gifver en
Aftonunderhållning
på *accordion* eller *harmonika*
med biträde af
herrar Korini & Rischard
i Societetshuset
Onsdagen den 22 och Thorsdagen den
23 Okt. 1879, kl. 8 e. m.
Program för Onsdagen:

1. Souvenir de Stockholm, Marsch af Sauviet.
2. La corte volante af hr Korini.
3. Hemlandstoner af Gungl.
4. Stå Trapez, utföres af hr Rischard.
5. Vals Potpourri af Lumbye.
6. Ring produktion af Korini.
7. Musiken till „Den Svaga Sidan“.
8. Stor produktion på Japanesiska Bamburör, utföres af hr Rischard.
9. Potpourri ur op. „Martha“ af Flotow.
10. Komisk Entrée af hr Korini.
11. Svenska Melodier.
12. **Herkules**, utföres af hr Rischard.

Biljetter med Program å 1 mark för äldre, och 50 penni för barn erhållas vid ingången.

Obs.! Servering uti Salongen.
M. Paul.

Martin Paulin konsertti-ilmoitus.
Tampereen Sanomat 22.10.1879.

Accordion-Virtuosen
HERR M. PAUL,
som utför:
Potpourri ur op. "Martha,"
samt på begäran:
Potpourri ur op. "Corneilles Klockor."
Kl. 11 på aftonen: **TARRANTILLE NEAPOLITAN** dansas af fröknarna Olga och Alexandra.

Martin Paulin konsertti-ilmoitus.
Oulun Viikko-Sanomia 6.9.1879.

Kylpylaitoksen paviljongissa

tänään

Perjantaina 13 p:nä elokuuta

kello 8 illalla seuraavan

Ohjelman mukaan:

1. F. B. K. Marsch.
2. [M] [Paul] Balen" Divertissement.
3. Thema & Variation.
4. Ur „Orfeus i Underjorden.“
5. Heimliche Liebe.
6. Potpourri öfver bekanta Melodier.

Ohjelman loputtua Tanssi-musiikkia kello 11. Piletit 50 p. aikaihmisiltä ja 25 penniä lapsilta myöddään sisään mennessä.

Huom. Tänään viimeinen kerta.

[M] [Paul]

Martin Paulin konsertti-ilmoitus.
Savo 13.8.1880.

ACCORDION KONSERTTI

annetaan tänään

keskiviikkona lokakuun 13 p. k:lo 1/28 j. pp.

Undella Seurahuoneella.

Ohjelma:

1. Souvenir de Stockholm
Marsch *Soulet.*
2. Die Heimathsklänge . . . *Gungl.*
3. Vals Potpourri arr. för
[M] [Paul] *M. Paul.*
4. Ur Fatinitza *Suppé.*
5. Svenska Toner.
6. Musiken till den svaga
Sidan
7. Das Schwabenmädle . . . *Proch,*
8. Potpourri ur Op „Martha“ . *Flotow.*
9. Chör ur „Preciosa“ . . . *Weber.*
10. Opera Potpourri arr. för
[M] [Paul]
11. Ur Corneilles Klockor . *Planquett.*

Pääsylippuja 1 m. aikaihmisille ja 50 p. lapsille saadaan sisäänkäytävässä kello 6:sta j. pp.

[M] [Paul]

Martin Paulin konsertti-ilmoitus.
Keski-Suomi 13.10.1880.

Å Hotell de Poste

i Borgå.

POPULÄR KONSÄRT,

hvaruti äfven den så vidt berömda 8 årige Violin virtosen eller s. k. underbarnet Abel Fridolfsson uppträder, gifves Söndagen den 1 oktober och några följande aftnar med omvexlande program.

PROGRAM:

för Söndagen den 1 Oktober kl. 8 e. m.

1. Fantasie för Piano *Beyer.*
(Fru Platen).
2. Ur op. „Hvita Frun“ *Boeldieu.*
[M] [Paul]
3. Uppträdandet af den lilla 8 årige Violinisten Abel Fridolfsson.
4. Frühlingsblüthen *Giese.*
(Fru Platen).
5. Som i ungdomens år *Durand.*
(C. Emilo).
6. Musiken till „Svaga Sidan“.
7. Uppträdande af Abel Fridolfsson.
8. Serenad ur Op. „Don Pasquale“ *Donizetti.*
(C. Emilo).
9. Heimliche Liebe Gavotte . . . *Resch.]*
(Fru Platen).
10. Rheinländer Polka *Faust.*
[M] [Paul]
11. Vågen *Laurin.*
(C. Emilo).
12. Uppträdandet af Abel Fridolfsson.
13. Skobeleff Marsch *Franz.]*
(Fru Platen).
14. Finska Visor.
(C. Emilo).
15. Hemlandstoner *Gungl.*
[M] [Paul]
16. Uppträdandet af Abel Fridolfsson.

Entrée 1 mark.

Martin Paulin konsertti-ilmoitus.
Borgåbladet 30.9.1882.

KONSERT

gifver undertecknad med biträde
af

Musik Direktören G. Littmark, herr **M. Paul**

samt en Musikälskare

Söndagen d. 4 November

kl. 7 e. m. å Lycei sal

efter följande

Program:

1. Jubel Ouverture, för 4 händer af *Weber*.
2. Aria ur Trubaduren „ *Verdi*.
3. Hemlandstoner „ *Gungl*.
4. Souvenir Militair fantasie för Piano
af *Krug*.
5. Ouverturen till Barberen för 4händer
af *Rossini*.
6. a). Margaretha ur Op. Faust „ *Gounod*.
b). Lille Trumslagaren . . . „ *Heland*.
7. Morgonhymn „ *Abt*.
8. Fantasie öfver en Tysk Folkmelodie
af *Conradi*.
9. a). Du bist wie eine Blume „ *Hauser*.
b). Salig Farmor, visa af Sehlstedt, musik
fa *Littmark*.

Biljetter a 1 mk 50 p. för Herrar, 1 mk för Damer samt 50 p. för Skolungdom, och barn erhålles hos Lycei Vaktmästaren samt vid ingången.

H. F. Apelbom.

Konsertti-ilmoitus.
Borgäbladet 03.11.1883.

Folk-Konsert

gifves uti Studenhuset i dag Söndag den
3 oktober kl. 6 e. **M. Paul** af Pianovirtuosen
Lille Arthur och **M. Paul** efter följande

Program:

1. Souvenir de Stockh. Marsch Sauvlet.
 2. Ouverture till den Sturmma Auber.
 3. Oberländer Gungl.
 4. Fantasie ur Rigoletto . . . Verdi.
 5. Kör ur Preciosa Weber.
 6. Das Schwaben mädle . . . Proch.
 7. Valse Styrienne Wollenhaupt.
 8. Musiken t. d. Svaga sidan Offenbach.
 9. Potp. ur Konung för en dag Adam.
 10. Finnarnes Marsch i 30 åriga Kriget.
- Biljetter och program a 50 p:ni säljas
vid ingången från kl. 4 e. **M. Paul** Konserten bör-
jar kl. 6 e. **M. Paul**

Konsertti-ilmoitus.
Hufvudstadsbladet 03.10.1886.

MUSIK

utföres å **Hôtel l'Europe**
Söndagen den 15 December
från kl. 7—11 eft. m. af Herr **M. Paul**
PAUL som på sitt nya instrument
kommer att föredraga många nya
musikstycken, deribland Savolaks
Jernvägs marsch, Mandolin polka,
Carneval de Venise, m. fl.
OBS! Frivillig afgift.

Konsertti-ilmoitus.
Ostra Finland 14.12.1889.

Afskeds-konsert

gifves
å Central-Hotellet
af

Pianisten A. Werner och Harmonika-
virtuosens M. Pau

I dag

Tisdag den 15 September kl. 8 e. m.
enligt följande

Program:

1. Hoch Habsburg marsch af Kräl.
2. Ouvert. till „Den stumma“ „Auber.
3. Ciciliano „Carolo.
4. Auf Flügeln der Nacht Faust.
5. Tannhäuser Marsch Wagner.
6. Cavatina ur „Norma“ Bellini.
7. Die lustigen Artisten Spartano.
8. Polonaise (Ciss moll) Chopin.
9. Helsing till Stockholm Lumbye.
10. Der Oberländer Gungl.
11. Grand Fantasia: Lucia Liszt.
12. Svaga sidan Offenbach.
13. Potpourri ur „Martha“ Flotow.
14. Skobelev marsch Faust.

Entrée 50 p:nt.

3182

Konsertti-ilmoitus.
Wasa Tidning 15.09.1891.

Perjantaina 12 p:nä elokuuta
k:lo 1/2 8 j. pp.

Helppotajuinen

KONSERTTI

Palokunnan juhlasalissa.

Herra Konserttimestari M. Pau
esittää seuraavan

OHJELMAN:

1. Skobelevin marsi . . . Strauss.
2. Der Oberländer . . . Gungl.
3. Mein Cousinchen bist Du Kreislerweiss.
4. Aria Trubadurista . . . Verdi.
5. Heikko puoli Offenbach.
6. Cavatina operasta „Nor-
ma“ Bellini.
7. Franen Walser Waldman.
8. Waldenacht Abt.
9. Rheinländer Faust.
10. Hoch Habsburg Kril.

Pääsymaksut ovat: herroilta 1
mk., naisilta 75 p. sekä palvelus-
väeltä ja lapsilta 50 p.

Tulot lankeavat Helsingissä ta-
pahtuneessa yhteentörmäyksessä
käräseiden hyväksi.

Virvoituksia pienillä pöydillä!

Toimikunta huvia ja hyötyä varten.

Konsertti-ilmoitus.
Jyräkö 12.08.1892.

Liite 6. Martin Paulin koulutuskalenteri vuosina 1880–1892

Pvm.	Paikkakunta	Ilmoitettu koulutus	Hinta	Kesto	Muuta	Sanoma-lehti
24.1.1880	Helsinki	Undernisning å accordion				658
20.3.1880	Helsinki	emottagnågra nya elever				659
2.4.1880	Turku	Undervisning	priset billigt			660 661
12.4.1880 13.4.1880 14.4.1880	Turku	emottager några nya elever				662 663 664
30.4.1880	Turku	emottager nya elever				665
1.6.1880	Kuopio	Jos oppilaita ilmaantuu	maksu huokea	8-10 tuntia		666
5.6.1880	Kuopio	Emottager elever	priset billigt			667
18.6.1880	Kuopio	Muutamia uusia oppilaita vastaan-otetaan				668
18.6.1880	Kuopio	Upplysning.	för billigt pris			669
9.10.1880	Helsinki	Undervisning på accordion				670
25.2.1881 26.2.1881 27.2.1881	Helsinki	en kurs		10 timmar	i slutet af Mars anmälning sker uti Beuermanns Musikhandel	671 672 673

⁶⁵⁸ Hufvudstadsbladet 24.01.1880.

⁶⁵⁹ Hufvudstadsbladet 20.03.1880.

⁶⁶⁰ Åbo Underrättelser 02.04.1880.

⁶⁶¹ Åbo Underrättelser 03.04.1880.

⁶⁶² Åbo Underrättelser 12.04.1880.

⁶⁶³ Åbo Underrättelser 13.04.1880.

⁶⁶⁴ Åbo Underrättelser 14.04.1880.

⁶⁶⁵ Åbo Underrättelser 30.04.1880.

⁶⁶⁶ Savo 01.06.1880.

⁶⁶⁷ Tapio 05.06.1880.

⁶⁶⁸ Savo 18.06.1880.

⁶⁶⁹ Tapio 19.06.1880.

⁶⁷⁰ Helsingfors Dagblad 09.10.1880.

⁶⁷¹ Helsingfors Dagblad 25.02.1881.

⁶⁷² Helsingfors Dagblad 26.02.1881.

⁶⁷³ Hufvudstadsbladet 27.02.1881.

18.5.1881	Helsinki	emottager några nya elever				674
25.6.1881	Porvoo	några elever emottagas				675
29.6.1881	Porvoo	några elever emottagas				676
1.10.1881	Porvoo	undervisning, reparation				677 678
4.10.1881	Helsinki	Japanesiskt metod	priset billigt	8 timmar		679
4.10.1881	Helsinki	undervisningar på accordion	25 % billagare än förut	8 timmar		680
6.10.1881	Helsinki	undervisningar på accordion	25 % billagare än förut	8 timmar		681
14.10.1881	Helsinki	2-3 nya elever emottagas	priset billigt			682
16.10.1881	Helsinki	2-3 nya elever emottagas	priset billigt			683
1.11.1881 3.11.1881	Helsinki	undervisning på accordion	billig afgift			684 685
29.11.1881	Helsinki	Några nya elever				686
17.1.1882 18.1.1882	Helsinki	2-3 nye elever på accordion emottages				687 688
11.4.1882	Helsinki	undervisning				689
28.4.1884	Viipuri	Undertecknad gifver undervisning på	16 Fmk			690

⁶⁷⁴ Hufvudstadsbladet 18.05.1881.

⁶⁷⁵ Borgåbladet 25.06.1881.

⁶⁷⁶ Borgåbladet 29.06.1881.

⁶⁷⁷ Borgåbladet 01.10.1881.

⁶⁷⁸ Östra Nyland 01.10.1881.

⁶⁷⁹ Helsingfors 04.10.1881.

⁶⁸⁰ Hufvudstadsbladet 04.10.1881.

⁶⁸¹ Hufvudstadsbladet 02.10.1881.

⁶⁸² Hufvudstadsbladet 14.10.1881.

⁶⁸³ Hufvudstadsbladet 16.10.1881.

⁶⁸⁴ Hufvudstadsbladet 01.11.1881.

⁶⁸⁵ Hufvudstadsbladet 03.11.1881.

⁶⁸⁶ Hufvudstadsbladet 29.11.1881.

⁶⁸⁷ Hufvudstadsbladet 17.01.1882.

⁶⁸⁸ Hufvudstadsbladet 18.01.1882.

⁶⁸⁹ Hufvudstadsbladet 11.04.1882.

⁶⁹⁰ Östra Finland 28.04.1884.

		Accordion (Harmonika) enligt japanesisk metod.				
27.6.1884	Joensuu	jos riittävä määrä oppilaita	Sm. 16	8 tuntia		691
17.10.1884	Helsinki	emottager hvarje dag nya elever		8 timmar		692
18.10.1884	Helsinki	Japanesisk metod.		8 timmar		693
18.11.1884 19.11.1884 20.11.1884	Tampere	gifver undervisning på accordion	priset billigt	8 timmar		694 695 696
21.11.1884	Tampere	Passande till Julen		8 timmar		697
22.11.1884	Tampere	antaa opetusta harmonikan soitossa	hintaa huokeya	8 tuntia		698
25.11.1884	Tampere	muutamia uusia oppilaita vastaan otetaan vielä				699
28.11.1884	Tampere	M. Paul emottager nya elever alla dagar				700
29.11.	Tampere	Muutamia uusia oppilaita otetaan joka päivä	kun useampia oppilaita ilmoittautuu samaksi ajaksi , tulee maksu paljoa huokeyammaksi			701
8.1.1885	Tampere	Opetus harmonikan soitossa alkaa taas				702 703
13.3.1885	Tampere	Utaf en händelse emottagas ännu 2 á 3 nya				704

⁶⁹¹ Karjalatar 27.06.1884.

⁶⁹² Hufvudstadsbladet 17.10.1884.

⁶⁹³ Hufvudstadsbladet 19.10.1884.

⁶⁹⁴ Tammerfors Aftonblad 18.11.1884.

⁶⁹⁵ Tampere 19.11.1884.

⁶⁹⁶ Tampereen Sanomat 20.11.1884.

⁶⁹⁷ Tammerfors Aftonblad 21.11.1884.

⁶⁹⁸ Aamulehti 22.11.1884.

⁶⁹⁹ Tampereen Sanomat 25.11.1884.

⁷⁰⁰ Tammerfors Aftonblad 28.11.1884.

⁷⁰¹ Aamulehti 29.11.1884.

⁷⁰² Aamulehti 05.01.1885.

⁷⁰³ Tampereen Sanomat 08.01.1885.

⁷⁰⁴ Tammerfors Aftonblad 13.03.1885.

		elever				
1.6.1885	Hämeenlinna	Kurs på 8 á 10 timmar	minst 12 elever önskas			705
18.7.1885	Oulu	M. Paul har anländt till staden	Undervisning kostar endast 1 1 Fm			706
23.10.1885	Vaasa	Haluawaiiset saawat myöskin opetusta				707
28.10.1885	Vaasa	Några nya elever emottagas				708
7.11.1885	Turku	Undervisning erhålles äfven om så önskas				709
17.11.1885	Tampere	M. Paul har börjat med sina lektioner	priset betydligt nedsatt			710
2.2.1887	Tampere	Joitakuuta oppilaita harmonikalla soittamaan vastaanottaa nyt heti M. Paul				711
23.7.1887	Kuopio	Opetusta soitannossa annetaan, jos niin halutaan				712
16.11.1887 18.11.1887 19.11.1887	Viipuri	Jouluksi sopiwaa. Japanilaisen opetustawan mukaan		muutamissa päiwissä		713 714 715
17.12.1888	Viipuri	Några nya elever emottagas				716
13.3.1889	Viipuri	M. Paul emottager nya elever		6 timmar		717
15.9.1889	Viipuri	M. Paul aloittaa uuden kurssin accordionin opetuksessa				718
17.6.1890	Kuopio	Harmonika. Tällä soittokalulla antaa				719

⁷⁰⁵ Hämäläinen 20.05.1885.

⁷⁰⁶ Uleåborgs Tidning 18.07.1885.

⁷⁰⁷ Suupohjan Työmies 23.10.1885.

⁷⁰⁸ Vasabladet 28.10.1885.

⁷⁰⁹ Åbo Underrättelser 07.11.1885.

⁷¹⁰ Tammerfors Aftonblad 17.11.1885.

⁷¹¹ Tampereen Sanomat 02.02.1887.

⁷¹² Savo 23.07.1887.

⁷¹³ Wiipurin Sanomat 16.11.1887.

⁷¹⁴ Wiipurin Sanomat 18.11.1887.

⁷¹⁵ Wiipurin Sanomat 19.11.1887.

⁷¹⁶ Östra Finland 17.12.1888.

⁷¹⁷ Östra Finland 13.03.1889.

⁷¹⁸ Wiipurin Sanomat 27.08.1889.

⁷¹⁹ Savo 17.06.1890.

		allekirjoittanut opetusta.				
23.9.1890 26.9.1890	Viipuri	M. Paul träffas hemma från och med den 1 October. Några nya elever emottagas				720 721
8.11.1890	Viipuri	M. Paul träffas åter hemma och emottager några nya elever				722
13.10.1892 15.10.1892	Viipuri	ottaa vastaan muutamia uusia oppilaita				723 724

⁷²⁰ Östra Finland 23.09.1890.

⁷²¹ Östra Finland 26.09.1890.

⁷²² Östra Finland 08.11.1890.

⁷²³ Wiipurin Sanomat 13.10.1892.

⁷²⁴ Wiipurin Sanomat 15.10.1892.

Tässä kirjallisessa työssäni olen selvittänyt harmonikan varhaishistoriaa Suomen suuriruhtinaskunnassa 1850-luvulta alkaen. Olen keskittynyt tarkastelemaan erityisesti harmonikan varhaisia myyntikanavia, varhaisia esiintyviä taiteilijoita sekä soittimen arvostukseen liittyviä seikkoja. Työn päähenkilönä on Suomessa vuosina 1879–1893 vaikuttanut harmonikkataiteilija Martin Paul (1843–1893), joka jo tuolloin teki maassamme mittavan uran sekä harmonikansoiton opettajana että esiintyvänä taiteilijana.

ISBN 978-952-329-047-1 (PAINETTU)
ISBN 978-952-329-048-8 (SÄHKÖINEN)

SIBELIUS-AKATEMIAN KANSANMUSIIKKIJULKAISUJA 26
(ISSN 2242-8054)

AM PRINT OY
HELSINKI 2016

**SIBELIUS-
AKATEMIA**

X TAIDEYLIOPISTO

TAITEILIJAKOULUTUS / MUTRI-TOHTORIKOULU
KANSANMUSIIKIN AINERYHMÄ